

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ MİMARLIĞININ MODERNLEŞME
SÜRECİNDE MİMAR GIULIO MONGERİ: BURSA ÇELİK PALAS
OTELİ VE KAPLICASI**

Damla ÇİNİCİ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

TÜRKİYE CUMHURİYETİ MİMARLIĞININ MODERNLEŞME SÜRECİNDE MİMAR
GIULIO MONGERİ: BURSA ÇELİK PALAS OTELİ VE KAPLICASI

Damla ÇİNİCİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

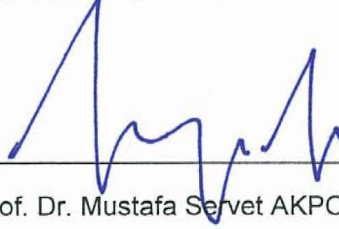
Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

Damla Çinici tarafından hazırlanan "Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası" başlıklı bu çalışma, 07.01.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğr. Gör. Dr. Çiler Buket TOSUN (Başkan, Danışman)

Prof. Dr. Mustafa Servet AKPOLAT

Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU

Doç. Dr. Elvan ALTAN ERGUT

Doç. Dr. Pelin ŞAHİN TEKİNALP

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf Çelik

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

07.01.2015

Damla ÇİNİCİ

TEŞEKKÜR

Çalışmamda her zaman yanımda olan ve yön gösteren sevgili danışmanım Öğr. Gör. Dr. Çiler Buket Tosun'a, tez jurime katılan ve önerileriyle destek olan Prof. Dr. Mustafa Servet Akpolat'a, Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu'na, Doç. Dr. Elvan Altan Ergut'a ve Doç. Dr. Pelin Şahin Tekinalp'e, tüm samimiyetiyle ailesi ile ilgili belgeleri ve fotoğrafları paylaşan Giulio Mongeri'nin torunu Anita Elagöz'e, halen Çelik Palas ile ilgili yeni belgeler hakkında beni bilgilendiren Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi sorumlusu hafızasına ve zihin arşivine hayran olduğum Nezaket Özdemir'e, İstanbul İtalyan Ticaret Odası'nın dergilerine ulaşmamı sağlayan Casa Garibaldi Kütüphane sorumlusu Dr. Sedat Bornovalı'ya, Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nda konaklama imkanı sağlayarak ortamı yerinde inceleme fırsatı veren günümüzde oteli işleten MSN Yapı Yatırım AŞ. Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Kırçal'a, her gidişimizde bize otelde rehberlik eden Çelik Palas Oteli Teknik Müdürü Ahmet Kasnak'a, 2008 yılına ait otelin ve kaplıcanın rölövelerine ulaşmamızı sağlayan TİBA Mimarlık'tan Mesut Bey'e, 1980-1989 tarihleri arasında otelin Genel Müdürü olan Namık Seyhan ve eşi Müjgan hanıma, otelin eski broşürlerinin koleksiyonunu yapan Haluk Toy'a, paylaşımları için Prof. Dr. Neslihan Türkün Dostoğlu'na, Brera Akademisi'nden Valter Rosa'ya ve Milano Politeknik'ten Giovanna D'Amia'ya, Fransızca tercümelerde yardımcı olan arkadaşım Duygu Salur'a ve aileme bu uzun araştırma sürecinde yanımda oldukları için teşekkür ederim.

ÖZET

ÇİNİCİ, Damla. *Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında, hem de Cumhuriyet'in ilk yıllarında mimarlık tarihimizde öne çıkan mimarlardan biri olan Giulio Mongeri, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hocalık yaparak geleceğin mimarlarını yetiştirmiş ve bir sonraki kuşağın mimarlık anlayışında da etkili bir rol üstlenmiştir. Çalışmamızda Giulio Mongeri, ailesi ve kendisi hakkında ulaşılan yeni bilgiler ışığında değerlendirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında İstanbul'da yapılar inşa eden Mongeri, bu dönem çoğunlukla batı kaynaklı seçmeci üslubu tercih etmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, mimarlık etkinliklerini yeni başkent Ankara'da ve Türkiye'nin çeşitli kentlerinde sürdüren Mongeri'nin dönemin benimsenen akımı olan I. Ulusal Mimarlık Akımı'nda eserler verdiği görülmektedir.

1920'lerin sonuna gelindiğinde modern üslubun benimsenmesi Mongeri'yi de Modern Mimari'ye yönlendirmiştir. Çalışmamız Mongeri'nin modern üslupta tasarladığı tek ve kendisinin son yapısı olan Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'na odaklanmıştır. Mongeri'nin dönemin mimarlık anlayışına uygun Art Deco üslubunu da kullandığı bu yapı, mimari özellikleri ile değerlendirilirken, hem seçmeci üslupta, hem I. Ulusal Mimarlık Akımı'nda yapılar tasarlamış bir mimar olarak Mongeri'nin Modern Mimari'ye yaklaşımı da tartışılmıştır.

1935 yılında hizmete giren Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası aynı zamanda ülkemizin ilk kaplıca otel tasarımı olması açısından da önemlidir. Kuruluşundan beri balolara, toplantılara, kongrelere ev sahipliği yapmıştır. Pek çok onarım ve yenileme geçiren yapı topluluğu günümüzde de Bursa'nın önemli imgelerinden biri olarak varlığını korumaktadır.

Anahtar Sözcükler

Giulio Mongeri, İstanbul İtalyan Topluluğu, Sanayi-i Nefise Mektebi, Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, I. Ulusal Mimarlık Akımı, Modern Mimari, Art Deco, Bursa, Bursa Kaplıcaları, Kaplıca Oteller

ABSTRACT

ÇİNİCİ, Damla. *Giulio Mongeri and Çelik Palas Thermal Hotel in the Modernization Period of Republican Architecture*, Master's Thesis, Ankara, 2015

Being one of the outstanding architects of our architectural history both in the last years of Ottoman Empire and the first years of the Republic, Giulio Mongeri taught in the Academy of Fine Arts and raised the architects of the future and undertook an effective role in the architectural understanding of the next generation. In our study, Giulio Mongeri is appraised in the light of new information found about his family and person.

Mongeri built structures in İstanbul in the last years of Ottoman Empire and preferred majorly western originated eclectic style in this period. Starting from the announcement of the Republic, Mongeri continued his architectural activities in the new capital Ankara and miscellaneous cities of Turkey and was seen to make works in I. National Architectural Movement which was the adopted trend of the period.

Adoption of modern style at the end of 1920s directed Mongeri also to Modern Architecture. Our study is focused on Bursa Çelik Palas Thermal Hotel which was the only and last structure designed by Mongeri in modern style. As this structure in which Mongeri further used Art Deco style compliant with the architectural understanding of the period is evaluated through its architectural features, approach of Mongeri to Modern Architecture as an architect who designed structures both in eclectic style and in I. National Architectural Movement is also discussed.

Bursa Çelik Palas Thermal Hotel which was put into service in 1935 is important being the first thermal hotel design of Turkey. It hosted balls, meetings, congresses since its foundation. The building complex experienced many repairs and renewals and continues to exist today as one of the important images of Bursa.

Key Words

Giulio Mongeri, İstanbul Italian Community, the Academy of Fine Arts, Post Tanzimat Ottoman Architecture, Early Republican Period Architecture, I. National Architecture Movement, Modern Architecture, Art Deco, Bursa, Bursa Thermal Hotels, Thermal Hotels

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZİMLER DİZİNİ	xx
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. AMAÇ VE KAPSAM	1
1.2. YÖNTEM	2
2. BÖLÜM: GIULIO MONGERİ (1873-1951)	6
2.1. MONGERİ AİLESİ	6
2.2. GIULIO MONGERİ'NİN YAŞAM ÖYKÜSÜ	11
2.3. GIULIO MONGERİ'NİN DÖNEMİN DEĞİŞEN MİMARLIK ORTAMI İÇERİSİNDEKİ ETKİNLİKLERİ	16
2.3.1. Giulio Mongeri'nin Mimari Etkinlikleri	17
2.3.2. Giulio Mongeri'nin Mimarlık Eğitimindeki Rolü ve Öğrencileri	34
2.3.3. Giulio Mongeri'nin Yayınları ve Diğer Etkinlikleri	38
3. BÖLÜM: BURSA KENTİ VE KAPLICA OTELLERİ	41
3.1. BURSA VE KENTLEŞME	41
3.2. BURSA ÇEKİRGE SEMTİ KAPLICALARI VE OTELLERİ	45
3.2.1. Bursa Çekirge Senti ve Kaplıcaları	45
3.2.2. Bursa'da Kaplıca Otellerin Gelişimi	50

4. BÖLÜM: ÇELİK PALAS OTELİ VE KAPLICASI	56
4.1. ÇELİK PALAS OTELİ VE KAPLICASI'NIN HİKAYESİ	56
4.2. ÇELİK PALAS OTELİ VE KAPLICASI'NIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ	61
4.2.1. Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nın Parsel Yerleşimi	61
4.2.2. Otel Yapısı Mimari Plan Özellikleri	63
4.2.3. Otel Yapısı Mimari Cephe Özellikleri	64
4.2.4. Kaplıca Yapısı Mimari Plan Özellikleri	66
4.2.5. Kaplıca Yapısı Mimari Cephe Özellikleri	68
4.2.6. Otel ve Kaplıca Yapısının Süsleme Özellikleri	69
4.2.7. Otel ve Kaplıca Yapısına İlişkin Değerlendirme	71
4.2.8. 1950 Sonrası Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nın Serüveni	73
5. BÖLÜM: SONUÇ	78
KAYNAKÇA	81
EK 1. YAPI LİSTESİ	97
EK 2. Sn MİMAR MONGERIE'NİN GÖRÜŞÜ	98
EK 3. ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU	100
EK 4. ORJİNALLİK RAPORU	102
ŞEKİLLER	103
ÇİZİMLER	228
ÖZGEÇMİŞ	246

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Baba Dr. Luigi Mongeri

Şekil 2. Amca Giuseppe Mongeri

Şekil 3. İstanbul'daki kolera salgınının yayılımını gösteren harita

Şekil 4. Giulio Mongeri

Şekil 5. Giulio Mongeri

Şekil 6. Giulio Mongeri

Şekil 7. Giulio Mongeri

Şekil 8. Giulio Mongeri'nin Kimlik Belgesi

Şekil 9. Mongeri'nin diploma almaya hak kazandığını gösteren belge

Şekil 10a. Genova Silosu Projesi

Şekil 10b. Genova Silosu Projesi

Şekil 10c. Genova Silosu Projesi

Şekil 11. Mongeri'nin Società Operaia Italiana'ya üyelik kartı

Şekil 12. Giulio Mongeri'nin tasarladığı yapılardan birinin künyesi

Şekil 13. Sedat Hakkı Eldem'in hediye ettiği geleneksel Anadolu konutu resmi

Şekil 14. Ordine della Corona d'Italia nişanı ile ilgili belge

Şekil 15. Mongeri'nin Venedik Lido Adası'ndaki evi

Şekil 16. Mongeri Ailesi Anıt Mezarı

Şekil 17a. İstanbul Osmanlı Bankası

Şekil 17b. İstanbul Osmanlı Bankası

Şekil 18a. İstanbul Arkeoloji Müzesi

Şekil 18b. İstanbul Arkeoloji Müzesi

Şekil 19. Cercle D'Orient

Şekil 20. Pertevniyal Valide Sultan Camisi

Şekil 21. Çırağan Sarayı

Şekil 22. Sirkeci Garı

Şekil 23. Botter Apartmanı

Şekil 24. II. Vittorio Emanuele Anıtı

Şekil 25. Casa le Fleur

Şekil 26. Palazzo Castiglioni

Şekil 27. Mongeri'nin "Bir Hatıra için Bina" adlı çalışması

Şekil 28. Mongeri'nin "Han Projesi" adlı çalışması.

Şekil 29a. Sant'Antonio Kilisesi

Şekil 29b. Sant'Antonio Kilisesi Apartmanları

Şekil 30. S. Cuore della Pace Kilisesi görünüşü ve planı

Şekil 31. Bir kilise tasarımı

Şekil 32. Defter-i Hakani Binası

Şekil 33. Posta ve Telgraf Nezareti Binası

Şekil 34a. Assicurazioni Generali Han

Şekil 34b. Assicurazioni Generali Han, tipik kat şeması

Şekil 35. Maçka Elçilik Binası

Şekil 36. Majik Sineması

Şekil 37. Karaköy Palas

Şekil 38. Maçka Palas

Şekil 39. Bulgur Palas

Şekil 40. Nurettin Bey Pavyonu

Şekil 41. İstanbul'da bir konut

Şekil 42. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi

Şekil 43. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi

Şekil 44a. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi

Şekil 44b. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi

Şekil 45a. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi

Şekil 45b. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi

Şekil 46a. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi

Şekil 46b. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi

Şekil 47a. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, suluboya resmi

Şekil 47b. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, suluboya resmi

Şekil 48. Maliye Bakanlığı

Şekil 49. Ankara Palas

Şekil 50a. Osmanlı Bankası

Şekil 50b. Osmanlı Bankası

Şekil 51a. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü

Şekil 51b. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü

Şekil 51c. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü, zemin kat planı

Şekil 51d. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü, 1. kat planı

Şekil 52a. Türkiye İş Bankası

Şekil 52b. Türkiye İş Bankası, zemin kat planı

Şekil 53a. Tekel Başmüdürlüğü

Şekil 53b. Tekel Başmüdürlüğü, zemin kat planı

Şekil 53c. Tekel Başmüdürlüğü, 1. kat planı

Şekil 54. Osmanlı Bankası

Şekil 55. Ankara Ziraat Bankası Lojmanları

Şekil 56. Ziraat Bankası

Şekil 57. Macar Elçilik Konutu

Şekil 58a. Mongeri'nin Ankara kalesi çizimi

Şekil 58b. Mongeri'nin Ankara kalesi çizimi

Şekil 58c. Mongeri'nin Ankara kalesi çizimi

Şekil 59. Mongeri'nin Atatürk için tasarladığı bir yazlık ev

Şekil 60. Bir İlkokul Projesi

Şekil 61a. Taksim Anıtı

Şekil 61b. Taksim Anıtı

Şekil 62. Yeni başkenti temsil eden kübik bloklar

Şekil 63. Musiki Muallim Mektebi

Şekil 64. İsmet Paşa Kız Enstitüsü

Şekil 65. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Şekil 66. Sağlık Bakanlığı

Şekil 67. Kızılay Genel Müdürlüğü

Şekil 68. Numune Hastanesi

Şekil 69. Genelkurmay Başkanlığı

Şekil 70. Kara Harp Okulu

Şekil 71. Sıhhiye Orduevi

Şekil 72a. Giulio Mongeri'nin Cumhurbaşkanlığı Köşkü projesi, ana cephe

Şekil 72b. Giulio Mongeri'nin Cumhurbaşkanlığı Köşkü projesi, 2. kat planı

Şekil 73. Stoclet House

Şekil 74. Ruhlmann Pavyonu

Şekil 75. Au Bon Marché Pavyonu

Şekil 76. Rockefeller Merkezi

Şekil 77. Chrysler Binası

Şekil 78. Empire States Binası

Şekil 79a. Bosfor Apartmanı, giriş cephesi

Şekil 79b. Bosfor Apartmanı, kapı detay

Şekil 80. İstanbul'da Art Deco üslubunun Feriköy ve Kurtuluş bölgesindeki örnekleri

Şekil 81a. Pertev Apartmanı

Şekil 81b. Pertev Apartmanı

Şekil 82a. Halit Ziya Uşaklıgil Apartmanı

Şekil 82b. Halit Ziya Uşaklıgil Apartmanı

Şekil 83. Milano Belediyesi tarafından gönderilen teşekkür belgesi

Şekil 84. Brera Güzel Sanatlar Akademisi Onur Üyesi olduğunu gösteren belge

Şekil 85. Mongeri'nin yaptığı bir çizim

Şekil 86. Mongeri'nin yaptığı bir çizim

Şekil 87. Mongeri'nin yaptığı bir çizim

Şekil 88. Mongeri'nin yaptığı bir suluboya resim

Şekil 89. Mongeri'nin yaptığı bir suluboya resim

Şekil 90. Mongeri'nin yaptığı bir suluboya resim

Şekil 91. Ahmet Vefik Paşa Hastanesi

Şekil 92. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu

Şekil 93. Bursa Belediyesi

Şekil 94. Bursa Postane ve Telgraf İdaresi.

Şekil 95. Bursa Vilayet Binası

Şekil 96. Bursa Adliye Binası

Şekil 97. Bursa Maliye Binası

Şekil 98. Merinos Fabrika Tesisi ve Lojmanları

Şekil 99. Cephesinde Art Deco stili bezeme öğeleri yer alan konut örneği

Şekil 100. Çelik Palas'ın karşısındaki yıkılan otobüs durağı

Şekil 101. Tayyare Sineması

Şekil 102. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu

Şekil 103. Yapı Kredi Bankası

Şekil 104. Türkiye İş Bankası

Şekil 105a. Eski Kaplıca

Şekil 105b. Eski Kaplıca, sıcaklık

Şekil 105c. Eski Kaplıca, plan

Şekil 106a. Kükürtlü Kaplıcası

Şekil 106b. Kükürtü Kaplıcası, plan

Şekil 107a. Yeni Kaplıca, sıcaklık

Şekil 107b. Yeni Kaplıca

Şekil 107c. Yeni Kaplıca, plan

Şekil 108a. Karamustafa Paşa Kaplıcası

Şekil 108b. Karamustafa Paşa Kaplıcası, plan

Şekil 109. Hotel Splendid

Şekil 110. Hotel Continental

Şekil 111a. Çekirge Palas

Şekil 111b. Çekirge Palas

Şekil 112. Ada Palas, Şifa Oteli, Atlas Oteli, Demirci Oteli, Özhayat Oteli

Şekil 113a. Hotel Anatolie

Şekil 113b. Hotel Anatolie

Şekil 113c. Hotel Anatolie

Şekil 114. Osmangazi Belediyesi Süleyman Çelebi Çelik Palas Arsası İmar Planı.

Şekil 115. Yapı topluluğunun güncel durumu, uydu fotoğrafı

Şekil 116a. Atatürk Evi Müzesi

Şekil 116b. Atatürk Evi Müzesi bahçesi

Şekil 117. Yapı topluluğunun kentten görünümü

Şekil 118a. Atatürk'ün Çelik Palas'ı ziyareti

Şekil 118b .Atatürk'ün Çelik Palas'ı Ziyareti

Şekil 119. Bursa kartpostallarında Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası

Şekil 120. Bursa kartpostallarında Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası

Şekil 121. Bursa kartpostallarında Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası

Şekil 122. Bursa karpostallarında Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası

Şekil 123. Fotoğraflarda Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası

Şekil 124. Fotoğraflarda Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası

Şekil 125. Fotoğraflarda Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası

- Şekil 126. Fotoğraflarda Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası
- Şekil 127. Fotoğraflarda Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası
- Şekil 128. Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası Vaziyet Planı, 1930
- Şekil 129. Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası Vaziyet Planı, 1933
- Şekil 130. Çelik Palas Oteli Genel Görünüm
- Şekil 131. Avluda farklı kotlarda yer alan teraslar
- Şekil 132. Avluda farklı kotlarda yer alan teraslar
- Şekil 133. Avluda kademeli olarak yükselen havuz
- Şekil 134. Avluda kademeli olarak yükselen havuz planı
- Şekil 135a. Çelik Palas Oteli zemin planı
- Şekil 135b. Çelik Palas Oteli 1. kat planı
- Şekil 136a. Çelik Palas Oteli, yemek salonu
- Şekil 136b. Çelik Palas Oteli, yemek salonu
- Şekil 137a. Çelik Palas Oteli, giriş cephesi
- Şekil 137b. Çelik Palas Oteli, giriş cephesi
- Şekil 138a. Çelik Palas Oteli, giriş cephesi
- Şekil 138b. Çelik Palas Oteli, giriş cephesi
- Şekil 139a. Çelik Palas Oteli, cadde cephesi
- Şekil 139b. Çelik Palas Oteli, cadde cephesi
- Şekil 140a. Çelik Palas Oteli, yan ve arka cepheler
- Şekil 140b. Çelik Palas Oteli, yan ve arka cepheler
- Şekil 141a. Çelik Palas Oteli, arka cephe
- Şekil 141b. Çelik Palas Oteli, arka cephe

Şekil 142. Çelik Palas Kaplıcası, zemin kat planı

Şekil 143. Çelik Palas Kaplıcası, kesit

Şekil 144. Çelik Palas Kaplıcası, sıcaklık bölümü ve havuzu

Şekil 145. Çelik Palas Kaplıcası, fil gözleri

Şekil 146a. Çelik Palas Kaplıcası, havuzu

Şekil 146b. Çelik Palas Kaplıcası, havuzu

Şekil 147a. Çelik Palas Kaplıcası, kurnalar

Şekil 147b. Çelik Palas Kaplıcası, kurnalar

Şekil 147c. Çelik Palas Kaplıcası, kurnalar

Şekil 148a. Çelik Palas Kaplıcası, aslanağzı

Şekil 148b. Çelik Palas Kaplıcası, halvet odası

Şekil 149a. Çelik Palas Kaplıcası, giriş cephesi

Şekil 149b. Çelik Palas Kaplıcası, giriş cephesi

Şekil 150a. Çelik Palas Kaplıcası, yan ve arka cephe

Şekil 150b. Çelik Palas Kaplıcası, yan ve arka cephe

Şekil 150c. Çelik Palas Kaplıcası yan ve arka cephe

Şekil 151a. Çelik Palas Kaplıcası, yan cephe

Şekil 151b. Çelik Palas Kaplıcası, yan cephe

Şekil 152a. Çelik Palas Kaplıcası, yan cephe

Şekil 152b. Çelik Palas Kaplıcası, yan cephe

Şekil 152c. Çelik Palas Kaplıcası, arka cephe

Şekil 153. Çelik Palas Oteli, giriş kapısı

Şekil 154. Çelik Palas Kaplıcası, giriş kapısı

Şekil 155a. Yıkanma sahnelerini gösteren kabartmalar

Şekil 155b. Yıkanma sahnelerini gösteren kabartmalar

Şekil 155c. Yıkanma sahnelerini gösteren kabartmalar

Şekil 155d. Yıkanma sahnelerini gösteren kabartmalar

Şekil 156a. Çelik Palas Kaplıcası, ön cephe ve kuş çeşmesi

Şekil 156b. Çelik Palas Kaplıcası, ön cephe ve kuş çeşmesi

Şekil 157. Hans Poelzig'in Grosses Schauspielhaus'ta kullandığı sütunlar

Şekil 158a. Çelik Palas Kaplıcası, havuz düzenlemesi

Şekil 158b. Çelik Palas Kaplıcası, havuz düzenlemesi

Şekil 159a. Çelik Palas Oteli, aydınlatma detayları

Şekil 159b. Çelik Palas Oteli, aydınlatma detayları

Şekil 160a. Çelik Palas Kaplıcası, ılık bölümü aydınlatma detay

Şekil 160b. Çelik Palas Kaplıcası, ılık bölümü aydınlatma detay

Şekil 161a. Çelik Palas Oteli, kapı detay

Şekil 161b. Çelik Palas Kaplıcası, kapı detay

Şekil 162. Doğu Pavyonu

Şekil 163a. Atatürk Orman Çiftliği Hamamı

Şekil 163b. Atatürk Orman Çiftliği Hamamı

Şekil 163c. Atatürk Orman Çiftliği Hamamı planları

Şekil 164. İkinci otel binası

Şekil 165. Çelik Palas Oteli ve 1950'de inşa edilen ikinci otel

Şekil 166a. Kaplıca'yı otele bağlayan 1964 yılında inşa edilen koridor

Şekil 166b. Kaplıca'yı yeni otel yapısına bağlayan 1964 yılında inşa edilen koridor

Şekil 167. İkinci otele ek yatak katı ilavesi inşaatı

Şekil 168a. Bağlantı koridoru ve dükkanlar

Şekil 168b. Bağlantı koridoru ve dükkanlar

Şekil 169. Çelik Palas Kaplıcası soyunmalık

Şekil 170. Çelik Palas Kaplıcası dinlenme salonu

Şekil 171. Çelik Palas Kaplıcası şark köşesi

Şekil 172a. Üçüncü otel binası projesi

Şekil 172b. Üçüncü otel binası projesi

Şekil 172c. Üçüncü otel binası projesi

Şekil 173a. Otelin lobisi

Şekil 173b. Otelin lobisi

Şekil 174a. Konferans salonu

Şekil 174b. Konferans salonu

Şekil 175a. Otelin lobisi

Şekil 175b. Otelin lobisi

Şekil 175c. Otelin lobisi

Şekil 176a. Otel binası kat koridorları

Şekil 176b. Otel binası kat koridorları

Şekil 177a. Otel binası kat merdiveni

Şekil 177b. Otel binası asansörü

Şekil 178a. Farklı oda tipleri

Şekil 178b. Farklı oda tipleri

Şekil 178c. Farklı oda tipleri

Şekil 179a. Farklı banyo tipleri

Şekil 179b. Farklı banyo tipleri

Şekil 180a. Farklı büyüklükte balkon tipleri

Şekil 180b. Farklı büyüklükte balkon tipleri

Şekil 180c. Farklı büyüklükte balkon tipleri

Şekil 180d. Farklı büyüklükte balkon tipleri

Şekil 181a. Kaplıca ve otel bağlantı koridoru

Şekil 181b. Kaplıca ve otel bağlantı koridoru

Şekil 182a. Kaplıca yapısı özel yıkanma odaları

Şekil 182b. Kaplıca yapısı özel yıkanma odaları

Şekil 183. Kaplıca yapısı, dinlenme salonu

Şekil 184. Kaplıca yapısı, dinlenme salonu

Şekil 185. Kaplıca yapısı, masaj salonu

ÇİZİMLER DİZİNİ

- Çizim 1. Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası Vaziyet Planı
- Çizim 2. Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası Vaziyet Planı, 2008
- Çizim 3. Çelik Palas Oteli Zemin Kat Planı
- Çizim 4. Çelik Palas Oteli 1. Kat Planı
- Çizim 5. Çelik Palas Oteli 2. Kat Planı
- Çizim 6. Çelik Palas Oteli Bodrum Kat Planı
- Çizim 7. Çelik Palas Oteli Giriş Cephesi
- Çizim 8. Çelik Palas Oteli Cadde Cephesi
- Çizim 9a. Çelik Palas Oteli Arka Cephe
- Çizim 9b. Çelik Palas Oteli Arka Cephe
- Çizim 9c. Çelik Palas Oteli Arka Cephe
- Çizim 10a. Çelik Palas Oteli Yan Cephe
- Çizim 10b. Çelik Palas Oteli Yan Cephe
- Çizim 11. Çelik Palas Oteli A-A Kesiti
- Çizim 12. Çelik Palas Kaplıcası Zemin Kat Planı
- Çizim 13. Çelik Palas Kaplıcası Giriş Cephesi
- Çizim 14a. Çelik Palas Kaplıcası Arka Cephe
- Çizim 14b. Çelik Palas Kaplıcası Arka Cephe
- Çizim 15a. Çelik Palas Kaplıcası Yan Cephe
- Çizim 15b. Çelik Palas Kaplıcası Yan Cephe
- Çizim 15c. Çelik Palas Kaplıcası Yan Cephe
- Çizim 16. Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası Bağlantı Koridoru

Çizim 17. Bağlantı Koridoru Zemin Kat Planı

Çizim 18. Bağlantı Koridoru 1. Kat Planı

Çizim 19. Bağlantı Koridoru Ön Cephe

Çizim 20. Bağlantı Koridoru Arka Cephe

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. AMAÇ VE KAPSAM

Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığı'nın Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası başlıklı tez çalışmamızın ana konusu, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti mimarlığının modernleşme sürecinde mimarlık ortamında öne çıkan mimarlardan biri olan Giulio Mongeri'dir (1873-1951).

Mongeri'nin mimarlık anlayışını dönemin değişen mimarlık ortamında değerlendirmeye çalışan araştırma, Giulio Mongeri'nin son yapısı olan Bursa Çelik Palas Oteli'ne odaklanmıştır. 1935 yılında hizmete giren Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası, Mongeri'nin iki modern yapısından biri olarak, hem mimarın Türkiye'deki bilinen son yapısı olması, hem de modern mimarinin ülkemizdeki ilk örneklerinden biri olması açısından önem taşımaktadır.

Çalışmanın amaç, kapsam ve yönteminin anlatıldığı birinci bölümden sonra, ikinci bölüm, Mongeri ailesinin tanıtılmasıyla başlamaktadır. Hakkında monografik bir yayın bulunmayan Giulio Mongeri'nin hayatının anlatımının ardından dönemin değişen mimarlık ortamında öne çıkan mimarlar ve örneklerle Mongeri'nin yapıtları tarihsel bir sırayla sunulmaktadır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hocalık da yapmış olan Mongeri öğrencilerinin gözünden aktarılmakta, ayrıca Mongeri ile ilgili tespit edilen yayınlardan ve mimarın diğer etkinliklerinden bahsedilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Mongeri'nin Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nın bulunduğu Bursa kentinin tarihinden kısaca bahsedilmekte, özellikle Tanzimat sonrası ve Erken Cumhuriyet Dönemi imar faaliyetleri üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nın da yer aldığı, özellikle kaplıcalarıyla ünlü, Çekirge bölgesi öne çıkan hamam, kaplıca ve kaplıca otelleri ile tanıtılmaktadır.

Dördüncü bölümde araştırmanın odaklandığı Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nın kuruluş süreci, mimari özellikleri ve günümüze kadar geçirdiği değişimler hakkında bilgi verilmekte, çizim ve fotoğraflarla belgelenecek yapı tanıtılmaktadır.

Son bölümde ise Mongeri'nin değişen mimarlık ortamındaki mimarlık anlayışı Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası ile birlikte değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

1.2. YÖNTEM

Araştırma konusu için öncelikle, Mongeri ve Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'na ilişkin kütüphane çalışmaları yapılmıştır. Bu bağlamda; Milli Kütüphane, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, TMMOB Mimarlar Odası Ankara ve Bursa Şubeleri Kütüphaneleri, Ankara İtalyan Kültür Merkezi Kütüphanesi, Bursa Setbaşı Şehir Kütüphanesi ve Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi, Başbakanlık Arşivi, Yök Ulusal Tez Merkezi kütüphanelerinde tarama yapılmıştır.

Aynı kapsamda 1930-2013 yılları arası *Cumhuriyet Gazetesi* elektronik ortamda taranmıştır. *Arkitekt* Dergisi'nin yanı sıra İtalyan Arkeoloji ve Sanat Tarihi Kütüphanesi'nde (BIASA) dijital ortama aktarılmış 1929-1940 yılları arasında yayınlanan *Rassegna di Architettura* (Mimarlık Dergisi) ve 1932-1943 yılları arasında yayınlanan *Architettura* (Mimarlık) dergileri incelenmiştir. İstanbul Casa Garibaldi (Garibaldi Evi) Kütüphanesi sorumlusu Dr. Sedat Bornovalı ile iletişime geçilmiş ve İstanbul İtalyan Ticaret Odası'nın resmi yayın organı olan *Rassegna Italiana* (İtalyan Dergisi) dergisinin 1897-1921 yılları arasındaki sayıları dijital ortamda taranmış, Mongeri ailesi hakkında bilgi edinilmiştir. Taramalarda 1898 yılı ve 1904-1907, 1912-1919 yılları arasındaki sayılara ulaşılamamıştır.

Dönem kaynaklarında Mongeri'nin hayatına ilişkin kimi yerde tekrar eden bilgiler yer alırken, Giulio Mongeri hakkında monografik bir çalışma bulunmamaktadır. Giulio Mongeri'nin İtalya'da yaşayan torunu Anita Elagöz ile iletişim kurulmuş, Mongeri'nin günlüğünden sayfalar, günlüğünde yer alan gazete kopyaları ve makaleleri, fotoğraflar

ve Mongeri'ye ait çizimler edinilmiştir. Mongeri'nin hayatı ile ilgili olarak Cengiz Can'ın *İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları* başlıklı doktora tezi de yararlı olmuştur.

Mongeri'nin mimarlık eğitimini aldığı Brera Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki uzmanlarla e-posta yoluyla iletişim kurulmuş, Mongeri'nin aldığı dersler ve kazandığı konular hakkında bilgi edinilmiştir.

Dönemin değişen mimarlık anlayışını ortaya koymak açısından Sibel Bozdoğan'ın *Modernizm ve Ulusun İnşası* adlı kitabıyla, İnci Aslanoğlu'nun *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı* kitapları yararlı olmuştur.

Çalışmamızın ana konusu olan Mongeri'nin Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıca yapısı üzerine detaylı bir çalışma bulunmamaktadır. Hüseyin Öztürk'ün *Mimar Giulio Mongeri'nin Ankara'daki Yapıları* (1985) başlıklı yüksek lisans tezi, mimarın Ankara'daki banka yapılarına yoğunlaşmaktadır. Öztürk, Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nın mimari özelliklerinden kısaca bahsettiği çalışmasında, yapıları yerinde incelediği sırada tadilat işlemleri olduğu için yapıların içine giremediğini belirtmektedir.

Otel ve kaplıca yapısının Mongeri ve öğrencisi Hüsnü Tümer'e ait özgün çizimleri ve fotoğrafları *Arkitekt* ve *Rassegna di Architettura* adlı dergilerde yayınlanmıştır. Bu çizimler otelin ve kaplıcanın zemin katı ile otel kat planını içerirken, bodrum katların ve otelin çatı katının planlarını içermemektedir. Dergilerde çizimler ve fotoğrafların yanı sıra kesitler ve kapı detaylarının da çizimleri yer almaktadır.

Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi ve Bursa Osmangazi Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi taranmış, çeşitli bilgi ve belgeye erişim sağlanmıştır. Ancak bu çizimler ve belgeler parselde 1950'de inşa edilen Hüsnü Tümer'in eklediği ek otel yapısı ile ilgilidir. Erişilen ilk çizim 1964 tarihlidir ve yeni otel yapısıyla ilgilidir.

Çelik Palas Oteli'nin 1980-1989 tarihleri arasında Genel Müdürlüğü'nü yapan Namık Seyhan ile görüşülerek görevde olduğu sürede gerçekleştirilen yenileme çalışmaları hakkında bilgi edinilmiş ve görevde olduğu sürede yerel basında otel ile ilgili çıkan haberlerin yer aldığı gazete kopyalarına ulaşılmıştır.

Yapının 2003 yılı tadilat rölövelerini hazırlayan Mimar Ayla Efe ile görüşülmüş ve tadilat hakkında bilgi edinilmiştir. 2008 yılındaki restorasyon projesini çizen TİBA Mimarlık Bürosu'ndan Mesut Bey ile görüşülmüş ve yapının 2008 yılındaki çizimleri edinilmiştir.

Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi sorumlusu Nezaket Özdemir ile görüşülmüş, Çelik Palas ile ilgili anıları içeren kitaplara ulaşılmıştır.

Otel ve kaplıcanın farklı yıllara tarihlenen broşürlerinde, Emek İnşaat Dergileri'nde, Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi'nde, Hüseyin Öztürk'ün 1985 tarihli *Mimar Giulio Mongeri'nin Ankara'daki Yapıları* başlıklı yüksek lisans tezinde yer alan fotoğraflar ve koleksiyoncu Haluk Toy'un arşivi yapı topluluğunun geçirdiği değişiklikleri belgelemek açısından önemli bir yer tutmuştur.

Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası, 17-20 Eylül 2012, 6-9 Mayıs 2013 ve 24-26 Temmuz 2013 tarihleri arasında yerinde ziyaret edilmiş, fotoğraflanmış ve incelenmiştir. Çalışmamızda kaynak belirtilmeyen fotoğraflar tarafımızdan çekilmiştir. Oteli günümüzde işleten MSN Yapı Yatırımları A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Kırçal ve otelin Teknik Müdürü Ahmet Kasnak ile görüşülerek otel hakkında bilgi edinilmiştir.

Bursa kentinin mimarisi için *Bursa Kültür Varlıkları Envanteri*, Beatrice Saint-Laurent'in *Bir Tiyatro Amatörü: Ahmed Vefik Paşa ve 19. Yüzyılın Son Çeyreğinde Bursa'nın Yeniden Biçimlenmesi* başlıklı yazısı ve Neslihan Türkün Dostoğlu'nun *Osmanlı Döneminde Bursa: 19. Yüzyıl Ortalarından 20. Yüzyıla Bursa Fotoğrafları* adlı kitabından faydalanılmıştır.

Bursa Hamamları ile ilgili olarak Elif Şehitoğlu'nun *Bursa Hamamları* adlı kitabı yararlı olmuştur. Kent ziyaretleri sırasında Çekirge bölgesinde yer alan Eski Kaplıca, Kara Mustafa Paşa Kaplıcası ve Kaynarca Kaplıcası yerinde görölmüştür.

2. BÖLÜM

GIULIO MONGERI (1873-1951)¹

2.1. MONGERI AİLESİ

Giulio Mongeri'nin yetiştiği ortam, mesleki etkinlikleri ve kişiliği üzerinde etkili olduğu için bu bölümde Mongeri ailesini ele almanın yararlı olacağı düşünülmüştür.

Kökeni XI. yüzyıla kadar uzanan Türk İtalyan kültür ilişkileri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de devam etmiştir. XV. yüzyıla gelindiğinde İtalyanların ticari imtiyazlara sahip olması, İstanbul'daki İtalyan nüfusunun artmasına neden olmuştur. XIX. yüzyılın ortalarında politik nedenlerden ötürü İtalyan kökenli zanaatkarlar, bankacılar, muhasebeciler, doktorlar ve mühendisler İstanbul, İzmir, Beyrut, Selanik, Edirne, Ankara, Trabzon, Halep ve Şam gibi farklı Osmanlı şehirlerine göç etmişlerdir. Özellikle inşaat sektöründe uzman ve işçilerden oluşan bu gruba Tanzimat sonrası artan inşaat etkinlikleri geniş iş imkanı sunmuştur. Diğer yandan sanat dünyasında da Donizetti ve Guatelli gibi müzisyenler ile Amadeo Preziosi ve Fausto Zonaro gibi ressamlar da dönemin diğer etkin İtalyanları arasında sayılabilir (Ortaylı, 2007, s.45-50). Mongeri'nin yaşadığı XIX. yüzyıl İstanbul'unda İtalyanların sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir².

Mongeri ailesinin XIX. yüzyılın ortalarında politik nedenlerden ötürü Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'a yerleşen çok sayıdaki İtalyan ailelerden biri olduğu bilinmektedir.

Bu yıllarda Fransız Devrimi pek çok ülkede olduğu gibi İtalyan topraklarında da ulusal bilincin doğmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle Avusturya işgali altında bulunan

¹ Çeşitli kaynaklarda Giulio Mongeri adının yazılışı farklılık göstermektedir. Bazı kaynaklarda adı Guilio ve Jul şeklinde de yazılırken, soyadının da Monceri, Monçeri, Mangeri, Münceri ve Moncerie şeklinde yazıldığı görülmüştür. Kimlik belgesinde adının Roberto Giulio Mongeri olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda bu şekilde kullanılacaktır (Şekil 8).

² Bkz. Sönmez, Zeki. (2006). *Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık ve Tekinalp, Pelin Şahin. (2011). Mount Vesuvius in Ottoman Wall Painting in the Context of Ottoman-Italian Relations. *Annali: Università degli Studi di Napoli "L'Orientale"*, 71, s.61-69.

kuzey bölgelerde bağımsızlık için mücadele başlamış, güney bölgelerde ise, kralın yetkilerini sınırlayacak bir anayasa talep edilmiştir. Nihayet 1861 yılında *Risorgimento* (Yeniden Doğuş) hareketiyle İtalyan topraklarında ulusal birlik sağlanmış, yüzyıllardır bağımsız olarak varlığını sürdüren devletler İtalya Krallığı adı altında birleşmiş ve II. Vittorio Emanuele (1820-1878) İtalya Kralı olarak taç giymiştir.

Milano’lu Mongeri ailesi de bu bağımsızlık ve birlik mücadelesi sürecinde 1848 yılındaki Avusturya işgali sonrasında İstanbul’a gelmiştir. Milano’da tanınan bir aile olan Mongeri ailesi, İstanbul’da da öne çıkan bir aile olmuştur. Cengiz Can, Sant’Antonio ve Santa Maria Kiliseleri arşivlerinde ve Feriköy Latin Mezarlığı defin defterlerinde yaptığı araştırmalarda, 1859 yılından itibaren vaftiz, evlilik ve ölüm kayıtlarında aile ile ilgili bilgilere ulaşmıştır (Can, 1993, s.336-337).

Felsefe ve tıp eğitimi alan baba Luigi Mongeri (1818-1882)³ (Şekil 1), önce Girit’te bulunmuş, daha sonra İstanbul’da kolera salgını ortaya çıkınca kente gelmiş ve salgının yayılmaması için çalışmış, karantina uygulamalarında bulunmuştur. İstanbul’daki salgının yayılımını gösteren bir harita hazırlamıştır (Şekil 3).

Sultan Abdülmecid’in padişahlığı döneminde (1839-1861) 1857’de Süleymaniye Darüşşifası’na doktor olarak atanmış, 1860’da hastanenin başhekimisi olmuştur (Sarı, Akgün, 2008, s.14). Çalışmaları sayesinde saray çevresinde tanınan Dr. Luigi Mongeri, Sultan Abdülmecid’in kız kardeşi Adile Sultan’ın da doktoru olmuştur (Alfieri, 1990, s.152).

Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876), padişahın isteği ile 1873 yılında Toptaşı Darüşşifası’nın başına getirilmiştir. Türk psikiyatri tarihinde önemli bir yere sahip olan Luigi Mongeri, meslek hayatı boyunca hastaların iyi şartlar altında tedavi edilebilmesi için çalışmış, akıl hastalarına karşı işkence uygulanmasını önleyici yasalar çıkarılmasını sağlamıştır (Sarı, Akgün, 2008, s.14). Psikiyatri üzerine pek çok yayını bulunan Dr.

³ Luigi Mongeri’nin adı çeşitli kaynaklarda Luis ve Louis olarak yer almaktadır. Giulio Mongeri’nin kimlik belgesinde baba adı Luigi olarak geçtiği için çalışmamızda bu ad kullanılmıştır (Şekil 8).

Luigi Mongeri'ye⁴, başarılarından dolayı hem Osmanlı İmparatorluğu, hem de İtalya Krallığı tarafından pek çok nişan verilmiştir⁵.

Giulio Mongeri'nin İtalya'da yaşayan amcaları ise Milano'nun sanat ve kültür hayatında etkin olan kişilerdir. Mongeri'nin hayatında önemli bir yere sahip olan amcası Giuseppe Mongeri (1812-1888) (Şekil 2), Milano'da yaşayan ünlü bir sanat tarihçisi ve restorasyon uzmanıdır. 1854 yılında Milano Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde estetik profesörü olarak görev yapmaya başlamıştır. Bir yıl sonra ise sekreterlik ve ardından da başkanlık görevini üstlenmiştir (Dalla Perseveranza, 1888, s.29-31).

Giuseppe Mongeri, meslektaşı ve Güzel Sanatlar Akademisi Başkanı Marki Emilio Visconti Venosta tarafından çalışkan, ileri görüşlü, kibar, zeki, canlı ve sabırlı biri olarak tanımlanmaktadır. Venosta, öğrencileri tarafından oldukça sevilen, bir öğretmenden çok arkadaş olarak görülen amca Giuseppe Mongeri'nin, gençlerin cesaretlendirilmesine önem veren bir eğitimci olduğunu belirtmektedir (Venosta, 1888, s.7-13).

Giuseppe Mongeri sanat tarihiyle ilgili çok sayıda eleştiri, makale ve kitap yayınlamıştır⁶. En önemli kitaplarından biri Ulusal İtalyan Sergisi ve İkinci Sanat Kongresi için hazırladığı, Milano'nun önemli yapılarını tanıtan *L'arte in Milano* (1872) (Milano'da Sanat) kitabıdır (Dalla Perseveranza, 1888, s.29-31). Sanat eğitimine büyük önem veren Mongeri'nin genç sanatçıların eğitimi için hazırladığı kitaplar arasında *Il libro dell'arte* (1884) (Sanat Kitabı) ve *Gli stili architettonici* (1887) (Mimari Üsluplar) öne çıkan kitapları arasındadır. Venosta, Giuseppe Mongeri'nin tarihselciliğe önem verdiğinden, İtalyan sanatının takip eden yıllar içinde geleneğinden kopmaması gerektiğini düşündüğünden bahsetmektedir (Venosta, 1888, s.7-13).

⁴ Baba Luigi Mongeri, *Annales Médico-Psychologiques*'de (Psikolojik Tıp Yıllığı) Türklerde psikolojik tıp ve Süleymaniye Darüşşifası hakkında belgelere dayanan bir makale ve 1865 kolera salgını hakkında *Gazete Médicale d'Orient*'de (Şark Tıp Mecmuası / Şark Tabib Gazetesi) açıklayıcı bir makale yazmıştır (Altıntaş, 2007, s.396).

⁵ Osmanlı İmparatorluğu nişanı, İtalya Krallığı nişanı, San Maurizio ve Lazzaro Şövalye Nişanı sahibidir (Giulio Mongeri, Anita Elagöz e gli Italo-Levantini, 2013).

⁶ Bu yazılar *Rivista Europea di Milano*, *Crepuscolo*, *Vesta Verde*, *Bollettino della Consulta Archeologica*, *Nuova Antologia* ve *Perseveranza* adlı dergilerde yayımlanmıştır. Giuseppe Mongeri'nin diğer yayınlanan makaleleri ve kitaplarının listesi için bkz. *A ricordo del prof. Cav. Giuseppe Mongeri*. (1888). Milano: Tip. A. Lombardi.

Giuseppe Mongeri, Brera'daki öğretmenliğinin yanı sıra sanatla ilgili pek çok kurum ve derneğin de üyesi olmuş, çeşitli görevler üstlenmiştir. 1848 yılında geçici Lombardia hükümetinin Genel Sekreter Yardımcısı olmuştur. Lombardo Enstitüsü üyesi ve Arkeoloji Müzesi danışmanı olarak görev yapmıştır (Dalla Perseveranza, 1888, s.29-31).

Ölümünün ardından kendi kitaplarını da içeren sanat tarihi, arkeoloji, eleştiri, estetik, restorasyon konulu kitaplarla birlikte sergi ve müze katalogları ile şehir rehberlerinden oluşan arşivinin, 1874 yılında üyesi olduğu, Milano'da faaliyet gösteren *Società Storica Lombarda*'ya (Lombardia Tarih Topluluğu) bırakılmasını vasiyet etmiştir (Fondo Mongeri, 2014). Giuseppe Mongeri'nin derslerde yararlandığı yapı ve manzara fotoğraflarından oluşan arşivi ise Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde korunmaktadır (D'Amia, 2013).

Giuseppe Mongeri, dönemin çeşitli mimari projelerinde de yer almıştır. İtalya Krallığı'nın ilk kralı II. Vittorio Emanuele onuruna Milano'da inşa edilecek Galleria Vittorio Emanuele II (1865-1877) adlı alışveriş merkezinin proje inceleme komitesi üyesi olarak görev yapmıştır (Fondo Mongeri, 2014). Bu projede, 1847 yılında Sultan Abdülmecid tarafından Ayasofya restorasyonu için görevlendirilen İsviçreli mimar Gaspare Fossati⁷ (1809-1883) de inceleme komitesi üyesidir.

Gaspare Fossati'nin ölümünün ardından 1883'te Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde anısına düzenlenen etkinliğin organizasyonu amca Giuseppe Mongeri tarafından gerçekleştirilmiştir. Alfieri, amca Mongeri'nin bu görevlendirilmede kardeşinin İstanbul'da tanınan bir doktor olması ve saray ile olan kuvvetli bağlarının etkin olmasının mümkün olduğunu belirtmektedir (Alfieri, 1990, s.152).

⁷ Gaspare Fossati, 1847'de Abdülmecid tarafından Ayasofya Camii'nin restorasyonu ile görevlendirilmiştir. Gaspare Fossati kardeşi Giuseppe ile, Osmanlı Devleti'nden aldıkları siparişlerin dışında Galata'da San Pietro Kilisesi'ni (1841-1843), Venedik Sarayı'nın (günümüzde İtalyan Elçilik Konutu) restorasyonunu (1853) ve Hollanda Elçilik Binası inşaatını (1854) gerçekleştirmiştir. En bilinen yapılarından biri olan Naum Tiyatrosu (1846) 1870 yangınına dek işlevini sürdürmüştür. Fossati Kardeşler ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Doğan, Sema. (2011). *Ayasofya ve Fossati Kardeşler (1847-1858)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Giulio Mongeri'nin diğ er amcası Michele Mongeri (1813-?) ise Milano'daki San Marco Kilisesi'nin rahibidir. Kültürlü, sempatik, serbest fikirli ve dindar olarak tanımlanan Don Michele, kadınların kilisede şarkı söyleyebilmesinde öncülük etmiştir. Ünlü besteci Giuseppe Verdi'nin Requiem'inin San Marco performansında, başpiskopostan izin alarak koroda kadınların siyah giysilerle ve başlarını kapayan siyah bir tül içinde şarkı söylemelerini sağlamıştır (Rosen, 1995, s.11).

Don Michele, San Marco Kilise'sinde görev yaparken kardeşi Giuseppe, kilisenin sundurmasının ve çan kulesinin restorasyon işini yapmıştır (Alfieri, 1990, s.52).

Mongeri'nin İstanbul'da yaşayan ağabeyi Federico, İstanbul'da yaşayan İtalyanlar arasında tanınan bir kişidir. Düyun-u Umumiye-i Osmaniye'de muhasebe denetleyicisi olarak görev yapmış (Onorificenza, 1901, s.316-317), 1907 yılından sonra bu bölümün başkanı olmuştur (Onorificenza, 1907, s.224). Hem Osmanlı İmparatorluğu tarafından mecidiye verilerek ödüllendirilmiş, hem de İtalya kralı tarafından S.S. Maurizio ve Lazzaro Nişanı verilmiştir. İstanbul Dante Alighieri Topluluğu'nda danışma üyesi olarak da görev almıştır (Società Dante Alighieri, 1901, s.130).

Giulio Mongeri'nin babasıyla aynı adı taşıyan ve babası gibi doktor olan diğ er kardeşi Dr. Luigi Mongeri de İstanbul'da yaşayan İtalyanlar arasında tanınan bir kişidir. 1903 yılında *Rassegna Italiana*'da termal kaynaklar açısından zengin olan İtalya'nın termal bölgelerini ve buradaki otelleri tanıtan yazılar kaleme almıştır⁸.

XIX. yüzyıl ortalarında Avusturya'nın İtalyan topraklarını işgali sırasında İstanbul'a yerleşen Mongeri ailesinin bugün de ülkemizde yaşayan aile bireyleri bulunmaktadır. Mongeri'nin kızı Elena Mongeri Elagöz'ün vefat eden oğlu Aldo Elagöz'ün çocukları ve ailesi İzmir'de, vefat eden kızı Marisa Altaras'ın ortanca oğlu ve ailesi de İstanbul'da

⁸ Luigi Mongeri'nin yazıları için bkz. Mongeri, Luigi. (1903a). Le Principali Stazioni Termali e Climateriche d'Italia. *Rassegna Italiana*, 74, s.58-61; Mongeri, Luigi. (1903b). Le Principali Stazioni Termali e Climateriche d'Italia. *Rassegna Italiana*, 75, s.100-104; Mongeri, Luigi. (1903c). Stabilimento Idroterapico di Graglia (Biella). *Rassegna Italiana*, 76, s.29-131; Mongeri, Luigi. (1903d). Nuove Terme di Salice. *Rassegna Italiana*, 77, s.185-187.

yaşamaktadır. Diğer torunu Anita Elagöz ise 1973 yılında Milano'ya yerleşmiş, ancak İstanbul'u diğer aile bireylerini görmek için ziyaret etmeye devam etmektedir⁹.

2.2. GIULIO MONGERI'NİN YAŞAM ÖYKÜSÜ

Giulio Mongeri (Şekil 4, 5, 6, 7), 1 Ağustos 1873 yılında İtalyan kökenli Luigi Mongeri ve İngiliz kökenli Tecla Taylor'ın en küçük çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya gelmiştir (Şekil 8). 1849 yılında, I. İtalyan Bağımsızlık Savaşı'nın Novara yenilgisiyle sonuçlanmasının ardından, Avusturya işgalinden kaçan pek çok İtalyan aile gibi Giulio Mongeri'nin ailesi de Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır (Can, 1995a, s.95). XIX. yüzyılın ikinci yarısı İtalya'nın bağımsızlığını kazanması, İtalyan birliğinin sağlanması ve anayasal monarşiye geçilmesi açısından da önemli yıllardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda doktor olarak çalışan babası Luigi Mongeri¹⁰, oğlu Giulio dokuz yaşındayken hayatını kaybetmiştir. Yetim kalan Giulio Mongeri, annesi ve kız kardeşi Mary ile birlikte Milano'ya gitmiş ve amcaları Giuseppe ve Michele'nin yanında büyümüştür¹¹.

Giulio Mongeri, Milano'da *Il Parini* okuluna başlamıştır. Amcası Giuseppe'nin de hocalık yaptığı Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde¹² 16 Ekim 1891 yılında dersler almaya başlamıştır (D'Amia, 2013). 1 Nisan 1892'de Mimarlık Yüksekokulu'na kayıt yaptırmıştır. 28 Ekim 1896 yılında akademiden mimarlık diploması alarak mezun olan Mongeri, bu süre içinde Süsleme, Sanat Tarihi ve Prof. Ferrario'dan Perspektif dersleri almıştır¹³. Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde restorasyon uzmanı Camillo Boito'dan¹⁴

⁹ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Ocak 2015.

¹⁰ Luigi Mongeri ve eşi Tecla Taylor Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda gömülüdür. Feriköy Mezarlığı'nda Mongeri-Capodaini adı altında Giulio Mongeri'nin yaptırdığı bir mezarlık daha bulunmaktadır. Burada kızı Elena Mongeri Elagöz ve torunu Marisa Mongeri Altaras ve eşi yatmaktadır (Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014).

¹¹ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014.

¹² Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nin 1889-1894 yılları arasındaki öğrenci kayıtlarına ilişkin belgelerin bir kısmı eksiktir. Bu yüzden Mongeri'nin ilk yıllarda aldığı dersleri tespit etmek zordur (D'Amia, 2013).

¹³ Brera Akademisi Arşivi sorumlusu Valter Rosa ile kişisel iletişim, Haziran 2012.

¹⁴ İtalyan restorasyon uzmanı Camillo Boito (1836-1914), üslup birliği, romantik görüş ve tarihi rekonpozisyon kuramlarını çağdaş restorasyon anlayışı içinde uzlaştırarak birleştirmiştir.

da ders almış ve onun en iyi öğrencilerinden biri olmuştur (Can, 1993, s.337-338). Akademideki öğrenim sürecinde 1893, 1894 ve 1895 yıllarında düzenlenen proje yarışmalarında bronz madalya kazanmıştır¹⁵. 1896 yılında mimarlık dalında verilen Clerichetti ödülünün sahibi olmuştur (Arti e Scienze, 1896, s.3) (Şekil 9). D'Amia, Mongeri'nin projelerine ait hiçbir çizime ulaşamadığını belirtmektedir (D'Amia, 2013).

Mongeri, akademideki öğrenciliği sırasında fotoğrafçılığa merak sarmıştır. D'Amia, Mongeri'nin de amcası Giuseppe gibi kişisel fotoğraf arşivi oluşturmasının projelerinde yararlı olacağını ve mimarlık eğitiminde destekleyici bir rolü olduğunu düşünmüş olmasının mümkün olacağını belirtmektedir (D'Amia, 2013).

Mongeri, eğitimini tamamladıktan sonra, daha önce İstanbul'a dönmüş olan annesini ziyaret etmek için İstanbul'a gelmiş ve yaz tatilinde ağabeyi Federico Mongeri'nin Büyükkada'daki evine konuk olmuştur. Burada İtalyan Hayır Derneği eski başkanı Napoleone Capodaini'nin kızı Caterina (Ketty) ile tanışmış ve evlenmeye karar vermiştir. Ancak Brera'daki arkadaşlarıyla birlikte Genova limanında tahıl silosu inşaatında¹⁶ görevli olduğu için proje (Şekil 10a, 10b, 10c), bitene kadar Genova'da kalmış, proje tamamlandıktan sonra İstanbul'a dönmüş ve Caterina Capodaini ile evlenmiştir¹⁷. Eşi Caterina, evlendikten kısa bir süre sonra ilk çocuğunun doğumunda hayatını kaybetmiştir (Ketty Mongeri, 1900, s.123). Mongeri, daha sonra Caterina Capodaini'nin kız kardeşi Cristina ile evlenmiştir. Bu evlilikten Alda (1909), Giulio (1910), Elena (1912) ve Giovanna (1913) isimli çocukları olmuştur. Cristina 1917

1883'te açıkladığı ilkeler, çağdaş onarım kurallarının öncüsü kabul edilmektedir (Ahunbay, 2004, s.18). Boito'nun oluşturduğu Yeni Romanesk çizgi, Lombardia Romanesk'ini çağdaş İtalyan mimarlığı ile birleştirmeyi hedefliyordu. Boito, bu üslubun esnek, yeni işlevlere uyarlanabilen bir üslup olmasıyla birlikte emperyal göndermelerden uzak oluşuna dikkat çekiyordu. Boito'ya göre çağdaş bir üslup, strüktür, malzeme ve işlevsel örgütlenmeyi içeren *parte organica* (*organik parça*) ile bezemenin estetiğine ilişkin *parte simbolica*'nın (*sembolik parça*) beraberliği ile sağlanabilirdi (Tanyeli, 2007, s.374-376). Bu bağlamda moderne yaklaşımının tarihsel göndermeler içerdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

¹⁵ Brera Akademisi Arşivi sorumlusu Valter Rosa ile yapılan yazışmalar, Haziran 2012.

¹⁶ Mühendis Antonio Carissimo, Giovanni Crotti ve Giov. Batt. De Cristoforis tarafından hazırlanan projenin (Şekil 10a, 10b, 10c) mimari bölüm tasarımının Giulio Mongeri tarafından yapıldığı el yazısı ile proje kapağında belirtilmiştir.

¹⁷ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014.

yılında tifo nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Eşi Cristina'nın ölümünden sonra Giulio Mongeri, bir kez daha evlenmiştir¹⁸.

1898¹⁹ yılında İstanbul'a dönen Mongeri, bir süre serbest mimar olarak çalışmıştır (Can, 1995a, s.96). Mongeri, hocası Boito ile haberleşmeyi sürdürmüş, Boito'ya yaptığı projelerin çizimlerinin kopyalarını göndererek onun görüşlerini almıştır. Boito, Mongeri'yi tebrik ederken, öğrencisinin Akademi'nin adını yüceltmesinden ötürü duyduğu mutluluk ve onuru paylaşmıştır²⁰.

Serbest mimar olarak çalıştığı ilk yıllarda İtalyan mühendis Eduardo de Nari ile birlikte açtığı bürosu Galata'da Bankalar Caddesi'ne paralel olarak uzanan Eski Banka Sokağı'nda yer alan San Pierre Han (San Pietro Han) 4 numarada yer almaktadır²¹. 1910'larda Eduardo de Nari²² ile birlikte Galata'da Bankalar Caddesi'nde yer alan Assicurazioni Generali Han'da, *Société Anonyme Ottomane de Construction* (S.A.O.C.) (Osmanlı İnşaat Anonim Şirketi) adlı inşaat şirketini kurmuşlardır (Gülenaz, 2011, s.176-177). Mongeri, Guglielmo Semprini'nin²³ müteahhitlik şirketinin de ortağı

¹⁸ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014.

¹⁹ Akcan, Cumhurbaşkanlığı Köşkü Projesi ile ilgili olarak yazdığı mektuplardan Mongeri'nin 1898 yılından itibaren Türkiye'de yaşadığının anlaşıldığını belirtmektedir (Akcan, 2009, s.90). Genova'da sironun 1897'de bitmesi de bunu desteklemektedir.

²⁰ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014; Giulio Mongeri, Anita Elagöz e gli Italo-Levantini, 2013.

²¹ 1907 tarihli *Rassegna Italiana* dergisinde *Membri Effettivi* (Etkin Üyeler) başlığı altında Mongeri ve bürosunun da adı yer almaktadır. Dergiyi yayımlayan İtalyan Ticaret Odası'nın da aynı binada hizmet verdiği görülmektedir (Membri Effettivi, 1907, s.IV).

²² Yerel kayıtlarda adı mühendis ve ressam olara geçen Eduardo de Nari 1873'te Chiavari'de doğmuştur. 1898 yılında İstanbul'a gelmiş, burada Raimondo d'Aronco ile temasa geçmiştir. D'Aronco, De Nari'yi mimarlık meslek okuluna mimarlık hocası olarak tavsiye etmiştir. Mongeri ile birlikte çalıştığı Sant'Antonio Kilisesi (1906-1912) ve Nurettin Bey Pavyonu (1912-1914) dışında Glorya (Atlas) Sineması (1931), Park Oteli (1944), Eminönü'nde bir işhanı, Maçka'da İzmir Palas Apartmanı (1931) ve Ayazpaşa İtalyan Sefareti Konutu'nu tasarlamış, Palazzo Domeniken Kilise Çalışması için çizimler yapmıştır (Can, 1993, s.89-91, Can, Girardelli, 1996, s.20-21). De Nari ile ilgili detaylı bilgi için bkz. *Değişen Zamanların Mimarı: Edoardo De Nari (1874-1954)*. (2012). (der. M. Baha Tanman). İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

²³ 1840 yılında İtalya'nın Romagna bölgesinin Croce kasabasında doğmuştur. 1870 yılındaki Beyoğlu yangınından sonra İstanbul'a gelmiştir. 1914 yılında İtalya'ya dönmüştür ve 1917 yılında Forli, Monte Colombo'da hayatını kaybetmiştir. Cengiz Can, Semprini'nin mimar olduğunu gösteren bir belge olmadığını, adının müteahhit olarak geçtiğini ancak bazı yapıların plaketine mimar olarak isminin yazıldığını belirtmektedir. Mori, Semprini'nin yoğun çalışmaları sonucu önemli bir mevkiye ulaştığını ve İstanbul'da neredeyse her sokakta bir yapısı olduğunu

olmuştur. İlerleyen yıllarda bürosunu mimarı olduğu Beyoğlu'nda Kemeraltı Caddesi'nde bulunan Karaköy Palas'a taşımıştır (Can, 1995a, s.96).

Mongeri, İstanbul'da İtalyanlarla da yakın ilişki içindedir. 1903 yılında *Società Operaia Italiana di Costantinopoli*'ye (İstanbul İtalyan İşçi Yardımlaşma Derneği)²⁴ üye olmuş (Şekil 11) ve 1934 yılına kadar üyeliği devam etmiştir. Giulio Mongeri, İstanbul'da İtalyanlar tarafından düzenlenen çeşitli etkinliklere kardeşleri Dr. Luigi ve Federico ile birlikte katılmıştır²⁵. Derneğin resmi yayın organı olan *Rassegna Italiana*'da mimarlık üzerine yazılar yazmış ve derginin danışma kurulunda görev almıştır.

Yüzyıl başından beri etkin olduğu bilinen Mongeri, serbest mimarlığın yanı sıra mimarlık ve sanat alanında yazılar kaleme almış 1903 İstanbul Salon Sergisi'ne katılmıştır.

Mongeri, serbest mimarlığın yanı sıra çeşitli kurumlarda görevler almıştır. 1907 yılında İtalyan Büyükelçiliği mimarı olarak atanmış ve Milano Güzel Sanatlar Akademisi'nin muhabir üyesi seçilmiştir. 1911 yılında Osmanlı Bankası resmi mimarı olarak atanmıştır (Şekil 12) (Tanyeli, 2007, s.374). İmparatorluğun son yıllarında İstanbul'da aktif olan Mongeri, pek çok yapı tasarlamasının yanı sıra, 1909 yılından itibaren Sanayi-i Nefise

belirtir. Onu, İtalyan kolonisinin en sevilen ve tanınan üyesi olarak tanımlar. Yapıları arasında İstiklal'de Santa Maria Draperis Kilisesi ve Hanı, Tünel'de Teutonia Alman Kulübü sayılabilir. Ayrıca Rus Elçilik Binası'nın ve Avusturya Hastanesi'nin onarımını yapmıştır. Sant'Antonio Kilisesi inşaatında da Mongeri'nin yardımcıları olarak adı geçmektedir (Can, 1993, s.221-225; Can, Girardelli, 1996, s.21).

²⁴ Beyoğlu'nda yer alan Società Operaia Italiana (İtalyan İşçi Yardımlaşma Derneği) binası, günümüzde Casa Garibaldi (Garibaldi Evi) adıyla anılan bir kültür ve sanat merkezi olarak işlev görmektedir. Adını 1861'de sağlanan İtalyan Birliği'nin sağlanmasında büyük katkıları olan Giuseppe Garibaldi'den almaktadır. Garibaldi kısa bir süre İstanbul'da da yaşamıştır. Società Operaia Italiana ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Marinovich, Adriano. (1995). *La Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso in Costantinopoli*. İstanbul: İstanbul İtalyan Kültür Merkezi.

²⁵ Pera Palas'ta 9 Şubat 1899 yılında düzenlenen İstanbul'daki yoksul İtalyanlar'a yardım balosuna kardeşi Dr. Luigi Mongeri ile katılmıştır (Società di Beneficenza, 1899, s.27). 19 Şubat 1899'da Società Dante Alighieri'nin Yönetim Kurulu'na en yüksek oylardan birini alarak seçilmiştir (Società Dante Alighieri, 1899, s.56-57). 1902 yılında Pera Palas'ta düzenlenen İtalyan Yardım Balosu'na kardeşi Federico ile birlikte katılan Giulio Mongeri, elektrikle aydınlatılan bir Buda tapınağı maketi hazırlayarak konuklara sürpriz yapmıştır (Festa Italiana di Beneficenza. 1902, s.46-47). 11 Kasım 1909'da İtalya Kralı'nın doğum günü onuruna verilen yemeğe katılmıştır (Il Genetliaco di S. M. il Re, 1909, s.249-250).

Mektebi'nde hocalık yaparak geleceğin mimarlarının yetişmesine katkıda bulunmuştur. İtalya ile bağını koparmayan Mongeri'ye İtalyan Hükümeti tarafından 1922 yılında Ordine della Corona d'Italia nişanı verilmiştir (Şekil 14).

Cumhuriyet'in ilanından sonra Giulio Mongeri yapı etkinliklerine İstanbul ile birlikte yeni başkent Ankara'da ve diğer Anadolu kentlerinde devam etmiştir.

1930'lara doğru dönemin değişen mimarlık anlayışı doğrultusunda Uluslararası Üslubun öne çıkışıyla birlikte Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki atölyesi kapatılmıştır. Bilinen son yapısı 1935 yılında inşaatı tamamlanan modern bir üslupta tasarladığı Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'dır. Çalışmamız da Mongeri'nin özellikle bu yapısına odaklanmıştır.

İstanbul'da yaşadığı süre boyunca Mongeri çocukları ve onların dadılarıyla birlikte, farklı semtlerde genellikle kendi tasarladığı evlerde yaşamıştır. Önce Şimal Sokak'ta oturan Mongeri, daha sonra Şişli'de kendi tasarladığı önceleri Ataman Kliniği, daha sonra da Yüzyıl Işıl Okulu olarak hizmet veren evde yaşamıştır. Daha sonra Teşvikiye Güzelbahçe Sokak'ta kendisinin modern bir üslupta tasarladığı evde oturmuştur. Bu sokağa Mongeri'nin evinin bahçesinin oldukça bakımlı olması nedeniyle Güzelbahçe Sokağı ismi verilmiştir (Can, 1993, s.339). Öğrencilerinden Arif Hikmet Koyunoğlu, anılarında Mongeri'nin evine her hafta sefirlerin ve "büyük adamların" konuk olduğundan bahsetmiştir (Kuruyazıcı, 2008, s.283).

Giulio Mongeri, II. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği yıllarda, 1941 yılında eşi ve küçük kızıyla birlikte Venedik'te yaşayan kızının yanına gitmiştir. Kızının eşinin bu dönemde savaşta olması, kızının küçük çocukları olması ve İstanbul'da yaşayan kızı Elena dışında çocuklarının hepsinin İtalya'da bulunması Venedik'i tercih etmesinde etkindir. Mongeri'nin çocukluk arkadaşı ve ileride Papa seçilecek olan Angelo Roncalli de Venedik Patrik'i seçildiği için bu şehirde bulunmaktadır²⁶.

²⁶ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014.

Mongeri, on yıl sonra, 1951 yılında kızı Elena'yı görmek için yeniden İstanbul'a gelmiş ve iki ay süresince İstanbul'da kalmıştır. Bu süre içinde katarakt ameliyatı olduğu bilinmektedir (Batur, 1990, s.141). Torunu Anita Elagöz, Mongeri'nin konuk olduğu süre içinde Ortaköy'deki evlerinin konuklarla dolup taşıdığını, bu konuklar arasında arkadaşı Eduardo De Nari ve eski öğrencisi Sedad Hakkı Eldem gibi meslektaşlarının da olduğunu belirtmektedir. Bu ziyarette ailece tanıştıkları Sedad Hakkı Eldem, Mongeri'ye geleneksel Anadolu konutu resmi hediye etmiştir (Şekil 13).

Mongeri, aynı yıl Venedik'e (Şekil 15) döndükten sonra hayatını kaybetmiştir. Giulio Mongeri, amcası Giuseppe tarafından yaptırılan ve Milano'da bulunan Cimitero Monumentale'deki (Anıt Mezarlık) aile anıt mezarlığına (Şekil 16) defnedilmiştir²⁷. 30 Kasım 1951 yılında hayatını kaybeden Mongeri için anısına 5 Aralık 1951'de Eduardo De Nari ile birlikte tasarladığı San'Antonio Kilisesi'nde ruhani bir ayin düzenlenmiştir (Ayini Ruhani, 1951, s.3).

Giulio Mongeri, arşivinin bir kısmını Sanayi-i Nefise Mektebi'ne bağışlamış, ancak 1948 yılındaki büyük yangında arşivi yok olmuştur. Fotoğraf ve kitaplardan oluşan koleksiyonunu ise eğitim gördüğü Brera Akademisi'ne bağışlamıştır, ancak bu arşiv de II. Dünya Savaşı sırasında tahrip olmuştur (D'Amia, 2013).

2.3. GIULIO MONGERI'NİN DÖNEMİN DEĞİŞEN MİMARLIK ORTAMI İÇERİSİNDEKİ ETKİNLİKLERİ

Bu bölümde, Giulio Mongeri'nin (1873-1951) yapı faaliyetleri²⁸, yaşadığı dönemin hem İtalya hem de ülkemiz topraklarındaki mimarlık ortamı içerisinde öne çıkan mimar ve yapılardan örnekler eşliğinde sunulmak istenmiştir. Mongeri'nin eğitimci kişiliği üzerinde durulmuş ve öğrencilerinin gözünden anlatılmıştır. Mongeri'nin yayınları ele alınmış ve öne çıkan diğer etkinliklerinden bahsedilmiştir.

²⁷ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014.

²⁸ Bkz. Ek 1. Yapı Listesi.

2.3.1. Giulio Mongeri'nin Mimari Etkinlikleri

Mongeri'nin doğduğu yıl olan 1873 yılı, Osmanlı mimarlığı açısından bir ilkin yaşandığı yıldır. Osmanlı mimarlığını uluslararası ortamda tanıtmak amacıyla hazırlanan *Usul-i Mimar-i Osmani*²⁹ kitabının Viyana Sergisi'nde tanıtılması önemli bir noktadır. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kuramsal mimarlık kitabıdır. Kitapta, seçilen yapılar çizimleriyle birlikte tasvir edilmiştir. Mimarinin özelliklerinin saptandığı bu dönemin önemi açısından XIX. yüzyıl gelişmeleri ile anlatmak yararlı olacaktır³⁰.

XIX. yüzyıl tüm dünyada büyük sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. 1789 Fransız Devrimi'nin eşitlik, kardeşlik ve adalet ilkeleri ulus devletlerin doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu devrimin idealleri Osmanlı İmparatorluğu'nu da etkilemiştir. 1839'da Tanzimat Fermanı ilan edilmiş ve kanun önünde tüm halkın eşit olması hedeflenmiştir.

Tanzimat ile birlikte yeni kurumlar ortaya çıkmış ve yeni yapı tipleri ile yeni bir mimarlık üslubuna ihtiyaç duyulmuştur. Bu dönemde inşaat etkinliklerine hız verilmiş ve kışlalar, eğitim yapıları, tiyatrolar, sanayi yapıları, tren istasyonları, posta ve telgraf idaresi binaları, hastaneler, vapur iskeleleri, bankalar, iş hanları, oteller ve çok katlı

²⁹ *Usul-i Mimar-i Osmani*, "Umur-i Nafia Nazırı" İbrahim Edhem Paşa'nın başkanlığındaki bir komisyon tarafından Türkçe (Osmanlıca), Fransızca ve Almanca olarak hazırlanmıştır. Kitabın resimleri Montani Efendi, Bogos Efendi ve Mösyö Mayer tarafından çizilmiş, Fransızca'sı Mösyö De Lone tarafından yazılmış, Almancası'nın kimin tarafından yazıldığı belirtilmemiştir. Resimlerin çekimi ve tab edilmesini Mösyö Sebah gerçekleştirmiştir. Toplam sekiz yapının tanıtıldığı kitapta İstanbul'da bulunan Süleymaniye Camisi, Yeni Cami, Kanuni Sultan Süleyman'ın Türbesi, Sultan Üçüncü Ahmet Çeşmesi, Azap Kapı Çeşmesi ve Şehzade Türbesi dışında Bursa Yeşil Cami ve Edirne Selimiye Camisi'nin de tanıtımına yer verilmiştir (Osmanlı Mimarisi, 2010, s. IX-XI).

³⁰ Osmanlı Devleti ilk uluslararası sergiler olan 1851'de Londra Endüstri Ürünleri Büyük Sergisi'ne, 1855'te Paris Uluslararası Sergisi'ne, 1862'de Londra Endüstri Ürünleri ve Sanat Uluslararası Sergisi'ne, 1867'te Paris Uluslararası Sergisi'ne, 1873'te Viyana Sergisi'ne ve 1900'de Paris Evrensel Sergisi'ne katılmıştır. Katılımcı ülkeler sanat eserleri, tarım, sanayi ve el sanatları ürünlerinin yanı sıra tiyatro, müzik ve dans gösterileri, yöresel giysiler ve yemekleriyle kültürlerini sergilemiştir. Osmanlı Devleti de bu sergilere katılmayı sanat ve sanayi alanındaki ürünlerini tanıtmaya yolu olarak görmüştür (Yılmaz, 2005, s.718-730). Osmanlı Devleti'nde de 1863 yılında İstanbul'da Sergi-i Umum-i Osmani ve 1893 yılında da Dersaadet Ziraat ve Sanayi Sergi-i Umumisi düzenlenmiştir. Çelik, İstanbul'da düzenlenen bu sergileri Osmanlı Devleti'nin modern medeniyetin bir parçası olma isteği olarak değerlendirir (Çelik, 1992, s.140).

konutlar gibi yeni yapı tipleri doğmuştur. XIX. yüzyıl başlarına kadar, bu yeni kurumlar için inşa edilecek olan yapılarda, batı kökenli yeniden canlandırmacı ve seçmeci bir üslup benimsenmiştir.

İmparatorlukta yeni yapılar tasarlamak ve inşaatları gerçekleştirmekle yükümlü ve usta çırak ilişkisine dayalı bir sistemi benimsemiş olan Hassa Mimarlar Ocağı dönemin değişen koşullarının getirdiği yenilikleri karşılayamaması nedeniyle 1831 yılında kapatılmıştır. Önceleri yeni yapı tipleri için yurtdışından yabancı mimarlar getirilmiştir, sonraları öğrenciler yurtdışına gönderilmiş ve daha sonra da yerli mimarların yetiştirilmesi amacıyla modern anlamda mimarlık eğitimi verecek kurumlar açılmıştır. Bu okullardan ilki 1883 yılında Osman Hamdi Bey'in girişimleriyle açılan Sanayi-i Nefise Mektebi'dir. Okulda Fransız *École des Beaux-Arts* (Paris Güzel Sanatlar Akademisi)³¹ sistemini temel alan bir eğitim vermeye başlanmıştır. Okulun ilk mimarlık bölümü hocası Fransız kökenli Alexandre Vallauray'dir (1850-1921)³². Bundan bir yıl sonra da Hendese-i Mülkiye Mektebi açılarak mimarlık dersleri vermeye başlanmıştır. Burada da August Jasmund (1859- ?) mimarlık eğitimi vermiştir.

Vallauray ve Jasmund'un her ikisi de imparatorluğun başkenti İstanbul'da mimari etkinliklerde bulunmuştur. Vallauray'nin Osmanlı Bankası (1890) (Şekil 17a, 17b), Arkeoloji Müzesi (1891) (Şekil 18a, 18b) ve Cercle D'Orient (1884) (Şekil 19) binalarında *École des Beaux Arts* okulunun benimsediği Neo-Klasik ve Neo-Rönesans ağırlıklı mimari üslup görülür. Bu dönemde yeniden canlandırmacı üsluplardan bir diğeri de Neo-Gotik üsluptur. Pietro Montani (1829-1887) de Pertevniyal Valide Sultan Camisi'ni (1869-1871) (Şekil 20) Neo-Gotik bir üslupta tasarlamıştır. Pertevniyal Valide Sultan Camisi ve Çırağan Sarayı (1863-1867) (Şekil 21) *Usul-i Mimari-i Osmani* kitabında dönemin en güzel örnekleri olarak anılmıştır (Osmanlı Mimarisi, 2010, s.7).

³¹ Beaux Arts Anlayışı: Paris'teki Güzel Sanatlar Okulu *École des Beaux-Arts*'dan kaynaklanan, anıtsal ölçekli, iyi oranlı, simetrik kompozisyon arayışlarının egemen olduğu tarihselci, seçmeci tasarım anlayışıdır (Hasol, 2012, s.33). Geç XVII. yüzyıl ile XX. yüzyılın ilk yıllarında Avrupa ve Amerika'da egemen olmuştur (Sözen, Tanyeli. 1999, s.39). Sanayi-i Nefise Mektebi ile ilgili olarak bkz. Cezar, Mustafa. (1983). Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne (Ed. Z. Sönmez). *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl*. s.5-84, İstanbul: Mimar Sinan Basımevi.

³² Vallauray ile ilgili bkz. Akpolat, Mustafa Servet. (1991). *Fransız Kökenli Levanten Mimar Alexandre Vallauray*, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Bu dönemin etkin mimarları dönemin mimarlık ortamına uygun olarak yeniden canlandırmacı üslubun yanı sıra Oryantalist ve Art Nouveau üslubu da benimsemişlerdir. Jasmund, Sirkeci Garı'nı (1880-1890) (Şekil 22) oryantalist bir üslupta tasarlamıştır. Dönemin diğer etkin mimarı Raimondo D'Aronco (1857-1932) ise Art Nouveau akımını benimsemiştir. Botter Apartmanı'nı (1900) (Şekil 23) bu üslupta tasarlamıştır.

Giulio Mongeri de, bir yandan Osmanlı mimarlığının kendi özelliklerini ortaya koyduğu, diğer yandan Avrupa kaynaklı yeniden canlandırmacı üslupların beğeni kazanarak yoğun olarak uygulandığı bir ortamda meslek hayatına başlamıştır.

Yirmili yaşlarının ortalarına kadar Mongeri'nin bulunduğu İtalya'da 1861'de ulusal birliğin sağlanmasından sonra henüz ulusal bir üsluptan bahsetmek mümkün değildir. Mongeri, İtalya'da iken, I. Umberto dönemi olarak anılan 1870-1900'lü yıllar arasında XVI. yüzyıla gönderme yapan yeniden canlandırmacı ve seçmeci üslupta yapılar tasarlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde İtalya'nın ilk kralı II. Vittorio Emanuele anısına inşa edilen anıt (1885-1911) (Şekil 24) Neo-Klasik üslupta tasarlanmıştır. Yüzyılın başında ise İtalya'da, özellikle Palermo, Torino ve Milano'da Liberty adıyla anılan Art Nouveau akımı etkili olmuştur. Bu dönemin öne çıkan yapıları arasında Pietro Fenoglio'nun (1865-1927) Casa Le Fleur (1901-1903) (Şekil 25) yapısı ve Giuseppe Sommaruga'nun (1867-1917) Palazzo Castiglioni (1901-1903) (Şekil 26) sayılabilir (Bossaglia, 1995, s.47-54)³³.

1898 yılında İstanbul'a dönen ve bir süre serbest mimar olarak çalışan Mongeri'nin bilinen ilk mesleki etkinliği 1903 İstanbul Sergisi için hazırladığı beş projedir. Mongeri, bu sergiye Lombardia üslubunda tasarladığı kilise, İtalyan Rönesans üslubunda tasarladığı konut, Antik Yunan üslubunda tasarladığı anıt mezar (Şekil 27) ve modern üslupta tasarladığı han (Şekil 28) ve bir konut projesi ile katılmıştır (Troisième Exposition, 1903, s.23).

³³ XIX. yüzyılda İtalyan topraklarında mimarlıkla ilgili detaylı bilgi için bkz. De Fusco, Renato. (1992). *L'Architettura dell'Ottocento*. Milano: Garzanti.

Bilinen ilk yapısı İstanbul'da yaşayan İtalyanlar için mimar Eduardo de Nari ile birlikte tasarladığı ve müteahhitliğini Guglielmo Semprini'nin yaptığı bugün Beyoğlu İstiklal Caddesi üzerinde yer alan Sant'Antonio Kilisesi (Şekil 29a) ve apartmanlarıdır (Şekil 29b) (1906-1912). Cengiz Can, bu binaların kilise bölümünde Lombardia Gotik'i olarak adlandırılan üslubun dikkat çektiğini ve apartman cephelerinde Neo-Rönesans üslubun egemen olduğunu belirtir³⁴ (Can, 1993, s.342). Yapı ustaları ve yapı malzemelerinin çoğu da İtalya'dan getirilmiştir (Sönmez, 2006, s.393). Mongeri, bu süreçte başka kilise yapıları da tasarlamıştır, ancak bunlar hayata geçmemiştir (Şekil 30, 31).

Yüzyılın başında Avrupa'da eğitim görmüş Jön Türkler'in etkisiyle II. Meşrutiyet'in (1908) ilan edilmesiyle birlikte mimari üslupta da değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda da milliyetçilik düşüncesi hakim olmaya başlamış ve özellikle Ziya Gökalp'in savunduğu Türkçülük düşüncesi zamanla yaygınlaşmıştır. Büyük ölçüde bilimsel ve teknolojik bilgiden oluşan, uluslararası nitelikli batıdan kolaylıkla uyarlanabilecek olan medeniyet ve belirli ulusal özellikleri içeren ve başka hiçbir yerden alınamayacak, fakat sadece ulusun tarihinden türetilebilecek ve o ulusun insanları tarafından sürdürülebilecek olan harsın birlikteliği Ziya Gökalp'in düşüncesinin temelinde yer almaktadır (Tekeli, 2007, s.18-19).

Türk milliyetçiliği fikri, mimarlıkta da Türk kimliği arayışına neden olmuştur (İnceoğlu, İnceoğlu, 2004, s.110). Selçuklu ve klasik Osmanlı dönemi mimarlık biçimlerini batılı mimari biçimlerin yerine kullanan I. Ulusal Mimarlık Akımı olarak adlandırılacak olan bir mimari üslup doğmuştur³⁵.

XIX. yüzyılın başlarında mimarlık eğitimi veren kurumlarda eğitimci kadrolarında da değişiklik yaşandığı gözlemlenir. Sanayi-i Nefise Mektebi mimarlık bölümünün başına Vallaury yerine Vedat Tek³⁶ (1900) ve Giulio Mongeri (1909) getirilmiştir. Vallaury,

³⁴ Detaylı bilgi için bkz. Girardelli, P.; Can, C. (1996). *Yaşayan Çizgiler Sant'Antonio Kilisesi Mimari Çizimler Sergisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

³⁵ Aynı üslup "Birinci Milli Üslup", "Milli Mimari Rönesansı", "Yeni-Osmanlı" ve "Yeni Klasik Üslup" adlarıyla da anılmıştır (Kızıldere, Sözen, 2005, s.90). Çalışmamızda yaygın ve güncel olarak kullanılan I. Ulusal Mimarlık Akımı tercih edilmiştir.

³⁶ Detaylı bilgi için bkz. M. Vedat Tek: *Kimliğinin İzinde Bir Mimar*. (2003). A. Batur. (Haz.). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat.

1883 yılında başladığı hocalık görevinden 10 Ağustos 1908’de istifa ederek ayrılmıştır. Cezar, Vallaury’nin istifasında II. Meşrutiyet sonrası yeni yönetim kadrolarının Türkçülük düşüncesini benimsemesinin etkili olabileceğini belirtirken, istifa etmeye zorlanmış olabileceğinin de üzerinde durur (Akpolat, 1991, s.19). Dönemin mimarlık eğitimi veren diğer okulu Hendese-i Mülkiye’nin başına da Jasmund yerine Kemalettin Bey³⁷ (1900) getirilmiştir. Böylece Avrupalı ve gayrimüslimlerin ağırlıklı olduğu mimarlık alanında Türk-Müslüman mimarlar da kendini göstermeye başlamıştır (Bozdoğan, 2002, s.43).

Bu dönemde yapılarda, batı kaynaklı mimarlık geleneğinin etkisiyle kütleler simetrik olarak düzenlenmiş ve kütlelerin her iki yanında köşeler kulemsi görünüm verecek şekilde dışarı çıkarılmıştır. Genellikle simetri aksında yer alan girişler, Osmanlı taç kapı ya da portik şeklinde düzenlenmişlerdir. Köşe arsalarda yer alan yapılarda köşe yuvarlatılmış ve üstü kubbe ya da çok köşeli kesitle kule biçimi almıştır. Yapılarda caddeye bakan giriş cephesinin düzenlenmesinde bezemeye önem verilirken, arka ve yan cepheler daha sade tasarlanmıştır. Cephe düzenlemesinde katlar bazen gerçek katlara tekabül etmeyen kornişlerle ayrılmıştır. Cephelerde çıkmalara yer verilerek hareket sağlanmıştır. Desteklerle taşınan geniş saçakların alt yüzleri geometrik ve stilize bitkisel desenlerle bezenirken, kemer alınlıkları ve kemer altları çini panolarla süslenmiş, alınlıklara rozetler yerleştirilmiştir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde uygulanan değişik biçimli kemerler, baklavali veya mukarnaslı sütun başlıklı mermer sütunlar kullanılmıştır (Aslanoğlu, 2010, s.31-33).

XIX. yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi’nin etkisiyle birlikte inşaat sektöründe de yeni teknolojilerin ve yeni tekniklerin kullanılmasına imkan sağlanmıştır. İnşaatlarda betonarme, demir, çelik ve cam gibi kullanılan yeni teknik ve malzemeler daha kısa sürede daha sağlam yapılar yapılmasına olanak sağlamıştır.

I. Ulusal Mimarlık Akımı da Selçuklu ve klasik Osmanlı mimarisinden alınan dekoratif öğeleri betonarme, demir ve çelik gibi yeni inşaat teknikleriyle birleştirmeyi

³⁷ Mimar Kemalettin ile ilgili bkz. *Mimar Kemalettin ve Çağı*. (ed. Ali Cengizkan).(2009). Ankara: Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını.

amaçlamıştır (Bozdoğan, 2002, s.31). Böylece Ziya Gökalp'in tanımladığı batı uygarlığı ve yerel kültür ikiliği düşüncesi mimarlıkta da kendini göstermeye başlamıştır (Tekeli, 2007, s.19).

I. Ulusal Mimarlık akımının ilk örneklerine imparatorluğun başkenti İstanbul'da rastlanır. Özellikle devlet otoritesinin göstergesi niteliğindeki yapıların tasarımında bu üslup tercih edilmiştir. Bu üslupta yapılan ilk büyük ölçekli binalar tasarımını Vedat Tek'in yaptığı Sultanahmet Meydanı'nda yer alan Defter-i Hakani Binası (1908) (Şekil 32) ve Sirkeci'de Büyük Postane Caddesi üzerindeki Posta ve Telgraf Nezareti Binası'dır (1909) (Şekil 33). Bu binaların yer aldığı Sirkeci ve Eminönü bölgesinde yeni yapılan kamusal yapılarda I. Ulusal Mimarlık Akımı tercih edilirken, Galata, Karaköy ve Pera'da batı kaynaklı seçmeci üslupta binalar inşa edilmeye devam edilmiştir. Kızıldere ve Sözen, bu farklı üslupların iki bölge arasındaki toplumsal katmanların farklılığının ve Osmanlı ekonomisinin değişen yapısının da göstergesi niteliğinde olduğunu belirtmektedir (Kızıldere, Sözen, 2005, s.91-92).

Dönemin diğer etkin mimarları arasında yer alan Vedat Tek ve Kemalettin Bey I. Ulusal Mimarlık Akımına uygun eserler tasarlarlarken, Mongeri bu yıllarda İstanbul'da tasarladığı yapılarda batılı seçmeci üslupta eserler vermeye devam etmiştir.

Mongeri, İtalyan sigorta şirketi için tasarladığı, Eduardo de Nari ile birlikte bürosunun da bulunduğu, Karaköy Bankalar Caddesi no:33'deki Assicurazioni Generali Han'ın (1909) (Şekil 34a, 34b) ön cephesini Neo-Rönesans ağırlıklı bir üslupta tasarlamıştır³⁸.

Şişli Teşvikiye'de Maçka Caddesi üzerinde İtalyan Elçilik Binası'nda (1919) (Şekil 35) da yine aynı üslubu benimser. Ancak elçilik binası olarak yapımına başlanan yapı daha sonra İtalyanların Pera'daki Venedik Sarayı'nı Avusturyalılardan geri almaları nedeniyle elçilik binası olarak kullanılmamıştır. Günümüzde bu yapı Maçka Akif Tuncel Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi olarak hizmet vermektedir.

³⁸Detaylı bilgi için bkz. Gülenaz, Nursel. (2011). *Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Taksim’de Siraselviler Caddesi no:39-47’de yer alan Majik Sineması (1914-1920) (Şekil 36) Mongeri’nin eseri olup, ülkemizin ilk sinemalarından biridir. Bu yapı da seçmeci üsluptadır. Mongeri, *Rassegna Italiana* dergisi ilanlarında aynı zamanda sinemanın danışma kurulu üyesi olarak görülmektedir. Yapı daha sonra isim değiştirerek Venüs Sineması olmuş, daha sonra Maksim Gazinosu olmuş, bir süre de Devlet Tiyatrolarının Taksim Sahnesi olarak hizmet vermiştir. Günümüzde otel ve alışveriş merkezine dönüştürülmek için bir kısmı yıkılmıştır, halen inşaat devam etmektedir.

Mongeri’nin 1920’de bürosunu taşıdığı Karaköy’de Kemeraltı Caddesi üzerinde yer alan ve iş hanı olarak tasarlanan Karaköy Palas (1920) (Şekil 37) kütleli olarak Milano Palazzo’larını andırmaktadır. Özgün tasarımında dört katlı olan binaya sonradan bir kat daha eklenmiştir ve günümüzde Yapı Kredi Bankası olarak hizmet vermektedir.

Daha sonra Mongeri, Şişli’de Maçka Caddesi no: 35-41’de Maçka Palas (1922-1926) (Şekil 38) adında 64 odalı Neo-Rönesans üslupta bir apartman tasarlar. İtalyan asıllı demiryolu müteahhidi olan Vincenzo Caivano için tasarladığı yapıda, yapı malzemeleri İtalya’dan getirilmiştir. Günümüzde Park Hyatt adı altında otel olarak hizmet vermektedir.

Nitekim, Mongeri’nin İstanbul’da tasarladığı ilk yapılarda da dönemin mimarlık ortamına uygun olarak batı kaynaklı seçmeci üslubu tercih ettiği görülür. Bu tercih bina yaptıran İtalyanların tercihi olabilir, çünkü Mongeri’nin bu yıllarda İstanbul’da tasarladığı konutlarda dönemin mimarlıkta yükselen anlayışı olan I. Ulusal Mimarlık Akımı’nda eserler tasarladığı da görülür.

Mongeri’nin, İstanbul’da, özellikle Teşvikiye bölgesinde pek çok köşk tasarladığı torunları tarafından aktarılmaktadır (Can, 1995a, s.97). Ancak henüz tespit edilebilen konutlarının sayısı oldukça azdır. Bunlar arasında yer alan Fatih’te Cerrahpaşa Kargı Sokak 5 numaradaki konağı (Bulgur Palas) (1912) (Şekil 39), İttihat ve Terakki Cemiyeti milletvekili Mehmed Habib Bey için tasarlamıştır, ancak konağın ücretini

Mehmed Habib Bey ödeyemediğinden yapı, Osmanlı Bankası'na devredilmiştir. Günümüzde de Osmanlı Bankası Arşivi olarak hizmet vermektedir.

Mongeri'nin bir diğer konut yapısı olan Aksaray Millet Caddesi üzerinde yer alan Nurettin Bey Pavyonu (1912-1924) (Şekil 40) araya Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nın girmesiyle oldukça geç bir sürede tamamlanmıştır. Nurettin Bey Pavyonu günümüzde Haseki Kadınlar Hastanesi'nin kliniği olarak hizmet vermektedir.

Diğer bir konutu ise Aksaray Millet Caddesi üzerinde Ataman Kliniği olarak kullanılan konuttur (1920'li yıllar) (Şekil 41). Bir süre Yüzyıl Işıl Okulu olarak hizmet veren yapı, günümüzde Bozlu Holding tarafından kullanılmaktadır.

Mongeri'nin, Şişli'de Nişantaşı Güzelbahçe'deki evinde (1927-1929) modern kütle anlayışının yanında Neo-Klasik öğeler kullanması dikkat çekicidir. Bununla birlikte sütun başlıklarında Oryantalizm etkisi görülür, sütun başlıkları İspanya'daki El Hamra Sarayı'ndaki başlıkları andırmaktadır (Şekil 42). Mongeri çok özenerek tasarladığı bu yapıyla ilgili olarak 16 Kasım 1927'de günlüğüne şöyle yazmıştır: “Bugün gelecekteki evimin duvarlarının ilk taşını koyuyorum. Umarım Tanrı evin bittiğini görmeme izin verir. Bu gerçekleşebilecek en güzel rüyalardan biri.” 24 Nisan 1929'da Ankara'dan İstanbul'a dönünce atılan harcın içine “25 Nisan 1929 Tanrı'nın kutsamasıyla evimin bu ilk taşı yerleştirilmiştir” yazılı bir plaket koymuştur³⁹. Mongeri bu evin bahçesinin sulu boya resimlerini de yapmıştır⁴⁰ (Şekil 47a, 47b).

Tanyeli, Mongeri'nin İstanbul'da tasarladığı binalarda hocası Camillo Boito'nun strüktür, malzeme, işlevsel örgütlenmeyle birlikte, bezemenin estetiğinin birlikteliğine dayanan görüşüne sadık kaldığını belirtir. Dönemin öne çıkan akımlarından olan Art Nouveau Akımı'nı benimsememesini, Brera'da aldığı eğitimle ilişkilendirir (Tanyeli, 2007, s.374-376).

³⁹ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014.

⁴⁰ Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evinin fotoğrafları için bkz. Şekil 43, 44a, 44b, 45a, 45b, 46a, 46b.

Yüzyılın başı Anadolu topraklarında savaşın egemen olduğu yıllardır. I. Dünya Savaşı (1914-1918) ile başlayıp, Kurtuluş Savaşı (1919-1922) ile devam eden süreçte ülkenin gündemi değişmiştir ve mimarlık sektörü de bundan etkilenmiş olmalıdır. Trablusgarp Savaşı nedeniyle Mongeri, 1913'te akademideki görevine ara vermiştir. Bu yıllarda İtalya'da da I. Dünya Savaşı nedeniyle inşaat faaliyetleri kesintiye uğramıştır (Bossaglia, 1995, s.47-54).

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanının ardından yeni başkent Ankara olarak belirlenmesi ve merkezin içlere çekilmesi XIX. yüzyıl boyunca İstanbul'un uluslararası sermayenin ekonomik yararına hizmet eden bir liman kenti olmaktan kurtulmasını ve ülkenin ekonomik bağımlılıklardan kopuşunu göstermektedir. Öte yandan yeni kurulan Cumhuriyet kendini Osmanlı imajından kurtarma ve Cumhuriyet idealleriyle şekillenmiş modern bir başkent kurma çabası içindedir (Tekeli, 2007, s.16). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yeni başkent Ankara'da⁴¹ ve birçok Anadolu kentinde I. Ulusal Mimarlık Akımı devlet tarafından da desteklenmiştir (Kızıldere, Sözen, 2005, s.89)

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, Osmanlı dönemiyle bağlarını koparmak isteyen Cumhuriyet rejiminde inşa edilecek kamu binalarında I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın kullanılmaya devam etmesi hakkında farklı görüşler vardır.

Afife Batur, bu dönemi bir geçiş dönemi olarak tanımlar. Siyasi ve sosyal yapı değişikliklerinin mimarlıkta eş zamanlı meydana gelmediğini ve henüz oturmamış bir siyasi ortamda Cumhuriyet rejimi için bir mimarlık anlayışının gündemde olmadığını belirtir. Kurtuluş Savaşı'nda yükselen milliyetçilik düşüncesinin İttihak ve Terakki'nin Osmanlı milliyetçiliğinin ideolojik zeminine oturduğunu, bu ideolojinin I. Ulusal Mimarlık Akımı'nda kendini gösterdiğini ve hazır bir üslup olarak o dönemde var olduğunu vurgular (Batur, 1992, s.1382).

⁴¹ Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'da inşa edilen kamu yapılarından bazıları şunlardır: Kemalettin Bey; Gazi ve Latife Okulları, 1924, Halim Bey; Adliye Sarayı, 1926; Gazi Eğitim Enstitüsü Binaları, 1926, Kemalettin Bey; Milli Eğitim Bakanlığı Binası, 1927, Arif Hikmet Koyunoğlu; DDY İşletme Müdürlüğü Binası, 1928, Kemalettin Bey; Etnografya Müzesi Binası, 1928, Arif Hikmet Koyunoğlu; Türk Ocağı Binası, 1924-1930, Arif Hikmet Koyunoğlu; Evkaf Apartmanları, 1927-1928, Kemalettin Bey (Batur, 1992, s. 1381).

Sibel Bozdoğan, yeni başkentte inşa edilecek kamu yapılarının I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle tasarlanmasının, Osmanlı geçmişiyle bağlarını koparmak isteyen Cumhuriyet'in ideallerine uygun olmayan bir düşünce gibi görünse de, bu akımın Kemalist Cumhuriyet'in ilk on yılı boyunca varlığını sürdürmesine izin veren şeyin, imparatorluğun son yıllarında Osmanlı mimarisinin Türkleştirilmesine bağlı olduğunu belirtir. İttihat ve Terakki'deki Türk milliyetçilerinin ve onların Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki takipçilerinin I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı öncelikle bir Türk milli üslubu olarak gördüklerini ve bu üsluptaki Osmanlı biçimlerine ve motiflerine Türklüğe ait anlamlar yüklediklerini belirtir (Bozdoğan, 2002, s.33-34). Bu üslubun Türk milletinin Osmanlı-İslami geçmişinin ihtişamını simgelediğini ve böylece Osmanlı hanedanının dini mirasına bağlı geleneksel halk kesimlerinin gözünde yeni milliyetçi rejimi meşrulaştırdığını ekler (Bozdoğan, 2002, s.57).

Yeni merkez olarak seçilen Ankara'daki inşaat faaliyetlerine büyük önem verilir. Özellikle Ulus Meydanı civarında konumlanmış ilk binalar arasında Yahya Ahmet ile Mühendis İrfan Bey'in inşa ettiği Maliye Bakanlığı (1925) (Şekil 48), Vedat Tek'in tasarladığı II. TBMM binası (1926) ve Vedat Tek ve Kemalettin Bey'in birlikte tasarladığı Ankara Palas (1927) (Şekil 49) sayılabilir.

Bu caddenin ilerisinde Bankalar Caddesi boyunca yerleştirilmiş Mongeri'nin tasarladığı Osmanlı Bankası (1926) (Şekil 50a, 50b), Ziraat Bankası (1926-1929) (Şekil 51a, 51b, 51c, 51d) ve Türkiye İş Bankası (1929) (Şekil 52a, 52b) sıralanmaktadır. Bu yapılarda I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisi görülmektedir. Bu yıllarda inşa edilen banka yapıları aynı zamanda ekonomik bağımsızlığı ve ulusal ekonomiyi temsil etmektedir (Akşit, 2010, s.80). Ankara'daki bu banka yapıları dışında Mongeri, I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisinin görüldüğü Tekel Başmüdürlüğü'nü de tasarlamıştır (1928) (Şekil 53a, 53b, 53c).

Ankara'da inşa edilen banka yapılarından Osmanlı Bankası günümüzde Garanti Bankası olarak hizmet vermektedir. Osmanlı Bankası mimarı olan Mongeri, İzmir Osmanlı Bankası'nı (1926) (Şekil 54) da tasarlamıştır.

Ankara'daki İş Bankası ve Ziraat Bankası banka olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Ziraat Bankası'nın giriş katında yer alan hol, bankanın müzesi olarak hizmet vermektedir. Mongeri, bankanın ana binasının yanı sıra Ziraat Bankası personeli için inşa edilen lojmanlarını da tasarlamıştır (Şekil 55). İzmir, Adana, Eskişehir (Şekil 56), Aydın, Manisa, Kütahya gibi diğer Anadolu kentlerinde de tasarladığı Ziraat Bankası yapıları I. Ulusal Mimarlık Akımı etkisindedir. Ancak bu yapılar Ankara'daki yapıdan çok sade bir şekilde tasarlanmıştır. Mongeri'nin Tekel Başmüdürlük binası ise Yunus Emre Vakfı olarak hizmet vermektedir.

Mongeri'nin banka yapıları İtalya'da yayınlanan aylık mimarlık ve dekorasyon dergisi olan *La rassegna di architettura* adlı dergide yurtdışındaki İtalyan mimarlar bölümünde yer almıştır⁴².

1930'lu yıllarda adı, Macar Hükümeti'nin müşavir mimarı olarak geçen (Münakasa İlanı. 1930) Mongeri'nin, Macar Kraliyeti'nin resmi mimarı olarak karşımıza çıkması onun, Ankara'da inşa edilen Macar Büyükelçilik Binası'nın (1927) mimarı olabileceğini düşündürmektedir (Şekil 57).

Mongeri'nin Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni başkent Ankara için tasarladığı bu yapılarında da, hocası Boito'nun izlerini görmek mümkündür. Tanyeli, yapının dış mekan düzeninin simgesel bezeme sistematığıyla özdeşleşmesinin, Mongeri'yi Cumhuriyet'in ulusalcı beklentileriyle buluşturduğunu belirtir (Tanyeli, 2007, s.374-376).

Mongeri, Ankara'da inşaat yaptığı sürece Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hocalık görevinden izinli sayılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı Fonu, 86.416..6, BCA). Burada bulunduğu bu süre içinde yanından ayırmadığı çizim defterine Ankara kalesinin çizimlerini yapmıştır (Şekil 58a, 58b, 58c)⁴³. Mongeri'nin Cumhuriyet'in ilk yıllarına

⁴² Bkz. La Banca Agricola ad Angora. (1930). *Rassegna di Architettura*, 7, s.251-255; Architetti Italiani all'Estero: Nuovo Sede Centrale della Banque d'Affaires di Angora. (1930). *Rassegna di Architettura*, 12, s.448-451.

⁴³ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014.

tarihlenen diğer çizimlerinde de I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisi yoğun olarak hissedilmektedir (Şekil 59 ve Şekil 60).

Mongeri, bu yıllarda Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın kaidesiyle (altlığı ile) birlikte çevre düzenlemesini de yapmıştır. İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica tarafından yapılan anıt⁴⁴, 1928'de tamamlanmıştır (Şekil 61a, 61b).

1920'lerin sonuna gelindiğinde, 1924'te halifeliğin kaldırılması, 1925 yılında şapka kanunu, 1926 yılında Medeni Kanun ve 1927 yılında harf devrimi ile reform süreci hızla devam etmiştir. İmparatorluk dönemine ait feodal kurumlar hızla kaldırılmış ve yerlerini ulus devletin cumhuriyetçi kurumlarına bırakmıştır (Batur, 1992, s.1382). Böylece yeni kurulan Cumhuriyet Osmanlı İmparatorluğu ile olan bağlarını koparmaya devam etmiştir.

Dünyada 1930'lara doğru mimarlıkta sadeliği, ekonomiyi ve işlevselliği savunan Modern Hareket ortaya çıkmıştır. Bir önceki yüzyılın tarihselci seçmeci üslubuna karşı çıkan bu akımın doğmasında dünyadaki siyasi, sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler etkili olmuştur.

I. Dünya Savaşı sonrası dünyada büyük politik değişiklikler meydana gelmiştir. Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu gibi ülkeler yıkılmış, savaş sonrası bu ülkelerde yoksulluk baş göstermiş ve konut ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda mimarlıkta da cam, çelik, beton gibi yeni malzeme ve teknolojileri kullanan rasyonel ve ekonomik tasarım ve yapım yöntemlerine yönelim olmuştur (İnceoğlu, İnceoğlu, 2004, 119-126). Savaş sonrası kentlerin yeniden hızla yapılanması ve gerekli yapıların sağlanmasında, hem de daha sağlam ve daha ekonomik yapılar tasarlanmasına imkan sağlanmıştır.

Bu dönem yapılarda betonarme iskelet düzeni kullanımı giderek artmıştır. Düz çatı kullanımı, teraslar, serbest tasarım, kübik kütle anlayışı, simetriden kaçış, geniş cam

⁴⁴ Taksim Cumhuriyet Anıtı için bkz. Evren, Burçak. (2008). Heykeltıraş Pietro Canonica. *İstanbul'da İtalyan İzi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri. s.166-177.

yüzeylerin kullanımı ve özellikle yatay şerit pencereler, dairesel köşe dönüşlerle, yuvarlatılmış balkonlarla sağlanan hatların sürekliliği bu dönem yapılarının özellikleri arasında yer almıştır (Aslanoğlu, 2010, s.64-65)⁴⁵.

İki dünya savaşı arasında ortaya çıkan ve tarihsel göndermeciliğe bağlı ideolojik yaklaşımları reddeden bir yaklaşım olan Modern Mimari'nin fikirlerini yaymak için 1928 yılında Uluslararası Modern Mimari Kongresi (CIAM) düzenlenmiştir. Modern Mimari'nin mimarlık ve şehircilik ilkeleri kısa bir zamanda benimsenmiştir. Yeni kurulan Cumhuriyet'te de 1930'lara doğru bu akım benimsenmiştir (Bozdoğan, 2002, s.16-17).

1930'lu yıllara doğru ülkemizde Osmanlı canlandırmacılığı artık anokronik bir üslup olarak görülmeye başlanmıştır. Ulaşılmak istenen çağdaş uygarlık düzeyini temsil edecek yeni bir mimari üsluba ihtiyaç duyulmuştur. Bu dönemde Modern mimarlığa yönelme, çağdaş olmanın gereği olarak görülmüştür (Batur, 1992, s. 1387).

İnci Aslanoğlu da Avrupa'daki gelişmelerin etkisiyle mimarlıkta süslemeciliğe ve yüzeye verilen önemin yerini işlevselciliğe, akılcılığa ve toplumsal kaygılara bırakmış olduğu halde, yüzyılın ilk çeyreğinde Türk mimarlarının eskiyi canlandırmak üzere geçmişe bakmalarının Kemalist reformların modern anlayışıyla çelişkiye düşmeye başladığını belirtmektedir (Aslanoğlu, 2010, s.13).

Bu yıllarda I. Ulusal Mimarlık Akımına karşı eleştiriler başlar. 1930'lu yıllarda tarihsel seçmeci üsluba karşı eleştiriler 1931 yılında Zeki Sayar, Abidin Mortaş ve Ziya Kozanoğlu tarafından yayımlanmaya başlayan *Mimar*⁴⁶ dergisinde de yer alır.

⁴⁵ Ancak bu dönemde bazı mimarların yöresel ve geleneksel mimariyi de esin kaynağı olarak kullandıkları görülmektedir. Aalto, Le Corbusier ve Wright'ın mimarlığından bunun izlerini görmek mümkündür (İnceoğlu, İnceoğlu, 2004, s.52-76). Nitekim, ülkemizde de modern mimarlıkta etkin olan Taut ve Holzmeister için de bu yorum yapılabilir.

⁴⁶ 1931 yılında Zeki Sayar, Abidin Mortaş ve Abdullah Ziya Kozanoğlu tarafından yayımlanan dergi, Türkiye'nin ilk mimarlık dergisidir. 1935'ten sonra *Arkitekt* adını alan *Mimar* dergisi 1942 yılına kadar yayımlanmaya devam etmiştir.

Ülkemizdeki yayınlar da yeni Cumhuriyet'in yurtdışındaki imajını değiştirmeyi hedefler. Bu yayınlarla ülkenin çağdaşlaşmasındaki başarısı gösterilmek istenir. Bozdoğan, Modern Hareket'in biçimsel ve estetik kurallarının, Kemalizm'in rasyonalist ve pozitivist ideallerine de uygun görüldüğünü belirtmektedir (Bozdoğan, 2002, s.72-74). Dönemin dergilerinden *La Turquie Kemalist*'te (Kemalist Türkiye) yeni başkent Ankara için tasarlanan geometrik binalardan oluşan ütöpik bir şehir tasarımı dikkat çeker (Bozdoğan, 2002, s.83-85). Bu yeni imgeler Modern Mimari'nin devlet tarafından da desteklendiğinin bir göstergesi olarak nitelendirilebilir (Şekil 62).

Batıya açılma çabalarının artması, eğitim kurumlarına değişik anlayışta yabancı hocaların getirilmesini ve bu eğitim kurumlarında yapılan program değişikliklerini beraberinde getirir. 1927 yılında Teşviki Sanayi Kanunu da yabancı mimarların gelişini kolaylaştırmıştır. Özellikle Almanya ve Avusturya'dan⁴⁷ gelen mimarların ilk ürünlerini vermeleri Türk mimarlığında modern mimarlık dönemini başlatmıştır.

Mongeri ve Vedat Tek gibi I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı benimsemiş mimarların akademideki atölyeleri Maarif Vekaleti tarafından kapatılmıştır. Mongeri'nin ise tam bu yıllarda modern bir üslupta tasarladığı Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası için, 'Modern yapayım dedim, fakat olmadı. Onun için artık mimarlığı da hocalığı da bırakıyorum' diyerek akademiden ayrıldığı söylenmektedir (Ünsal, 1968, s.37). Mongeri ve Vedat Tek'in atölyelerinin kapanmasının ardından, akademinin mimarlık şubesinin başına 1930 yılında Ernst Arnold Egli (1893-1974) getirilmiştir⁴⁸.

⁴⁷ Alman mimarların tercih edilmesinde, Birinci Dünya Savaşı'ndan beri devam eden Alman sempatisinin, Alman kültürüne, Alman sanayi ve teknolojisine duyulan güvenin ve 1920'li yıllardan beri Almanya'nın diğer Avrupa ülkeleri arasında giderek gücünün artması ve Türkiye'de Almanya'nın bir dünya lideri olarak görülmeye başlanmasının etkisi olması muhtemeldir (Kuruyazıcı, 2002, s.41-43). Diğer bir etmen ise, aynı yıllarda Avrupa'da savaşın hakim olması ve Nazi baskısı etkisinin olmasının yanı sıra Türkiye'yi tercih etmelerinde yüksek ücret ödenmesi ve çeşitli olanaklar sağlanmasıdır (Arık, 2006, s.1).

⁴⁸ Akademi'de Mongeri'nin yerine göreve başlayan Ernst Egli de aynı yıllarda Atatürk Orman Çiftliği'nde yer alan Bira Fabrikası için bir hamam yapısı (1937) tasarlamıştır (Şekil 163a, 163b, 163c). Fabrika ve konutlarla birlikte tasarlanan bir kompleksin parçası olan hamamın tasarımında geleneksel Osmanlı hamamının karakteristik şemasına bağlı kalmış, malzeme ve teknik kullanımında dönemin modern ve kubik mimarlık anlayışına uymuştur. Su ve ısıtma sistemlerinde teknolojik imkanlardan yararlanmışır (Alpagut, 2010, s.255). Ernst Egli ile ilgili olarak bkz. Alpagut, Leyla. (2012). *Cumhuriyetin Mimarı Ernst Arnold Egli*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

1920'lerin sonuna gelindiğinde yeni kurulan başkentte eğitim, sağlık ve savunma yapılarının inşaatına ağırlık verildiği görülmektedir. Bu yapıların tasarımında da etkin olarak Almanca konuşan ülkelerden gelen yabancı mimarlar görev almıştır⁴⁹.

Akademide göreve getirilmeden önce Egli de Ankara'da bir çok eğitim yapısı yapmıştır. Önceleri Maarif Vekaleti'nde modern okul yapımı için danışman mimar olarak görev yapan Egli, Ankara'da bulunan Musiki Muallim Mektebi (1927-1928) (Şekil 63), İsmet Paşa Kız Enstitüsü (1930) (Şekil 64), Yüksek Ziraat Enstitüsü (1930) (Şekil 65) ve Mülkiye Mektebi (1935) gibi okul binalarını tasarlamıştır.

Bu dönem etkin olan Theodor Jost ise özellikle sağlık yapılarının tasarımında etkin olmuştur. Ankara'da inşa edilen ilk modern yapılardan biri olan Sağlık Bakanlığı'nı yapmıştır (1926-1927) (Şekil 66). Bu dönem inşa edilen diğer sağlık yapıları arasında Robert Örley'in Kızılay Genel Merkezi (Şekil 67) ve Numune Hastanesi (Şekil 68) yer alır.

Dönemin diğer etkin mimarı Clemens Holzmeister⁵⁰ (1886-1983), özellikle savunma yapılarının tasarlanmasında görev almıştır. Genel Kurmay Başkanlığı'nı (1929-1930) (Şekil 69), Kara Harp Okulu'nu (1928) (Şekil 70) ve Sıhhiye Orduevi'ni (1929-1933) (Şekil 71) Holzmeister tasarlamıştır.

Öyle ki, Mongeri'nin I. Ulusal Mimarlık Akımı ilkelerine göre tasarladığı Gazi Köşkü Projesi'nin (Şekil 72a, 72b) reddedilmesi ve Holzmeister'ın modern bir anlayışla tasarladığı Cumhurbaşkanlığı Köşkü projesinin kabulü, devlet tarafından I. Ulusal Mimarlık Akımı'na desteğin de kesildiğini gösterir niteliktedir (Akcan, 2009, s.90-92).

Ankara'nın fiziksel dokusunda da mimaride benimsenen üsluptaki bu değişimin izleri görülmeye başlar. 1920'li yıllarda inşa edilen I. Ulusal Mimarlık Akımı yapıları şehrin kuzeyindeki eski kısımda yer almışken, yeni inşa edilen Alman ve Orta Avrupa

⁴⁹ Detaylı bilgi için bkz. Nicolai, Bernd. (2011), *Modern ve Sürgün: Almanca Konuşulan Ülkelerin Mimarları Türkiye'de 1925-1955*, (çev.) Yüksel Pöğün Zander. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.

⁵⁰ Clemens Holzmeister ile ilgili olarak bkz. Balamir, Aydan. (2010). *Clemens Holzmeister - Çağın Dönümünde Bir Mimar*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

modernizmi yapıları şehrin Yenişehir adı verilen güney uzantısında yer alır (Bozdoğan, 2002, s.61).

İki dünya savaşı arasında, 1920'lerde ortaya çıkan ve 1930'lara doğru yaygınlaşan diğer bir akım ise Art Deco'dur. Adını 1925 Paris Çağdaş Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Uluslararası Sergisi'nden (Exposition Internationale des Arts Decoratifs Industriels et Modernes) alır. Art Deco, köken olarak Art Nouveau'dan beslenen bir stildir. Bauhaus ve Kubizm gibi akımlardan etkilenecek çizgiselliğin egemen olduğu sade biçimler, geometrik ya da doğal biçimlerden stilize edilmiş bezemeler ve genellikle pahalı malzeme kullanımı gibi özellikleriyle dikkat çeker (Batur, 1993, s.326-327). Art Deco'nun diğer bir özelliği ise 'Streamlining' olarak adlandırılan eğrisel yüzeylerin, köşelerin, paralel çizgili doku ile oluşturulan aerodinamik biçimlerin kullanımınıdır. Bu biçimlerde hız simgesi dikkat çekmektedir Mimarlıkta da Modern Mimari ve Art Deco'nun arasında örtüşme söz konusudur (Özer, Polatkan, 2006, s.91-93). Kubizmden, Rus Konstrüktivizminden ve İtalyan Fütürizminden öğeler alan Art Deco, Art Nouveau ile yer değiştirmiş ve Modernizm'e dönüşmüş, pek çok eleştirmen tarafından bu sergi Modernizmin görülmeğe değer parçası olarak nitelendirilmiştir (Duncan, 1988, s.7-8). Kısacası; Art Deco ile Modern Mimari'nin biçimsel içeriklerinin içiçe geçtiğinden söz edilebilir (Özer, Polatkan, 2006, s.93-94).

Josef Hoffmann'ın (1870-1956), Brüksel'deki Stoclet House (1905-1911) (Şekil 73), Pierre Pataut'un Ruhlmann Pavyonu (Şekil 74) ve Pomone'nin Au Bon Marché Pavyonu (Şekil 75) ilk Art Deco örnekler arasındadır. Amerika'da da bu akımın yaygın olduğu görülmektedir. New York'taki Rockefeller Merkezi (Şekil 76) ve Chrysler binası (Şekil 77), Empire State (Şekil 78) binası Art Deco izler taşımaktadır.

İtalya'da da benzer şekilde 1930'lara doğru Liberty adıyla anılan Art Nouveau akımı Art Deco'ya dönüşerek varlığını sürdürmüştür. Mussolini'nin başkanlığındaki Il Partito Nazionale Fascista'nın (Ulusal Faşist Parti) iktidara gelmesiyle, İtalya imajını güçlendirmek için anıtsal yapılar inşa edilmeye başlanmıştır (Bossaglia, 1995, s.51). Bu dönemde benzer şekilde Weimer Almanya'sında da anıtsal yapılar inşa edilmektedir.

Modern Mimari ile yapılanmaya başlayan Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kamu yapılarına da, Almanca konuşan ülkelerden gelen mimarlar nedeniyle benzer bir anıtsallığın yansıdığını söylemek mümkündür. Holzmeister'in tasarımları bu konuda öne çıkan örneklerdendir.

Bu dönemde Modern Mimari'nin Art Deco örneklerini ülkemizde de görmek mümkün olmuştur. İstanbul'da özellikle 1920-1940 yılları arasında Talimhane, Ayaspaşa, Maçka, Nişantaşı, Şişli ve Cihangir gibi kentin orta sınıf üstü yerleşim alanlarında konut mimarisinde Art Deco etkili olmuştur. Gümüşsuyu'ndaki Bosfor Apartmanı (Şekil 79a, 79b), Ankara Palas, Gümüşsuyu Apartmanı, Nişantaşı'nda Melek Apartmanı dönemin öne çıkan Art Deco özellikli apartman yapıları arasındadır. Bu bölgelerde yer alan apartman yapıları dışında Kadıköy Moda, Feneryolu ve Suadiye'de de tek aile konutlarında Art Deco'nun kullanıldığı görülmektedir. Art Deco sadece konut tasarımında kullanılmamış, Eminönü'ndeki Kuru Kahveci Mehmet Efendi ve Oğulları Mağazası gibi bazı iş yerlerinde de tercih edilmiştir. Dönemin en önemli Art Deco tasarımlarından biri de Mazhar Resmol'un Markiz Pastanesi için tasarladığı vitray çalışmasıdır (Batur, 1993, s.326-327).

İstanbul'daki Art Deco yapılar, Avrupa'daki örneklerle kütle biçimlenişinde ve plan şemasında benzerlik göstermektedir. Cephelerde stilize edilmiş pilastrlar, geometrik desenli balkon ve pencere parapetleri, köşeli pahlı pencereler, geometrik motif kompozisyonuna sahip kapılarla bezenmiştir (Şekil 80). Apartman girişlerinde büyük pano resimlerin kullanımı özgün bir uygulama olmakla birlikte yaygın görülen bir özelliktir (Batur, 1993, s.326-327).

Mongeri'nin Akademi'de birlikte çalıştığı çağdaşı Vedat Tek'in de tasarımlarında Art Deco etkisini görmek mümkündür. Vedat Tek'in Pertev Apartmanı (1933) (Şekil 81a, 81b) ve Halit Ziya Uşaklıgil Apartmanı (1934) (Şekil 82a, 82b) örnek verilebilir.

Art Deco, kamu yapılarında da modern mimarlıkla birlikte uygulanmıştır. Mongeri Ankara'da İş Bankası ve Ziraat Bankası'nın iç dekorasyonunda da Art Deco öğeler kullanmıştır. Atatürk de Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün Çalışma Odası'nın iç mekan ve

mobilya tasarımında Selahattin Refik'in Art Deco tasarımlarını tercih etmiştir (Tosun, Özsu, 2014, s.216-235).

Modern ve Art Deco mimarlığının etkin olduğu bu yıllarda Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası (1930-1935) Mongeri'nin bu iki anlayışı benimsediği bir yapı olması açısından önem kazanmaktadır. Hem ülkemizin hem de Mongeri'nin bu anlayıştaki ilk yapılardan biri olması açısından da önemlidir. Tezimizin odak noktası olan bu yapı üzerine değerlendirmemizde mimarın Modern Mimari'ye yaklaşımı değerlendirilmiştir.

Günlüğüne 1933 yılından sonra yapı tasarlamayı bıraktığını yazan Mongeri, 1938'de, Atatürk'ün son Bursa seyahatinden sonra, yakından tanıdığı Celal Bayar tarafından görüşmek üzere Pera Palas'a davet edilmiş ve kendisine Atatürk'ün Yalova'da bir köşk yaptırmak istediğinden bahsedilmiştir. Ancak Atatürk'ün hastalığı ve vefat etmesi nedeniyle bu proje hayata geçirilememiştir⁵¹.

2.3.2. Giulio Mongeri'nin Mimarlık Eğitimindeki Rolü ve Öğrencileri

Batılı anlamda mimarlık eğitimi veren ilk kurumlardan biri olan Sanayi-i Nefise Mektebi⁵², eğitime başladığı yıllarda bugünkü Şark Eserler Müzesi binasında yer alıyordu. Çoğunlukla gayrimüslim öğrencilerin tercih ettiği mimarlık bölümünde hazırlık sınıfında klasik Yunan ve Roma eserlerinin çizimleri (Arık, 2006, s.17) ile duvarlarda asılı duran alçı kabartma modellerin fügen ya da karakalem resimleri yaptırılıyordu (Ünsal, 1974, s.118). Birinci sınıfa geçtiklerinde öğrenciler mimari planlar ve projeler çizmeye başlıyor, ikinci sınıfta ise, Roma-İtalyan mimarisi eğitimiyle birlikte diğer klasik tarzlarda bina ve projeler yaptırılıyor, üçüncü sınıfta İtalya-Rönesans üslubunda projeler tercih ediliyor, dördüncü sınıfta ise Selçuklu ve Osmanlı mimarisi öğretiliyordu (Arık, 2006, s.18). İkinci, üçüncü ve dördüncü sınıflardan sonra

⁵¹ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014.

⁵² Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulması ressam Osman Hamdi Bey sayesinde gerçekleşir. Arkeoloji Müzesi bahçesine, Çinili Köşk'ün yanına yeni okul binası için bir bina inşa edilir. 3 Mart 1883 yılında akademi resmi olarak açılır. Ancak okul binasının müze olarak kullanılmaya başlaması nedeniyle okul farklı binalara taşınır. Ateşkes sırasında ise eğitime ara verilir. 1921 yılında Cağaloğlu'nda eski lisan binasında eğitime devam eder. Cumhuriyet'in ilanının ardından okul Güzel Sanatlar Akademisi adını alarak eğitime devam eder (Akademinin Ellinci Senesi, 1932, s.54).

projeleri yeterli görülenlere diploma projesi veriliyordu (Ünsal, 1973, s.136-137). Mezun olma süresi belirli bir zamanla kısıtlandırılmamıştı. Mezun olmak için öğrencilerin dersleri tamamlamaları ve projelerini kabul ettirmeleri yeterliydi (Ünsal, 1974, s.118).

Osman Hamdi Bey Sanayi-i Nefise Mektebi müdürü iken, Mongeri, 1909 yılında okulda mimari atölye öğretmeni olarak çalışmaya başlamış ve ilk Fenn-i Mimari öğretmeni olan Alexandre Vallaury'nin Beaux Arts ilkelerini devam ettirmiştir. Mongeri, dönemin diğer etkin mimarlarından Vedat Tek ile birlikte okulun iki proje atölyesini yönetmiştir (Cezar, 1983, s.68).

Mongeri, akademide göreve başladığı yıllarda Sant'Antonio Kilisesi'nin inşaatı sürmektedir. Yapı, öğrencileri arasında da heyecan uyandırıyor olmalı ki, öğrencisi Sırrı Bilen, yapının anıtsal etkisi ile hocalarına bir ilah gibi bakmaya başladıklarını belirtmektedir (Ünsal, 1973, s.137).

Mongeri göreve başladığında, akademideki görsel materyal yetersizliğini fark ederek yurtdışından İtalya'dan bina fotoğrafları ve birkaç kitap getirtmiştir. Bu kitaplardan bir tanesi de kısa sürede mimarlık öğrencileri arasında elden ele dolaşmaya başlayan bir Vignol⁵³ kitabıdır. Akademide bu yıllarda görsel malzeme olarak sadece oldukça yıpranmış bir halde *Architecture Ottoman*⁵⁴ adlı kitap bulunmaktadır (Ünsal, 1973, s.136).

Mongeri, 1911-1913 yılları arasında Trablusgarp Savaşı nedeniyle⁵⁵, 1915-1922 yılları arasında da I. Dünya Savaşı nedeniyle akademideki görevine ara vermek zorunda

⁵³ Burada sözü geçen kitabın Vignol'un *Architecture* adlı kitabı olması olasıdır.

⁵⁴ Bu metinde adı geçen kitap *Usul-ü Mimari-i Osmani* olmalıdır.

⁵⁵ Çeşitli kaynaklarda Mongeri'nin bu dönemde İtalya'ya döndüğünden bahsedilmiştir. Ancak Mongeri bu dönemde sadece akademideki görevine ara vermiştir. 1909-1913 yılları arasında arka arkaya İstanbul'da doğan dört çocuğu bunun kanıtıdır. Kardeşi Luigi'nin hastalığı nedeniyle Milano'ya gitmeye karar veren Mongeri'nin günlüğünde 12.Aralık.1913'teki yazısından bu tarihte oğlu Guido ile birlikte Milano'da olduğu anlaşılmaktadır. Burada Brera Akademisi'nden hocası Prof. Carotti ile görüştüğü belirtilmektedir. Oğlu Guido'yu burada yatılı okula kayıt yaptırmıştır. 10.Ocak.1913 tarihli yazısında, çok acil işleri için İstanbul'a dönüş yolunda trendeyken kardeşinin ölüm haberini aldığından bahseder. 16.Ocak.1913'teki yazısında ise İstanbul'a döneli birkaç gün olduğunu belirtir. 4 Şubat 1913 tarihinde Trablusgarp Savaşı

kalmıştır (Sönmez, 2006, s.285)⁵⁶. 1911 yılında görevinden ayrıldığında bu süre boyunca akademide derslere Vedat Bey ve yardımcısı Terziyan Bey girmiştir (Ünsal, 1973, s.137).

Trablusgarp Savaşı'nın sonlanmasının ardından 1913'te akademiye geri dönen Mongeri, öncekinden farklı bir şekilde karşılanmıştır. Güçlenen Türk milliyetçiliği akımının etkisiyle öğrenciler Mongeri'ye tepki göstermişlerdir. Bu tepkinin özünde "Türk mimarisini, ilhamlarını Roma'daki St. Peters'den değil, Süleymaniye ve Selimiye'den almış Türk öğretmenlerden öğrenmeyi" talep etmeleri yatıyordu (Bozdoğan, 2002, s.60).

Akademiye I. Dünya Savaşı nedeniyle ara verdikten sonra yeniden göreve başladığı 1922'de okul binası Cağaloğlu'nda Soğukçeşme Sokağı ve Mollafenari Sokağı'nın birleştikleri köşedeki eski Mekteb-ül Lisan binasına taşınmıştır (Ünsal, 1974, s.117). Mongeri'nin atölyesi, bu binanın birinci katının güneybatısındaki dikdörtgen salonda yer almaktadır (Balmumcu, 1964, s.38).

Bu atölyelerde herkesin büyük bir masası bulunmaktadır. Hoca projeleri incelemeye geldiğinde, bütün öğrenciler o masanın etrafına toplanır, hocanın eleştirilerini ve o proje üzerindeki tavsiyelerini dinlerdi. Tıpkı bir konferansa benzeyen bu değerlendirmeler hoca ile öğrencilerin yoğun temas ve iletişim kurmasını sağlardı (Sayar, 1988, s.45). Bu atölye çalışmaları sırasında Mongeri, öğrencileri serbest bırakırdı, ancak göze batan yerleri eleştirirdi ve oranlara çok önem verirdi (Ünsal, 1973, s.137). Bir yapı yapılacağı zaman, yapının projeleri ve perspektifleri yapıldıktan sonra, yakın çevresinin bir maketi yapılarak nasıl görüneceğine bakılırdı (Sayar, 1988, s.47). Öğrencilerinden Şevki Balmumcu, atölyeye Mongeri'nin orada olduğu saatlerde parmaklarının ucunda ve heyecanla girdiklerini belirtmektedir (Balmumcu, 1964, s.38).

nedeniyle "sürgün edilen İtalyan kardeşlerinin" ihtiyaçlarına yönelik yardımda bulunduğu için Milano Belediyesi tarafından kendisine teşekkür belgesi gönderilmiştir (Şekil 83) (Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014). Trablusgarp Savaşı'nın sürdüğü bu yıllarda, Eduardo de Nari gibi imparatorluk topraklarında çalışmakta olan İtalyanların İstanbul'da kalmasına izin verilmiştir (MV. 167/63. BOA). Mongeri de bu gönderilmeyen İtalyanların arasında yer almaktadır. Ancak Akademideki görevine ara vermiştir.

⁵⁶ Mongeri, 25.12.1909 yılında göreve başlamıştır. Trablusgarp Savaşı nedeniyle Ekim 1911'da işine son verilmiş, 16.04.1913'te yeniden işe alınmıştır. 11.08.1915 tarihinde ikinci defa işine son verilmiş, savaş bitince yeniden işe alınmıştır. 1928 yılına kadar kesintili olarak yaklaşık 10-12 yıl görev yapmıştır (Cezar, 1983, s.68).

1930'lara doğru mimarlık eğitiminde modern mimarlığa ağırlık verilmesiyle birlikte Mongeri'nin ve Vedat Tek'in akademideki atölyeleri kapatılmıştır⁵⁷. Öğrencileri tarafından oldukça kibar bir kişilik olarak tanımlanan Mongeri, pek çok öğrencisine bürosunda çalışma imkanı sağlamıştır. Öğrencilerinden Nazimi Yaver Yenel, Mongeri'nin bürosunun bu açıdan mimari şubenin devamı niteliğinde bir atölye sayılabileceğini belirtmektedir (Ünsal, 1974, s.118).

Mongeri, mezuniyetlerinden sonra da öğrencileriyle bağlarını koparmamış ve pek çok öğrencisine mimari şubesinin devamı sayılabilecek bir atölye gibi olan kendi bürosunda çalışma fırsatı vermiştir. Sırrı Bilen, Torkum Çubukçuyan, Nazimi Yaver Yenel bürosunda çalışan öğrencileri arasında yer almaktadır (Ünsal, 1974, s.118). Karaköy Palas'ta Torkum Çubukçuyan'ın, Ziraat Bankası'nda Hüsnü Tümer, Nazimi Yaver ve Sırrı Bey'in emeği geçmiştir (Ünsal, 1973, s.137). Nitekim Çelik Palas Oteli'nde de öğrencisi Hüsnü Tümer ile birlikte çalıştığı görülür. Çelik Palas'ta Torkum Çubukçuyan'ın da emeği geçmiştir (Torkum Çubukçuyan, 1971, s.142). Mezun olan öğrencilerinden Torkum Çubukçuyan ve Sırrı Bilen aynı zamanda Mongeri'nin atölyede yardımcılığını yapmıştır.

Mongeri, başarılı olan öğrencilerin yurtdışına gönderilmesinde de etkili olmuştur. Hatta Sırrı Bilen için tavsiye mektubu yazmış ve ona Roma'ya gidecek olan gemiye kadar eşlik etmiştir. Sırrı Bilen, akademide Mongeri'nin yardımcılığını da yapmıştır (Ünsal, 1973, s.137).

Macit Kural'a mezuniyetten sonra verdiği tavsiye mektubunda "Aziz meslektaşım, meslek, mesai biraderim..." sözleriyle öğrencilerine olan samimi ve içten yaklaşımını ortaya koymaktadır (Balmumcu, 1964, s.38).

⁵⁷ Bu konuyla ilgili kaynaklarda tarihler farklılık göstermektedir. Bazı kaynaklarda 1928 yılında atölyesinin kapatıldığı belirtilirken (Cezar, 1983, s.68), Vedat Tek ve Mongeri'nin atölyelerinin Egli göreve başladığı sırada da varlığını sürdürdüğünü, mimarlık şubesinde yapılan yenilikler sonucunda atölyelerinin kapandığını belirten kaynaklara da ulaşılmıştır. Bu sebeple de Mongeri ve Vedat Tek'in atölyesine devam eden öğrencilerin sonradan Egli'nin atölyesine geçmek durumunda kaldığını söylemektedir (Ünsal, 1968, s. 93).

Öğrencilerine olan sevgisini Nazimi Yaver'in mezuniyet töreninde söylediği “On beş yıl süren bahçivanlığımda bugün bir gül koparıyorum bahçemden ve sizlere armağan ediyorum.” sözlerinde görmek mümkündür (Ünsal, 1974, s.119).

Mongeri, Türk Ocağı Binası Proje Yarışması'na ülkemiz mimarlığında öne çıkan mimarlardan öğrencisi Arif Hikmet Koyunoğlu ile farklı projelerle katılmış, proje yarışmasını kazanan Koyunoğlu'na bu haberi evine gelerek sevinçle bizzat kendisi vermiş ve tebrik etmiştir (Kuruyazıcı, 2008, s.250)

Mongeri, 1930'larda Milano Politeknik Akademisi'nden gelen mimarlık öğrencileri ve hocaları onuruna belediye başkan yardımcısının ve İtalyan konsolosunun da katıldığı çay ziyafeti düzenlemiş ve konuklara İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi gezdirilmiştir (Ecnebi Talebe Heyetleri, 1930). Prof. Moretti eşliğindeki 23 erkek ve 2 kız öğrenciden oluşan bu gruba müzeler, saraylar, Süleymaniye ve Sultan Ahmet Camileri, Theodosius surları, Ayasofya gezdirilmiş. Mongeri bu öğrencileri Nişantaşı'ndaki evinde de konuk etmiştir. Bu geziler sayesinde hem öğrencilerin sanat kültürlerinin arttığı, hem de iki kültür ve iki toplum arasındaki bağların güçlendiği vurgulanmıştır⁵⁸. Bunda Mongeri'nin Brera Güzel Sanatlar Akademisi onur üyesi olmasının da etkili olduğu düşünülebilir (Şekil 84).

2.3.3. Giulio Mongeri'nin Yayınları ve Diğer Etkinlikleri

Mongeri, yerli ve yabancı yayınlarda mimarlıkla ilgili yazılar yazmıştır. İtalyan Ticaret Odası'nın İstanbul Cemiyeti'nin yayını olan *La rassegna italiana* adlı dergide mimarlık konusunda yazılar yazmıştır. Ayrıca; Mongeri'nin Arkeoloji Müzesi (Mongeri, 1900b, s.474-481) ve Ayasofya'yı⁵⁹ (Mongeri, 1901, s.79-83) tanıtan yazılarına da ulaşılmıştır.

Mongeri, *L'Edilizia a Costantinopoli* (İstanbul'da İnşaat) başlıklı yazısında kalfalık sistemini eleştirmiş ve mimarlığın meslekleşmesinin gereği üzerinde durmuştur.

⁵⁸ Mongeri'nin günlüğünde 28 Nisan 1930'a tarihlenen Fransızca ve İtalyanca farklı makalelerde de bu ziyaretten bahsedilmektedir (Anita Elagöz aile arşivi)

⁵⁹ Mongeri'den Ayasofya ile ilgili olarak 1919 yılında bir uzman raporu hazırlaması istenmiştir. (Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014)

Rasyonel olmayan ve ilkel inşaat tekniklerinin kullanıldığı yapılarda estetiğe önem verilmediğine dikkat çekerken, ortaya çıkan binaların çirkin ve kötü inşa edilmiş yapılar olduğunu belirtmiştir (Mongeri, 1900a, s.409-410).

Opinion de M. Mongerie, Architetto (Mimar, Sn. Mongeri'nin Görüşü)⁶⁰ adlı yazısında ise modern mimarlık hakkındaki görüşlerinden bahsetmiştir. Sanatın durağan kalamayacağına dikkat çeken Mongeri, dikkate değer modern eserler yanında gelecek kuşaklara aktarılamayacak nitelikte eserlerin de yapıldığından bahseder. Modern etiketi yapıştıran her eserin iyi bir eser anlamına gelmediğini belirtirken ancak gerçekten sanat ile ilgilenenlerin aradaki farkı ayırt edebileceğini vurgular. Gençlere ise, kendi ülkelerine özgü olanı seçip geliştirmelerini öğütler. İlhamlarını kendi topraklarında değil de başka yerlerde aramalarının tehdit edici bir unsura dönüşebileceğini söyler⁶¹.

Mongeri'nin mimarlık alanı dışında pullara da ilgisi bulunmaktadır. Osmanlı döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar basılan pullarla ilgili araştırmalar yapmış ve bunları yayınlamıştır. *Etude sur les Cachets a Main Qui Ont Precede l'Emission des Timbres Poste dans l'Empire Ottoman* (Osmanlı İmparatorluğu'nda Posta Pullarının Yayınlanmasına Öncülük Eden El Mühürleri Üzerine Bir Çalışma) adlı kitabını İsmet İnönü'nün pullara olan ilgisinden dolayı ona ithaf etmiştir ve bu pul kitabıyla Viyana Sergisi'nde ödül kazanmıştır⁶².

Mongeri, akademideki hocalık görevinin yanında basında sık yer alan ve öne çıkan bir kişi olmaya devam etmiştir. 1930 yılında Güzellik Kraliçesi seçimlerinde Vedat Tek ve Sırrı Bilen ile birlikte hakem heyeti üyeliği yapmıştır (Herkes Merak Ediyor, 1930). Basında sportif bir kişiliğe sahip olan Mongeri'nin, Mehmet Karakaş ile yaptığı tenis

⁶⁰ Tarihlendirilememiştir (Anita Elagöz aile arşivi)

⁶¹ Bkz Ek 2.

⁶² Mongeri'nin pullarla ilgili kitapları için bkz. *Les Timbres de la Thessalie* (Tesalya Pulları) (1930), *Etude sur les Timbres Emis en Turquie Pendant les Annes 1923-24-25* (1923-24-25 Yılları Arasında Türkiye'de Yayınlanan Pullar Üzerine Bir Çalışma), *Etude Sue Quelques Fausses Surcharges de Timbres Postaux et Fiscaux Emis per le Gouvernement Kemaliste d'Ankara Avec des Surcharges Speciales* (1933) (Özel Fazla Yayım ile Ankara'daki Kemalist Hükümet Tarafından Bazı Sahte Yayım ve Posta ve Damga Pulları Üzerine Bir Çalışma) ve *Etude sur les Cachets a Main Qui Ont Precede l'Emission des Timbres Poste dans l'Empire Ottoman* (Osmanlı İmparatorluğu'nda Posta Pullarının Yayınlanmasına Öncülük Eden El Mühürleri Üzerine Bir Çalışma)

maçını kaybettiğine dair haberler yer almıştır (Tenis Maçları Başladı, 1931). Mongeri, çevreye duyarlı bir mimar olarak çöplerin toplanarak geri dönüştürülmesi için belediyeden izin istemiştir (Şehir Çöpleri, 1931).

Giulio Mongeri'nin İtalya'ya döndükten sonra resim sanatıyla ilgilenmeye başladığı görülmektedir. Dijital ortamda yapılan taramalarda Giulio Mongeri imzalı 1942 yılına tarihlenen *Laguna ve Lido di Venezia* isimli iki adet tablo tespit edilmiştir (Asta, 2010). Mongeri'nin her gittiği yere taşıdığı eskiz defterinde de çok sayıda çizim (Şekil 85, 86, 87, 88, 89, 90) yer almaktadır⁶³.

⁶³ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014

3. BÖLÜM

BURSA KENTİ VE KAPLICA OTELLERİ

3.1. BURSA VE KENTLEŞME

Tarih öncesi döneme ilişkin çok az bilgiye sahip olduğumuz Bursa'nın yazılı tarihi MÖ. VII. yüzyılda Ege göçleriyle Bithinlerin⁶⁴ bölgeye yerleşmesiyle başlar. Bithynia olarak anılan bölge önce Lydia⁶⁵ ve daha sonra MÖ. VI. yüzyılda Pers egemenliği altına girmiştir (Rıfat, 1989, s.16). Uludağ'ın yamaçlarında kurulu bir kale kent olan Bursa'nın kuruluşu ise Bithynia kralı I. Prusias (MÖ. 232-192) döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde şehrin adı Prussia olarak anılmaktadır (Vardar, 2007, s.185). Kent, M.Ö. 71 yılında Roma hakimiyetine girmiş ve 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle şehir Bizans yönetiminde kalmıştır. 1075 yılında Süleyman Şah tarafından Selçuklu topraklarına dahil edilmiş, 1097 yılında Haçlı Seferleri sırasında tekrar Bizans toprağı olmuştur (Rıfat, 1989, s.16-20).

1326 yılında Osmanlı topraklarına katılan Bursa, 1335 yılında başkent olmuştur. Başkent olduktan sonra kentte yapılaşma faaliyetlerine hız verilmiştir. Sultan Orhan döneminde surların dışına cami, medrese, imaret, hamam ve handan oluşan bir külliye (1339) yapılmıştır. Konutların da bu bölgede yoğunlaşmasıyla kent surların dışına çıkmış, böylece yeni bir merkez oluşmuştur. Sultan Orhan'dan sonra diğer padişahlar da benzer şekilde külliyeler yaptırmaya devam etmiştir (Dostoğlu, 2011a, s.352). Günümüzde halen varlığını koruyan Ulu Cami (1396-1400), Orhan ve Osman Türbeleri, Koza Han (1491), Yeşil Cami (1413-1424), Muradiye Camisi (1426) ve çok sayıda hamam Osmanlı egemenliği döneminde yapılmış eserler arasındadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti 1365'te Edirne'ye, 1453'te de İstanbul'a taşınmasının ardından Bursa, ipek kumaş ve tarım üretimiyle ticaret merkezi olarak önemini korumuştur. Bu durum Avrupalıların ipek yoluna alternatif yollar bulmasıyla değişmiş, Bursa önemli bir transit merkezi olmaktan çıkmıştır. XIX. yüzyılda da

⁶⁴ M.Ö.8. yüzyılda Anadolu'ya göç ettikleri kabul edilen Trakya kökenli bir kavim.

⁶⁵ Tunç Çağı'nın sonlarından başlayarak MÖ 6. yüzyıla kadar Batı Anadolu'da Menderes ve Gediz Irmakları arasında kalan bölgede hüküm süren krallık.

Endüstri Devrimi'ni gerçekleştiren Avrupalı ülkelerle rekabet edemeyen Osmanlı tekstil sektörü gerilemeye başlamıştır. Böylece, Bursa önemli bir ticaret merkezi olma özelliğini kaybetmiştir (Şehitoğlu, 2008, s.26).

Başkent olma özelliğini yitirmesinden sonra kentte XIX. yüzyıl sonuna kadar büyük yapı faaliyetleri görülmemiştir. Tanzimat döneminde rüştiye (ortaokul) ve idadi (lise) gibi eğitim veren resmi kurum binaları inşa edilmeye başlanmıştır. 1844'te Sultan Abdülmecid, 1861'de de Sultan Abdülaziz kenti ziyaret etmiş ve bu ziyaretler için birer köşk inşa edilmiştir⁶⁶ (Saint-Laurent, 1999, s.90).

Bursa, 1855 yılında büyük bir deprem geçirmiştir ve kentin büyük bir bölümü zarar görmüştür. Şehrin restorasyonunda Fransız mimar Leon Parvillée (1830-1885) görevlendirilmiştir. 1864-1867 yılları arasında depremden zarar gören Yeşil Cami, Ulu Cami, Orhan Camisi ve Muradiye Camisi restorasyonlarında görev almıştır (Tosun, 2008, s.90-91)⁶⁷. Bu süreç vali Ahmet Vefik Paşa'nın valiliği (1863-1864, 1879-1882) dönemine rastlar.

Osmanlı mimarlığını uluslararası ortamda tanıtmakta Bursa'nın önemli bir rolü olmuştur. Bu amaçla Viyana Uluslararası Sergisi'nde (1873) Osmanlı mimarlığını tanıtmak için hazırlanan *Usul-i Mimari-i Osmani* kitabında deprem sonrası restore edilen Yeşil Cami'nin çizimleriyle birlikte tanıtımına geniş yer verilmiştir. Yapı, kitapta

⁶⁶ Abdülmecid'in av köşkü olarak inşa edilen köşkte Sultan Abdülaziz ve V. Mehmet Reşat da konuk olmuştur. Köşk, 1922 yılında Atatürk ile birlikte kurtuluş savaşı komutanlarını da 12 gün süreyle konuk etmiştir. Atatürk ayrıca, 1925, 1931 ve 1935 yıllarında Bursa'ya yaptığı ziyaretlerde de köşkü ziyaret etmiştir. Köşk, 1947 yılından beri Bursa Büyükşehir Belediyesi mülkiyetine aittir. En son 1995 yılında Milli Saraylar Daire Başkanlığı gözetiminde Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmiştir. Günümüzde Hünkar Köşkü Müzesi olarak hizmet veren köşk, zaman içinde "Kasr-ı Hümayun", "Kasr-ı Milli", "Cumhuriyet Köşkü" ve "Atatürk Köşkü" adlarıyla anılmıştır (<http://hunkarkosku.bursa.bel.tr/>).

⁶⁷ Viollet-le-Duc'ün öğrencisi olan Louis Léon Parvillée ilk kez 1851 yılında bir dekorasyon işi için İstanbul'a gelmiş, daha sonra 1855'te tekrar gelmiş, İstanbul'da ve Bursa'da çalışmış, Sultan Abdülaziz'in (1861-1876) saray mimarı olarak görev yapmıştır (Tosun, 2008, s. 90-91). Léon Parvillée ile ilgili olarak bkz. Léon, Parvillée. (1874). *Architecture et Décoration Turques au XVIe Siècle*. Paris : Ve A. Morel.

Osmanlı mimarlığının özelliklerinin en yüksek düzeyde uygulandığı gösterişli ve şirin bir yapı olarak nitelendirilmiştir (Osmanlı Mimarisi, 2010, s.17).

Bu dönemde imar faaliyetleri hız kazanan kentin haritalarının çizilmesi için girişimde bulunulmuştur. Kentin ilk kadastral haritası 1855 yılındaki büyük depremin ardından, 1862 yılında Osmanlı Erkan-ı Harp subaylarından Suphi Bey'in başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanmıştır. Daha sonraki yıllarda da (1879, 1895 ve 1908 yıllarında) Bursa salnamelerinde şehir planlarına rastlanmıştır (Vardar, 2007, s.186-187).

Tanzimat reformlarının ilk uygulandığı şehir olan Bursa'da Ahmet Vefik Paşa'nın valiliği döneminde yeni idare merkezi olan Hükümet Konağı (1863), Hastane (ilki 1864 yılında, ikincisi 1868 yılında) (Şekil 91), Tiyatro (1879) (Şekil 92), Belediye (1879) (Şekil 93) ve Postane ve Telgraf İdaresi (Şekil 94) inşa edilmiştir. Saint-Laurent; Hastane ve Tiyatro yapılarının plan şemaları ve süslemelerinde Neo-Klasik ve Avrupa kökenli uygulamaların etkisinin yoğun olduğunu, Belediye ve Posta ve Telgraf İdaresi binalarında ise plan açısından Osmanlı konak plan özelliklerinin dikkat çektiğini, süslemelerde XVIII. yüzyıl Osmanlı mimarlığına ait motiflerin kullanıldığını ve bu yapıların Tanzimat ile gündeme gelen yeni işlevlere yönelik yapılar olmasına rağmen, Osmanlı kimliği taşıyan ilk yapılardan olduğunu belirtmiştir (Saint-Laurent, 1999, s.79-99).

Bu yıllarda yeni kamu binaları dışında ulaşım hizmetlerine de büyük önem verilmiştir. Kütahya ve Eskişehir gibi taşranın büyük kentlerini Bursa'ya bağlayan yeni yollar açılmış, mevcut yollar genişletilmiştir. Önemli iskelelerden biri olan Mudanya iskelesi yolu da genişletilen yollar arasındadır. Ayrıca ticari depolar inşa edilmiş, kanalizasyon sistemi oluşturulmuş ve su şirketi kurulmuştur (Saint-Laurent, 1999, s.86-91).

Hızla gelişen Bursa'nın ilerlemesi I. Dünya Savaşı (1914-1918) ve Kurtuluş Savaşı (1919-1922) yıllarında duraksamıştır. Kent, 8 Temmuz 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilmiş, 10 Eylül 1922'de geri alınmıştır (Rıfat, 1989, s.33).

Cumhuriyet'in ilanından sonra da Bursa önemli bir merkez olmayı sürdürmüştür. Cumhuriyet'in ilk yıllarında hız kazanan modernleşme ve çağdaşlaşma çabaları kentin görünümünü de etkilemiştir (Kaprol, 2002, s.171-174).

1924 yılında Alman Karl Löcher'e şehir planı hazırlanmış ancak mevcut dokuyu yok sayarak hazırlanan bu plan uygulanmamıştır (Vardar, 2007, s.187).

Çağdaşlaşmanın yansıması olan Vilayet (Şekil 95), Adliye (Şekil 96) ve Maliye (Şekil 97) yapıları (1926) yeni kurulan Cumhuriyet yönetiminin simgesi Atatürk Caddesi üzerinde yer alan yeni kent merkezinde inşa edilmiştir. Bu binalarda dönemin mimarlık anlayışına uygun olarak I. Ulusal Mimarlık Akımının ilkeleri benimsenmiştir. Bu yapıların ortasında idari, sosyal ve kültürel yapıların yer aldığı Cumhuriyet Meydanı oluşmuş ve 1931 yılında meydana Atatürk Heykeli'nin yerleştirilmesiyle meydanın vurgusu güçlendirilmiştir (Durak, Arslan, 2011, s.261-263).

1930'lara doğru Bursa'da sanayileşmeye verilen önem artmaya başlamış, Bursa 1933 yılında ilk beş yıllık sanayileşme planı içinde yer almıştır. 1925 yılında İpek-İş Fabrikası, 1938 yılında da Sümerbank Merinos Fabrikası açılmıştır. Merinos Fabrika Tesisi ve Lojmanlarında (Şekil 98) Uluslararası Mimarlık Üslubu benimsenmiştir. Kaprol, fabrika binasında modern cam yüzeyleri, yatay bölmeleri, teras çatı kullanımı ile Art-Deco stili anımsatan alınlıklar ve kapı doğramalarına da işaret etmektedir. Art-Deco öğeler, 1930-1950'li yıllarda Bursa'da inşa edilen konutlarda da kullanılmıştır (Şekil 99). Çelik Palas Oteli karşısında yer alan otobüs durağı Uluslararası Akım'ın etkisiyle inşa edilmiştir, ancak bu durak 1997 yılında yıkılmıştır (Şekil 100) (Kaprol, 2002, s.181-183).

1930'lu yıllarda başlayan sanayi yatırımları nedeniyle şehir kuzey-güney doğrultusunda, Çelik Palas ve Park Oteli gibi lüks oteller nedeniyle de batıya doğru gelişmiştir (Vardar, 2007, s.187).

1938 yılında Fransız kent plancısı Prost, Bursa için bir şehir planı hazırlamıştır. Bu plan doğrultusunda Darmstad Caddesi, Gazcılar Caddesi, Fomara Caddesi ve Atatürk

Caddesi açılmıştır (Vardar, 2007, s.187). Atatürk Caddesi üzerinde kültür, eğitim ve ticaret yapıları yer almıştır. Bu bölge kent merkezi olarak belirginleşmektedir. Bu yıllarda Atatürk Caddesi üzerinde yer alan Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Tayyare Sineması (1932) (Şekil 101) ve günümüzde Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu adı altında hizmet veren, Münevver Belen'in Halkevi (1938-1940) (Şekil 102) Uluslararası Üslupta inşa edilen yeni kültür merkezleri olarak yerini almaktadır.

1950'lere gelindiğinde II. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisinin görüldüğü Emin Onat'ın Yapı Kredi Bankası'nda (1948) (Şekil 103) geniş saçaklar ve pencereler gibi geleneksel mimari elemanları günün modern anlayışıyla birlikte kullanılırken, Arif Hikmet Holtay'ın Türkiye İş Bankası (1950) (Şekil 104) yapısında alınlık kullanımı dikkat çeker.

1960 yılında İtalyan Luigi Piccinato kentin, Ankara-Bursa-Mudanya yolu üzerine gelişmesini öneren bir şehir planı hazırlamıştır. Bu yıllarda yaşanan göçlerle bu plan sağlıklı şekilde uygulanamamış, hızlı apartmanlaşma kentin tarihi dokusuna zarar vermiştir. 1980'li yıllarda sanayi yatırımlarının artması, istihdamı da arttırmış, sonucunda kentleşme oranı diğer kentlere göre daha hızlı yükselmiştir. 1989'da Bulgaristan'dan gelen dış göç dalgası sonucu konut ihtiyacı artmış ve kent ovaya doğru yayılım göstermiştir (Vardar, 2007, s.187).

Bursa, bugün de ülkemizin öne çıkan kentlerinden biridir. Halen kaplıca turizmi açısından önemli bir merkez olmasının yanında, kayak turizmi ile de öne çıkmaktadır. Bursa, ipek üretimi açısından önemini korumasının yanı sıra, tarımda ve sanayide de önemli bir kenttir.

3.2. BURSA ÇEKİRGE SEMTİ KAPLICALARI VE OTELLERİ

3.2.1. Bursa Çekirge Senti ve Kaplıcaları

Çalışmanın konusu olan Çelik Palas Oteli'nin yer aldığı Çekirge semti, doğal sıcak su kaynakları açısından dünyaca tanınan ünlü bir bölgedir. Bölgede hamamlar ve kaplıcalar ilk olarak Roma hakimiyeti döneminde Vali Plinius'un isteğiyle inşa

edilmiştir. Bizans döneminde de doğal sıcak su kaynaklarına ilgi artmıştır. İmparator Jüstinyen (482-565) burada saray ve hamam yaptırmıştır ve eşi Theodora (500-548) 525 yılında 4000 kişilik maiyetiyle birlikte burada konaklamıştır (Şehitoğlu, 2008, s.26-31).

Bursa'nın Osmanlı egemenliğine girmesinden sonra da padişahlar, ileri gelen devlet adamları ve "hayırsever varlıklı vatandaşlar" bölgeye çok sayıda hamam ve kaplıca yaptırmıştır. Bu yapılar halkın olduğu kadar, sultanların, şehzadelerin ve ileri gelen devlet adamlarının da buluşma ve eğlence merkezi haline gelmiştir. Şehitoğlu, İslamın temizliğe verdiği önemin, hamamların iyi gelir getirmesinin ve yer aldığı bölgedeki camiye cemaat çekmesinin de temizlik yapılarının yapımına verilen önemin artmasında etkili olduğunu belirtmektedir (Şehitoğlu, 2008, s.26-31).

Kaplıcalar ve hamamlar temizlik amaçlı inşa edilen yapılar olmalarına karşın, kaplıcalar sağlık yapıları olmaları nedeniyle işlev açısından hamamlardan ayrılır (Başoğlu, 2010, s.33-35). Osmanlı kaplıcalarının mimari biçimlenişi ve mekansal organizasyonun hamamlarla benzerlik göstermesi nedeniyle Osmanlı dönemi hamamlarından bahsetmek yararlı olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda hamamları ile öne çıkan Bursa'da hamamlar kadın ve erkek hamamları olarak ayrılmaktadır. Hem kadınlara, hem de erkeklere hizmet veren çifte hamamlar da bulunmaktadır. Hamamlar genellikle dikdörtgen planlıdır, ortası kubbeli, enine sıcaklıklı, çifte halvetli plan şeması sık görülür. Nadiren de altıgen plan şeması uygulanır. Genellikle, soyunmalık, ılık ve sıcaklık bölümleri kubbeye örtülüdür. Halvet, hela, usturalık gibi küçük mekanların üstü kubbe ya da tonozla örtülüdür (Şehitoğlu, 2008, s. 31-33).

Hamamın ana mekanı olan sıcaklık bölümünün ortasında çokgen şeklinde büyük bir göbek taşı bulunmaktadır. Bu alanda köşelerde birer kişilik özel yıkanma alanları olabilir. Bu mekanı örten kubbeler üzerinde fil gözü denilen küçük pencereler yer almaktadır. (Aru, 1949, s.32-51).

Geleneksel hamamlarda soyunmalık bölümünde 1-1.20 m. yüksekliğinde ahşaptan bir seki üstünde merdivenle çıkılan sedirler, soyunmalıktan sonra geçilen hamamın ikinci mekanı olan soğukluk bölümünde duvar kenarlarında da alçak mermer sedirler yer alır. Soyunmalık ortasında mermerden işlenmiş fiskiyeli bir havuz bulunabilir. Duvarlar ise 6 m.'ye kadar mermer ya da nadiren çini kaplıdır (Aru, 1949, s.32-51).

Dış cephede genellikle kapılarda basık kemer kullanılır. Çifte hamamlarda kadınlar kısmı kapıları daha küçük boyutludur. Alt pencerelerde genellikle beşik ya da sivri kemer, üst sıra pencereler ve kubbe kasnağındaki pencerelerde ise sivri kemer kullanılır (Aru, 1949, s.32-51).

Yapıların inşaatında soyunmalık bölümünde taş-tuğla almaşık düzen uygulanır. Diğer bölümlerde ise genellikle moloz örgü tekniği uygulanır ve üzeri sıva ile kapatılır. Hamamların örtü sisteminde kubbeye geçişler pandantif ya da stalaktitlerle sağlanır. Kubbeler önceleri harçla kullanılan Bizans kiremidi kaplıyken sonraları kurşunla kaplanmış, daha sonra ise bu kurşunlar kaldırılarak alaturka kiremit kullanılmıştır (Aru, 1949, s.32-51).

Anadolu'da kaplıcalar XII. ve XIII. yüzyıllarda soyunma ve yıkanma amaçlı iki hacimden oluşan sade yapılar, XV. yüzyıla gelindiğinde soğukluk bölümünün yapılara eklenmesiyle üç hacimli yapılara dönüşmüştür (Başoğlu, 2010, s.149-150). Bu açıdan geleneksel hamam plan şemasının soyunmalık, soğukluk ve sıcaklıktan oluşan biçimlenişle benzerlik göstermektedir. Ancak, hamamların sıcaklık bölümünde yer alan göbekteşi yerine, kaplıcalarda aslanağzı adı verilen kaynaktan doğal kaynak sularının döküldüğü geniş havuzlar yer almaktadır. Kaplıcalarda doğal kaynak suları kullanıldığından hamamlarda olduğu gibi suyun ısıtılması için tasarlanan külhana ihtiyaç duyulmamıştır. Kaplıcalarda ise sıcaklık mekanı sekizgen ya da altıgen biçimlenirken, mekanın ortasında dairesel bir havuz bulunur. Kaplıcalarda da hamamların sıcaklık bölümünde yer alan kurnalı yıkanma alanları ve halvet odaları bulunmaktadır.

Bursa’da inşa edilen kaplıcalardan biri olan Eski (Armutlu) Kaplıca’nın (Şekil 105a, 105b, 105c) kaynaklarda Jüstinyen döneminde yapılan Theodora’nın faydalandığı kaplıca olduğu belirtilmektedir. I. Murad döneminde (1362-1389), Bizans döneminden kalma temeller üzerine yeniden inşa edilmiştir. 1511 yılında II. Bayezid döneminde kaplıcaya kadınlar bölümü için armut şeklinde soğukluk eklenmiştir. Son onarımlardan sonra armut biçimli bu havuz dikdörtgen şeklini alsa da günümüzde halen Armutlu Kaplıcası olarak anılmaktadır (Şehitoğlu, 2008, s.112). Kaplıca, bugün Kervansaray Oteller zinciri tarafından işletilmektedir.

Kaplıca, kadınlar ve erkekler için ayrı bölümlerden oluşan çifte hamam olarak inşa edilmiştir. Kaplıcanın erkekler bölümü soyunmalık, ılıkılık, sıcaklıktan oluşmaktadır. Bodrum katının ise mahzen veya ahır olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Sekizgen planlı sıcaklık bölümünün kubbesini, birbirinden farklı Bizans yapılarından toplanmış sekiz sütunu birbirine bağlayan yuvarlak kemerler taşımaktadır. Kubbenin altında 7 m. çapında, 1.35 m. derinliğinde dairesel havuz yer almaktadır. Soğukluk bölümünün üzeri fenerli iki kubbe ve iki yanda da yarım kubbeler ile örtülüdür. Soğukluğun ortasında fiskiyeli büyük bir havuz yer almaktadır (Şehitoğlu, 2008, s.110-113).

Bu dönem inşa edilen kaplıcalardan bir diğeri de 1389 yılında I. Murad tarafından yaptırılan Kükürtlü Kaplıcası’dır (Şekil 106a, 106b). Kaplıcanın adı suyunun içeriğinde bulunan kükürt elementinden gelmektedir. İlk yapıldığında erkekler için inşa edilen kaplıcaya XVI. yüzyılda II. Bayezid tarafından kadınlar bölümü eklenmiştir. İlerleyen yıllarda kaplıcaya ahşap otel odaları eklenmiştir. Günümüze kadar pek çok onarım geçiren yapı büyük bir banyo tesisi haline gelmiştir. 1978 yılına kadar otel olarak kullanılan yapı, 1992 yılından itibaren Uludağ Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi olarak hizmet vermektedir (Şehitoğlu, 2008, s.113-115; Dostoğlu, 2011a, s.354-355).

Kaplıcanın girişi bir tam ve bir yarım kubbeyle örtülü soyunmalık bölümüne açılır. Bu bölümünü kubbedeki büyük fener ve giriş cephesindeki pencereler aydınlatmaktadır. Buradan sıcaklığa geçiş vardır (Şehitoğlu, 2008, s.113-115).

XV. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman'ın kaplıcalarda sağlığına kavuşmasının ardından Bursa kaplıcalarının ünü daha da yayılmıştır (Çekirge, 2002, s.479). Bu dönemde inşa edilen kaplıcalar arasında yer alan Yeni Kaplıca (Şekil 107a, 107b, 107c), zaman içerisinde, ahşap otel odalarıyla çevrelenmiştir (Dostoğlu, 2011a, s.355-356).

Geleneksel kaplıca plan şemasının tekrar ettiği yapı soyunmalık, ılıkılık ve sıcaklık olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Sekiz köşeli sıcaklık bölümü kubbeye örtülüdür, Kubbenin altında 8 m. çapında dairesel mermer bir havuz bulunmaktadır. Aslanagzı duvarının iki yanında üçgenimsi halvetler bulunmaktadır. Kaplıcanın sıcaklık duvarları 2 m. yüksekliğine kadar çini kaplıdır. Yapının soyunmalık bölümünde 3.50 m. çapında mermerden şadırvanlı bir havuz yer almaktadır. Bu bölüm, sekiz alt, sekiz üst pencere ve kubbeye yer alan sekizgen bir aydınlık feneri ile aydınlatılmaktadır. Ilıkılıkta, soyunmalık ve sıcaklığa açılan kapıların bulunduğu duvarlarda bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiş mermer konsollar bulunmaktadır (Şehitoğlu, 2008, s.119-120).

Kaynarca ve Kara Mustafa Paşa Kaplıcaları (Şekil 108a, 108b) Bursa'da öne çıkan diğer kaplıcalar arasındadır. 1680 yılı sonrası yapıldığı düşünülen Kaynarca Kaplıcası sadece kadınlara hizmet vermektedir. Asıl kaplıca yapısı sonradan eklenen betonarme soyunmalık bölümü nedeniyle dışarıdan görülmemektedir. Kaplıcanın iki kubbeye örtülü olan sıcaklık bölümünde havuz yer almaktadır (Şehitoğlu, 2008, 127-128).

Kara Mustafa Paşa Hamamı, Bizans döneminden kalma bir kaplıca olup, 1490 yılında Kara Mustafa Paşa tarafından yeniden düzenlenmiştir. Hamamın soğukluk bölümü sonradan inşa edilmiştir ve bir ev görünümündedir. İki katlı ve galerili bu bölüm önce ahşap sonra da betonarme olarak inşa edilmiştir. Sıcaklığın üzeri kubbeye örtülüdür. Sıcaklıkta diğer kaplıcalardan farklı olarak uzun bir havuz bulunmaktadır. Buradan dikdörtgen planlı ılıkığa geçiş vardır. Soğukluğun ortasında da mermer bir şadırvan yer alır⁶⁸ (Şehitoğlu, 2008, 123-124).

⁶⁸ Bursa hamamları ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Şehitoğlu, Elif. (2008). *Bursa Hamamları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

3.2.2. Bursa’da Kaplıca Otellerin Gelişimi

Antik dönemden itibaren, ticari, dini, askeri ya da kaplıca gibi sağlık olanaklarından yararlanma amaçlı yolculuk eden kişilerin ihtiyacından ötürü konaklama yapılarına gerek duyulmuştur. Özellikle ulaşım imkanlarının gelişmediği dönemlerde, yolculuklar uzun sürdüğü için, konaklama yapılarının kullanılması bir zorunluluktur (Kayın, 2000, s.3).

Anadolu’da Selçuklular ve Anadolu Selçukluları döneminde ticaret yolları üzerine inşa edilen kervansaraylar ve hanlar önemli konaklama yapıları olarak ortaya çıkmaktadır. Genellikle dikdörtgen ya da kare planlı olan bu yapıların ortasında büyük bir avlu bulunmaktadır. Avlunun etrafında depolar ve ahırlar yer almaktadır. Kervansaraylarda taş malzeme kullanılması ve süslemeli taç kapılar yapıları anıtsal bir görünüş vermiştir (Kayın, 2000, s.6).

Osmanlı döneminde de ticaret, Hac ve sefer yolları üzerinde yer alan kervansaraylar ve hanlar önemini korumaya devam etmiştir. Selçuklu yapı geleneğinden etkilenen han ve kervansaray mimarisinde, güvenliğin bir sorun teşkil etmemesi nedeniyle kent içindeki hanlar kale görüntüsünü kaybetmiştir. Ticari etkinliklerin yoğun olduğu hanlarda ise cephelerde bazen dükkanlara yer verilmiştir. Selçuklu kervansaraylarında önemli olan bir öge olan giriş portalı daha sade bir biçimde kullanılmaya devam etmiştir (Kayın, 2000, s.6-9).

Buhar gücünün ulaşım sisteminde kullanılarak 1783’te buharlı geminin, 1853’te lokomotifin icat edilmesiyle birlikte yolculuk süreleri kısalmış ve yolculuk daha konforlu bir hale gelmiştir (Baslo, 1998, s.153). Böylece gelişen ulaşım teknolojisiyle yolculuk olanakları artmış ve yolculuk anlayışı değişmiştir. Artık yolculuk sadece bir zorunluluk değil, aynı zamanda eğlence, dinlenme ve bilgi edinmenin bir yolu olmuştur. XIX. yüzyıla gelindiğinde yolculuk anlayışındaki dönüşüm konaklama yapılarına da yansımış ve hanlar yerlerini daha yüksek standartlara sahip otellere bırakmıştır. Gösterişli dekorasyona sahip bu oteller temizlik ihtiyaçları için özel tuvalet ve banyolar gibi olanaklara sahip olup, çok sayıda odasının yanı sıra zemin katlarda oturma odaları

ve yemek salonları da içermekteydi. Isıtma, aydınlatma, sirkülasyon, ıslak mekanlar ve dekorasyondaki yeniliklerle birlikte otellerin standartı da yükseldi (Kayın, 2000, s.12-14).

Osmanlı İmparatorluğu'nda da özellikle yabancıların yaşadığı ve ticaretin yoğun olduğu İstanbul ve İzmir gibi kentlerde oteller inşa edilmeye başlanmıştır. Başkent İstanbul'da 1883 yılında Orient Express treninin seferlere başlaması ve bu dönemde Avrupa'nın doğu kültürüne artan ilgisi İstanbul'daki otel ihtiyacını artıran etkenlerdendir (Baslo, 1998, s.153-155). Otellerin sayısının artmasındaki bir diğer etken ise yapılan ticari anlaşmalar sonucu Avrupalı tüccarların İstanbul'a gelmesi ve ticari nedenlerden ötürü burada kısa konaklama ihtiyacı duyması gösterilebilir (Çelik, 1986, s.87). İstanbul'da Pera Palas Oteli dönemin öne çıkan otelleri arasında sayılabilir. Otel cephelerinde genellikle Neo-Klasik öğeler tercih edilmekle birlikte, yerel öğelere de rastlanabilir. Bu otellerde giriş aksının vurgulandığı simetrik cephe düzenlemeleri görülmektedir (Kayın, 2000, s.19).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında her alanda olduğu gibi konaklama yapılarında da yeniden yapılanma görülür. Eski oteller hizmet vermeye devam ederken, yeni başkent Ankara'da ve büyük kentlerde yeni pek çok otel açılır. Ankara'da resmi davet ve baloların düzenlendiği Ankara Palas Oteli ve Büyük Otel, İzmir'de Bahçeli Otel, Ege Palas ve İzmir Palas Oteli dönemin modern otel anlayışına uygun olarak inşa edilmiştir. Bu otellerin cephe tasarımlarında ve süslemelerinde I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkileri gözlemlenmektedir. Bu dönem kent içi otellerin yanı sıra dinlenme ve sayfiye amaçlı oteller de inşa edilmektedir (Kayın, 2000, s.19-20).

Bursa'nın da kaplıcalarıyla öne çıkan bir kent olması İstanbul ve Avrupa sosyetesinin bölgeye ilgisini arttırmıştır. Tarihsel gelişimi sürecinde ihtiyaçlar doğrultusunda kaplıcalara konaklama ihtiyacını karşılayacak yeni eklemeler yapılmış ve oteller inşa edilmeye başlanmıştır. Oteller dışında bölgedeki bazı konutlarda doğal sıcak su⁶⁹

⁶⁹ XIX. yüzyılın başlarında Bursa kaplıcaları ile ilgili ilk bilimsel çalışmalar da başlamıştır. Bursa sularını ilk inceleyen, 1838-1843 yılları arasında İstanbul Tıbbiyesi'nde öğretmenlik yapan Dr. Bernard'dır. Dr. Bernard, termal suların kimyasal özelliklerini saptamış ve hangi suyun hangi hastalığa iyi geldiğini belirtmiştir. Bursa'nın, ilerleyen yıllarda İstanbul'a yakınlığı

çıktığından, konuklar bir süreliğine bu konutları kiralamaya başlamıştır (Dostoğlu, 2001, s.62). Aslında Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası öncesinde bir kaplıca oteli tasarımı ve inşası söz konusu değildir. Mevcut kaplıcaların yanındaki konutların otel gibi hizmet vermesinin yanı sıra, Kükürtlü ve Yeni Kaplıca'ya ise ahşap konut yapıları eklenerek konaklama ihtiyacı giderilmiştir.

Bir kısmı azınlıklar tarafından işletilen Bursa'daki dönemin ünlü otelleri Hotel Splendid (Şekil 109), Hotel Continental (Şekil 110), Çekirge Palas Oteli (Şekil 111a, 111b), Ada Palas (Şekil 112), Şifa Oteli (Şekil 112), Atlas Oteli (Şekil 112), Demirci Oteli ve Özhayat Oteli (Şekil 112), Hotel d'Anatolie (Şekil 113a, 113b, 113c), Bellevue Oteli'dir. Bu otellerden Hotel Splendid ve Hotel Continental'de üçgen alınlık ve sütun düzenleri ile batılı biçimler dikkat çekerken, diğer otellerde geleneksel Anadolu konut mimarisi ya da I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın özellikleri görülür.

Bu yıllarda modern otelin nitelikleri de belirlenmeye başlanır. Mimar Abidin Mortaş, otel binalarının mekansal organizasyonunu ve özelliklerini tanıttığı yazısında, öncelikle, otelin yerinin seçilmesinin büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Kısa süreli konaklama ihtiyacına yönelik otellerin, istasyon ya da rıhtıma yakın olması gerekirken, daha çok turizm amaçlı konaklama imkanı sunan otellerin, şehirlerde büyük parklar ve meydanlara yakın olması beklenmektedir. Issız bir yerde iyi konumlandırılmış bir otelin ise, bulunduğu bölgeyi geliştirebildiğine değinir (Mimar Abidin, 1933, s.248-251).

Mortaş, modern bir otelin giriş kapısının iyi aydınlatılmasının ve davet eden bir etki bırakmasının önemine dikkat çeker. Buradan çok geniş olmayan misafiri karşılayan avluya geçilir. Avluda üst katlara çıkılan merdiven ve asansörler yer almalıdır. Ayrıca otelin yakınlarında telefon kulübesi, küçük posta yerleri, berber, sigara ve gazete satılan dükkanlar bulunmalıdır. Otelin en lüks ve en rahat alan olan salonu yer alırken, buradan

ve doğal güzellikleri nedeniyle kaplıca turizmi açısından önemli bir merkez olacağını vurgulamış ve yeni temiz kaplıcalar yapılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur (Bernard, 1943, s.5-15). Kaplıcaların tedavi edici özelliklerinden yararlanmak için 21 günlük küre gereksinim duyulması ile zamanla bölgedeki kaplıca otellerin sayısı artmıştır. Özellikle Mayıs-Ekim arası tavsiye edilen bu kürlerin romatizma, kireçlenme, siyatik, nevralji ve cilt rahatsızlıklarına iyi geldiği belirtilmektedir (Ataş, 1952, s:4-9).

geniş teraslara, verandalara ya da kış bahçelerine geçiş sağlanmalıdır. Otelin lokanta ve bar kısmı ise ayrı olmalı ve bu mekanlara hem içeriden hem de dışarıdan kolaylıkla ulaşım sağlanabilmelidir. Salonun çevresinde ise küçük toplantı odaları ve ofisler yer alabilir. Elektrik ve kalorifer dairesi, depolar ve ütü odalarının ise bodrum katta düzenlenmesinin iyi olacağından bahseder (Mimar Abidin, 1933, s.248-251).

Modern otelin üst katlarının ise misafir odalarına ayrılması gerektiğini belirten Mortaş, bu odaların boyutunun, teraslarının ve yatak sayılarının önemli olduğuna dikkat çeker. Odaların banyolu olması, ülkemizde ekonomik görünmemektedir. Bu sebeple ara koridorlara ortak banyo yerleştirilebileceğini belirtir, ancak havalandırılmasına dikkat edilmesinin üzerinde durur. Kaplıca otellere de değinen Mortaş, odalarda duş yerine küvet ihtiyacına dikkat çekmektedir. Odaların yer aldığı katlarda ayrıca hizmetli odaları, yedek yatak ve çarşaf için depolar da bulunmasının iyi olacağını söyler (Mimar Abidin, 1933, s.248-251).

Ülkemizde çelik yerine betonarme yapı sistemlerinin kullanımının ekonomik olduğunu söyleyen Mortaş, hem ses yalıtımı için, hem de rutubeti engellemek için, tek tuğladan sonra 5-8 cm boşluk bırakılarak, yarım tuğla daha kullanılmasını tavsiye etmektedir (Mimar Abidin, 1933, s.248-251).

Konfor ve temizlik açısından, hem de ekonomik olması için, odaların zemininin tahta üzeri muşamba (linolyum), hol, koridor, servis odaları ve tuvaletin çini, salonların da parke olmasını önerir. Duvar ve tavan kaplamaları sıva, kontrplak, sunta (çeloteks), kumaş, mantar veya kağıt olabilir. Çatı katında ise güzel bir teras ve teras bahçesi ya da gazino tasarlanmasını tavsiye eder. Ancak gürültü ve kirlilik nedeniyle bunun şehir otellerinde uygun olmayacağını belirtir (Mimar Abidin, 1933, s.248-251).

Bursa'nın da Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaplıca ve kayak turizmi açısından önemli bir merkez olması planlanmaktadır⁷⁰. Bu konuyla ilgili olarak 28 Eylül 1925'te Atatürk'ün

⁷⁰ I. Dünya Savaşı yıllarından itibaren Bursa'nın kaplıca turizmi açısından gelişmesi gündemdedir. Bursa Belediyesi tarafından kaplıcaların ıslahı ile Mimar Kemalettin Bey görevlendirilmiştir. Kemalettin Bey daha sonra oteller, hamamlar, gazinolar, tiyatrolar, özel villalar ve geniş otomobil yollarından oluşan proje ile Ankara'da bir resim sergisine katılmıştır.

Bursa'da bulunmasını kutlamak için Belediye önünde toplanan Bursalılara, müze müdürü Hasan Fehmi Bey, Bursa'nın Avrupa'nın köşesinde ölü bir kent olarak kalamayacağını ve Çekirge'nin Fransa'daki Vichy'leri ve Çek Cumhuriyeti'ndeki Karlsbad'ları imrendirecek bir kaplıca merkezi olacağını söyler (Akkılıç, 1999, s.44-45).

Bursa kaplıcalarının ve tesislerinin imar ve ıslahı için, Evkaf Genel Müdürlüğü 8 Haziran 1926 tarihinde "Bursa Kaplıcaları Türk Anonim Şirketi" adıyla bir şirket kurulması ve bu konuyla ilgili olarak hükümetin alacağı tedbirleri içeren bir karar yayınlamasıyla, Bursa sıcak sularının imtiyazına dair bir kanun tasarısı hazırlanır ve yasalaşır (Özdemir, 2007, s.46). Ertesi gün Bursa'nın sıcak ve soğuk maden sularının değerlendirilmesi amacıyla 10 Haziran 1926 tarihli 927 sayılı "Sıcak ve soğuk maden sularının istismarı ile kaplıcalar tesisatı hakkında kanun" çıkarılır. Bu kanundan sonra 20 Şubat 1928'de Türk Anonim Şirketi kurulur (Çelik Palas, 2002, s.483). 22 Haziran 1928 tarihinde şirket sözleşmesi Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilir ve şirket faaliyete geçer (Özdemir, 2007, s.46).

Merkezi İstanbul'da bulunan şirketin amacı Bursa'nın sıcak ve soğuk maden sularının işletme hakkını almak, modern banyolar, oteller, gazinolar, lokantalar, parklar ve oyun alanları kurmak, bunları bizzat ya da başka ticari kuruluşlar aracılığıyla işletmek yer almaktadır. 31 Mart 1929 günü yapılan ilk genel kurulda⁷¹ birinci sınıf ortaklar ve

Bursa'nın iklimi, doğal güzellikleri, tarihi yapıları ve İstanbul'a olan yakınlığı nedeniyle burayı pek çok turistin ziyaret etmesinin mümkün olduğunu belirten Kemalettin Bey, 1926 yılında *Yeni Ses* gazetesinde yer alan röportajında Atatürk'ün de projeye ilgi gösterdiğini ve kendisinden bilgi aldığını belirtmektedir. Ancak bu proje gerçekleşmemiştir. Özdemir, Atatürk'ün daha sonra Çelik Palas Oteli'nin yapımını onaylamasını ve Bursa Kaplıcaları Türk Anonim Şirketi'ne ortak olmasını ileriye dönük yatırımlarla ilgili ilk adımlar olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir (Özdemir, 2007, s.44).

⁷¹ 31 Mart 1929 günü yapılan ilk genel kurulda birinci sınıf ortaklar ve paylarının dağıtımı belirlenir. Genel kurul kararlarına göre; Abbas Hilmi Paşa 100.000 TL'lik, Türkiye İş Bankası 100.000 TL'lik, Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası 100.000 TL'lik, Vakıflar Genel Müdürlüğü 100.000 TL'lik, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 50.000 TL'lik, Bursa İl Özel İdaresi 50.000 TL'lik ve Bursa Belediyesi 50.000 TL'lik hisse ile Türk Anonim Şirketi'ne ortak olurlar (Çelik Palas, 2002, s.483). 1928-1929 yıllarında yönetim kurulu üyeleri şunlardır: Arif Paşa (başkan) – Hidiv Abbas Hilmi Paşa'nın özel sekreteri, Muhittin Baha Bey – Bursa eski milletvekili, Hüseyin Kazım Bey – Türk Ticaret Bankası yönetim kurulu üyesi, Saffet Bey – Türkiye İş Bankası Bursa Şube Müdürü, Gani Bey – İl Daimi Encümen Üyesi, Cezmi Bey – Belediye Üyesi, avukat. 1933 yılında Hidiv Abbas Hilmi Paşa ortaklıktan çekilir ve 24 Temmuz 1933'de toplanan genel kurulda hisselerin dağılımı yeniden belirlenir. Toplamda 550.000 TL'lik

payların dağıtımı belirlenir (Çelik Palas, 2002, s.483). 26 Haziran 1929 tarihinde Bursa kaplıcalarının “fenni ve sıhhi” hale getirilmesi imtiyazı şirkete devredilir⁷² (Özdemir, 2007, s.46).

Bursa'nın kaplıca şehri olmasına verilen önem 1931 yılında Bursa Belediyesi'nin meclis kararıyla Bursa'yı kaplıca şehri ilan etmesiyle daha da önem kazanır. Bu süreçte Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası bünyesinde hem kaplıca hem de otel barındıran kaplıca otel olarak inşa edilmiş ilk yapıdır.

Çelik Palas'tan sonra 1944'te Park Otel (Bursa, 1981, s.1730) ve diğer otellerin de açılmasıyla Çekirge kaplıca turizmi açısından önemli bir merkez haline gelmiştir. Üst gelir gruplarının yerleşim alanı olan Çekirge bölgesine, 1950'li yılların sonunda Altıparmak Caddesi'nin açılmasıyla ilgi daha da artmıştır (Bursa, 1981, s.1730). Günümüzde kaplıcalar sağlık yapıları olmasının yanında aynı zamanda dinlenme, eğlenme ve tatil amacıyla ziyaret edilen yapılara dönüşmüş (Başoğlu, 2010, s.33-35), özellikle 1980'li yıllarda özel sektörün girişimiyle birlikte Çekirge bölgesinde pek çok beş yıldızlı kaplıca oteller açılmaya devam etmiştir. Çelik Palas dışında Almira ve Kervansaray Oteli bölgedeki diğer oteller arasında sayılabilir.

sermayeye sahip olan şirkette Atatürk'ün 29.910 TL'lik, Türkiye İş Bankası'nın 200.000 TL'lik, Türkiye Ziraat Bankası'nın 150.000 TL'lik, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 100.000 TL'lik, Bursa İl Özel İdaresi'nin 50.000 TL'lik, Bursa Belediyesi'nin 20.090 TL'lik hissesi bulunmaktadır (Bursa, 1981, s.1729).

⁷² Şirket Çelik Palas otelinin yapımı dışında bir faaliyet gösteremez ve dağılır. İmtiyaz iptal edilir ve daha önceki uygulamaya dönülür. Çekirge bölgesindeki Vakıf Bahçe ve Zeyni Nine membaları o dönemdeki kullanıcı otel sahipleri arasında tapu kayıtlarına işlenerek mülkiyetlerine devredilir (Özdemir, 2007, s.46).

4. BÖLÜM

ÇELİK PALAS OTELİ VE KAPLICASI

Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası; Bursa ili, Osmangazi İlçesi, Çekirge Mahallesi, Çekirge Caddesi No: 79'da; 4167 ada 2 parselde⁷³ yer almaktadır (Şekil 114).

Parsel, Çekirge Caddesi üzerinde Uludağ'ın eteklerinde ovaya hakim bir yamaca oturmaktadır. İnşa edildiği 1935 yılında otel yapısı şehrin dışında yer alırken, Altıparmak caddesinin açılmasının ardından şehir Çelik Palas Oteli'nin bulunduğu Çekirge Caddesi'ne doğru gelişmeye başlamıştır ve bugün otelin arkasında yer alan alanların da imara açılmasıyla Çelik Palas Oteli şehrin içine dahil olmuştur (Şekil 115, 117). Günümüzde yapı topluluğunun giriş cephesi Kültür Park'a bakmaktadır. Yapı topluluğu arkada yeni otel yapısı, batıda Atatürk Köşkü Müzesi (Şekil 116a, 116b) ve doğuda da yeni yapılmakta olan bir otel inşaatı ile sınırlanmaktadır.

4.1. ÇELİK PALAS OTELİ VE KAPLICASI'NIN HİKAYESİ

Bu çalışmanın konusu olan Bursa Çelik Palas Oteli, 1930 yılında Giulio Mongeri'nin tasarladığı ve Hüsnü Tümer⁷⁴ tarafından inşaatı yürütülen ilk otel yapısı ve hamam yapısını kapsamaktadır. Bu otel yapısı bugün Atatürk Palas adı ile anılmaktadır. Günümüzde Çelik Palas Otel yapısı ile 1950 yılında Hüsnü Tümer'in tasarladığı mevcut

⁷³ Osmangazi Belediyesi'nin imar planını sayısallaştırma çalışmaları sonrasında Belediye Başkanlığı'nca onaylanan 1/1000 ölçekli 31.01.2003 gün ve 16021013/278 sayılı Süleyman Çelebi Çelik Palas Arsası İmar Planı.

⁷⁴ 1925 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olan Hüsnü Tümer, Evkaf Umum Müdürlüğü Fen Heyeti'ne girerek Kemalettin Bey ile çalışmaya başlar. Kemalettin Bey Kudüs'e Mescid'i Aksa'yı onarıma gittiği zaman Hüsnü Tümer de yanında gider. Tümer sonradan Evkaf Fen Heyeti'nden ayrılarak serbest çalışmaya başlar ve bu sırada pek çok eser verir. Çelik Palas Oteli'nin inşaatı sırasında olasılıkla serbest mimar olarak görev yapmaktadır. Daha sonra Ankara Belediyesi müşavir mimarı olur. 1941 yılında Nafia Vekaleti Yapı ve İmar İşleri Reis Muaviniği'ne (Haberler, 1941, s.237), 1946 yılında Bayındırlık Bakanlığı Müşavirliği'ne tayin edilir (BKK, 3/4323, BCA). Bakanlıktaki görevini 1948 yılında İstanbul Üniversitesi İnşaatı kontrol şefliğine tayin edildiği zaman bırakır (Haberler, 1948, s.141). 1953 yılında İstanbul Belediyesi Reis Muaviniği'ne tayin edilir (BKK, 679, BCA). 1955 yılında Kudüs'te harap durumda bulunan Ömer Camisi'ndeki Türk çinilerinin tamiri için görevlendirilir (Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Fonu, 61.379..18, BCA). 28 Kasım 1968 yılında vefat eder. Oğlu Melih Tümer de kendisi gibi mimardır (Haberler, 1968, s.166).

otelin kuzeybatı yönünde bulunan yeni otel yapısı kastedilmektedir. İnşaat sürecinde kaynaklarda adı Asri Kaplıca olarak geçen Çelik Palas Oteli, adını Çelikli suyundan⁷⁵ alır (Çelik Palas Hamamı, 2011, s.534). Bu adın otele Atatürk tarafından verildiği söylenmektedir (Erlar, 1965, s.63).

Bursa'da kaplıca turizmini canlandırmak için inşa edilecek kaplıcalardan biri olan Çelik Palas Oteli'nin kurulma süreci, 29 Eylül 1925'te Mısır eski valisi Abbas Hilmi Paşa'nın, Atatürk'ü El-Mahrusa yatıyla Marmara denizi açıklarında konuk etmesi ve Bursa'da bir kaplıca-otel yaptırmak için şirket kurmak istediğini bildirmesiyle başlar (Çelik Palas, 2002, s.483).

Otelin yapılacağı yeri dönemin Bursa valisi Fatih Güvendiren⁷⁶, Atatürk'ün kendisinin belirlediğini belirtir. Seçilen yerde sıcak su kaynağı bulunmaması nedeniyle otele su Hüdavendigar Vakfı'ndan üç kilometre boru döşenerek getirilir. Fatih Bey anılarında otelin yapılacağı yere ilişkin olarak şunları anlatmaktadır ;

« Atatürk, otel kurulmasına karar verildiği gecenin sabahında Köşk'ten (Atatürk Köşkü Müzesi) ayrılarak zeytinliklere doğru yürüyüşe çıktı. Bu sırada ben kendisine, 'Paşam, oteli nereye yapmamızı uygun görürsünüz?' diye sordum. Atatürk, Yeni Kaplıca ve Kara Mustafa Paşa hamamlarının bulunduğu yere baktı ve elindeki bastonu toprağa dikip, 'Mesela buraya yapılabilir' diye cevaplayarak otelin yapılacağı yeri gösterdi. » (Çelik Palas, 2002, s.484).

Çekirge yolu üzerinde ovaya hakim bir arazi üzerine yapılacak olan iki otel binası ve bir kaplıca binası için, Bursa'nın sıcak ve soğuk maden sularının işletilmesi hakkını kazanan Türk Anonim Şirketi 1930 yılında mimar Giulio Mongeri'ye bir proje hazırlatır⁷⁷. Ancak şirket ikinci otel binasının yapımını gelecekteki bir tarihe erteler (Architetti Italiani all'Estero, 1932, s.241). Yapının inşaatı Fox Brothers Şirketi'ne ihale edilir. İnşaat İdareyi Fenniyesi'nden mühendis Galip Bey'in onayladığı proje, Hüsni

⁷⁵ Çekirge bölgesindeki sular halk tarafından Çelikli olarak tanınmaktadır. Çekirge suları diğer sulara göre daha fazla miktarda demir minerali içermektedir ve demir banyolarda pas oluşmasına neden olmaktadır (Çekirge Kaplıcaları Tarihçesi, 1937, s.8).

⁷⁶ 15.12.1926-17.06.1933 tarihleri arasında görevde bulunmuştur.

⁷⁷ Mongeri'nin otelin inşa edildiği yıllarda etkin bir şekilde yapı tasarlamadığı bilinmektedir. Bu durumda şu soru akla gelmektedir. Mongeri Akademideyken mi bu işi almıştır, değilse, akademiden ayrıldığı halde bu işi nasıl almıştır? Kaplıcayı yapan şirketin kuruluşunun 1928 yılı olduğu göz önüne alınırsa, işi bu yıllarda almış olması mümkün gibi görünmektedir.

Tümer gözetiminde uygulanır (Otel ve Kaplıca Binası, 1932, s.7). Otelin yapımı beş yıl sürer ve Atatürk'ün de inşaat sürecinde otel ile yakından ilgilendiği, gelip inşaat hakkında bilgi aldığı bilinmektedir (Şekil 118a, 118b) (Çelik Palas, 2002, s.484). 17.000 metrekare alana kurulu otel, 1934'te açılmış ancak termal havuz, 26 Temmuz 1935'te hizmete girmiştir (Çelik Palas, 2011, s.658).

Atatürk, son Bursa seyahatinde, 2 Şubat 1938'de 34.840 liralık hissesini ve 1923 yılında Bursa Belediyesi'nin kendisine hediye etmiş olduğu otelin bahçesinde yer alan köşkü⁷⁸ Bursa Belediyesi'ne bağışlamıştır. 17 Şubat 1938'de Atatürk Köşkü'ndeki (Şekil 116a, 116b), Hüdavendigar şadırvanındaki, imarethanedeki, Cıkcık Hamamı ve helasındaki termal sular Çelik Palas'a satılmıştır (Çelik Palas Hamamı, 2011, s.534).

Vali Haşim İşcan döneminde (1945-1950), otel kapasitesinin yetmemesi nedeniyle mimar Hüsni Tümer'in projesini hazırladığı ikinci bir otel inşa edilmiştir (Şekil 164, 165).

1956 tarihli Turizm ve Umum Müdürlüğü tarafından yayımlanan Bursa'nın turizm ile ilgili sorunlarının tartışıldığı bir raporda; kanunen Bursa'nın sıcak ve soğuk maden sularının işletilmesi hakkını kazanan Türk Anonim Şirketi'nin mali imkana sahip olmaması durumunda, Bursa Belediyesi'nin şirketi kamulaştırması ve tesislerin işletilmesi hakkının bankalara, Emekli Sandığı'na veya başka şirketlere verilmesi tavsiye edilmiştir (Bursa'nın Turizm Meseleleri, 1956, s.23-29).

Bursa Belediyesi 1961 yılında eski ve yeni otel binalarını Emekli Sandığı'na satmıştır. (Çelik Palas, 2002, s.484). 01.02.1965 tarihinde Çelik Palas Oteli'nin işletilmesi Emek İnşaat A.Ş.'ye verilmiştir (50. Yıl Emek İnşaat, t.y., s.3) ve otel kompleksi Emekli

⁷⁸ Çelik Palas Oteli'nin doğusunda yer alan ahşap köşk XIX. yüzyıl sonunda Muhyi Bey tarafından yaptırılmıştır. Daha sonra Albay Mehmet Bey tarafından satın alınmıştır. Atatürk'ün ikinci Bursa gezisi sırasında (20-24 Ocak 1923) dönemin belediye başkanı Hasan Sami Bey'in girişimiyle 12.000 liraya satın alınmış ve Atatürk'e armağan edilmiştir. Atatürk son Bursa gezisinde, 2 Şubat 1938 tarihinde Çelik Palas Oteli'ndeki hisseleriyle birlikte köşkü Bursa Belediyesi'ne bağışlamıştır. Daha sonra Bursa Belediyesi Çelik Palas hisselerini Emekli Sandığı'na satmıştır. Köşk ise Kültür Bakanlığına devredilmiştir. 29 Ekim 1973 günü Cumhuriyet'in 50. yılı kutlamaları kapsamında müze olarak kamuya açılmıştır (Atatürk Köşkü Müzesi, 2002, s.1237).

Sandığı tarafından işletilmiştir (Çelik Palas, 2002, s.484). 19.08.1969 tarihinde “Çelik Palas Otel ve Kaplıcaları İşletmesi” adı “Emek İnaşat İşletme A.ř. Çelik Palas Otelı İşletmesi” olarak değiştirilmiştir (50. Yıl Emek İnaşat, t.y., s.74). 1984’te Çelik Palas binasının kuzeybatı yönüne ilave yatak bloğu inşaatına başlanmıştır. 1988 yılında Emekli Sandığı mevcut otel yapılarının güneyine yeni bir otel binası inşaatı başlatmıştır. Ancak bu yapı günümüzde de inşaat durumundadır. Ocak 2014’te Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) tarafından Çelik Palas Otelı’nin arka kısmında yer alan arsa ile üzerindeki otel inşaatının Regina Termal Otelcilik ve Turizm Anonim şirketi’ne satışı onaylanmıştır (Bursa’da Kritik Satışa Onay, 2014).

T.C. Emekli Sandığı’nın uluslararası otel zincirleri ile ilgili yaptığı devir anlaşması kapsamında Emek İnaşat tarafından işletilen Çelik Palas Otelı 2002 yılında Swiss Hotel grubuna teslim edilir. Swiss Hotel grubu oteli iki yıl management usulüyle işletir. 2005 yılında T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğu ve Emek İnaşat arasında imzalanan Hasılat Kira Sözlēmeleri kapsamında Bursa Çelik Palas Otelı’ni yeniden Emek İnaşat şirketi işletmeye başlar (50. Yıl Emek İnaşat, t.y., s.78).

2007 yılında yapılan özelleştirme ihalesiyle MSN Yapı Yatırımları A.ř. oteli Emekli Sandığı’ndan devralır. 30.11.2007 tarihinde devir teslim işlemleri gerçekteştirilir ve 31.03.2008’de tasfiye işlemleri sonuçlandırılır (50. Yıl Emek İnaşat, t.y., s.78). Bir yıl boyunca oteli işlettikten sonra şubat 2009’da yenileme çalışmaları başlar. 2011 yılının Mayıs ayında otel hizmete açılır.

Çelik Palas Otelı, Bursa’nın sosyal ve kültürel hayatında da önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet Balolarına ev sahipliği yapan Çelik Palas oteline konuklar büyük bir özenle bu balolar için diktirdikleri elbiselerle katılırlardı. “Erkeklerin smokin, kadınların yerlere kadar uzanan tuvaletler giyip, eldivenler taktığı” “kendine göre bir ağırlığı” olan bu balolarda batı müziği çalarken dans edilirdi, pek çok insan da bu balolara Atatürk’ü görmek için katılırdı (Özdemir, 2009, s.91). “Hanımlı ve beyli toplanılan” ve “Türkiye’nin en önemli otellerinden” biri olan Çelik Palas’ın “bahçesinin güzelliği ve salonlarının muhteşemliği” sık sık anılarda dile getirilmiştir. Yaz akşamları ve baharda bahçede caz çalınan Çelik Palas’ta Bursa’nın kalburüstü aileleri, Ankara’daki aşçı

Karpiç'in yetiştirdiği bir Rus aşçının hazırladığı yemekleri yerlerdi (Özdemir, 2009, s.195). Zenginler düğünlerini Çelik Palas'ta düzenlerlerdi. (Özdemir, 2009, s.200).

Çelik Palas, kısa sürede şehrin imgelerinden biri haline gelmiş, pek çok kartpostalda yer almaya başlamıştır (Şekil 119, 120, 121, 122). Konuklar, Çelik Palas'ın önünde, merdivenlerinde, havuz kenarında ya da bahçe kapısının önünde fotoğraflar çektirmeye başlamıştır (Şekil 123, 124, 125, 126, 127).

Birçok kurum yıllık balolarını Çelik Palas'ta yapıyor, yerli ve yabancı kongreler burada düzenleniyordu. Kış mevsiminde yerli ve yabancı turistlerin uğrak yeri olan otel, Avrupa şehirlerinin başlıca seyahat şirketleri tarafından tavsiye ediliyordu. Çelik Palas müdürü de bu başkentleri dolaşarak şirketlerle temasta bulunuyordu (Erler, 1965, s.63).

Otel, pek çok ünlü sanatçı, siyaset adamı ve sporcuyu da misafir etmişti. Ürdün Meliki Abdullah (1951), Irak Kralı Faysal (1955), İran Şahı Pehlevi ve eşi Kraliçe Süreyya (1956), Libya Kralı Muhammed İdris El Mehdi es-Senusi (1967), Cumhuriyet döneminin bütün Cumhurbaşkanı ve Başbakanları, Afgan Kralı Emanullah Han, Pakistan devlet başkanı Ziya Ül Hak, Amerikalı oyuncu Catherine Hepburn (Özdemir, 2007, 36), Nazım Hikmet, Cahide Sonku, Peride Celal, Semiha Berksoy ve Piraye Hanım (Özkılınç, 2010, s.125-126) gibi pek çok ünlü ismi ağırlamıştır. Günümüzde de odalar kalan ünlü konukların adıyla anılmaktadır. Otelde, Mongeri'nin kızı Elena Elagöz, eşi ve çocukları Anita Elagöz de konuk olmuştur⁷⁹.

1960'lı yıllarda da Bursa Çelik Palas Otel, 1962 yılında yönetmenliğini Hulki Saner'in yaptığı ve başrollerinde Türkan Şoray ile Ayhan Işık'ın oynadığı *Zorlu Damat* filmi ile 1968 yılında yönetmenliğini Orhan Aksoy'un yaptığı ve başrollerinde Hülya Koçyiğit ile İzzet Günay'ın oynadığı *Kezban* filmine ev sahipliği yapmıştır. Her iki filmde de Çelik Palas Otel'inin çeşitli salonları, merdivenleri, yatak odaları senaryonun gelişiminde etkin rol oynamaktadır (Dostoğlu, 2009).

⁷⁹ Anita Elagöz ile kişisel iletişim, Eylül-Aralık 2014.

1980’li yıllarda da Çelik Palas siyasetçileri, sanatçıları ve sporcuları ağırlamaya devam etmiştir. Salonlarında balolar, davetler, toplantılar düzenlenen otele sadece şehir dışından gelen konuklar değil, Bursa’nın yerli halkı da katılmıştır⁸⁰.

Günümüzde Çelik Palas Otel, kaplıca turizmi açısından önemli bir konaklama yeri olmanın yanı sıra halen pek çok kongrenin, toplantının ve balonun düzenlendiği bir otel olma özelliğini korumaktadır.

4.2. ÇELİK PALAS OTELİ VE KAPLICASI’NIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

4.2.1. Çelik Palas Otel ve Kaplıcası’nın Parsel Yerleşimi

Çelik Palas Otel ve Kaplıca yapısı aynı parselde bahçesi ile birlikte tasarlanmıştır. Yapı topluluğu içinde yer aldığı bahçe ile Çekirge Caddesine paralel bir şekilde yerleştirilmiştir. Otel ve kaplıca yapısı dışında bahçe içinde havuzlar, gazinolar, otopark, büfeler, dans pisti gibi çeşitli sosyal alanlar da tasarlanmıştır (Şekil 128,129).

Arkitekt dergisinde “zengin, lüks ve konforlu bir program uygulanan” “bu özel bahçe düzenlemesinde” arazinin durumu, mevcut binaların birbirleriyle ve bahçeyle ilgileri, yolcuların ilgisini çekmesi için gereken etkiler, görünüş, girişte kolaylık ve güzellik gibi konular üzerinde durulduğu belirtilmektedir (Kaplıca Otel Bahçe Projesi, 1933, s.292-293).

Yapı topluluğu eğimli bir arazi üzerinde yer aldığından düzenlemede farklı kotlarda bulunan ve giderek yükselen teraslı bir yerleşim planı uygulanmıştır. Yapı toplulukları merkezde yer alan bir avlu etrafında tasarlanmıştır, kaplıca yapısı T biçimli plan şemasında, otel yapısı ise L biçimli planda tasarlanmıştır. Kaplıca yapısının uzun kolu kuzeyde caddeye paralel bir şekilde giriş aksı üzerine, otel yapısının ise uzun kolu caddeye paralel, kısa kolu caddeye dik bir şekilde yerleştirilmiştir. Böylece merkezde yer alan avlu kuzeyde ve batıda bu yapılarla sınırlanmıştır (Şekil 128,129).

⁸⁰ Çelik Palas Otel ve Kaplıcası eski Genel Müdürü Namık Seyhan ile kişisel iletişim, Eylül 2014.

Giriş kapısından itibaren kademeli olarak yükselen platformların en üst noktasında kaplıca yapısı konumlanmıştır. Böylece giderek yükselen büyük bir kütle algısı ile yapının vurgusu arttırılmış, şehirden algılanan ve göze çarpan bir yapı olması sağlanmıştır (Şekil 130).

Merkezde yer alan avludan farklı kotlardaki teraslara (Şekil 131, 132) ve buradan diğer hizmet birimlerine ulaşım mümkündür. Bu avlunun ortasında kademeli olarak yükselen bir havuz konumlanmıştır (Şekil 133, 134).

Bahçe düzenlemesine ilişkin 1930 ve 1933 tarihli Hüsni imzalı iki özgün plan bulunmaktadır. Bu iki planda yapıların yerleşimleri aynı olmakla birlikte, bahçe düzenlemesiyle ilgili değişiklikler gözlemlenir (Şekil 128,129).

Yapılması tasarlanan ancak sonradan vazgeçilmiş otelin, yerleşimdeki simetriyi bozmayacak şekilde, yani mevcut otel yapısının aynısının avludaki giriş aksına simetrik olarak tasarlanmış olması mümkündür. Ancak bu proje hayata geçmemiş ve bu alan merdivenlerle inilen ortasında minik bir havuz bulunan bir dans pisti olarak değerlendirilmiştir. Dans pistinden merdivenler çıkılarak kaplıcanın yanındaki gazinoya ve gazino büfesine ulaşmak mümkündür. Gazino olarak tasarlanan alan ilk planda tenis kortu olarak tasarlanmış ancak daha sonra değiştirilmiştir.

Yapı topluluğu eğimli bir arazi üzerine inşa edildiğinden, yapılara giriş caddeden simetrik bir şekilde düzenlenmiş “insanları yormadan oyalayarak çıkaran” çift kollu merdiven ile bir pergolanın altından geçilerek bu kotta bulunan avludan sağlanır. Bu merdivenlerin altındaki alan üçlü niş olarak düzenlenmiştir. Orta niş içine Atatürk büstü yerleştirilmiştir (Kaplıca Oteli Bahçe Projesi, 1933, s.292-293).

Bunun yanı sıra otomobiller için arazinin batı köşesinden giriş verilmiştir. Caddeye paralel olarak düzenlenen otomobil yolu yarım daire çizerek otel yapısının arkasında yer alan garaj bölümünde son bulur (Şekil 128,129).

Kaplıca yapısının arkasında kalan bölüm yarım daire şeklinde nişli bir duvarla sınırlanmıştır. Geriye kalan alanlar ise yeşil alan olarak düzenlenmiştir (Şekil 130).

4.2.2. Otel Yapısı Mimari Plan Özellikleri

Mongeri'nin Çelik Palas Otel yapısı bodrum, zemin, birinci, ikinci ve çatı katları olmak üzere toplam beş kattan oluşmaktadır .

Betonarme yapıım sistemindeki otel için Mongeri L biçimli plan kullanmıştır. L'nin iki ucunun birleştiği yerden avludan basamaklar çıkılarak otele giriş sağlanmaktadır. Giriş her iki koridora geçiş veren bir hole açılmaktadır. Holün bir köşesinde üç kollu ana merdiven katlara ulaşımı sağlamaktadır. Merdivenin karşısında ise sokak cephesinden çıkma yapan dinlenme salonu yer almaktadır. Giriş holünde karşılıklı olarak yönetim ve vestiyer bulunmaktadır (Şekil 135a).

Yapının en gösterişli mekanı caddeye bakan bu uzun kolda dinlenme salonu yanında yer alan yemek ve eğlence salonudur. Altı adet mantar biçimli sütunla desteklenen yemek salonunun (Şekil 136a) her iki yanında eş büyüklükte sigara salonu ve okuma salonu olarak kullanılan mekanlar yer almaktadır. Yemek, sigara ve okuma salonundan, bu salonlar boyunca uzanan terasa kapı açıklıkları vardır. Bu salonların arkasında servis koridoru yer almaktadır. Bu servis koridoru arka avlu cephesinde düzenlenmiş ofis, hizmetçi odası, tuvalet ve servis merdivenleri gibi servis mekanlarına hizmet etmektedir. Otel yapısının kısa kolunda ise; yatak odaları düzenlenmiştir. Merdivenin ilk kolu orta aksta yer alan bu odalara ulaşımı sağlamaktadır. Odalar dört köşeye yerleştirilmiş ve her ikisi arasında ıslak hacimler düzenlenmiştir. Böylelikle her odaya özel oldukça geniş banyo ve tuvalet mekanı sağlanmıştır (Şekil 135b).

Katlarda aynı plan şeması tekrar ederken balkon düzenlemeleri farklılıklar gösterir. Her odada odaların büyüklüklerinden bağımsız birbirinden farklı büyüklükte balkon bulunmaktadır (Şekil 135b).

Beş farklı büyüklükte tasarlanmış toplam on yatak odası yer alan katlarda merdiven dikdörtgen biçimli bir hole açılır. Kısa kolda giriş kat plan şeması tekrar eder. Uzun kolda koridorun caddeye bakan yüzünde dört eş büyüklükte yatak odası, iki yatak odası arasına banyoları gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu kolda koridor ve servis birimleri giriş katta olduğu gibi tekrar eder. Giriş katın cepheden çıkma yapan giriş ve dinlenme salonu mekanları da üst katlarda yatak odası olarak düzenlenmiştir (Şekil 135b).

Bodrum ve çatı katının günümüze ulaşmış özgün plan çizimi bulunmamaktadır. Ancak *Arkitekt* dergisinde otelin bodrum katında mutfak, yemek asansörü, bulaşikhane, kalorifer, çamaşır ve ütü odası ve hizmetçi odaları gibi servis mekanları olduğu belirtilmektedir (Otel ve Kaplıca Binası, 1932, s.7-9).

Çatı kat planında ise ön cepheler geriye çekilerek geniş bir teras oluşturulmuştur. Değerlendirdiğimiz bilgiler ışığında yayınlarda belirtilen otelin altı adet banyosuz odasının bu katta bulunması mümkündür⁸¹.

4.2.3. Otel Yapısı Mimari Cephe Özellikleri

Yapının asimetrik plan düzeni cephede de sağlanmıştır. Avluya bakan giriş cephesinde ana giriş dört kat boyunca öne çıkma yapan bir kütle olarak tasarlanırken, yapı çatısından kademeli yükselen kademeli üçgen bir alınlıkla sonlandırılarak vurgulanmıştır. Giriş kapısı yarım daire niş içine alınmıştır. Nişin üzerinde dairesel profilli dikey Art Deco süslemeler bulunmaktadır. Çatı katı açıklığında da yarım daire kemer tekrar etmiştir. Böylece dikey hatta bütünsellik yakalanmıştır. Çıkma yapan bu ana kütle tekrar öne doğru köşeli olarak hafif çıkma yapmaktadır. Bu kütlelerin orta aksında büyük dikdörtgen kapı açıklıkları ve yanlarında eş büyüklükte daha dar pencere açıklıkları bulunurken, çıkmanın gerisinde kalan bölümde yanlarda daha küçük pencereler tekrar etmiştir (Şekil 137a, Şekil 138a).

⁸¹ *Arkitekt Dergisi*'nde otelde 24 adet banyolu ve 6 adet banyosuz toplam 30 oda bulunduğu ve bu odaların bir kısmının tek, bir kısmının da çift yataklı olduğu belirtilmektedir (Otel ve Kaplıca Binası, 1932, s.7-8). Çatı katı hariç oda sayısı 24 olduğu ve hepsi banyolu olduğu için 6 adet banyosuz odanın çatı katında olması mümkündür.

Öne çıkan bu kütle dikeyliği vurgularken, bu kütlede kalan bölümde ise katlarda cephe boyunca yer alan köşelerde yuvarlatılarak arkaya dönen balkonlar yataylığı vurgulayan bir denge oluşturmaktadır. Bu cephede eş büyüklükteki iki büyük dikdörtgen kapı balkonlara açılırken, bu kapıların arasında yatay küçük dikdörtgen ıslak hacim pencere açıklıkları yer alır (Şekil 137a, 138a).

Avluya bakan cephenin öne çıkma yapan kademeli üçgen biçimli alınlıklı kütlesi, otel yapısının kısa kolunun her iki ucunda da sadeleştirilerek tekrar etmiştir. Cadde cephesinde bu kütle gerisinde kalan bölüm kendi içinde simetrik bir düzene sahiptir. Cephenin bu bölümünde bodrum kat genişletilerek giriş katta geniş bir teras oluşturulmuştur. Terasın orta aksında hafif öne doğru çıkma yapan bölümde orta aksta geniş yuvarlak kemerli iki kanatlı iki kapı terasa açılır. Öne çıkma yapan bu bölümün gerisinde ise üzerlerinde sekiz köşeli aydınlık bulunan birer tek kollu kapı bulunmaktadır (Şekil 159a, 131).

Öne doğru çıkma yapan kütle birinci katta altında Art Deco süslemeler bulunan bir balkon olarak düzenlenmiştir. Üst katta ise aynı balkon düzeni orta akstaki alt kattakinden daha küçük olacak şekilde tekrar eder. Katlarda büyük balkonun iki yanında eş büyüklükte birer küçük balkon bulunur. Katlarda balkonlara dikdörtgen kapı açıklıkları vardır. Dikdörtgen kapı açıklıkları arasında küçük boyutlu kare pencere açıklıkları tekrar eder (Şekil 139a).

Avluya bakan cephedeki düzenlemeye benzer bir şekilde bu cephede de çatı katı geriye çekilerek teras oluşturulmuştur.

Yan cephe ise sade bir şekilde düzenlenmiştir. Bu cephede dikdörtgen ve asimetric yerleştirilmiş üç farklı büyüklüklerde tasarlanmış pencere açıklığı dikey hat boyunca tekrar etmiştir (Şekil 139a, 140a).

Kısa kolun yan cephesinde ise avlu cephesinin dönen balkonları ve gerisindeki düzen tekrar etmiştir. Uzun kolla birleşim yerinde ise yatay büyük pencereler yerleştirilmiştir (Şekil 139a, 140a).

Arka cephe üç farklı bölümde ele alınarak asimetrik olarak tasarlanmıştır. Öne doğru çıkma yapan bölüm de oldukça sade bir şekilde düzenlenmiştir. Kademeli üçgen bir alınlıkla sonlanan bu cephede çatı katında ortada geniş kapı, kapının her iki yanında da dar üç pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Katlarda ise orta aksta dikdörtgen pencere açıklıkları yerleştirilerek dikey hat vurgulanmıştır. Pencere hattının çevresinde dışa çıkıntı yapan kademeler ile dikey hat güçlendirilmiştir. Kademelerle sağlanan cephe hareketliliğine yan cephelerden dönen iki kenardaki balkonlar da katkı sağlamıştır (Şekil 140a, 141a).

Ana kütlede içeri çekilen orta bölümde cephe boyunca yer alan farklı boyutlardaki pencere açıklıkları ritmik bir şekilde tekrar etmiştir. Bu bölümde gömme balkon yer almaktadır (Şekil 140a).

Arkitekt dergisinde otelin bodrum katının dış duvarları taş, diğer katların dış sıvalarının yapay taş (piyer artifisyel) ve edelputz olduğu, çatının ahşap ve yerli makine kiremidi ile kaplandığı belirtilmektedir (Otel ve Kaplıca Binası, 1932, s.7-9).

Zemin bütün katlarda kısmen mozaik çini, kısmen muşambadır (linolyum). Mutfak ve duşlarda duvarlar fayans kaplıdır. Bodrum katı bölmeleri ve zemin kat duvarlarında tuğla kullanılmıştır. Otel yapısının iç sıvası alçıdır ve badanalar tutkallıdır. Duvarlarda lambriler edelputzdur (Otel ve Kaplıca Binası, 1932, s.7-9).

4.2.4. Kaplıca Yapısı Mimari Plan Özellikleri

Mongeri'nin Çelik Palas Oteli Kaplıca yapısı tek katlı olup, bir iki mekanın altı yarım bodrum olarak değerlendirilmiştir.

T biçimli plana sahip kaplıca, orta giriş aksına göre simetrik olarak düzenlenmiştir. Geleneksel hamam planının soyunmalık, soğukluk ve sıcaklık bölümlerinden oluşan üç mekanlı plan şeması korunmuştur (Şekil 142, 143).

Avludan basamaklarla çıkılarak orta akstan girilen yapıda sizi ilk karşılayan ortasında küçük bir havuz bulunan kare biçimli bir holdür. Giriş holünden geçilen yatay dikdörtgen biçimli soğukluk bölümü, yapının en geniş ve özel mekanı olan kare biçimli sıcaklığa açılır (Şekil 142).

Sıcaklık mekanın özelliği kütleli büyüklüğüdür. Kare biçimli bu mekanın ortasında 10 m. çapında bir havuz bulunmaktadır. Havuzun üzeri 15 m. çapında yerden yaklaşık 13 m. yükseklikte bir kubbeye örtülmüştür. Kubbede yer alan kare fil gözlerinden süzülen gün ışığı ile aydınlanan mekan, giriş aksının ucunda geriye çekilen duvar ile oluşturulan niş içinde yarım daire kemer biçimli vitraylı bir pencere ile sonlanmaktadır. Bu bölümün altında yer alan aslanağzından havuza doğru sıcak su akmaktadır. Fil gözlerinden süzülen ışık ile buharlaşan suyun karışmasından dolayı mekanda mistik ve buğulu bir hava oluşmaktadır (Şekil 144, 145, 146a, 146b).

Bu özellikleriyle insanı ilk anda etkileyen mekanın köşelerinde ise sekizgenin yarısı büyüklüğündeki nişler içinde karşılıklı olarak sekiz kurna yerleştirilmiştir (Şekil 147a, 147b, 147c). Bu mekanın arkasında aslanağzından suyun aktığı nişin yan duvarlarının iki yanına ise özel yıkanma alanları yerleştirilmiştir. Böylece mahremiyet, mekan bütünlüğü bölünmeden sağlanmıştır (Şekil 148a, 148b).

T biçimli plana sahip yapının uzun kolu giriş aksına simetrik düzenlenmiştir. Bu kol boyunca uzanan koridor her iki uçta da geniş hidroterapi odalarıyla sonlanmıştır. Giriş holünün her iki yanında eş büyüklükte müdüriyet ve muhasebe gibi idari birimler ile temiz çamaşır odaları yer almıştır. İdari birimler ile hidroterapi odaları arasında kalan bölümde üçerli olarak yan yana sıralanmış özel alafranga banyolar yerleştirilmiştir (Şekil 142).

Kaplıcanın soğukluk ve sıcaklık bölümleri boyunca koridor uzanmaktadır. Bu kısa koridorlar boyunca aynı mekansal düzenleme de tekrar eder. Uzun koridor ile kısa koridorların birleştiği noktada soğukluk aksında üçerli olarak karşılıklı altı duş yerleştirilmiştir. Sıcaklık boyunca uzanan koridor üzerinde sırasıyla beş adet soyunma

odası, koridor sonuna doğru genişleyen bir mekan ve servis birimleri yerleştirilmiştir (Şekil 142).

4.2.5. Kaplıca Yapısı Mimari Cephe Özellikleri

Çelik Palas Oteli Kaplıcası'nın plan şemasındaki simetrik düzeni ön cepheye de yansımıştır. Orta aksta yer alan giriş bölümü kütleli olarak öne çıkarılıp yükseltilerek vurgulanmıştır. On iki köşeli kasnağa oturan bir kubbeyle sonlanan bu bölümün arkasında da büyük bir kubbe yükselmektedir. Portalleri andıran giriş kapısı kademeli olarak daralarak yükselen profilli bir niş içinde yer almaktadır (Şekil 149a).

Girişin iki yanında ve yapının iki köşesinde ana kütlede yüksek, giriş kütlelerinden alçak, öne çıkma yapan kübik bölümler yerleştirilmiştir. Silmelerle sonlanan bu kübik bölümlerin üst kısımlarında yıkanma ve arınma sahnelerini gösteren kabartma panolar yerleştirilmiştir. Bu bölümlerin girişe yakın olanlarında profilli çerçeve içinde dikdörtgen biçimli yüksek pencere açıklıkları, köşelerde yer alanlarında ise sekizgenin üç kenarından oluşan bir niş içinde kuş çeşmeleri bulunmaktadır. Geride kalan kütle üzerinde ikişerli gruplar halinde altı adet bir tarafta, altı adet diğer tarafta olmak üzere toplam on iki adet kare biçimli pencereler çok dar aralıklarla yerleştirilmiştir. Giriş ile kübik bölüm arasında kalan alana ise sekiz köşeli pencereler yerleştirilmiştir (Şekil 149a, 159a).

Kaplıcanın birbirinin aynı yan ve arka cepheleri daha sade bir şekilde tasarlanmıştır. Kubbenin kütleyle hakimiyeti arka cephede de öne çıkmaktadır. Kubbe başlangıç seviyesinde boylu boyunca öne çıkma yapan cephenin orta aksına yerleştirilmiş yarım dairesel vitrayın her iki yanında ikişerli dört pencere yer almaktadır (Şekil 150a,152c).

Bu cephenin her iki yanında, geride kalan bölümlerde ise yine simetrik düzende iki dikey pencere bulunmaktadır. Ön cephede köşelerde çıkma yapan kübik bölüm üzerinde arka cephede üçlü dikdörtgen pencere yer almaktadır (Şekil 141a).

Yan cephede de çıkma yapan bu kübik köşe kütleler ortada daha geniş olmak üzere üçerli pencere düzeni üzerinde üçerli kabartma resimli panolarla profilli niş içerisinde tasarlanmıştır (Şekil 151a). Bu kütlelerin gerisinde kalan bölümde ise ön cephedeki yatay pencere şeridinde benzer dikdörtgen çok dar aralıklı yedi pencere açıklığı ritmik bir şekilde tekrar etmiştir (Şekil 150b, 150c).

Arkitekt dergisinde yapının temellerinin kısmen betonarme, kısmen de beton ve taş olduğu belirtilmektedir. Yapının zemin kat duvarları tuğla, tavanları ve kubbeleri betonarmedir. Yapının kubbeleri kurşunla kaplı, çatılar ise kiremit ile kaplanmıştır (Otel ve Kaplıca Binası, 1932, s.9).

Giriş, soğukluk ve kaplıcanın zemini ve 1.80 m. yüksekliğine kadar duvarlar mermer ile kaplanmıştır. Yapının dış sıvaları edelputz ve yapay taştır (piyer artifisyel) (Otel ve Kaplıca Binası, 1932, s.9).

Soğukluk bölümünden kubbelere geçiş pandantif görünümü verilen öğeler ile süslenmiştir. Bu kubbelerin üzerine kare biçimli fil gözleri ve aydınlık fenerleri yerleştirilmiştir (Şekil 160a).

Giriş holünde duvarda üçgen biçimli, soğuklukta altıgen biçimli aydınlıklar bulunmaktadır (Şekil 143).

4.2.6. Otel ve Kaplıca Yapısının Süsleme Özellikleri

Çelik Palas Otel ve Kaplıca mimari süslemeleri ile Art Deco özellikler taşıması açısından dikkat çekmektedir. Otel yapısının çatıdan yükselen kademeli üçgen alınlık biçiminde öne çıkma yapan kütlede dairesel profilli dikey süsleme öğeleri yer almaktadır. Kademeli üçgen alınlık cadde cephesinde ve arka cephede daha sade bir biçimde yer almıştır. Caddeye bakan cephede balkonun altında uzanan profilli süslemeler de Art Deco üslubunu yansıtmaktadır (Şekil 153, 159a).

Otel çatısından yükselen kademeli üçgen alınlık biçimi, hamam yapısının orta aksında öne çıkan kütlede giriş kapısı üzerinde kademeli olarak ve daralarak yükselen profilli bir niş biçimiyle tekrar etmiştir (Şekil 154, 149b).

Kaplıcanın öne çıkma yapan kübik bölümlerinin üst kısımlarında Art Deco üslubunda yıkanma sahnelerini gösteren kabartma panolar yer almıştır. Yıkanma sahnelerini gösteren panolar yan cephede de çıkma yapan kübik köşe kütlelerde tekrar etmiştir (Şekil 155a, 155b, 155c, 155d).

Bu bölümlerin girişe yakın olanlarında profilli çerçeve içinde dikdörtgen biçimli yüksek pencere açıklıkları yer alırken, köşelerde ise yarım sekizgen biçimli nişler içinde kuş çeşmeleri bulunmaktadır (Şekil 156a, 156b).

Özellikle otelin yemek salonu Art Deco bir mekan olarak öne çıkmaktadır. Salonda altı adet profilli yukarı çıktıkça genişleyen mantar biçimli sütunlar (Şekil 136a) ile pencere ve kapılarda yer alan geometrik desenli bezemeler Art Deco üslubunda tasarlanmıştır. Bu sütunlar Hans Poelzig'in (1869-1936) Grosses Schauspielhaus'ta (1918-1919) kullandığı sütunları andırmaktadır (Şekil 157). Yemek salonunun caddeye bakan cephesindeki çift kanatlı kapılarda yarım daire kemerli profiller kullanılmıştır (Şekil 139a). Kaplıcada sıcaklık bölümü özellikle sütunları ve kemerleri ile Art Deco özellikler taşımaktadır (Şekil 144, 146a). Kaplıcanın soyunmalık bölümünde yer alan sekizgen havuz üzerinde de süslemeler de dikkat çekicidir (Şekil 158a, 158b).

Otel yapısında yemek salonunun açıldığı balkon duvarlarındaki çok kenarlı ve üç boyutlu aydınlatmalar (Şekil 159a) ve kaplıca yapısının giriş holündeki üçgen biçimli, soğuklukta altıgen biçimli aydınlatmalar (Şekil 143) yapının mimari süslemeleri açısından önemlidir (Şekil 160a,160b). Mongeri'nin Ankara'da tasarladığı yapılarda vitrayları Milano'lu Corvaya-Bazzi Şirketi'nin yapması, bu yapıda da birlikte çalışmış olabileceklerini akla getirmektedir.

Art Deco özellikli süslemeler otel ve kaplıca kapılarının yanı sıra bahçe duvarlarında da dikkat çekmektedir (Şekil 161a, 161b, 119).

4.2.7. Otel ve Kaplıca Yapısına İlişkin Değerlendirme

Bu bölümde Bursa'nın ilk modern yapılarından biri olarak anılan ve 1935 yılında hizmete giren Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nın mimari özelliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Dönemin modern otel anlayışına uygun olarak inşa edilen Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası, Uludağ'ın yamaçlarında ovaya hakim bir yerde konumlanmıştır. Otel ve kaplıca yapısının inşaatında modern yapıım teknikleri ve teknolojilerinin yanı sıra modern malzemeler kullanılmıştır.

Otelin asimetrik kütle anlayışı modern bir üslupla tasarlanmıştır. Otel cephesinde ve ana salonda ise Art Deco süslemeler ve detaylar dikkat çekicidir.

Benimsenen bu modern üslup plan şemasında da kendini göstermiştir. Otelin işlevsel organizasyonu, önceki bölümde değinilen Abidin Mortaş'ın modern otel tasviriyle örtüşmektedir. Otelde, yapının en gösterişli mekanı geniş yemek salonudur. Farklı amaçlara hizmet eden birimler yerleştirilmiştir. Ayrıca modern işlevlere yönelik olarak danışma, vestiyer ve müdüriyet gibi birimler de bulunmaktadır.

Kaplıca yapısı geleneksel kaplıca plan şemalarında görüldüğü gibi soyunmalık, ılıklik ve sıcaklık bölümlerinden oluşmaktadır. Bu geleneksel kaplıcalarla benzerlik gösteren bölümler dışında, Mongeri, dönemin günlük ihtiyaçlarını karşılayan farklı idare ve servis birimlerini geleneksel mekan organizasyonu içerisinde çözümlenmiştir. Geleneksel kaplıcalardan farklı olarak, Çelik Palas Kaplıcası'nda kadınlar ve erkekler ortak havuzu kullanmaktadır. Ancak özel yıkanma odaları da bulunmaktadır (Şekil 182a, 182b).

Çelik Palas Kaplıcası'nın simetrik kütle tasarımında geleneksel mimarinin kamu yapılarında kullanılan portal ve kubbeler uygulanmıştır. Süslemelerde ise Art Deco detaylara ve geleneksel kaplıcalardan farklı olarak yıkanma sahnesi tasvir eden kabartmalara yer verilmiştir.

Mongeri, olasılıkla yapıları tasarlamadan önce Bursa'da bulunan diğer kaplıcaları incelemiştir. Sıcaklık bölümünün mekansal özellikleri Eski Kaplıca'nın (Theodora'nın Kaplıcası) sıcaklık bölümüyle (Şekil 105b) benzerlik göstermektedir. Mongeri'nin Eski Kaplıca'nın ilk inşa edilmesinin Bizans Dönemine kadar uzanan eski bir yapı olmasının yanı sıra, Osmanlı topraklarına katılan Bursa'da inşa edilen ilk yapılardan biri olması açısından da bu yapıdan etkilenmiş olması olasıdır. Kaplıcanın sıcaklık bölümünü mevcut kaplıcalardan daha büyük ve yüksek kubbeli tasarlamıştır. 1925 tarihinde düzenlenen Paris Dekoratif Sanatlar Sergisi'nde sergilenen Bourgeois'in Pavillon de l'Est'i (Doğu Pavyonu) (Şekil 162) ve Pierre Patout'un Pavillon de Ruhlmann'ından (Ruhlmann Pavyonu) (Şekil 74) kütsel olarak etkilenmiş olduğu düşünülebilir.

Mongeri, yapıyı tasarlarken geleneksel hamam imgesini kullanmıştır. Nitekim ülkemizde Modern Mimari'nin öncülerinden Egli'nin de 1937 yılında Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası için tasarladığı hamamda benzer bir yaklaşım sergilediği görülür (Şekil 163a, 163b, 163c).

Hizmete girdiği 1935 yılından günümüze kadar pek çok kez onarım geçiren otel ve kaplıca yapısına, talepleri karşılamaması nedeniyle yıllar içinde yeni eklemeler yapılmıştır. Tüm bu yenileme çalışmaları değişikliklere neden olmuştur. Yemek salonunun Art Deco mekan özelliklerini yitirmiş olmasının yanı sıra (Şekil 136b), parsele giriş ve avlu ilişkisinde Mongeri'nin kurguladığı kademeli anıtsal yükselen tasarımın da bugün değişmiş olduğu görülmektedir. İlk otel ve kaplıca yapısından daha büyük ölçekli yapılar yapılması nedeniyle otel ve kaplıcanın vurgusu zayıflamıştır.

Otel ve kaplıca yapısının zaman içinde geçirdiği bu değişimlerden sonra bugün mimari özellikleri açısından plan ve cephe şemasının büyük ölçüde korunduğunu söylemek mümkündür.

Farklı yıllara tarihlenen tadilatlarda farklı renklere boyanan otel ve kaplıca yapısının dış duvarlarındaki bu renk değişikliğinin yanı sıra, iç mekanlarında da dekorasyon ve iç malzemeleri değişmiştir Yapı topluluğu mevcut durumunu 2008 yılı sonrasındaki yenileme çalışmalarından sonra almıştır.

4.2.8. 1950 Sonrası Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nın Serüveni

Bu bölümde Mongeri'nin Çelik Palas Oteli ve Kaplıca yapısının ilerleyen yıllarda geçirdiği onarımlardan bahsedilecektir.

Yapı topluluğuna ilişkin tespit ettiğimiz ilk değişim 1950'li yıllarda olmuştur. Çelik Palas Oteli 1961'de Emekli Sandığı'na satıldıktan sonra 1964 yılında ve 1984'te ihtiyaçlara yönelik olarak restore edilmiştir. Araştırmalarımız ışığında özgün yapılarıdaki en büyük değişimin de 1980'li yıllarda olduğunu söylemek mümkündür. Otel günümüzdeki durumunu ise 2008 yılında geçirdiği restorasyonla almıştır.

1950'de otel kapasitesinin yetmemesi nedeniyle ihtiyaçlar doğrultusunda özgün yapının tasarımında da Mongeri ile birlikte çalışan Hüsnu Tümer tarafından yeni bir otel yapısı tasarlanmıştır. Orta avlu ve sokak cephesi boyunca yerleştirilen L biçimli yeni otelde katlar boyunca ritmik pencereler ve balkonlar tekrar etmiştir. Bu yeni yapı 10'u suit olmak üzere 173 odalı 359 yatak kapasitelidir (Şekil 164, 165).

1961'de Emekli Sandığı'na devredilen otel 1964'te restore edilerek yatak kapasitesi artırılmış, otel yapılarından kaplıcaya geçişi sağlamak için bağlantı koridorları eklenmiştir (Çizim 16). Böylece dışarı çıkmadan kaplıcaya geçiş imkanı sağlanmış olur (Şekil 141b, 151b, 166a, 166b). Aynı yıl, Dr. Yüksel Öztan ve Dr. Günel Akdoğan tarafından bahçe yeniden düzenlenmiş ve çocuk parkı eklenmiştir.

1980'li yıllarda otelin talepleri karşılamaması nedeniyle genişletilmesi gündeme gelmiştir. Eski otel lobisi dört yeni odaya dönüştürülmüş, artık vasıfsız olan lavabolu odalar modern banyolu odalar haline getirilmiş, küçük odalar da büyütülerek, oda sayısı 4'ü kral dairesi olmak üzere 32'den 38'e çıkarılmıştır (Çizim 3,4,5,6). Bu süreçte yeni odaların tüm eşyaları otelin bodrum katında yer alan marangozhanede üretilmiştir (1983'e Yepyeni Bir Çehreyle, 1982). Otelde 1980-1989 yılları arasında Genel Müdürlük yapan Namık Seyhan, bu süreçte ısı kaybına neden olan eski su tesisatı

borularının değiştirilerek, kaplıcanın havuzuna akan suyun hem miktarının hem de sıcaklığının artırılmasının sağlandığını belirtmektedir⁸².

Ancak bu yeni eklemeler de yeterli olmamıştır. 1984'te Hüsni Tümer'in 1950'de tasarladığı Çelik Palas otel binasının kuzeybatı yönüne ilave yatak bloğu inşaatına başlanmıştır (Şekil 167). Emek İnşaat ve İşletme A.Ş. Genel Müdürü Nezih Gürdal'ın belirttiğine göre inşaatı devam eden bu yeni blokun bitirilmesiyle oda sayısının artmasının yanında yeni kazan dairesi yapılması, mutfak ve çamaşırhane bölümlerinin genişletilmesini ve yenilenmesini kapsamaktadır (Gürdal, 1986, s.5).

Aynı yıl avluya eski otelle yeni otel arasında geçişi sağlayacak ilave bir blok (Çizim 2, 17, 18, 19, 20) yapılmasına karar verilmiştir. Betonarme olarak iki katlı tasarlanan ve 1985 yılının başında tamamlanan bu yapı blokunun alt katında 8 adet dükkandan oluşan alışveriş merkezi, üst katında “talih oyunları salonu” yer almıştır⁸³ (Seyhan, 1985, s.42). Tek tarafı camekanlı olan koridor boyunca sıralanan dükkanlarda kuyumcu, berber, kuaför, antikacı, havlucu, oyuncakçı, gazete bayi ve ipek örtü satan bir dükkan yer almaktadır⁸⁴ (Şekil 168a, 168b).

Bu yenileme çalışmaları kapsamında kaplıca bölümünde de yenileme çalışmaları yapılmış (Şekil 169, 170) ve sauna, masaj, jimnastik salonu, şark köşesi (Şekil 171) ve ping-pong salonu da hizmete girmiştir (Çizim 12) (Seyhan, 1985, s.42).

⁸² Namık Seyhan ile kişisel görüşmeler, Eylül 2014.

⁸³ 16.03.1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun 19-b maddesinin “Bakanlık, belgeli turizm işletmesinin tamamlayıcı bir bölümü olmak kaydı ile talih oyunları oynatabilecek mahalleri tespit ve buraları işletecek kişilere izin vermek yetkisine sahiptir” hükmüne istinaden 15.09.1982 tarihinde Çelik Palas Otelinde tespit edilen mahallerin oyun salonu olarak kiralanmasına karar verilmiştir. Bu karara istinaden 26.12.1984 tarihinde Çelik Palas Otelinde açılması düşünülen oyun salonlarının işletmesi Ulusal Gemi Sanayi A.Ş. firmasına ihale edilmiştir. 05.10.1988 tarihinde oyun salonlarının kapatılmasına karar verilmiş ve 05.10.1988 tarihinde oyun salonu işleten firma ile sözleşme feshedilmiştir. 25.06.1992 tarihinde oyun salonlarının yeniden açılması gündeme gelmiş ve 22.07.1992 tarihinde oyun salonlarının işletmesi Dedeman Madencilik Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş. firmasına verilmiştir. 10.08.1997 tarihinde yürürlüğe giren 4302 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un “Turizm işletmelerine bağlı ya da müstakil olarak talih oyunları oynatabilecek mahallerin açılması yasaktır. Diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır” hükmüne istinaden oteldeki oyun salonu 11.02.1998 tarihinde kapatılmıştır (50. Yıl Emek İnşaat, t.y. s.87).

⁸⁴ Çelik Palas dışındaki büfe işletmecisi Levent Şeker ve Çelik Palas gazete büfesi sahibi Kadir Bey ile kişisel iletişim, Temmuz 2013. Günümüzde her iki yapı da mevcut değildir.

Ek otel inşaatının yapılmasıyla birlikte çevre düzeni de değişmiştir. Otomobil girişi Atatürk Palas'ın arkasından verilmiştir. Yol geçişini kolaylaştırmak için kaplıca yapısının arka cephesindeki köşelerde yer alan iki oda yıkılmıştır.

Yeni yapılan eklemelerin de ihtiyaçları karşılamaması sonucunda 1988 yılında Emekli Sandığı mevcut otel yapılarının güneyinde 90.000 metrekarelik bir alana yeni bir otel binası inşaatına başlamıştır. Bu otelin projesini mimar Zafer Yüksel Koçak ve inşaat mühendisi Kıvanç İpeker hazırlamıştır. Bu yeni yapıda balo ve gösteri salonu, ayrıca iki helikopter pisti olması öngörülmüştür. Bu yeni otel blokunun 4'ü kral dairesi olmak üzere 286 odalı ve 572 yataklı olması tasarlanmıştır. (Şekil 172a, 172b, 172c).

Bu yıllardaki restorasyonlara ilişkin olarak Emek İnşaat ve İşletme A.Ş. Genel Müdürü Nezh Gürdal da Çelik Palas Oteli tarihi bir yapı olduğundan dış cephesi olduğu gibi korunarak içinde yenilemelere gidildiğini belirtmiştir (Gürdal, 1986, s.5). Çelik Palas Oteli Genel Müdürü Namık Seyhan, eski otel yapısının 1983 yılında restore edilerek "klasik üslubuna" yani özgün üslubuna uygun bir tarzda yeniden düzenlendiğini belirtmektedir (Seyhan, 1985, s.42).

Bu restorasyonlar sonrasında otelin zemininin halı ile kaplanmış olduğu görülmektedir. Kaplıcanın iç malzemelerinin de değiştiği görülmektedir.

1990 yılında otelin bahçesine Green House adı verilen bahçeli bir restoran ilave edildiği belirtilmektedir.

2000 yılında otelin bahçe duvarı ve eski otelin cephesinde bakım ve onarıma dönük düzenlemeler başlamıştır. Bu tadilat süreci 1999-2004 yılları arasında rölövelerin çıkarılması ve dış cephe badanasını kapsamaktadır⁸⁵. Günümüzdeki krem rengi ve yeşil tonları bu tadilat işlemi sırasında uygulanmıştır.

2003 yılında yapılan bu rölövelerde en büyük değişikliğin zemin katta olduğu görülmektedir. Özgün planda müdüriyet ve vestiyer olarak kullanılan mekanların hole

⁸⁵ 2003 yılında rölöveleri hazırlayan mimar Ayla Efe ile kişisel iletişim, Temmuz 2013.

bakan duvarları yıkılıp bu alan tek bir mekan olarak yeniden tasarlanmıştır (Şekil 173a, 173b). Yemek salonu yanındaki hizmetçi koridoru açıklıkları yıkılıp yemek salonunda yer alan sütunların arasına duvar örülerek bu alan yatak odası olarak düzenlenmiştir. Farklı büyüklüklerdeki banyolu bu dört oda için teras bitkisel kıvrımlı demir ve cam strüktür ile bölünmüştür. Hizmetçi koridoru ve tuvalet olarak kullanılan bölümler ise depo olarak düzenlenmiştir. Yapının avluya bakan kolunda ise değişiklik yapılmamıştır. Katlarda tek değişiklik tuvalet olarak tasarlanmış bölümün bir biriminin depo olarak kullanılmaya başlamasıdır⁸⁶.

Diğer bir büyük değişiklik ise 2008 yılında yenileme çalışmaları sırasında meydana gelmiştir⁸⁷. Üst kotu kaplıcanın zemin kotunu aşan dükkanların ve restoranın bulunduğu yapı bloğunun yıkılarak, yerine eski ve yeni otel ile zeminde bağlantısı bulunan bir konferans salonu (Şekil 174a, 174b) ve üst kotuna yüzme havuzu yapılması kararlaştırılmıştır. Böylece zemin kotu kaplıca yapısının giriş seviyesine yükselmiş ve otel yapısının girişi bu kotun altında kalmıştır. Günümüzde otele giriş bu kottan merdivenler inilerek sağlanmaktadır (Çizim 1).

Yapılan yenileme çalışmalarından sonra, dolayısıyla otel odalarının plan şemasının değiştiği görülmektedir. Özgün planda yemek salonu olarak görülen mekan ara duvarlar yıkılarak yeniden yemek salonuna dönüştürülmüştür. Yemek salonuna yukarı doğru genişleyen ve yuvarlak şeklindeki vitrayla sonlanan sütunlar yapılmıştır. Pencere ve kapılar değiştirilmiş (Şekil 136b). Servis koridorunun yemek salonuna bakan cephesi duvar ile kapatılmıştır ve bu bölüm depo olarak kullanılmaktadır. Terastaki ara paravanlar kaldırılarak tek bir mekan haline getirilmiştir. Müdüriyet olarak kullanılan bölüm bara, sigara salonu kütüphaneye dönüştürülmüştür (Şekil 175a, 175b, 175c).

Geçmişte ofis olarak kullanılan alan mutfak olarak hizmet vermektedir. Bu alanın yanından merdivenle bodrum kattaki mutfağa geçmek mümkündür. Zemin katta bulunan odalardan yalnızca avluya bakan cephede yer alan ilk odalar birleştirilerek tek bir oda haline getirilmiştir (Şekil 178a, 178b, 178c). Böylelikle banyo (Şekil 179a, 179b)

⁸⁶ 2003 yılında rölöveleri hazırlayan mimar Ayla Efe ile kişisel iletişim, Temmuz 2013.

⁸⁷ Otelin 2008 tarihli rölöveleri için bkz. Çizim 7, 8, 9a, 9b, 9c, 10a, 10b, 11.

Kaplıcanın 2008 tarihli rölöveleri için bkz. Çizim 13, 14a, 14b, 15a, 15b, 15c.

genişletilmiş ve yatak odası dışında bir oda daha kullanılabilir olmuştur. Bu koldaki bahçeye bakan cephedeki diğer odalar kaplıca binasının birimleri haline gelmiştir. Bu odaların bulunduğu koridorun sonundan kaplıcaya geçiş için yeni birimler eklenmiştir (şekil 181a, 181b).

Kaplıcada bazı mekanların da işlev değiştirdiği görülmektedir. şark köşesi dinlenme salonuna dnşmştir (şekil 183), yeni dinlenme salonları (şekil 184) ve masaj odaları eklenmiştir (şekil 185).

Otel ve kaplıca yapısının plan şemasında da özgün plandan farklılıklar görülür. Bu farklılıklar cepheye de yansımıştır. Otel (şekil 137b, 138b, 139b, 140b, 159b) ve kaplıcanın (şekil 152a, 152b) bazı pencerelerinin kapatıldığı görülmektedir. Balkonlar cam ve demir strktrlerle bölümlere ayrılmıştır (şekil 180a, 180b, 180c, 180d).

Günümüzde yemek salonu zemini ahşap parke, hol mermer, ıslak zeminler fayans, katlar ve odalar halı (şekil 176a, 176b, 177a, 177b), servis merdiveni mozaik kaplıdır. Kaplıca yapısının ii ise mermer kaplıdır.

5. BÖLÜM

SONUÇ

Giulio Mongeri, XIX. yüzyılın ortalarında siyasi nedenlerden ötürü İstanbul'a yerleşen İtalyan kökenli bir ailenin çocuğu olarak 1873 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Ailenin Milano'da yaşayan bireyleri kentin sanat ve kültür çevresinde etkin olan kişilerdir. Mongeri ailesinin İstanbul'a yerleşen bireylerinin sultan ve saray çevresiyle sıkı bağları olması ailenin burada da tanınmasına neden olmuştur. Mongeri ailesi yenilikçi tavrını burada da sürdürmüştür.

İtalya ile de bağlarını koparmayan Giulio Mongeri, mimarlık eğitimini Milano'daki Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde tamamlamıştır. İtalyan restorasyon ve koruma tarihinin öncü kuramcılarında Camillo Boito'nun iyi öğrencilerinden biri olan Mongeri'nin, tasarımlarında hocası Boito'nun çağdaş üsluba ilişkin yapı, materyal ve işlev ile süslemenin estetiğinden oluşan birliktelik kuramını benimsediği görülmektedir.

Yüzyıl başına doğru İstanbul'a dönen Mongeri, ilk yapılarını İstanbul'da yaşayan İtalyanlar için seçmeci bir üslupta tasarlamıştır. Büyük ölçekli olan bu yapılar işhanı ve konut ağırlıklıdır.

1909 yılında Osmanlı'nın ilk güzel sanatlar akademisi olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde mimarlık şubesinde hoca olarak göreve başlamıştır. Mimarlık ortamında etkin olacak olan Sedad Hakkı Eldem, Arif Hikmet Koyunoğlu, Şevki Balmumcu, Macit Rüştü Kural, Hüsnü Tümer gibi geleceğin mimarlarını yetiştirerek bir sonraki kuşağın mimarlık anlayışında da etkili olmuştur. Öğrencileri tarafından oldukça nazik ve samimi olarak tanımlanan Mongeri, onların kendi mimarlık bürosunda çalışmalarına imkan sağlamış, öğrenimlerini tamamlamalarının ardından meslek hayatlarında da onlara yardımcı olmuştur.

Cumhuriyet'in ilanından sonra yapı faaliyetlerine yeni başkent Ankara ve diğer Anadolu kentlerinde devam etmiştir. Yeni hükümet için ağırlıklı olarak banka yapısı olmak üzere I. Ulusal Mimarlık Akımında yapılar tasarlamıştır.

Dönemin eğilimi olan tarihselci yaklaşım onun mimaride genel tutumu olmuş, İtalyanlar için batı kaynaklı tarihselci üslupta yapılar tasarlariken, yeni başkentte ilham kaynağını Selçuklu ve Osmanlı eserlerinden alan I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı kolaylıkla benimsemiştir. Hiçbir tarihsel kökene bağlı olmayan Modern Mimari'ye karşı mesafeli yaklaşmıştır. Ancak bazı modern eserlerin dikkate değer olduğuna vurgu yaparak, modern olarak tanımlanan her eseri sorgusuz kabul etmenin yanlışlığı üzerinde durmuş, genç kuşakların ilhamlarını kendi kültürlerinden almaları gerektiğini belirtmiştir.

1920'li yılların sonunda, I. Ulusal Mimarlık dönemi üslubunun terk edilerek, Türkiye Cumhuriyeti'nin inşasında Modern Hareket'in benimsenmesiyle Giulio Mongeri ve Vedat Tek gibi I. Ulusal Mimarlık Akımı'nda eğitim veren hocaların mimarlık atölyeleri kapatılmış, akademinin mimarlık bölümünün başına 1930'da Ernst Egli getirilmiştir.

Mongeri, bilinen son yapısı olan Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nı modern bir üslupta tasarlamıştır. Ülkemizde kaplıca otel olarak inşa edilmiş ilk yapı olması açısından da önemlidir.

Atatürk'ün girişimiyle inşa edilen otel ve kaplıca, hizmete girdiği yıllarda doğal sıcak su kaynaklarıyla ünlü Bursa'nın kaplıca turizmi ile önemli bir merkez haline getirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Otel ve kaplıca yapısı hizmete girdikten sonra şehir de bu yönde genişleme göstermiştir ve yapının mimari üslubu bulunduğu Çekirge semtindeki diğer yapıların da biçimlenişini etkilemiştir.

Mongeri, bu yapıda öğrencisi Hüsnü Tümer ile birlikte çalışmış ve geniş bir bahçe içinde otel ve kaplıca yapısını etrafındaki diğer tesislerle beraber tasarlamıştır.

Otel yapısında modern bir üslup benimsemiş ve modern otel organizasyonuna uygun bir tasarım gerçekleştirmiştir. Tasarımda dönemin modası olan Art Deco üslubunun yansımalarını hem mimari süslemede hem de otelin yemek salonunda görmek mümkündür.

Kaplıcada ise geleneksel kaplıca imgesinden yola çıkarak soyunmalık, ılık ve sıcaklık bölümleriyle tipik kaplıca plan şemasına sadık kalmıştır. Yapı, farklı idare ve servis birimleri ile modern bir kaplıca tesisinin özelliklerini de taşımaktadır. Otel yapısında olduğu gibi Art Deco süsleme öğeleri kullanılmıştır.

Döneminin benimsenmiş mimarlık üsluplarını uygulama becerisini yapılarından izleyebildiğimiz Mongeri, aldığı eğitim doğrultusunda yapılarında tarihselci seçmeci üslubu hiç terk etmemiştir. Modern bir anlayışla tasarladığı Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nda Art Deco kullanımı süsleme estetiğine verdiği önemin modern mimarlıkla birleşmesi olarak yorumlanabilir.

Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nda zaman içinde bugüne kadar pek çok kez bakım, onarım ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Yapılan değişiklikler otelin ve kaplıcanın parsel yerleşiminde farklılıklara neden olmuştur. Plan ve cephe şemaları ise büyük ölçüde korunmuştur.

Ülkemizin Modern Mimari ve Art Deco anlayışında tasarlanmış ilk yapılardan biri olan ve hizmete girdiği ilk yıllardan itibaren Bursa'nın sosyo-kültürel hayatında da önemli bir imge olan Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması mimarlık tarihimiz için ayrı bir önem taşımaktadır.

Dönemin sanat ortamında aydın ve yenilikçi bir mimar olarak öne çıkan Giulio Mongeri dönemin sanat anlayışını sergilemesi açısından önemlidir ve yeni araştırmalara açık bir konudur.

KAYNAKÇA

1983'e Yepyeni Bir Çehreyle Girecek. (27 Ağustos 1982). *Bursa Hakimiyet Gazetesi*.

50. Yıl Emek İnşaat ve İşletme A.Ş. (t.y). Ankara: DNA Medya.

Adliyenin yanması... Bu akıbet mukadder gibi idi. (13 Aralık 1933). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.1.

Ahunbay, Zeynep. (2004). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon* (3.bs). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Akademinin Ellinci Senesi. (1932). *Arkitekt*, 2, s.54-58.

Akcan, Esra. (2009). *Çeviride Modern Olan: Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Akın, Günkut. (2005). Mongeri'nin Komşuları. A. Ağır, D. Mazlum ve G. Cephaneçigil (Ed.), *Afiye Batur'a Armağan Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları* (s.263-281). İstanbul: Literatür Yayınları.

Akkılıç, Yılmaz. (1999). *Atatürk ve Bursa* (2.bs). İstanbul: Burdef Yayınları.

Akkurt, Bülent. (1998). *Bir Zamanlar Bursa'da*. Bursa: Bursa Osmangazi Rotaract Kulübü Yayınları.

Akpolat, Mustafa Servet. (1991). *Fransız Kökenli Levanten Mimar Alexandre Vallauray*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Aksoy, Orhan. (Yönetmen). (1968). *Kezban*. (Film). Türkiye: Erman Film.

- Akşit, Ş. Seçkin. (2010). *Ulusalçı Mimarlık ve Başkentte Finans Merkezi: Ankara İş Bankası Genel Müdürlüğü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Alfieri, M. Bianca. (1990). D'Aronco and Mongeri: Two Italian Architects in Turkey. *Environmental Design: Presence of Italy in the Architecture of the Islamic Mediterranean* (s.142-153). Roma: Carucci.
- Algan, Zeynep. (1990). Italian Society and Its Architecture in İstanbul. *Environmental Design: Presence of Italy in the Architecture of the Islamic Mediterranean* (s. 120-121). Roma: Carucci.
- Alpagut, Leyla. (2010). Atatürk Orman Çiftliği'nde Ernst Egli'nin İzleri, Planlama, Bira Fabrikası, Konutlar ve Geleneksel Bir Hamam. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 27(2), s.239-264.
- Alpagut, Leyla. (2012). *Cumhuriyetin Mimarı Ernst Arnold Egli*. İstanbul: Boyut Yayın.
- Alsaç, Üstün. (2007). İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi. *Modern Türk Mimarlığı* (s.97-109). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Altıntaş, Ayten. (2007). Üsküdar'da Bir Akıl Hastanesi (Toptaşı Bimarhanesi 1873-1927). C. Yılmaz (Ed.). *Üsküdar Sempozyumu IV* (s.391-412). İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları.
- Architetti Italiani all'Esterio: Nuova Sede Centrale della Banque D'Affaires di Angora. (1930). *Rassegna di Architettura*, 12, s.448-451.
- Architetti Italiani all'Esterio: un Albergo e uno Stabilimento Balneare a Brussa. (1932). *Rassegna di Architettura*, 6, s.241-249.

Arık, F. Beritan. (2006). *Erken Cumhuriyet Dönemi'nde G.S.A. ve İ.T.Ü. Mimarlık Bölümleri'nde Yabancı Mimarlar (Görevin İdari ve Mali Çerçevesi)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Arti e Scienze. (3 Kasım 1896). *La Stampa*, s.2-3.

Aru, Kemal. (1949). *Türk Hamam Etüdü*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Aslanoğlu, İnci. (1990). The Italian Contribution to 20th-Century Turkish Architecture. *Environmental Design: Presence of Italy in the Architecture of the Islamic Mediterranean* (s.154-161). Roma: Carucci.

Aslanoğlu, İnci. (1995). Two Italian Architects: Giulio Mongeri and Paolo Vietti-Violi During the Periods of First Nationalism and Early Modernism in Ankara. *Atti del Convegno: Architettura e Architetti Italiani ad Istanbul tra il XIX e il XX Secolo* (s.13-19). İstanbul: İstanbul İtalyan Kültür Merkezi.

Aslanoğlu, İnci. (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938)* (3.bs). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Asta 5-6 Marzo 2010. (2010). *Stadion Casa d'Aste* web sitesinden 09.09.2011 tarihinde <http://www.stadionaste.it/stampa.asp?page=dettaglio&Asta=53&Lotto=569> adresinden erişildi.

Ataş, Musa. (1952). *Bursa Kaplıcaları ve Otelleri*. Bursa: Emek Basımevi.

Atatürk Köşkü Müzesi. (2002). *Bursa Ansiklopedisi* (c.3, s.1237). İstanbul: Burdef Yayınları.

Atatürk ve Bursa. (2002). *Bursa Ansiklopedisi* (c.1, s.149-160). İstanbul: Burdef Yayınları.

Ayini Ruhani. (4 Aralık 1951). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.3.

Bakanlar Kurulu Kararı Fonu. (BKK). (10/6/1946). (Sayı: 3/4323, Dosya: 20-14 , Fon kodu: 30..18.1.2, Yer no: 111.41..12.),T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.

Bakanlar Kurulu Kararı Fonu. (BKK). (7/5/1953). (Sayı: 679, Dosya: 20-104, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No:132.34..18.), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.

Balamir, Aydan. (2010). *Clemens Holzmeister - Çağın Dönümünde Bir Mimar*. İstanbul: Boyut Yayın.

Balmumcu, Şevki. (1964). Macit Rüştü Kural (1315-1964). *Arkitekt*, 1, s.38.

Baslo, Meltem. (1998). *Tarih Boyunca Galata-Beyoğlu Kurgusunun Gelişimi ve XIX. Yüzyıl Otellerinin Bu Gelişime Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Fonu (BÖLM). (27/12/1955). (Dosya: E4, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer no: 61.379..18.), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.

Başoğlan, Öncü. (2010). *Mimari Miras Yönetimi ve Sürdürülebilir Turizm: Batı Anadolu Tarihi Kaplıcaları Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Batur, Afife. (1985). Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı (c. IV, s.1038-1067). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Batur, Afife. (1990). Italian Architects and İstanbul. *Environmental Design: Presence of Italy in the Architecture of the Islamic Mediterranean* (s.134-141). Roma: Carucci.

- Batur, Afife. (1992). Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı (c.V, s.1380-1420). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Batur, Afife. (1993). Art Deco (c.I, s.326-327). *İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını.
- Baykal, Kazım. (1950). *Bursa ve Anıtları*. Bursa: Aysan Matbaası.
- Bernard, K. A. (1943). *Bursa Banyoları Kaplıca Risalesi* (R. R. Yücer, Çev.). İstanbul: Kenan Matbaası.
- Bilgi, Selma Güler. (2006). *Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Bursa'da Gündelik Yaşam*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Bosfor Apartmanı. (1932). *Mimar*, 10 (22). s.277-281.
- Bossaglia, Rossana. (1995). L'architettura Italiana fra il 1870-1940. *Atti del convegno: Architettura e Architetti Italiani ad Istanbul tra il XIX e il XX Secolo* (s.47-54). İstanbul: İstanbul İtalyan Kültür Merkezi.
- Bozdoğan, Sibel. (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bursa. (1981). *Yurt Ansiklopedisi* (c.2). İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- Bursa'da Kritik Satışa Onay. (3 Ocak 2014). *Bursa Hakimiyet* web sitesinden 05.12.2014 tarihinde <http://www.bursahakimiyet.com.tr> adresinden erişildi.
- Bursa'nın Turizm Meseleleri. (1956). Ankara: T.C. Başvekalet Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü Turizm Dairesi.

- Can, Cengiz. (1993). *İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Can, Cengiz. (1995a). İstanbul'da Gayrimüslim Mimarlar: Levantenler, Ermeniler. *Arredamento Dekorasyon*, 6, s.92-97.
- Can, Cengiz. (1995b). Levantine Architects in Post-Tanzimat İstanbul Architecture. *Atti del Convegno: Architettura e Architetti Italiani ad Istanbul tra il XIX e il XX Secolo* (s.55-60). İstanbul: İstanbul İtalyan Kültür Merkezi.
- Can, Cengiz ve Girardelli, Paolo. (1996). *Yaşayan Çizgiler Sant'Antonio Kilisesi Mimari Çizimler Sergisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cezar, Mustafa. (1983). Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne. Z. Sönmez (Ed.). *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl* (s.5-84), İstanbul: Mimar Sinan Basımevi.
- Çekirge. (2002). *Bursa Ansiklopedisi* (c.2, s.479-480). İstanbul: Burdef Yayınları.
- Çekirge Kaplıcaları Tarihçesi Suların Tahlili Hassaları. (1937). Bursa: Emek Basımevi.
- Çelik Palas. (2002). *Bursa Ansiklopedisi* (c.2, s.483-485). İstanbul: Burdef Yayınları.
- Çelik Palas. (2011). *Bursa'nın Kültür ve Tabiat Varlıkları* (c.3, s.658-659). B. Yalman (Ed.). İstanbul: Bursa Çekirge Lions Derneği.
- Çelik Palas Hamamı. (2011). *Bursa'nın Kültür ve Tabiat Varlıkları* (c.3, s.534-535). B. Yalman (Ed.). İstanbul: Bursa Çekirge Lions Derneği.
- Çelik, Zeynep. (1986). *The Remaking of İstanbul*. Seattle and London: University of Washington Press.

- Çelik, Zeynep. (1990). The Italian Contribution to the Remaking of İstanbul. *Environmental Design: Presence of Italy in the Architecture of the Islamic Mediterranean* (s.128-133). Roma: Carucci.
- Çelik, Zeynep. (1992). *Displaying the Orient: Architecture of Islam at Nineteenth-Century World's Fairs*. (Ed. B. D. Metcalf). Oxford: University of California Press.
- D'Amia, Giovanna. (Mart 2013). *Giulio Mongeri: Bir Milanolu Mimarın Gözünden Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Modern Türkiye'de Mimarlık Alanının İtalyan Aktörleri 1780-2000 Uluslararası Sempozyumu*, 8-10 Mart, İstanbul.
- Dalla Perseveranza del 18 Gennaio 1888. (1888). *A ricordo del prof. Cav. Giuseppe Mongeri* (s.29-31). Milano: Tip. A. Lombardi.
- De Fusco, Renato. (1992). *L'Architettura dell'Ottocento*. Milano: Garzanti.
- Değişen Zamanların Mimarı: Edoardo De Nari (1874-1954). (2012). (der. M. B. Tanman). İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Doğan, Sema. (2011). *Ayasofya ve Fossati Kardeşler (1847-1858)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Dostoğlu, Neslihan Türkün (2001). *Osmanlı Döneminde Bursa: 19. Yüzyıl Ortalarından 20. Yüzyıla Bursa Fotoğrafları* (c.1-2), Antalya: AKMED.
- Dostoğlu, Neslihan Türkün. (Kasım 2009). *Çelik Palas Oteli: Modern Bursa'da Bir Dönüm Noktası*. 4. Uluslararası Bursa İpek Yolu Film Festivali Semineri, Bursa.
- Dostoğlu, Neslihan Türkün. (2011a). Bursa'da Osmanlı Dönemi Hamamları ve Çeşmeleri, N. T. Dostoğlu ve H. Dostoğlu (Haz.). *Bursa Kültür Varlıkları*

Envanteri: Anıtsal Eserler. (s.349-358). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Dostoğlu, Neslihan Türkün. (2011b). Bursa Örnekleri Üzerinden Cumhuriyet Mirasının Değerlendirilmesi, *Cumhuriyet'in Mimarlık Mirası.* (s.233-242). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Duncan, Alastair. (1988). *Art Deco.* London: Thames and Hudson.

Durak, Seren ve Arslan, Tülin Vural (2011). Geleneksel Osmanlı Kenti'nden Modern Cumhuriyet Kenti'ne: Bursa'da İdari Yapılar. N. T. Dostoğlu ve H. Dostoğlu (Haz.). *Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler* (s.261-266). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Ecnebi Talebe Heyetleri. (28 Nisan 1930), *Cumhuriyet Gazetesi*, s.2.

Emek Hotels. (1985). (broşür). İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.

Emek Hotels. (1989). (broşür). Ankara: Ajans Turk Publishing and Printing.

Ercebeci, Çiğdem. (1991). *Çekirge Palas Hotel in Çekirge-Bursa.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Erler, Şerif. (1965). *Bursa'da Eski Eserler Eski Şöhretler.* Bursa: Haber Matbaası.

Ersoy, Ahmet. (2007). Architecture and the Search for the Ottoman Origins in the Tanzimat Period. *Muğarnas*, 24, s.117-139.

Evren, Burçak. (2008). Heykeltıraş Pietro Canonica. *İstanbul'da İtalyan İzi.* (s.166-177). İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri.

Festa Italiana di Beneficenza. (1902). *Rassegna Italiana*, 61-62, s.46-47.

Fondo Mongeri. (2014). *Società storica lombarda* web sitesinden 04.11.2014 tarihinde www.societastoricalombarda.it adresinden erişildi.

Gabriel, Albert. (2008). *Bir Türk Başkenti Bursa* (c.1-2). (Ed. B. Akay). Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları.

Giulio Mongeri, Anita Elagöz e gli Italo-Levantini. (2013). *İstanbul Avrupa* web sitesinden 09.07.2013 tarihinde <https://istanbulavrupa.wordpress.com> adresinden erişildi.

Gülenaz, Nursel. (2011). *Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Gürdal, Nezi. (1986). Emek İnşaat ve İşletme Anonim Şirketince İşletilen Otellerde Yapılması Planlanan Ek Üniteler. *Emek Magazin*, 2, s.3-5.

Haberler. (1941). *Mimar*, 9-10, s.237.

Haberler. (1948). *Mimar*, 5-6, s.141.

Haberler. (1968). *Mimar*, 4, s.166.

Halit Ziya B. Apartmanı. (1934). *Mimar*, 08(44), s.226-228.

Hasol, Doğan. (2012). *Mimarlık Cep Sözlüğü* (2. bs). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Herkes Merak Ediyor: Acaba Kraliçe Kim Olacak? (12 Ocak 1930), *Cumhuriyet Gazetesi*, s.4.

Il Genetliaco di S. M. il Re. (1909). *Rassegna Italiana*, 148-149, s.249-250.

- İnceoğlu, Mine ve İnceoğlu, Necati. (2004). *Mimarlıkta Söylemler Kuram ve Uygulamalar*. İstanbul: Tasarım Yayın Grubu.
- Kaplıca Oteli Bahçe Projesi. (1933). *Mimar*, 9-10, s.292-293.
- Kaprol, Timur. (2002). Cumhuriyet Sonrası 1930-1950 Yılları Arasında Bursa'da Mimari Gelişim. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 7, s.171-184.
- Kayın, Emel. (2000). *İzmir Oteller Tarihi*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kayın, Emel. (2002). Erken Cumhuriyet Dönemi Otel Mimarisi: Merkez ve Periferi Kentlerinde. *Arredamento Dekorasyon*, 148, s.114-119.
- Ketty Mongeri. (1900). *Rassegna Italiana*, 39, s.123.
- Kırayoğlu, Mithat. (1998). Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Mimari Değişim. N. Kayabaşı (Haz.). *Cumhuriyet Sürecinde Bursa* (s.39-43). Bursa: Olay Medya.
- Kıvanç, A. Esra. (2004). *İstanbul Salon Sergileri ve Sergileme Geleneğinin Oluşumuna Katkıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kızıldere, Selda ve Sözen, Metin. (2005). İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları'nın Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi. *İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), s.87-95.
- Kuruyazıcı, Hasan. (2002). Türkiye'de Alman Mimarlar. *Arkitekt*, 4, s.36-67 .
- Kuruyazıcı, Hasan. (2008). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu Anılar, Yazular, Mektuplar, Belgeler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- La Banca Agricola ad Angora*. (1930). *Rassegna di Architettura*, 7, s.251-255.

- M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar. (2003). A. Batur. (Haz.). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat.
- Marinovich, Adriano. (1995). *La Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso in Costantinopoli*. İstanbul: İstanbul İtalyan Kültür Merkezi.
- Meclis-i Vala Fonu (MV). (22/Ş/1330 (Hicri). (Dosya no: 167, Gömlek no: 63), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul.
- Membri Effettivi (1907). *Rassegna Italiana*, 147, IV.
- Milli Eğitim Bakanlığı Fonu (t.y). (Fon kodu: 180..9.0.0, Yer no: 86.416..6.), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.
- Mimar Abidin. (1933). Otel Binaları. *Mimar*, 8, s.248-251.
- Mimar Kemalettin ve Çağı. (Ed. A. Cengizkan). (2009). Ankara: Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını.
- Mongeri, Giulio. (t.y.) *Etude sur les Cachets a Main Qui Ont Precede l'Emission des Timbres Poste dans l'Empire Ottoman*. İstanbul: Imprimerie Ahmet İhsan.
- Mongeri, Giulio. (t.y). *Etude sur les Timbres Emis en Turquie Pendant les Annes 1923-24-25*. İstanbul: M. Zellich.
- Mongeri, Giulio. (1900a). Note Artistiche: L'Edilizia a Costantinopoli. *Rassegna Italiana*, 46, s.409-410.
- Mongeri, Giulio. (1900b). Il Museo Imperiale di Costantinopoli. *Rassegna Italiana*, 48, s.474-481.

Mongeri, Giulio. (1901). La Turchia Monumentale: Santa Sofia. *Rassegna Italiana*, 51, s.79-83.

Mongeri, Giulio. (1930). *Les Timbres de la Thessalie*. İstanbul: Gütemberg.

Mongeri, Giulio. (1933). *Etude Sue Quelques Fausses Surcharges de Timbres Postaux et Fiscaux Emis per le Gouvernement Kemaliste d'Ankara des Surcharges Speciales*. İstanbul: Imprimerie Ahmet İhsan.

Mongeri, Luigi. (1903a). Le Principali Stazioni Termali e Climateriche d'Italia. *Rassegna Italiana*, 74, s.58-61.

Mongeri, Luigi. (1903b). Le Principali Stazioni Termali e Climateriche d'Italia. *Rassegna Italiana*, 75, s.100-104.

Mongeri, Luigi. (1903c). Stabilimento Idroterapico di Graglia (Biella). *Rassegna Italiana*, 76, s.29-131.

Mongeri, Luigi. (1903d). Nuove Terme di Salice. *Rassegna Italiana*, 77, s.185-187.

Münakasa İlanı: Macar Sefaretine Mahsus Ankara'da İnşa Edilecek Binaya Dairdir. (18 Haziran 1930). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.7.

Nicolai, Bernd. (2011). *Modern ve Sürgün: Almanca Konuşulan Ülkelerin Mimarları Türkiye'de 1925-1955* (Y. P.Zander, Çev.). Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.

Onorificenza. (1901). *Rassegna Italiana*, 57, s.316-317.

Onorificenza. (1907). *Rassegna Italiana*, 120, s.224.

Ortaylı, İlber. (2007). Gli Italiani di İstanbul. A. Gasperis; R. Ferrezza (Ed.). *Italiani di İstanbul: Figure, Comunità e Istruzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923* (s.45-50). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli.

Osmanlı Mimarisi. (Ed. S. Soydemir). (2010). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

Otel ve Kaplıca Binası – Bursa. (1932). *Mimar*, 1, s.7-16.

Özdemir, Nezaket. (2007). *Çekirge Köşkleri*. Bursa: Sentez Yayınevi.

Özdemir, Nezaket. (2009). *Cumhuriyet Çocuklarının Diliyle Bursa'nın Anısal Tarihi*. Bursa: Sentez Yayınevi.

Özdemir, Nezaket. (2011). *Bursa Kaynakçası*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Özer, Filiz ve Polatkan, A. Hasan. (2006). Art Deco Mimarlığının Kavramsal İçeriği, *İTÜ Dergisi*, 5(1), s.89-98.

Özkan, Süha ve Yavuz, Yıldırım. (2007a). Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yılları. R. Holod, A. Evin; S. Özkan (Ed.). *Modern Türk Mimarlığı* (s.37-53), Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.

Özkan, Süha ve Yavuz, Yıldırım. (2007b). Ulusal Bir İfade Bulmak: Birinci Ulusal Üslup. R. Holod, A. Evin; S. Özkan (Ed.). *Modern Türk Mimarlığı* (s.53-68). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Özkaya, Yavuz. (2011). *T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Genel Müdürlük Binası Koruma Projesi ve Koruma Sorunları*, Cumhuriyet'in Mimarlık Mirası. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, s.211-218.

- Özkılınç, Güney. (2010). *Nazım'ın Bursa Yılları: Anılar, Tanıklar, Fotoğraflar, Bilinmeyenler*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Öztürk, Hüseyin. (1985). *Mimar Giulio Mongeri'nin Ankara'daki Yapıları*. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Parvillée, Léon. (1874). *Architecture et Décoration Turques au XVe Siècle*. Paris : Ve A. Morel.
- Pertev Apartmanı. (1933). *Mimar*, 02(26), s.44-46.
- Refik, Ahmet. (1936). Bursa-Yolava. *La Turquie Kemaliste*, 12, s.2-10.
- Rıfat, Samih. (1989). *Tarih İçinde Bursa*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Rosen, David. (1995). *Verdi: Requiem*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Saint-Laurent, Beatrice. (1999). Bir Tiyatro Amatörü: Ahmed Vefik Paşa ve 19. Yüzyılın Son Çeyreğinde Bursa'nın Yeniden Biçimlenmesi. P. Dumont ve F. Georgeon (Ed.). *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri*. (s.79-98). (A. Berktaş, Çev.) İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Saner, Hulki. (Yönetmen). (1962). *Zorlu Damat* (Film). Türkiye: Bronz Film ve Erman Film.
- Sarı, Nil ve Akgün, Burhan. (2008). Türk Tarihinde Psikiyatriye Bakış. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi*, 62, s.1-24.
- Sayar, Zeki. (1988). Çizdiğini İnşa Etmeyen Bir Mimarı Tasavvur Edemiyorum. *Arkitekt*, 4, s.45-47.
- Seyhan, Namık. (1985). Çelik Palas Oteli. *Emek Magazin*, 1, s.40-44.

Società Dante Alighieri. (1899). *Rassegna Italiana*, 26, s.56-57.

Società Dante Alighieri. (1901). *Rassegna Italiana*, 52, s.130.

Società Italiana di Beneficenza. (1899). *Rassegna Italiana*, 1, s.27.

Sözen, Metin ve Tanyeli, Uğur. (1999). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sönmez, Zeki. (2006). *Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Şehir Çöpleri. (14 Temmuz 1931). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.2.

Şehitoğlu, Elif. (2008). *Bursa Hamamları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tanyeli, Uğur. (2007). *Mimarlığın Aktörleri Türkiye 1900-2000*. İstanbul: Garanti Galeri.

Tekeli, İlhan. (2007). Türkiye’de Mimarlığın Gelişiminin Toplumsal Bağlamı. *Modern Türk Mimarlığı* (s.1-37). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Tekinalp, Pelin Şahin. (2011). Mount Vesuvius in Ottoman Wall Painting in the Context and Ottoman-Italian Relations. *Annali: Università degli Studi di Napoli “L’Orientale”*, 71, s.61-69.

Tenis Maçları Başladı. (24 Temmuz 1931). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.4.

Torkum Çubukçuyan. (1971). *Arkitekt*, 3, s.142.

Tosun, Çiler Buket. (2008). *Eugene Emmanuel Viollet-Le-Duc (1814-1879) ve Etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Tosun, Çiler Buket ve Özsü, Arda Can. (2014). Cumhuriyet Döneminin Art Deco Mobilya Tasarımları: Selahattin Refik Sırmalı ve Atatürk'ün Çalışma Odası. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2, s.216-235.
- Troisième Exposition des Artistes de Constantinople Salon 1903 Catalogue. (1903). İstanbul: Imp. Du Lev. Hèr.
- Ünsal, Behçet. (1968). İsmet Barutçu ve Nizamettin Doğu'dan Anılar. *Arkitekt*, 2, s.92-93.
- Ünsal, Behçet. (1973). 70. Yaşımı İdrak Eden Mimarlar: I. *Arkitekt*, 3, s.135-138.
- Ünsal, Behçet. (1974). 70. Yaşımı İdrak Eden Mimarlar: III. *Arkitekt*, 3, s.117-119.
- Vardar, Bayram. (2007). Bursa'nın Kentsel Mirasının Korunması ve Yaşatılması: Osmangazi Belediyesi Örneği. C. Çiftçi (Ed.). *Bursa'nın Kentsel ve Mimari Gelişimi: Sempozyum Kitabı 07-08 Nisan 2007* (s.185-193). Bursa: Osmangazi Belediyesi.
- Venosta, Emilio Visconti. (1888). Al Cimitero Munumentale. *A ricordo del prof. Cav. Giuseppe Mongeri* (s.5-13). Milano: Tip. A. Lombardi.
- Yavuz, Yıldırım. (2001). Ankara-Çankaya'daki Birinci Cumhurbaşkanlığı Köşkü. *Tarih İçinde Ankara Semineri II: Aralık 1998 Seminer Bildiriler* (s. 341-413). Ankara: Odtü Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Yılmaz, Gülgün. (2005). Osmanlı Devleti'nin Katıldığı Uluslararası Tarım, Endüstri, Sanat Sergiler ve "İane Sergisi". O. Belli ve B. B. Kurtel (Ed.). *60. Yılında Sinan Genim'e Armağan Makaleler* (s.718-730). İstanbul: Mas Matbaacılık.

EK 1.**Yapı Listesi**

St Antoine Kilisesi (1906-1912) - İstanbul
 Assicurazioni Generali Han (1909) - İstanbul
 Nurettin Bey Pavyonu (1911-1924) - İstanbul
 Bulgur Palas (1912) - İstanbul
 Majik Sineması (1914-1920) - İstanbul
 Karaköy Palas (1920) - İstanbul
 Maçka Palas (1922) - İstanbul
 İtalyan Büyükelçiliği - İstanbul
 Katırcıoğlu Han - İstanbul
 Karagözoğlu Apartmanı - İstanbul
 Kendi evi, Ataman Kliniği, Yüzyıl Işıl Okulu - İstanbul
 Osmanlı Bankası (1926) - Ankara
 Osmanlı Bankası (1926) - İzmir
 Ziraat Bankası Lojmanları (1926) - Ankara
 Tekel Başmüdürlüğü (1928) -Ankara
 Ziraat Bankası (1926-1929) - Ankara
 Taksim Cumhuriyet Anıtı Kaidesi (Altıığı) (1928) - İstanbul
 Kendi evi, Güzelbahçe Kliniği (1929)- İstanbul
 Türkiye İş Bankası (1929) - Ankara
 Ziraat Bankası (1930) - Adana, Eskişehir, Aydın, Manisa, Kütahya, İzmir
 Çelik Palas(1930-1935) - Bursa

Gerçekleşmeyen Projeler Listesi

Gazi Köşkü Projesi (1926)
 Türk Ocağı Binası (1927)
 Türk Halıları Merkezi (1927)

EK 2. SN. MİMAR MONGERIE'NİN GÖRÜŞÜ

NOTRE ENQUETE

OPINION DE M. MONGERIE, ARCHITECTE

Tant en architecture, qu'en peinture et en sculpture, à côté d'oeuvres modernes réellement remarquables à tous les points de vue, on voit des productions outrancières, d'un grotesque achevé qui ne sauraient espérer de passer à la postérité.

Doit-on pour cela désespérer? Certainement pas.

C'est précisément de ces contrastes stridents que naîtra la réaction, qui amènera l'équilibre désiré et qui produira les créateurs de l'art du XXème Siècle.

L'art ne peut pas rester stationnaire, son évolution est un fait normal qui doit fatalement se produire, mais aussi on ne saurait accepter, les yeux fermés, toute production rien que parcequ'elle porte l'étiquette de *moderne*!

Les *snoobs* seuls, toujours à l'affût d'originalités plus ou moins douteuses, sont à même de se permettre des excentricités de ce genre, mais les gens qui s'intéressent sérieusement à l'art ne peuvent que se limiter, pour le moment, à discerner le *bon* du *mauvais* et apporter leurs encouragements à l'artiste sérieux qui prodigue, avec conviction, tout son talent et tous ses efforts à la recherche de lignes et de formes nouvelles, en laissant au temps de perfectionner et d'accomplir son oeuvre!

Il serait à souhaiter que la jeunesse de notre pays ait à réaliser son évolution en puisant, dès les débuts, les éléments nécessaires dans son propre milieu, et qu'elle s'abstienne de chercher ailleurs des inspirations qui seraient de nature à compromettre définitivement le résultat final que le pays est en droit d'attendre d'eux.

Mon opinion sur l'art moderne?

Dans cette période chaotique d'évolutions générales que nous traversons dans toutes les branches de l'activité humaine, peut-on exposer une opinion qui soit réellement fondée? Et, tout d'abord, a-t-on le droit de supposer que la production artistique actuelle marquera une époque dans l'histoire de l'art? Ne serait-il pas plus raisonnable de considérer les oeuvres modernes comme des tentatives et des recherches pour trouver et fixer le point de départ de l'art nouveau?

Je tends pour cette hypothèse.

On constate encore aujourd'hui trop de divergence de conceptions, de technique et d'aspirations entre artistes d'un même pays, pour pouvoir admettre qu'on soit sur le droit chemin.

Mimar Giulio Mongeri'nin günlüğünden erişilen, tarihi belli olmayan, modern mimarlık üzerine düşüncelerini açıkladığı makalesi. (Anita Elagöz aile arşivi)

ARAŞTIRMAMIZ

Sn. MİMAR MONGERIE’NİN GÖRÜŞÜ

Modern sanat hakkındaki görüşüm? İnsan faaliyetlerinin tüm branşlarında geçirmekte olduğumuz bu genel kaotik gelişim dönemi içinde, gerçekten dayanağı olan bir görüş öne sürebilir miyiz? Ve her şeyden önce, mevcut sanatsal üretimin sanat tarihinde bir dönemi işaret edeceğini varsayma hakkına sahip miyiz?

Modern eserleri, yeni sanatın başlangıç noktasını bulmak ve sabitlemek için denemeler ve araştırmalar olarak değerlendirmek daha makul değil midir?

Bu varsayımı biraz açayım.

Doğru yolda olduğumuzu kabul edebilmemiz için, bugün halen daha, aynı ülkenin sanatçıları arasında pek çok tasarım, teknik ve ilham farklılıkları görebildiğimizi söyleyebiliriz.

Mimari alanda olduğu kadar, resim ve heykelde, her görüş açısından gerçekten dikkate değer olan modern eserler yanında, gelecek nesillere geçemeyecek olan ve gülünç bir şekilde bitirilmiş aşırı üretimleri görüyoruz.

Bundan dolayı, umutsuzluğa düşmemiz gerekir mi?

Kesinlikle hayır.

İşte tam olarak bu rahatsız edici tezatlar, XX. yüzyılın sanat yaratıcılarını üretecek ve istenilen dengeyi getirecek tepkiyi doğuracaktır.

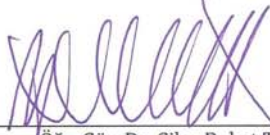
Sanat durağan bir şekilde kalamaz, gelişimi kaçınılmaz bir şekilde olması gereken normal bir olgudur, lakin her türlü üretimi sadece *modern etiketini* taşıdığı için gözleri kapalı bir şekilde kabul edemeyiz.

Sadece az çok şüpheli orijinalliklerin peşinde olan *züppeler* bu türden acayiplikleri yapma cüretinde bulunabilir lakin sadece ciddi olarak sanat ile ilgilenen kişiler, şimdilik, *iyiyi kötüden* ayırmakla ve eserini geliştirmeyi ve gerçekleştirmeyi zamana bırakan, yeni hat ve şekilleri aramak için tüm gayret ve yeteneklerini inanarak saçıp savuran ciddi sanatçıya tüm teşviklerini sunmakla sınırlı kalabilirler.

Ülkemiz gençliğinin, başlangıçlarından itibaren, kendilerinden, buldukları ortamlarından gerekli öğeleri çekerek gelişimlerini sağlamaları ve de bu gençliğin ülkenin onlardan bekleme hakkına sahip olduğu nihai sonucu kesinlikle tehlikeye sokabilecek nitelikte olan ilhamları başka yerlerde aramaktan sakınmaları arzu edilmektedir.

(çev. Duygu Salur)

Ek 3. ETİK KURUL İZİN MUAFİYET FORMU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
Tarih: <u>11.02.2015</u>
<p>Tez Başlığı / Konusu: Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası</p>
<p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.
<p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
<p><u>11.02.2015</u> Tarih ve İmza</p>
<p>Adı Soyadı: DAMLA ÇİNİCİ</p> <p>Öğrenci No: N09127087</p> <p>Anabilim Dalı: SANAT TARİHİ</p> <p>Programı: SANAT TARİHİ</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u></p>
<p> Öğr. Gör. Dr. Çiler Buket TOSUN</p>
<p>Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr</p> <p>Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr</p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
HISTORY OF ART TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 11/02/2015

Thesis Title / Topic: GIULIO MONGERI AND ÇELİK PALAS THERMAL HOTEL
IN THE MODERNIZATION PERIOD OF REPUBLICAN ARCHITECTURE

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

11.02.2015

Date and Signature

Name Surname: DAMLA ÇİNCİ
Student No: N09127087
Department: HISTORY OF ART
Program: HISTORY OF ART
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Öğr. Gör. Dr. Çiler Buket TOSUN

EK 4. ORJİNALLİK RAPORU

Turnitin Orijinallik Raporu

Mongeri Damla Çinici tarafından
Mongeri (tez inceleme) den

12-Şub-2015 14:55 EET' de işleme
kondu
NUMARA: 504592940
Kelime Sayısı: 18280

Benzerlik Endeksi	Kaynağa göre Benzerlik
%3	Internet Sources: %2 Yayınlar: %0 Öğrenci Ödevleri: %0

kaynaklar:

Şu an sadece aşağıdaki kaynak için eşleşmeleri görüntülüyorsunuz:

< 1% match (20-Şub-2012 tarihli internet)
<http://www.suattore.com/?p=551>

ödev metni:

1. GİRİŞ 1.1. AMAÇ VE KAPSAM Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığı'nın Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası başlıklı tez çalışmamızın ana konusu, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti mimarlığının modernleşme sürecinde mimarlık ortamında öne çıkan mimarlardan biri olan Giulio Mongeri'dir (1873-1951). Mongeri'nin mimarlık anlayışını dönemin değişen mimarlık ortamında değerlendirmeye çalışan araştırma, Giulio Mongeri'nin son yapısı olan Bursa Çelik Palas Oteli'ne odaklanmıştır. 1935 yılında hizmete giren Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası, Mongeri'nin iki modern yapısından biri olarak, hem mimarın Türkiye'deki bilinen son yapısı olması, hem de modern mimarinin ülkemizdeki ilk örneklerinden biri olması açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın amaç, kapsam ve yönteminin anlatıldığı birinci bölümden sonra, ikinci bölüm, Mongeri ailesinin tanıtılmasıyla

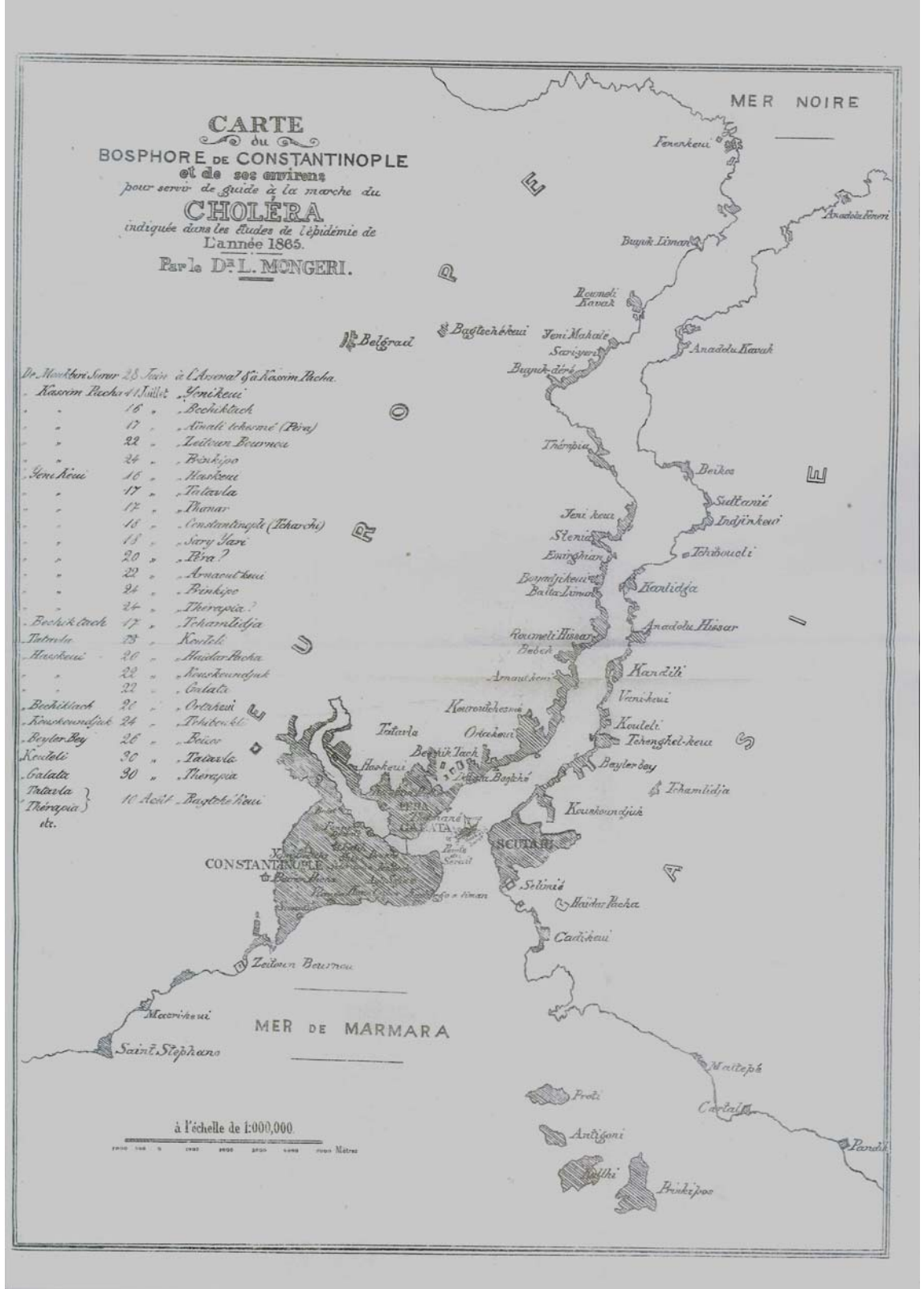
ŞEKİLLER

Şekil 1. Baba Dr. Luigi Mongeri
(Sarı, Akgün, 2008, s.15).

Şekil 2. Amca Giuseppe Mongeri
(A ricordo del prof. Cav. Giuseppe
Mongeri Tip. A. Lombardi, Milano,
1888, s.2).

Şekil 3. Baba Dr. Luigi Mongeri'nin 1865'te hazırladığı İstanbul'daki kolera salgının yayılımını gösteren harita (Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 4. Giulio Mongeri
(www.mimarlikmuzesi.org)

Şekil 5. Giulio Mongeri
(Cumhuriyet Gazetesi arşivi
13 Aralık 1933)

Şekil 6. Giulio Mongeri
(www.mimarlikmuzesi.org)

Şekil 7. Giulio Mongeri
(www.iicistanbul.esteri.it)

موسیرا او بربرو موسیرا

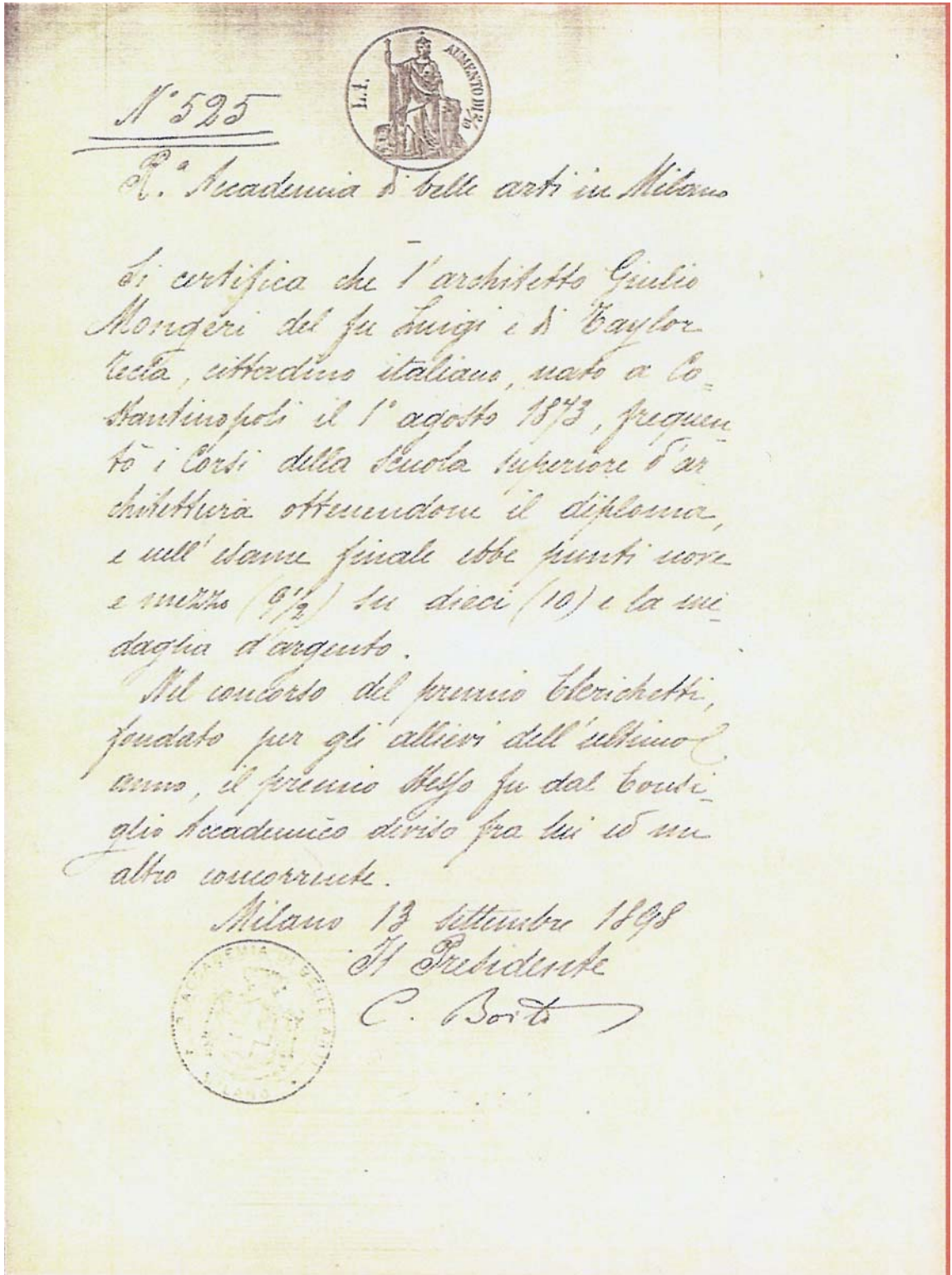

CERTIFICATO DI NAZIONALITÀ

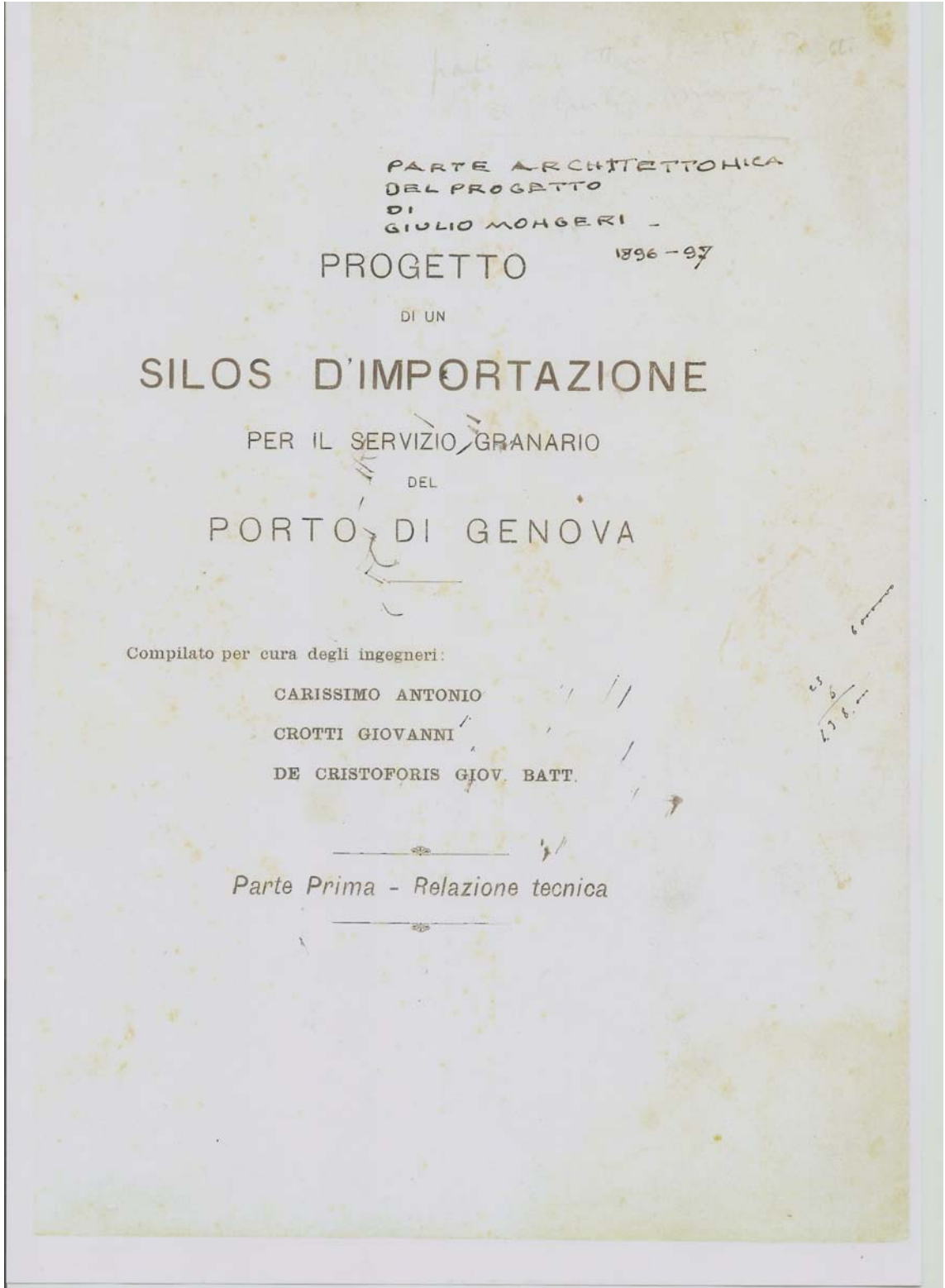
N.º 1932

<p>CONNOTATI.</p> <p>Età d'anni 27</p> <p>Statura Media</p> <p>Occhi cast.</p> <p>Capelli c.</p> <p>Barba —</p>	<p>Il Consolato Generale di S. M. il Re d'Italia in Costantinopoli, attesta che il Signor</p> <p style="text-align: center;"><i>Mongeri Roberto Giulio</i></p> <p>figlio fu Dott. Luigi nativo di Costantinopoli oriundo di Milano</p> <p>di professione Architetto. Dimorante a Costantinopoli</p>
<p>SEGNI PARTICOLARI.</p> <p style="text-align: center;">{</p>	<p>è Cittadino Italiano, e come tale iscritto nel Registro Nazionali di questa Cancelleria Lettera B N.º 12612</p> <p>In fede di che gli si rilascia il presente Certificato valevole per il corrente anno, giusta il disposto dell'Art. 4 del R. Decreto 18 Marzo 1886 N.º 3759 (Serie 3ª).</p>
<p>FIRMA DEL LATORE</p> <p><i>Aut. Mongeri</i></p>	<p>Costantinopoli, 1.º Marzo 1900</p> <p style="text-align: center;">Il Console Generale</p> <p style="text-align: center;"><i>E. H. N. S. S. S.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>H. S. S. S.</i></p>
<p>Art. 59 Tariffa Diritto L. dieci (10)</p>	<p style="text-align: center;"> </p>

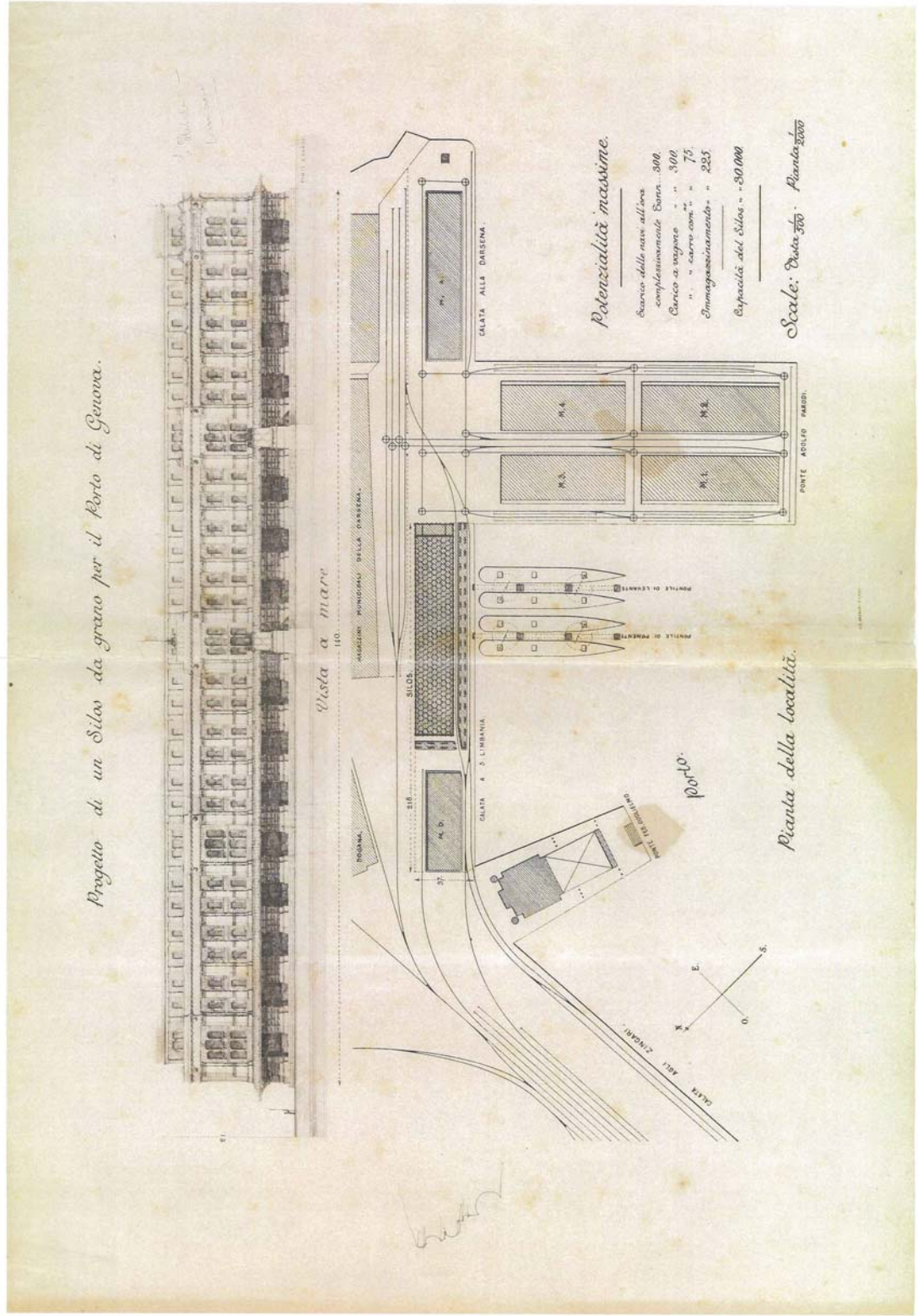
Şekil 8. Giulio Mongeri'nin Kimlik Belgesi (Anita Elagöz aile arşivi)

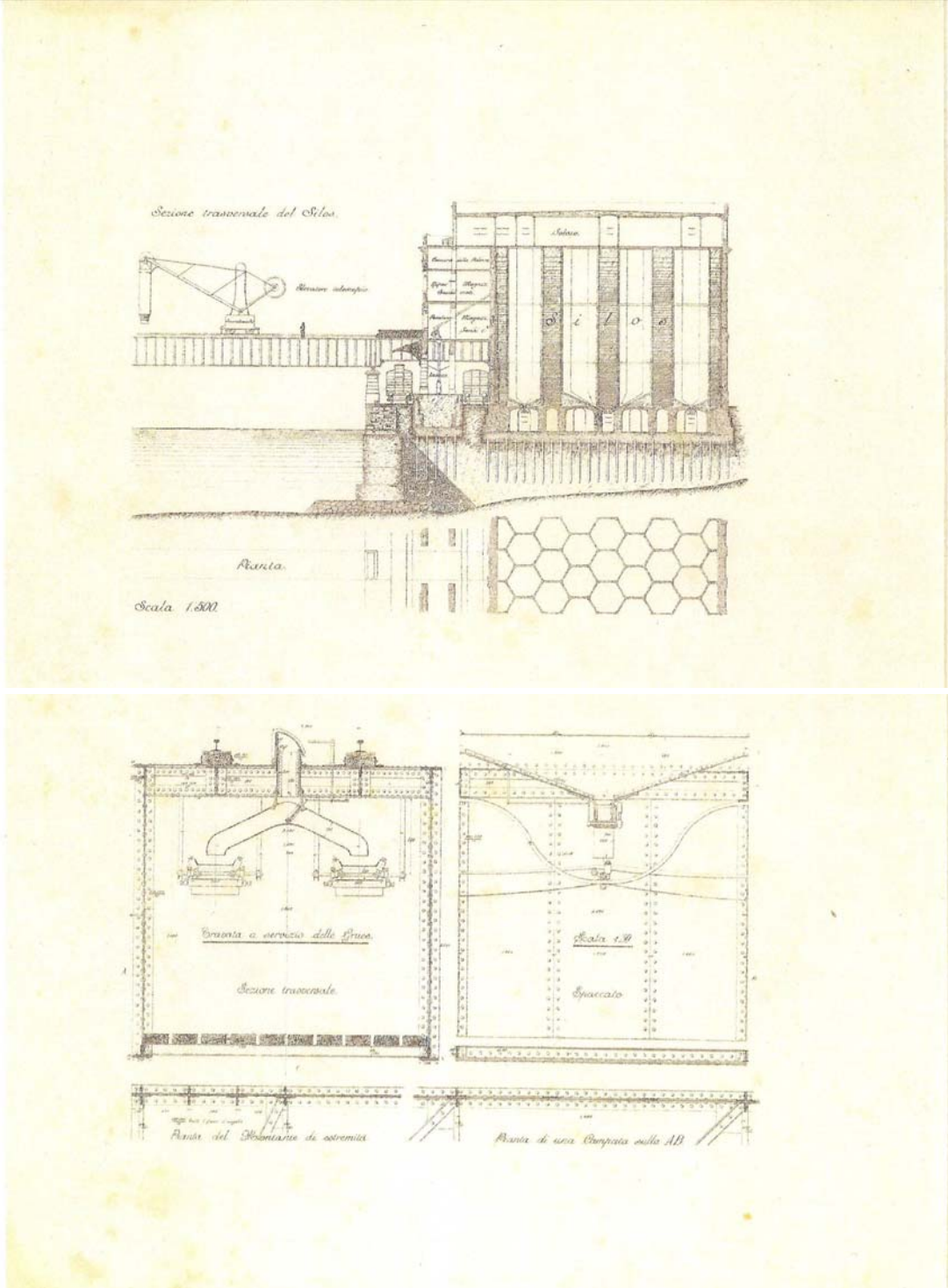
Şekil 9. Mongeri'nin 9,5/10 ortalama ile diploma almaya hak kazandığını gösteren 13 Ekim 1898 tarihli Camillo Boito imzalı belge (Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 10a. Genova Silosu Projesi (Anita Elagöz aile arşivi)
 Mühendis Antonio Carissimo, Giovanni Crotti ve Giov. Batt. De Cristoforis tarafından hazırlanan projenin mimari bölüm tasarımının Giulio Mongeri tarafından yapıldığı el yazısı ile proje kapağında belirtilmiştir.

Şekil 10b. Genova Silosu Projesi
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 10c. Genova Silosu Projesi
(Anita Elagöz aile arşivi)

N° 60

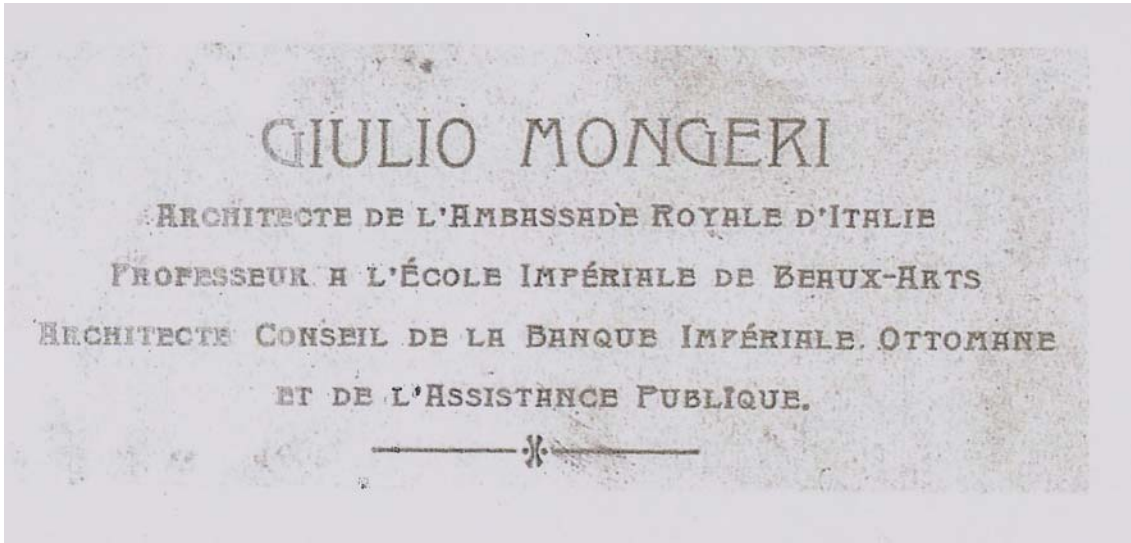
Il Signor *Mongeri*, ^{Comm.} ~~Cav. Uff.~~ Arch. *Giulio*
 Figlio di *Luigi*
 Nato a *Costantinopoli*
 Il 1873
 D'anni
 Di professione *Architetto*
 Fu iscritto a socio *Efettivo*
 Il 1903
 Proposto dal socio *G. Rossi*
 Versanto alla cassa *Piastre*
 Quale quota d' ammissione.

Costantinopoli, li

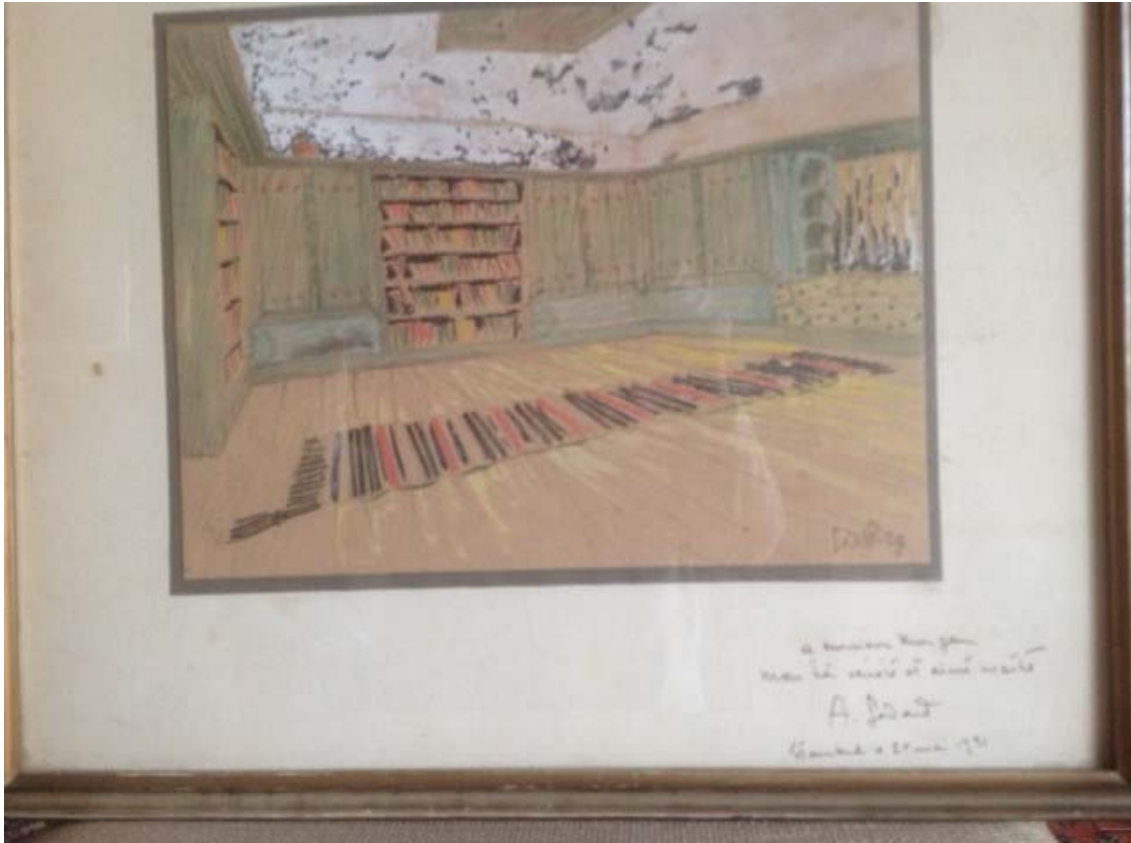
Il Presidente

Il Segretario

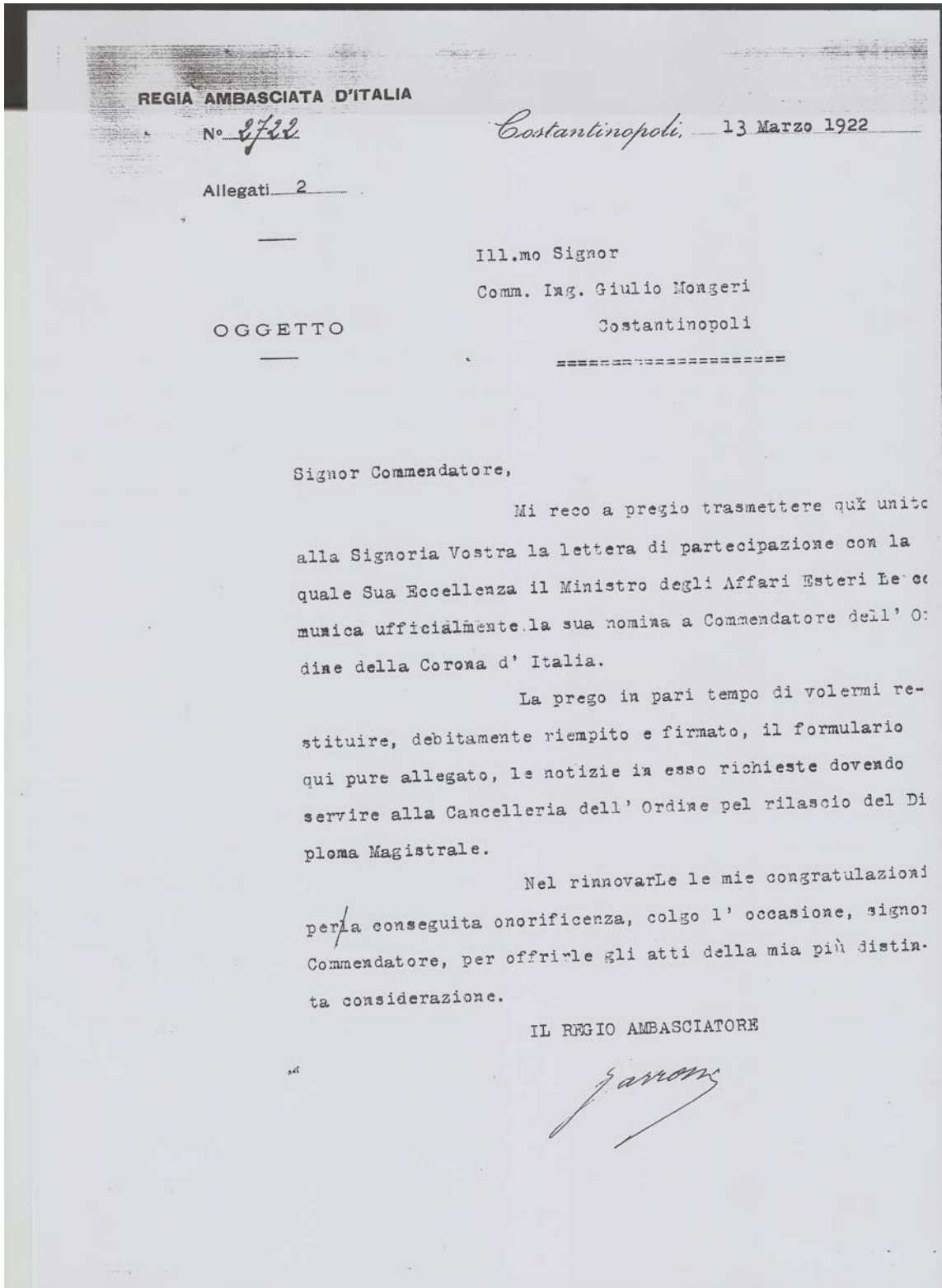
Şekil 11. Mongeri'nin 1903 yılında Società Operaia Italiana'ya (İtalyan İşçi Yardımlaşma Derneği) üye olduğunu gösteren üyelik kartı (Casa Garibaldi arşivi)

Şekil 12. Giulio Mongeri'nin tasarladığı yapıların künyesinde yaptığı görevler de yer almaktadır. İtalya Krallığı Elçilik Mimarı, İmparatorluk Güzel Sanatlar Akademisi (Sanayi-i Nefise Mektebi) Hocası, Osmanlı Bankası ve Sosyal Yardımlaşma Kurumu Danışman Mimarı olarak görev yaptığı görülmektedir (Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 13. Öğrencisi Sedad Hakkı Eldem'in, Mongeri'ye 1951 yılındaki İstanbul ziyaretinde hediye ettiği geleneksel Anadolu konutu resmi (Anita Elagöz aile arşivi).

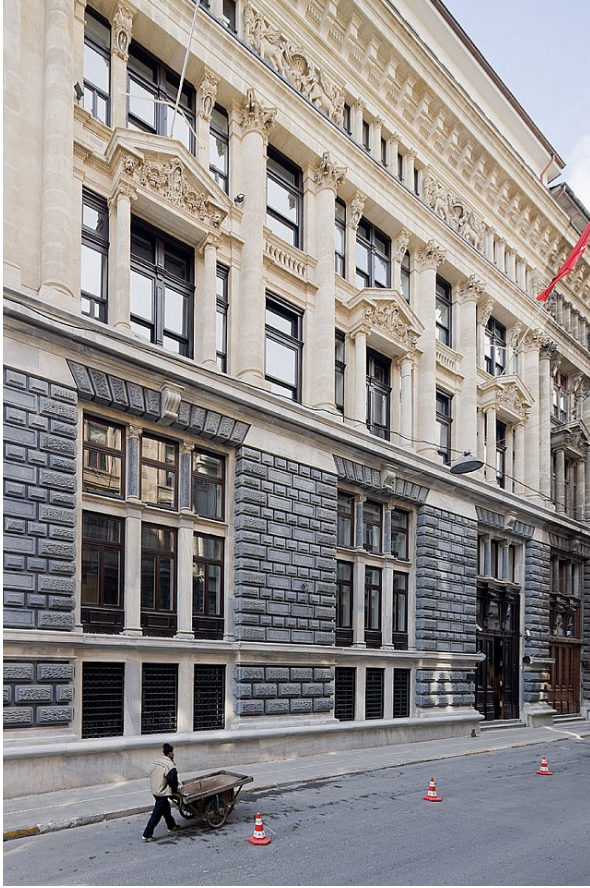
Şekil 14. Mongeri'ye 13 Mart 1922 tarihinde İtalyan Hükümeti tarafından verilen Ordine della Corona d'Italia nişanı ile ilgili belge (Anita Elagöz aile arşivi).

Şekil 15. Mongeri'nin Venedik Lido Adası'ndaki evi (orta kat).
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 16. Milano'da Cimitero Monumentale'de bulunan
Mongeri Ailesi Anıt Mezarı
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 17a. İstanbul Osmanlı Bankası,
Vallaury, 1890.
www.arkitera.com
(erişim tarihi 08.12.2012)

Şekil 17b. İstanbul Osmanlı Bankası, Vallaury, 1890.
tr.wikipedia.org (erişim tarihi 08.12.2012)

Şekil 18a. İstanbul Arkeoloji Müzesi, Vallaury, 1891.
<http://www.istanbularkeoloji.gov.tr>
(erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 18b. İstanbul Arkeoloji Müzesi, Vallaury, 1891.
(06.03.2012)

Şekil 19. Cercle D'Orient, Vallaury, 1884
www.aslibora.blogspot.com
 (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 20. Pertevniyal Valide Sultan Camisi, Pietro Montani, 1869-1871.
<http://tr.wikipedia.org>
 (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 21. Çırağan Sarayı, Garabet Balyan ve Nigoğos Balyan, 1863-1867.
<http://en.wikipedia.org> (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 22. Sirkeci Garı, Jasmund, 1880-1890 (06.03.2012)

Şekil 23. Botter Apartmanı, Raimondo D'Aronco, 1900.

<http://v3.arkitera.com>
(erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 24. II. Vittorio Emanuele Anıtı, Giuseppe Sacconi, Roma, 1885-1911.

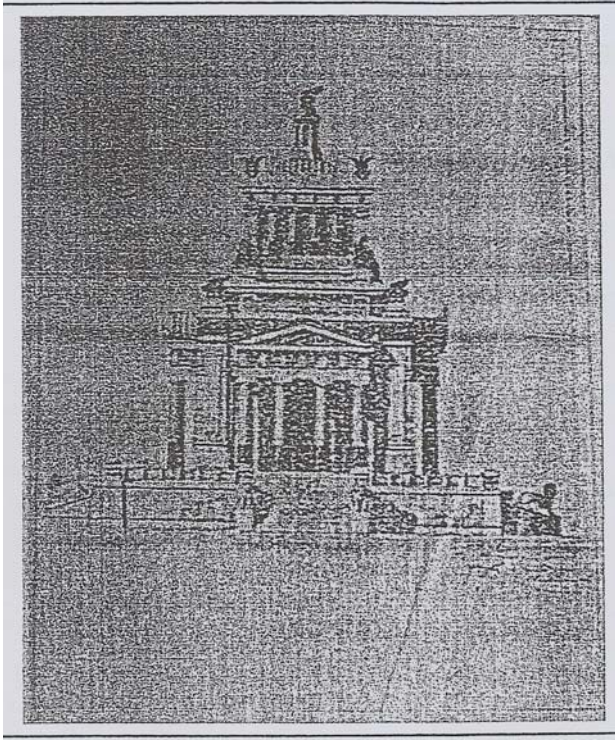
<http://it.wikipedia.org> (erişim tarihi 08.12.2014)

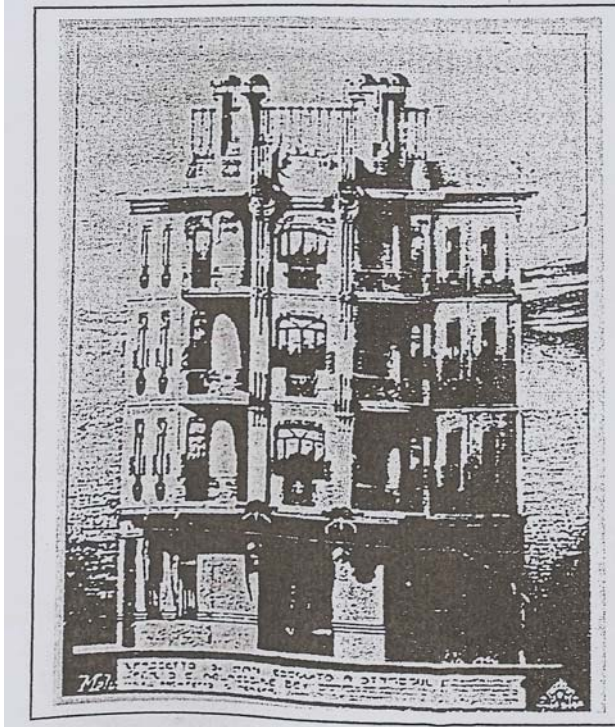
Şekil 25. Casa le Fleur, Pietro Fenoglio, Torino, 1901-1903
<http://www.arteliberty.it>
(erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 26. Palazzo Castiglioni, Giuseppe Sommaruga, Milano, 1901-1903.
<http://www.arteliberty.it> (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 27. Mongeri'nin 1903 İstanbul Sergisi için hazırladığı projelerden "Bir Hatıra için Bina" adlı çalışması (Kıvanç, 2004, s.127)

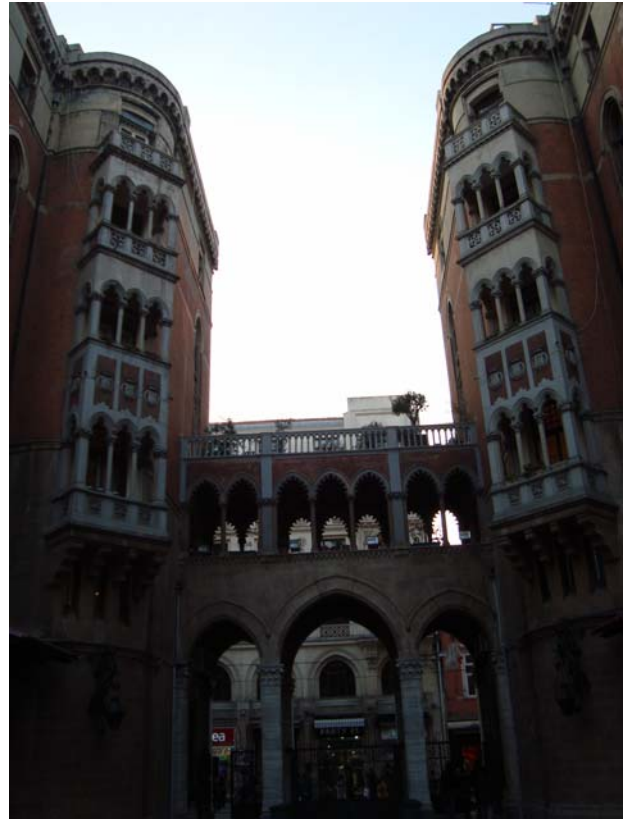

Şekil 28. Mongeri'nin 1903 İstanbul Sergisi için hazırladığı projelerden "Han Projesi" adlı çalışması. (Kıvanç, 2004, s.127)

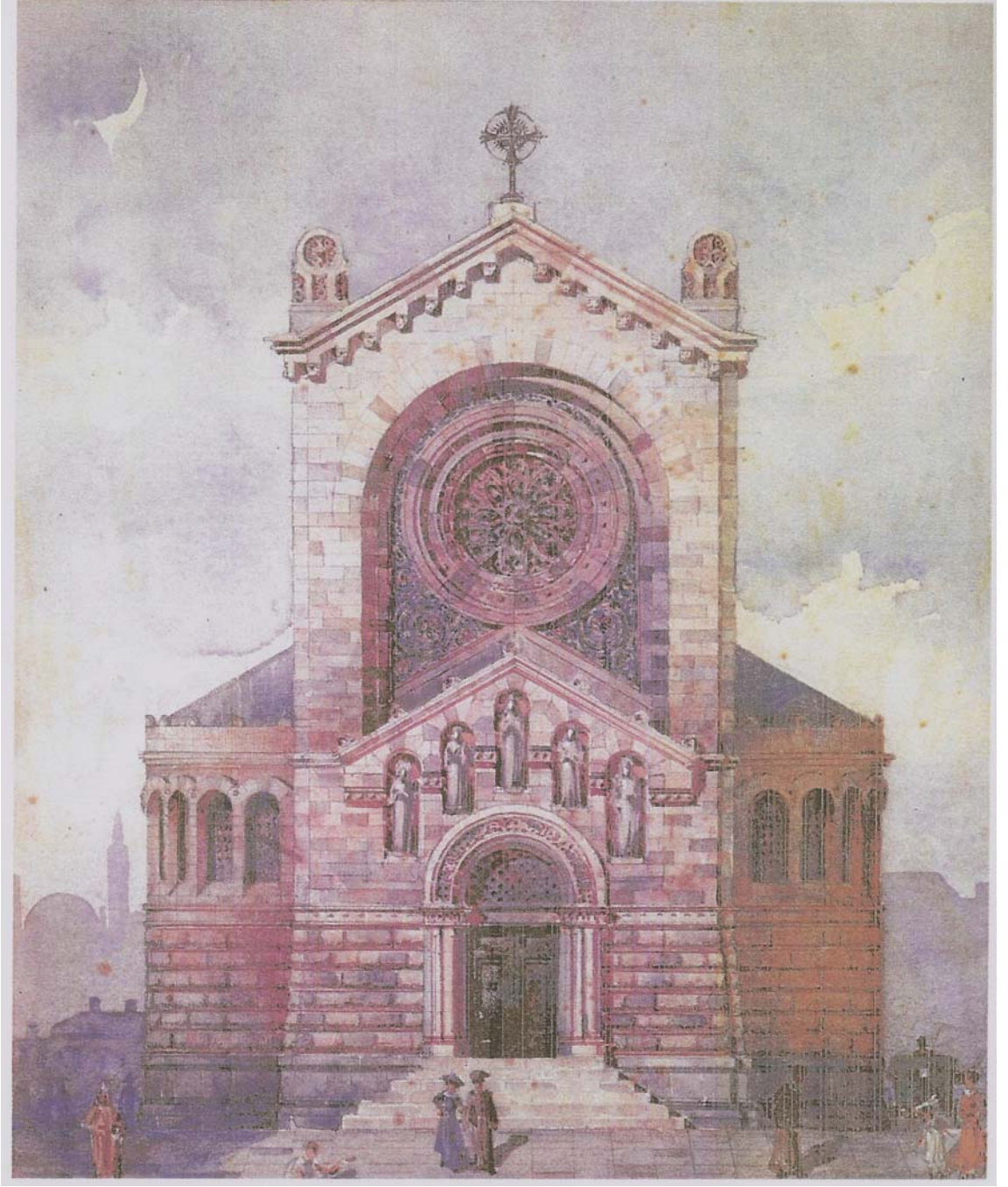
Şekil 29a. Sant'Antonio
Kilisesi, Giulio Mongeri,
İstanbul, 1906-1912
(07.03.2012)

Şekil 29b. Sant'Antonio Kilisesi
Apartmanları, Giulio Mongeri,
İstanbul, 1906-1912
(07.03.2012)

Şekil 30. S. Cuore della Pace Kilisesi görünüşü ve planı, 1918
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 31. Bir kilise tasarımı, 1915
(Anita Elagöz aile arşivi)

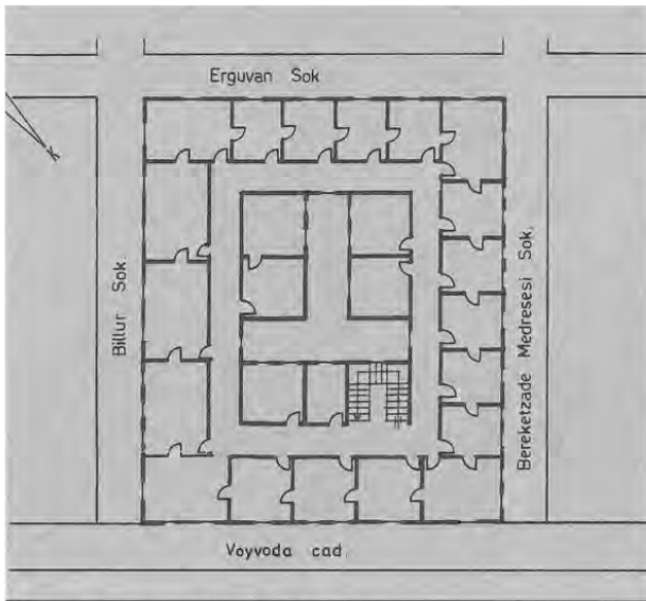
Şekil 32. Deftter-i Hakani Binasi, Vedat Tek, İstanbul, 1908. (06.03.2012)

Şekil 33. Posta ve Telgraf Nezareti Binasi, Vedat Tek, İstanbul, 1909.
www.goinwith.com (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 34a. Assicurazioni Generali Han, Giulio Mongeri, İstanbul, 1909
(Gülenaz, 2011, s.117)

Şekil 34b. Assicurazioni Generali Han, Giulio Mongeri, İstanbul, 1909
Tipik kat planı
(Gülenaz, 2011, s.176)

Şekil 35. Maçka Elçilik Binası, Giulio Mongeri, İstanbul, 1919
<http://mebk12.meb.gov.tr> (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 36. Majik Sineması, Giulio Mongeri, İstanbul, 1914-1920
<http://www.kadrajcinema.com> (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 37. Karaköy Palas, Giulio Mongeri, İstanbul, 1920 (07.03.2012)

Şekil 38. Maçka Palas, Giulio Mongeri, İstanbul, 1922-1926
<http://tr.wikipedia.org> (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 39. Bulgur Palas, Giulio Mongeri, İstanbul, 1912
<http://www.obarsiv.com>
 (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 40. Nurettin Bey Pavyonu, Giulio Mongeri, İstanbul, 1912-1924
<http://www.timeturk.com>
 (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 41. İstanbul'da bir konut, Giulio Mongeri, 1920'li yıllar
<http://www.bozlu.com>
 (erişim tarihi 08.12.2014)

Şekil 42. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, İstanbul, 1927-1929. Mongeri, Güzelbahçe'deki evin bahçesinde (Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 43. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, İstanbul, 1927-1929. Mongeri, Güzelbahçe'deki evinde kitap okurken (Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 44a. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, İstanbul, 1927-1929.
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 44b. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, İstanbul, 1927-1929.
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 45a. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, bahçesi, İstanbul, 1927-1929.
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 45b. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, bahçesi, İstanbul, 1927-1929.
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 46a. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, İstanbul, 1927-1929.

Mongeri'nin kızı Elena'nın evin önünde düğün fotoğrafı. Fotoğrafta babası Giulio Mongeri de görülmektedir.
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 46b. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, İstanbul, 1927-1929

Elena Hanım'ın evin önünde düğün fotoğrafı
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 47a. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, İstanbul, 1927-1929. Mongeri'nin yaptığı suluboya resmi (Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 47b. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe'deki evi, İstanbul, 1927-1929. Mongeri'nin yaptığı suluboya resmi (Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 48. Maliye Bakanlığı, Yahya Ahmet ve Mühendis İrfan Bey, Ankara, 1925
<http://www.inankara.com.tr/> (erişim tarihi 27.12.2014)

Şekil 49. Ankara Palas, Vedat Tek ve Kemalettin Bey, Ankara, 1927.
<http://www.ankaraarsivi.atilim.edu.tr> (erişim tarihi 10.12.2014)

Şekil 50a. Osmanlı Bankası, Giulio Mongeri, Ankara, 1926 (27.11.2009)

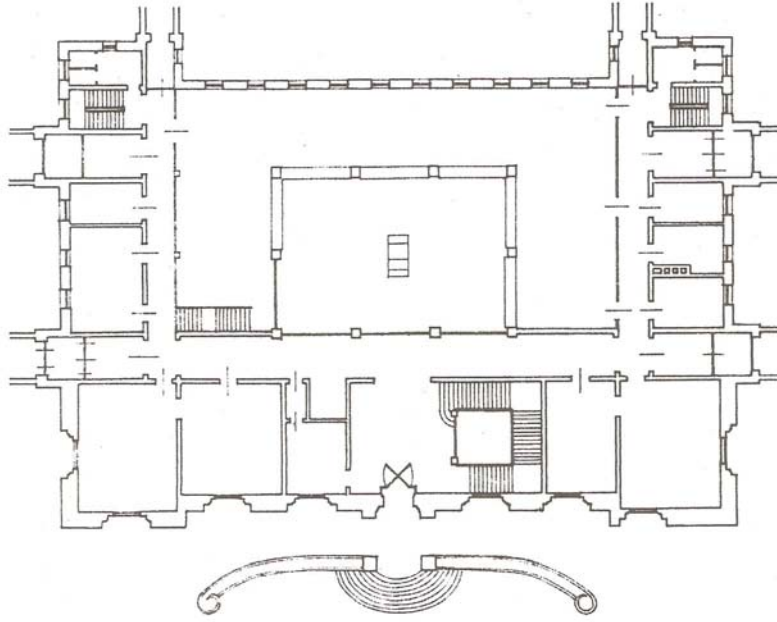
Şekil 50b. Osmanlı Bankası, Giulio Mongeri, Ankara, 1926 (27.11.2009)

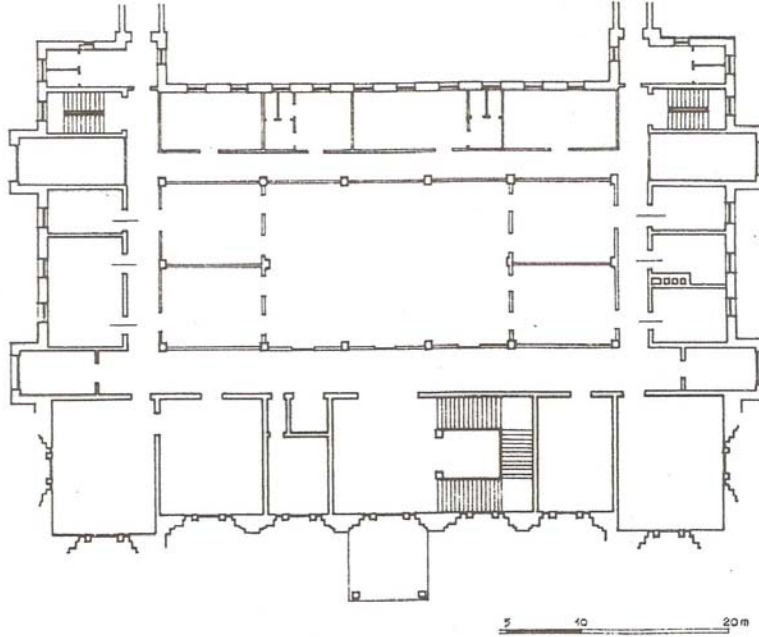
Şekil 51a. Ziraat Bankası, Giulio Mongeri, Ankara, 1926-1929 (31.12.2010)

Şekil 51b. Ziraat Bankası, Giulio Mongeri, Ankara, 1926-1929 (31.12.2010)

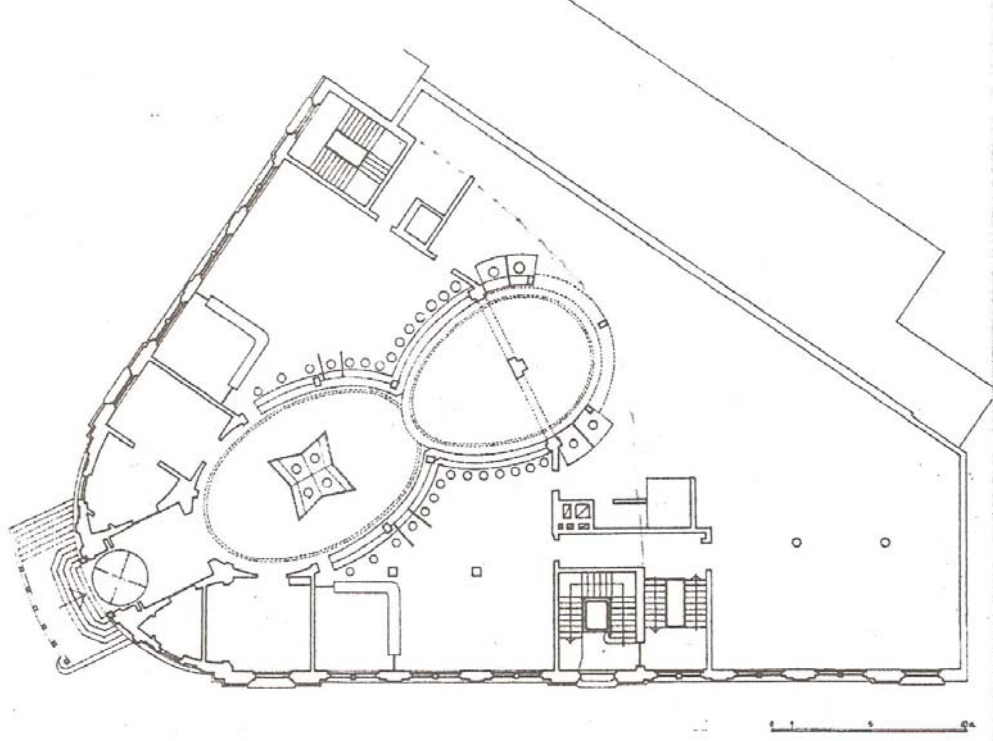
Şekil 51c. Ziraat Bankası, Giulio Mongeri, Ankara, 1926-1929
Zemin kat planı (Aslanoğlu, 2010, s.242)

Şekil 51d. Ziraat Bankası, Giulio Mongeri, Ankara, 1926-1929
1. kat planı (Aslanoğlu, 2010, s.242)

Şekil 52a. Türkiye İş Bankası,
Giulio Mongeri, Ankara, 1929
(31.12.2010)

Şekil 52b. Türkiye İş Bankası, Giulio Mongeri, Ankara, 1929
Zemin kat plan (Aslanoğlu, 2010, s.248)

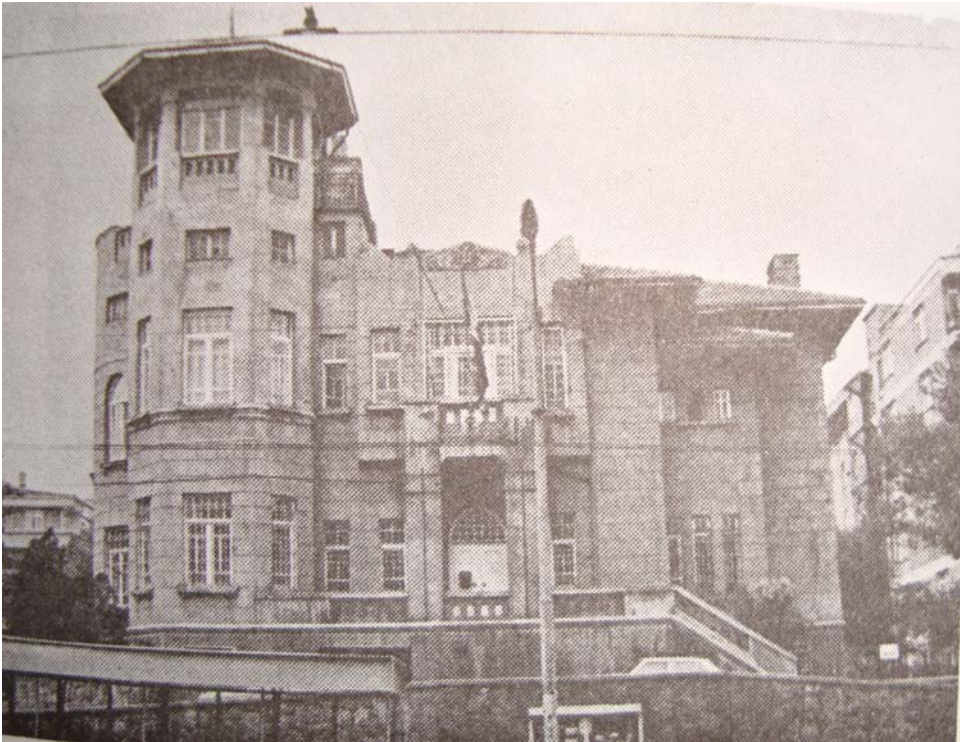
Şekil 54. Osmanlı Bankası, Giulio Mongeri, İzmir, 1926
<http://www.umart.com.tr> (erişim tarihi 27.12.2014)

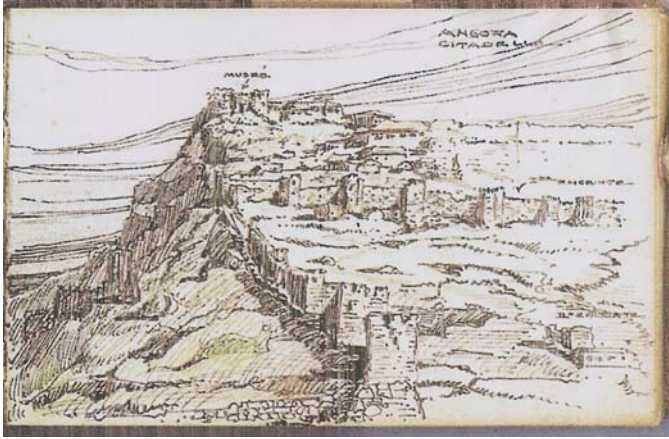
Şekil 55. Ankara Ziraat Bankası Lojmanları, Giulio Mongeri, 1926 (04.01.2011)

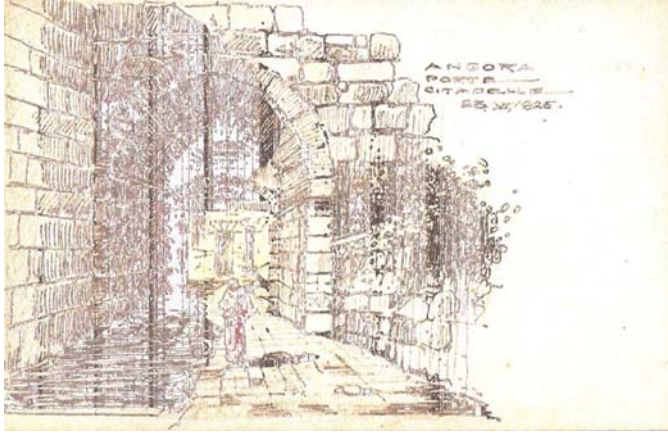
Şekil 56. Ziraat Bankası, Giulio Mongeri, Eskişehir, 1930 (02.09.2011)

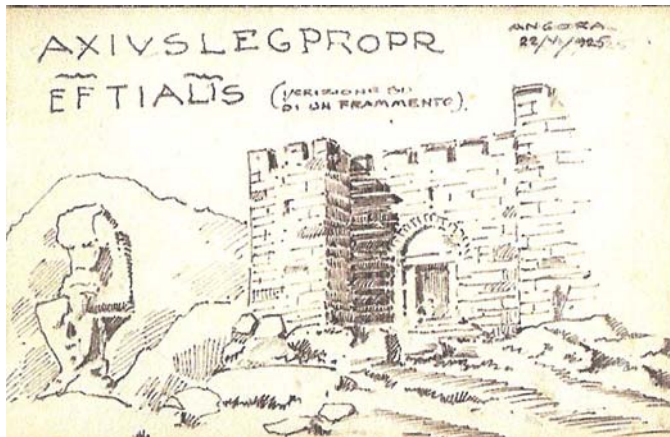
Şekil 57. Macar Elçilik Konutu, Ankara, 1927
(Aslanoğlu, 2010, s.101)

Şekil 58a. Mongeri'nin 1925 tarihli Ankara kalesi çizimi
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 58b. Mongeri'nin 1925 tarihli Ankara kalesi çizimi
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 58c. Mongeri'nin 1925 tarihli Ankara kalesi çizimi
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 59. Mongeri'nin Atatürk için tasarladığı bir yazlık ev
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 60. Bir İlkokul Projesi, Giulio Mongeri
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 61a. Taksim Anıtı altlığı
<http://de.wikipedia.org>
(erişim tarihi 28.12.2014)

Şekil 61b. Taksim Anıtı
<http://www.arkitera.com> (erişim tarihi 28.12.2014)

Şekil 62. Yeni başkenti temsil eden kübik bloklar (Bozdoğan, 2002,84).

Şekil 63. Musiki Muallim Mektebi, Ernst Egli, Ankara, 1927-1928
<http://v2.arkiv.com.tr> (erişim tarihi 27.12.2014)

Şekil 64. İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Ernst Egli, Ankara, 1930
<http://v2.arkiv.com.tr> (erişim tarihi 27.12.2014)

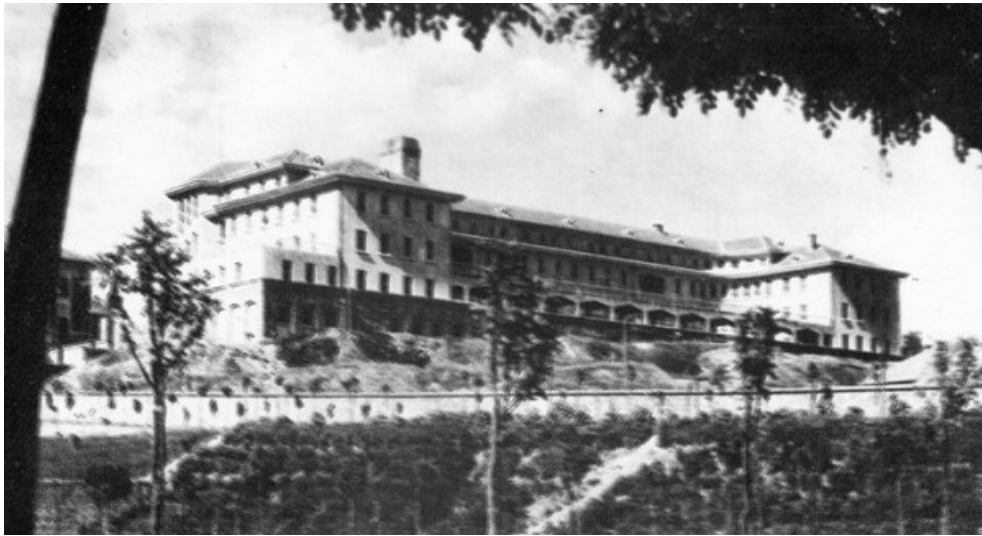
Şekil 65. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ernst Egli, Ankara, 1930
www.ilefarsiv.com (erişim tarihi 27.12.2014)

Şekil 66. Sağlık Bakanlığı, Theodor Jost, Ankara, 1926-1927
www.inankara.com.tr (erişim tarihi 27.12.2014)

Şekil 67. Kızılay Genel Müdürlüğü, Robert Örley, Ankara,
www.inankara.com.tr (erişim tarihi 27.12.2014)

Şekil 68. Numune Hastanesi, Robert Örley, Ankara,
www.inankara.com.tr (erişim tarihi 27.12.2014)

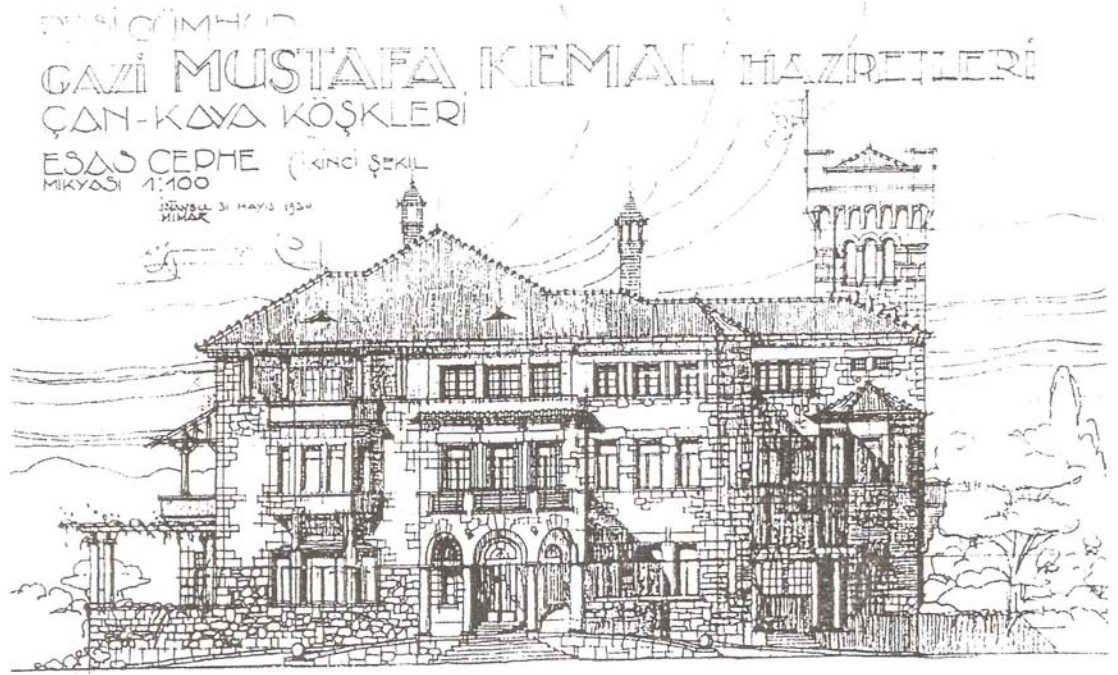
Şekil 69. Genelkurmay Başkanlığı, Clemens Holzmeister, Ankara, 1929-1930
<http://www.tsk.tr> (erişim tarihi 28.12.2014)

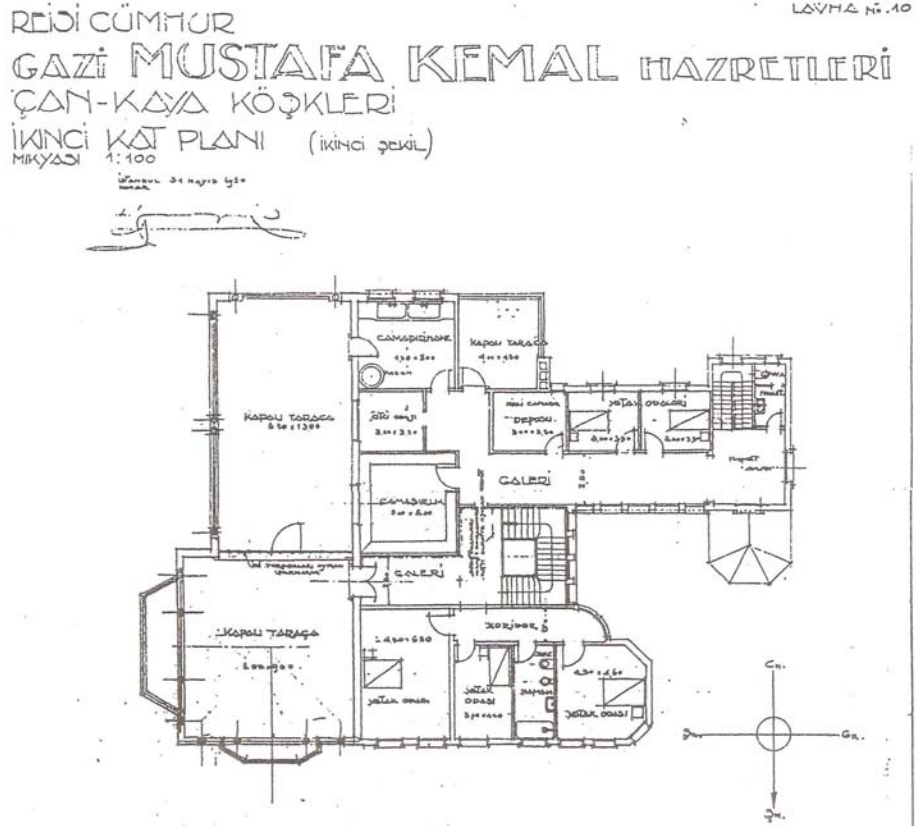
Şekil 70. Kara Harp Okulu, Clemens Holzmeister, Ankara, 1928
<http://www.kho.edu.tr/> (erişim tarihi 28.12.2014)

Şekil 71. Sıhhiye Orduevi, Clemens Holzmeister, Ankara, 1929-1933
www.cankaya.bel.tr
 (erişim tarihi 28.12.2014)

Şekil 72a. Giulio Mongeri'nin Çankaya'da yapılması düşünülen yeni bir Cumhurbaşkanlığı Köşkü için hazırladığı proje, 1930 (Yavuz, 2001, s.408)

Şekil 72b. Giulio Mongeri'nin Çankaya'da yapılması düşünülen yeni bir Cumhurbaşkanlığı Köşkü için hazırladığı proje, ikinci kat planı (Yavuz, 2001, s.408)

Şekil 73. Stoclet House,
Josef Hoffmann, Brüksel,
1905-1911
www.studydroid.com
(erişim tarihi 28.12.2014)

Şekil 74. Ruhlmann
Pavyonu, Pierre Patout,
Paris, 1925
www.vam.ac.uk
(erişim tarihi 28.12.2014)

Şekil 75. Au Bon Marché
Pavyonu, Pomone.
<http://core.ecu.edu>
erişim tarihi 28.12.2014

Şekil 76. Rockefeller Merkezi,
New York
<http://www.nypi.net/>
(erişim tarihi 28.12.2014)

Şekil 77. Chrysler Binası, New York
<http://en.wikipedia.org>
(erişim tarihi 28.12.2014)

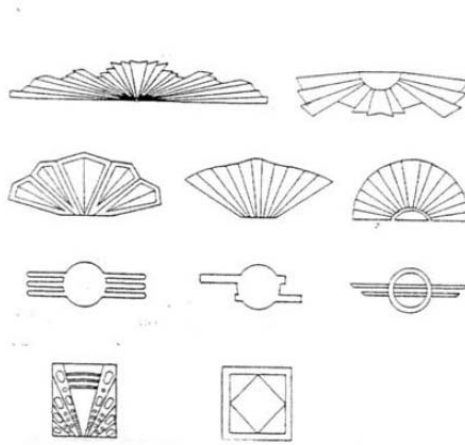
Şekil 78. Empire States Binası, New York
<http://de.wikipedia.org>
(erişim tarihi 28.12.2014)

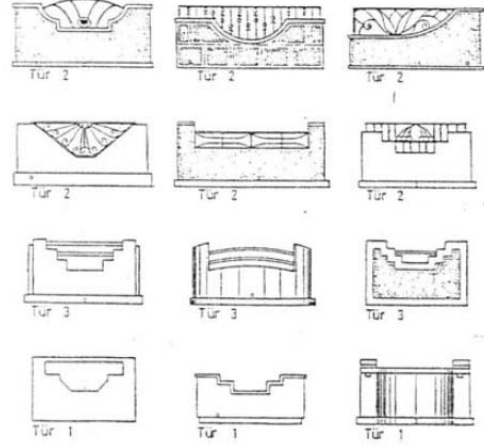
Şekil 79a. Bosfor Apartmanı,
Mimar Macaroğlu Sami,
Giriş cephesi
(Mimar, 1932-10, s.279)

Şekil 79b. Bosfor Apartmanı,
Mimar Macaroğlu Sami,
Kapı detay
(Mimar, 1932-10, s.280)

Çatı bitişlerinde, pencere altlarında, aralarında ve düşey silme bitimlerinde karşılaşılan süsleyici motifler.

Fransız Penceresi ve balkon korkuluklarında karşılaşılan stil örnekleri.

Şekil 80. İstanbul'da Art Deco üslubunun Feriköy ve Kurtuluş bölgesindeki örnekleri (aktaran Kaprol, 2002, s.177).

Şekil 81a. Pertev Apartmanı, Vedat Tek (Mimar, 1933-02, s.45)

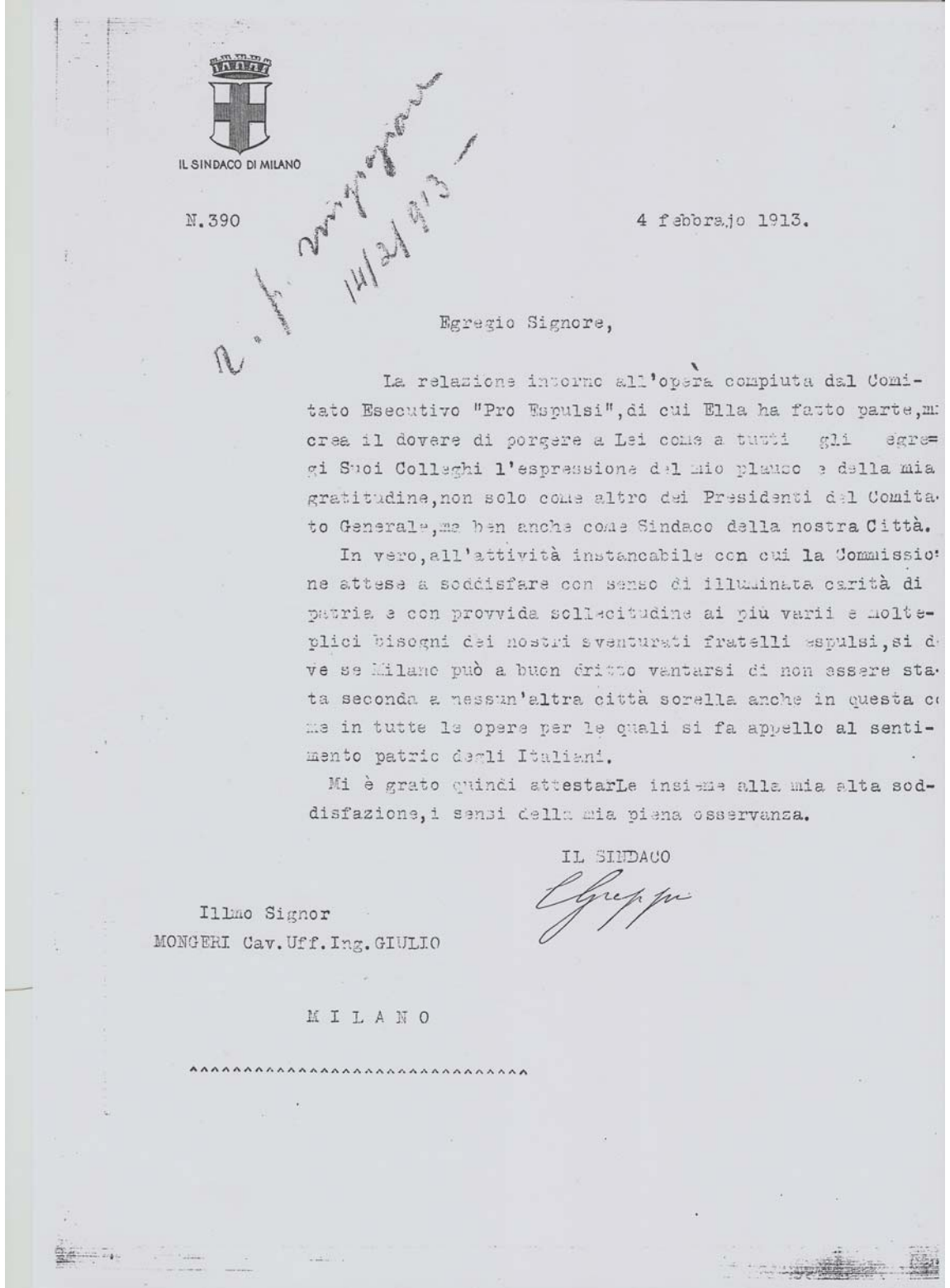
Şekil 81b. Pertev Apartmanı, Vedat Tek, (Mimar, 1932-02, s.46)

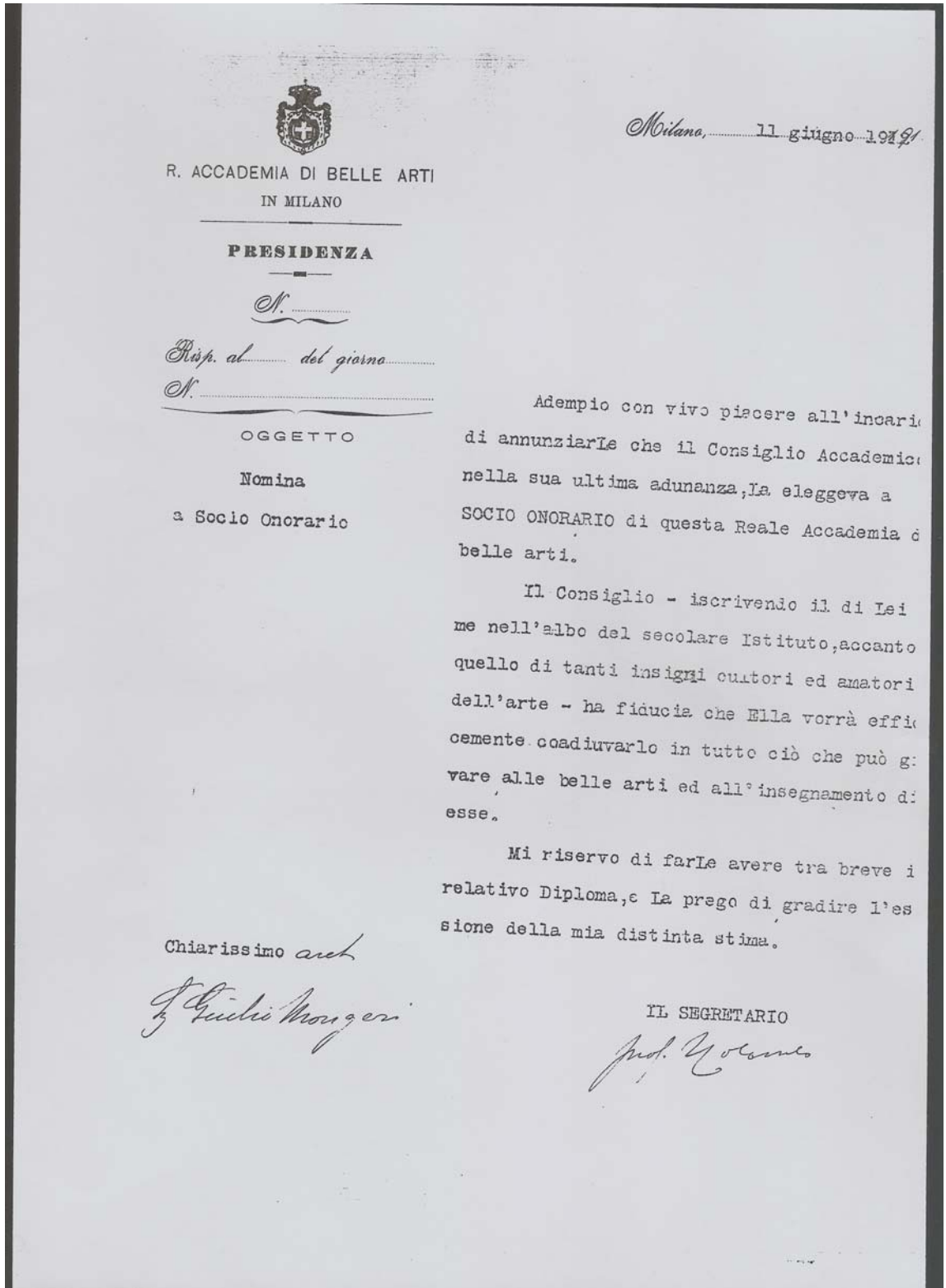
Şekil 82a. Halit Ziya Uşaklıgil Apartmanı,
İstanbul, Vedat Tek
(Mimar, 1934, s.226)

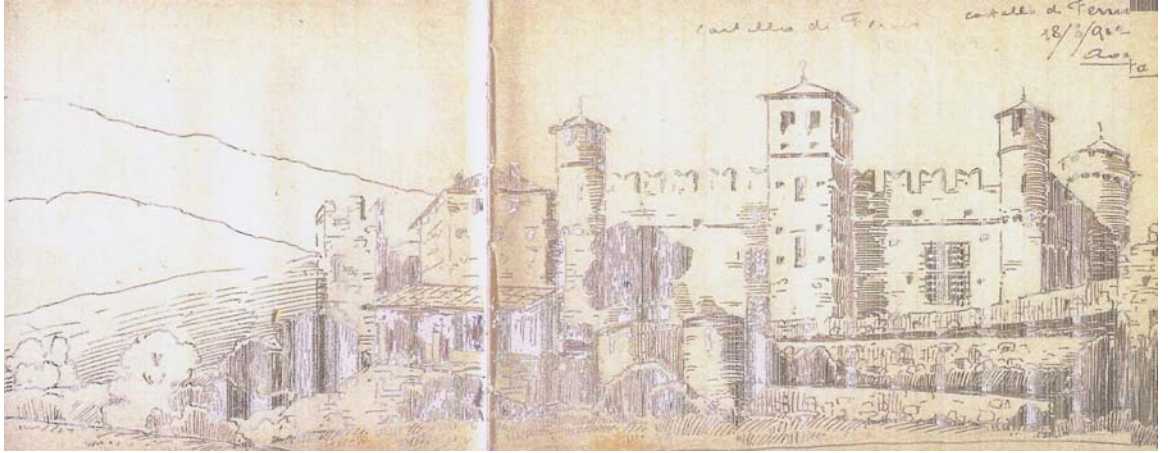
Şekil 82b. Halit Ziya Uşaklıgil
Apartmanı, İstanbul, Vedat Tek
(Mimar, 1934, s.227)

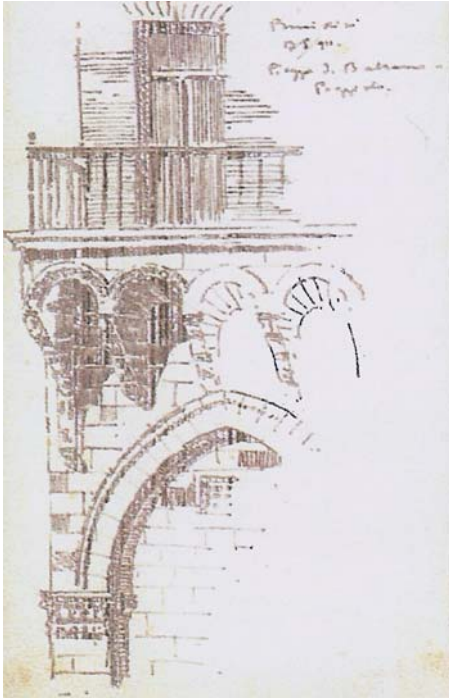
Şekil 83. Trablusgarp Savaşı nedeniyle "sürgün edilen" İtalyanların ihtiyaçlarıyla ilgili yardımda bulunduğu için Milano Belediyesi tarafından kendisine gönderilen teşekkür belgesi (Anita Elagöz aile arşivi)

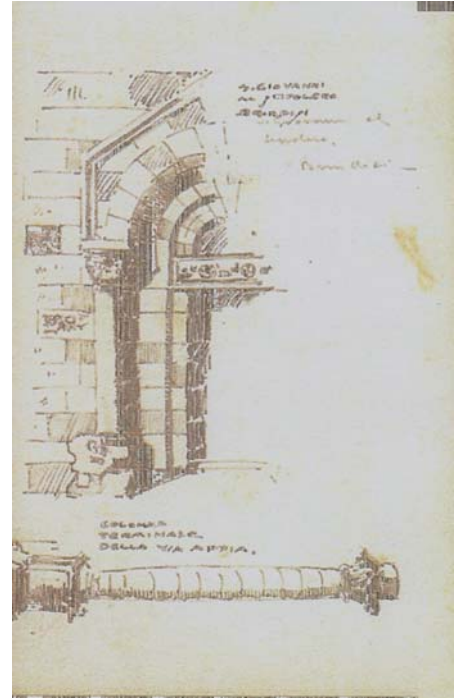
Şekil 84. Brera Güzel Sanatlar Akademisi tarafından Mongeri'ye verilen ve Onur Üyesi olduğunu gösteren belge (Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 85. Giulio Mongeri'nin yaptığı 1902 Aosta'dan bir manzara (Anita Elagöz aile arşivi)

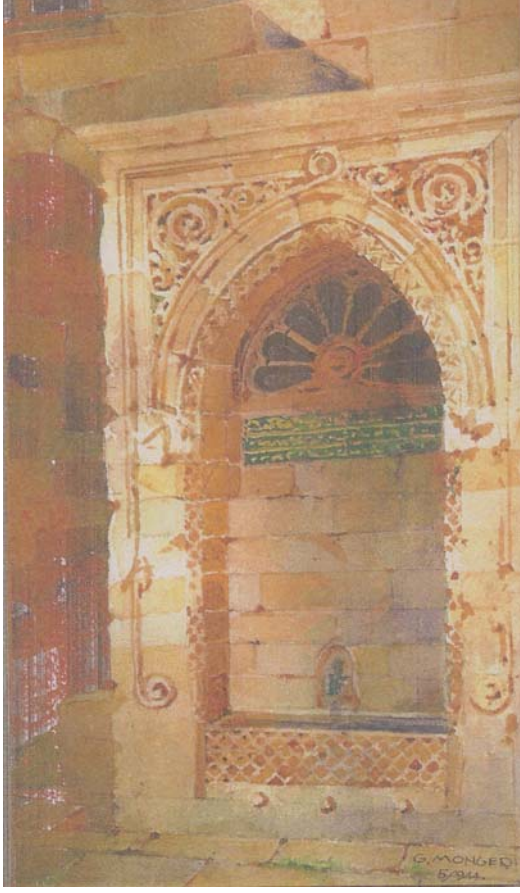
Şekil 86. Giulio Mongeri'nin yaptığı 1911 tarihli bir çizim, Brindisi (Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 87. Giulio Mongeri'nin yaptığı 1911 tarihli bir çizim (Anita Elagöz aile arşivi)

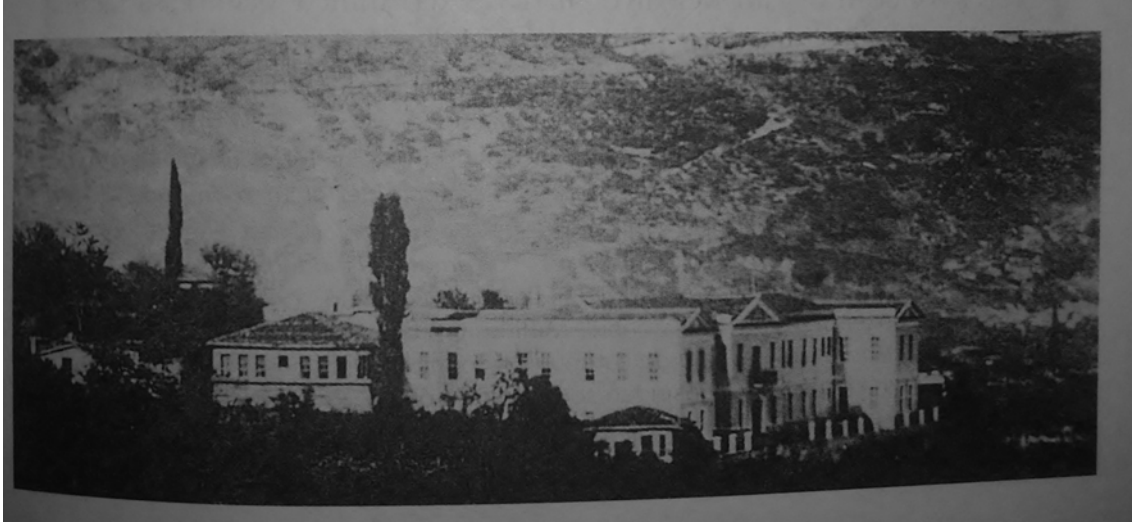
Şekil 88. Giulio Mongeri'nin yaptığı 1944 tarihli suluboya cami resmi
(Anita Elagöz aile arşivi)

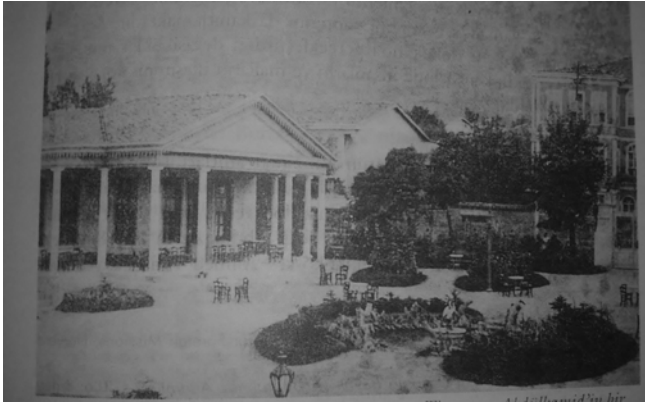
Şekil 89. Giulio Mongeri'nin yaptığı
1944 tarihli suluboya resim
(Anita Elagöz aile arşivi)

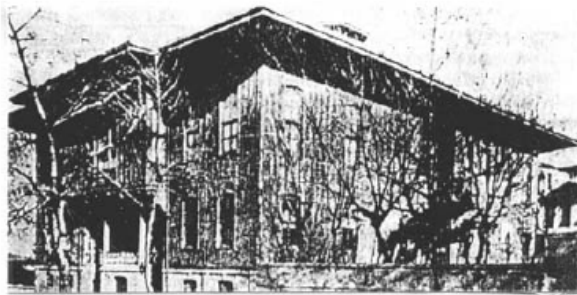
Şekil 90. Giulio Mongeri'nin yaptığı
1945 tarihli Venedik'te bir su kemeri
(Anita Elagöz aile arşivi)

Şekil 91. Ahmet Vefik Paşa Hastanesi, 1868
(Saint-Laurent, 1992, s.93.)

Şekil 92. Ahmet Vefik Paşa
Tiyatrosu, 1879
(Saint-Laurent, 1992, s.89)

Şekil 93. Bursa Belediyesi, 1879
(Saint-Laurent, 1992, s.95).

Şekil 94. Bursa Postane ve Telgraf
İdaresi.
(Saint-Laurent, 1992, s.95)

Şekil 95. Bursa Vilayet
Binası
(20.09.2012)

Şekil 96. Bursa Adliye
Binası
(08.05.2013)

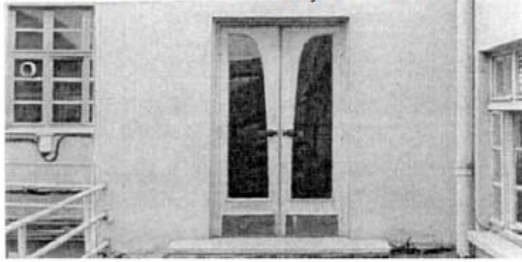
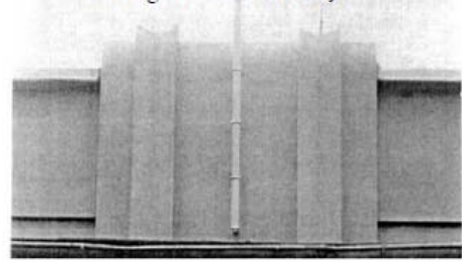
Şekil 97. Bursa Maliye
Binası
(20.09.2012)

Yemekhane Binasının Dış Görünümü

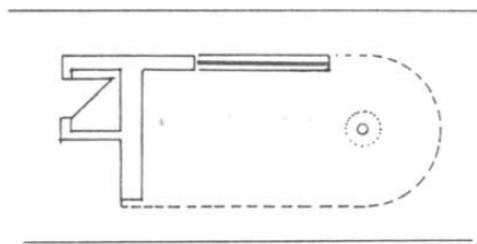
İdari Bloğun Genel Görünüşü

İdari Bloğun Servis Avlusuna Çıkış
Kapısının GörünüşüMerinos Kompleksinin Çatı
Bitişinden Ayrıntı

Şekil 98. Merinos Fabrika Tesisi ve Lojmanları
Kaprol, 2002, s.183.

Şekil 99. Cephesinde Art Deco stili bezeme öğeleri yer alan konut örneği
Kaprol, 2002, s.181

Şekil 100. Çelik Palas'ın karşısındaki 1997'de yıkılan otobüs durağı
Kaprol, 2002, s. 183

Şekil 101. Tayyare Sineması, Arif Hikmet Koyunoğlu, 1932
(08.05.2013)

Şekil 102. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu, Münevver Belen, 1938-1940
(08.05.2013)

Şekil 103. Yapı Kredi Bankası, Arif Hikmet Holtay, 1948
(Kaprol, 2002, s.180)

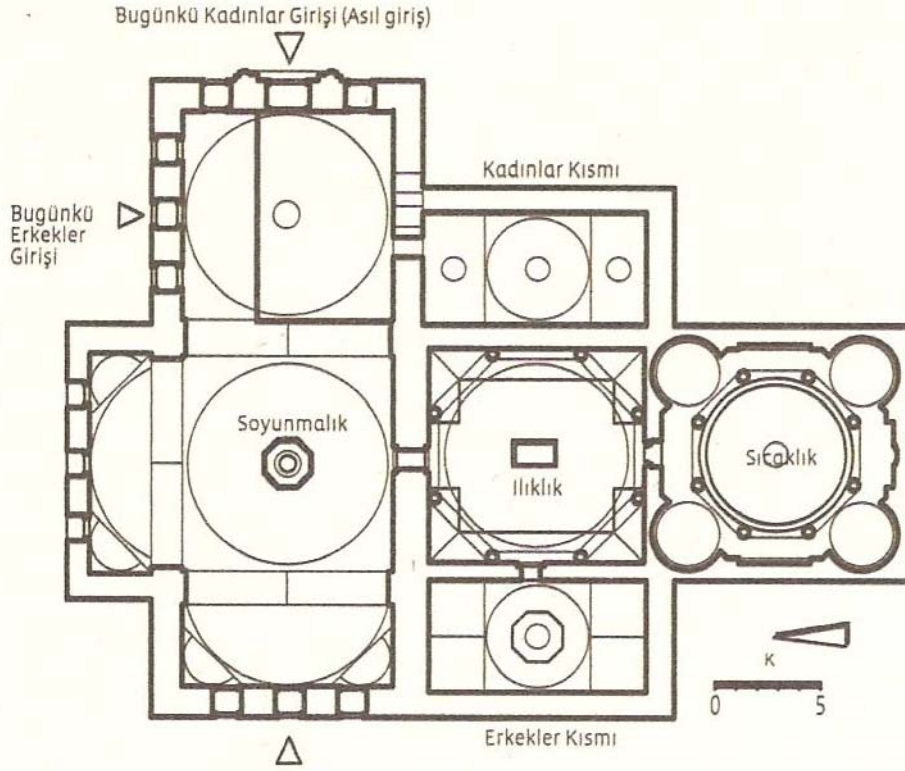
Şekil 104. İş Bankası, Arif Hikmet Holtay, 1950
(Kaprol, 2002, s.180)

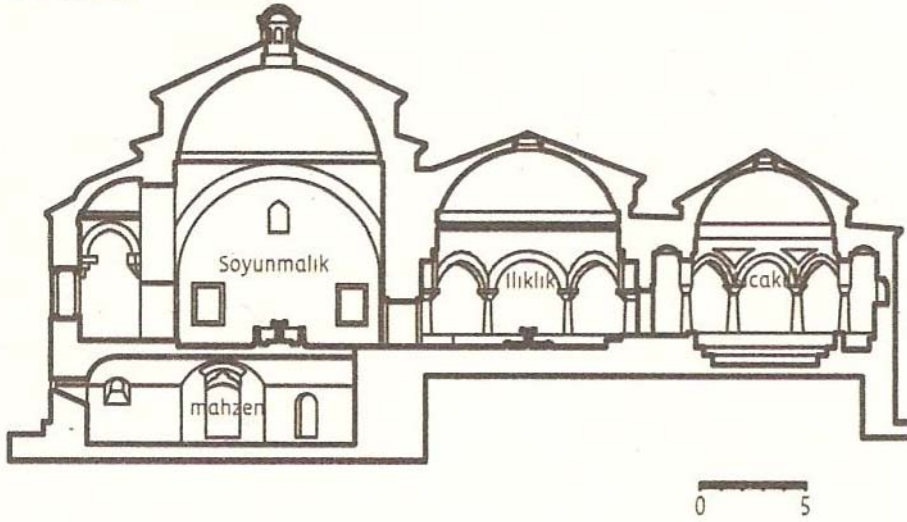
Şekil 105a. Eski Kaplıca
www.ets.tur (erişim tarihi 27.12.2014)

Şekil 105b. Eski Kaplıca Sıcaklık
www.lifeinbursa.com (erişim tarihi 27.12.2014)

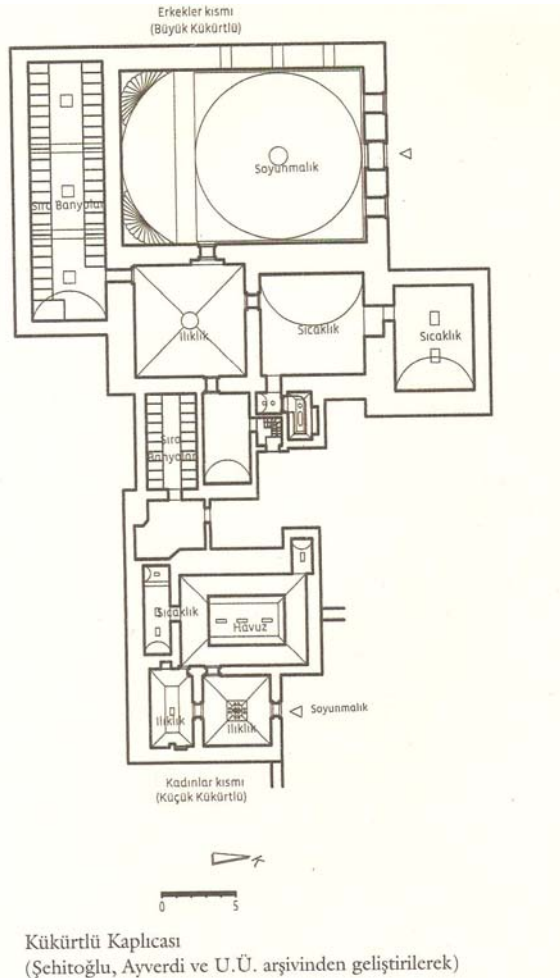
Eski Kaplıca, plan
(Şehitoğlu, A. Gabriel'den geliştirilerek)

Eski Kaplıca, uzunlamasına kesit
(Şehitoğlu, A. Gabriel'den geliştirilerek)

Şekil 106a. Kükürtlü Kaplıcası
www.uludag.edu.tr (erişim tarihi 27.12.2014)

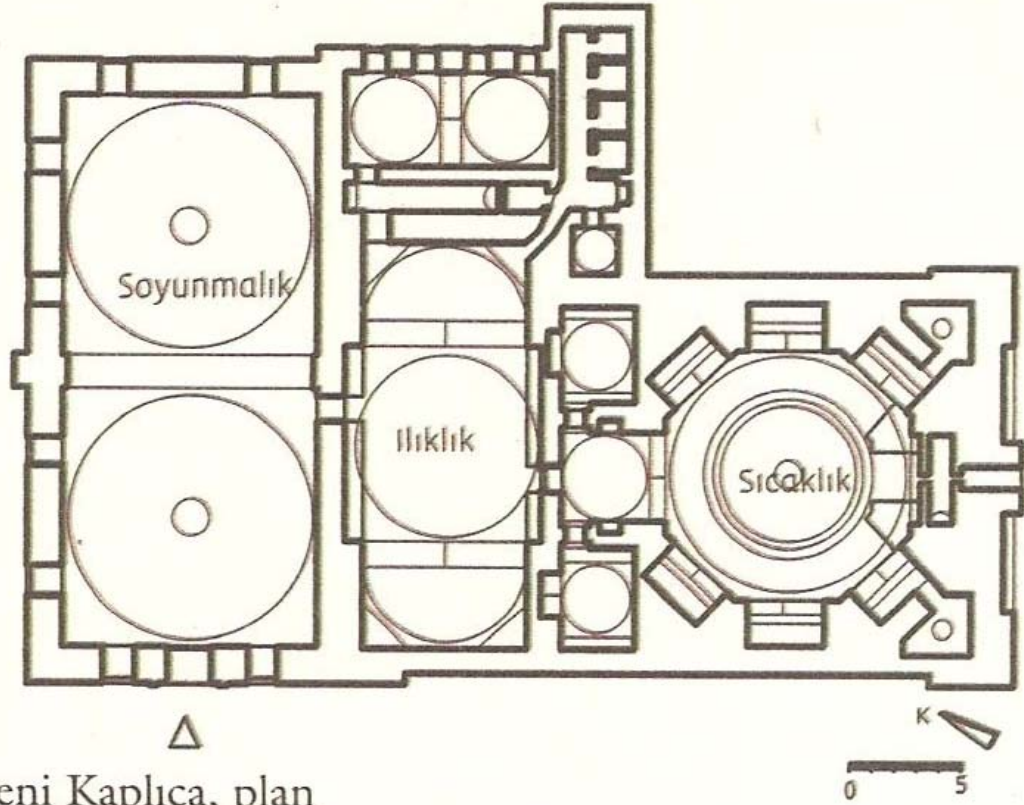
Şekil 106b. Kükürtü Kaplıcası, plan
Şehitlioğlu, 2008, s.113

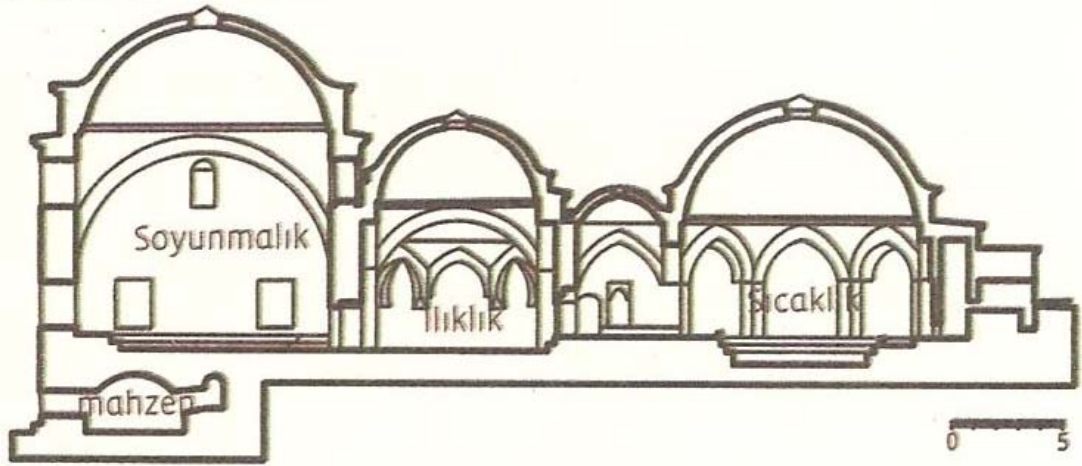
Şekil 107a. Yeni Kaplıca Sıcaklık Bölümü
www.kulturportali.gov.tr (erişim tarihi 28.12.2014)

Şekil 107b. Yeni Kaplıca
www.yenikalplica.com.tr (erişim tarihi 28.12.2014)

Yeni Kaplıca, plan
(Şehitoğlu, A.Gabriel'den geliştirek.)

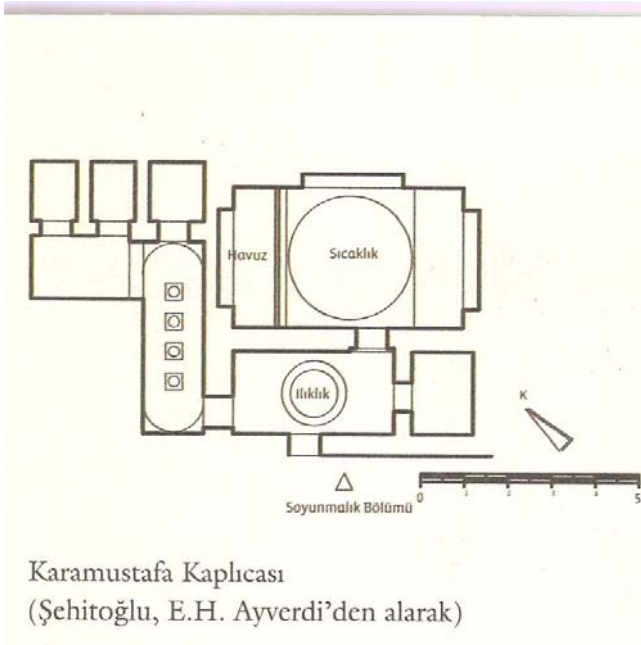

Yeni Kaplıca, uzunlamasına kesit
(Şehitlioğlu, A.Gabriel'den geliştirek.)

Şekil 107c. Yeni Kaplıca, plan
Şehitlioğlu, 2008, s.120

Şekil 108a. Karamustafa Paşa Kaplıcası
www.lifeinbursa.com (erişim tarihi 27.12.2014)

Şekil 108b. Karamustafa Paşa
Kaplıcası, plan
Şehitlioğlu, 2008, s.124

Şekil 109. Hotel Splendid
(Dostoğlu, 2001, s317)

Şekil 110. Hotel
Continental
(Dostoğlu, 2001, s.329)

Şekil 111a. Çekirge Palas (Dostoğlu, 2001, s.325)
Şekil 111b. Çekirge Palas (Dostoğlu, 2001, s.327)

Şekil 112. Ada Palas, Şifa Oteli, Atlas Oteli, Demirci Oteli, Özhayat Oteli (Dostoğlu, 2001, s.323)

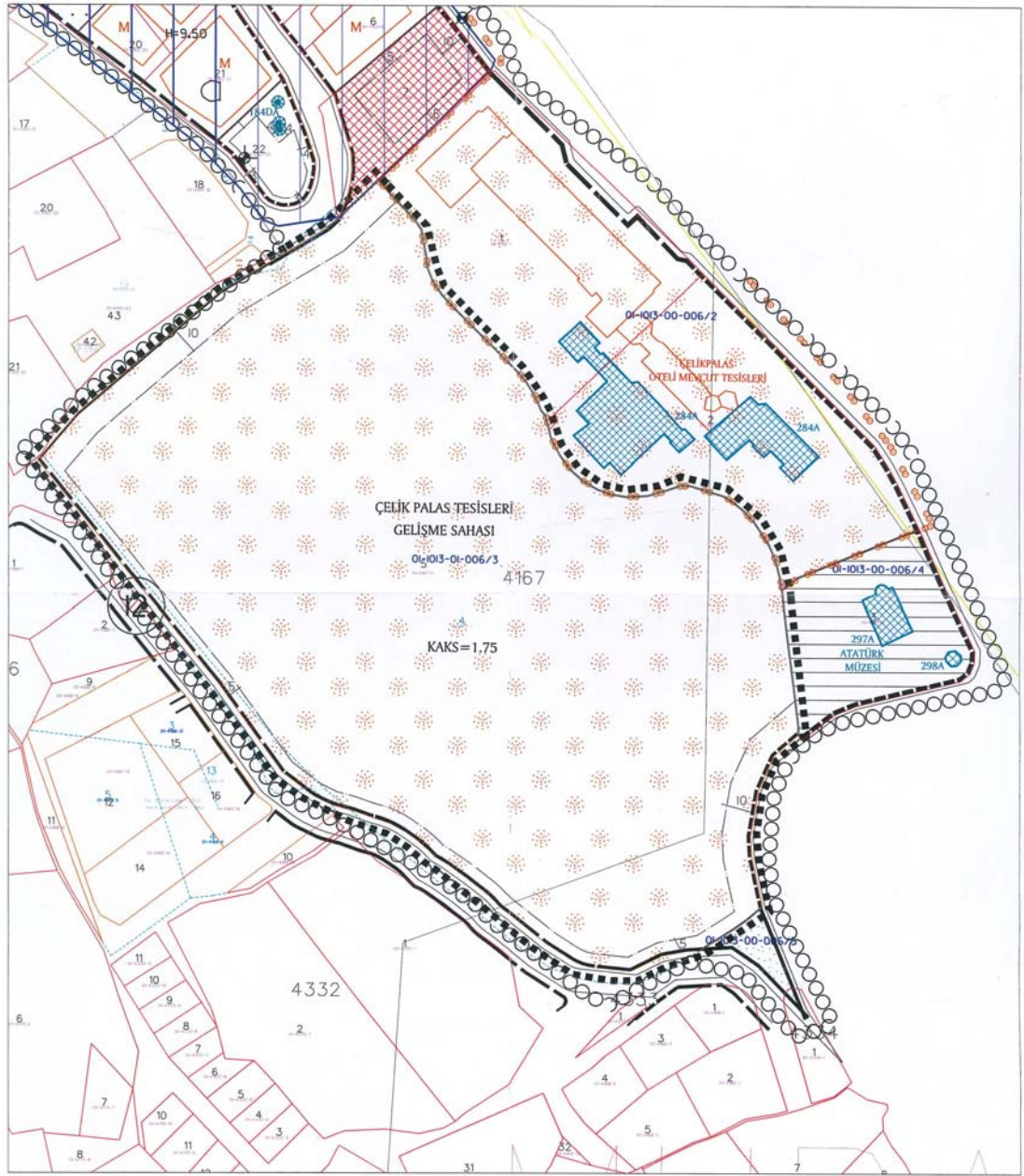
Şekil 113a, Hotel Anatolie (Dostoğlu, 2011, s.321)

Şekil 113b. Hotel Anatolie (Dostoğlu, 2001, 2.459)

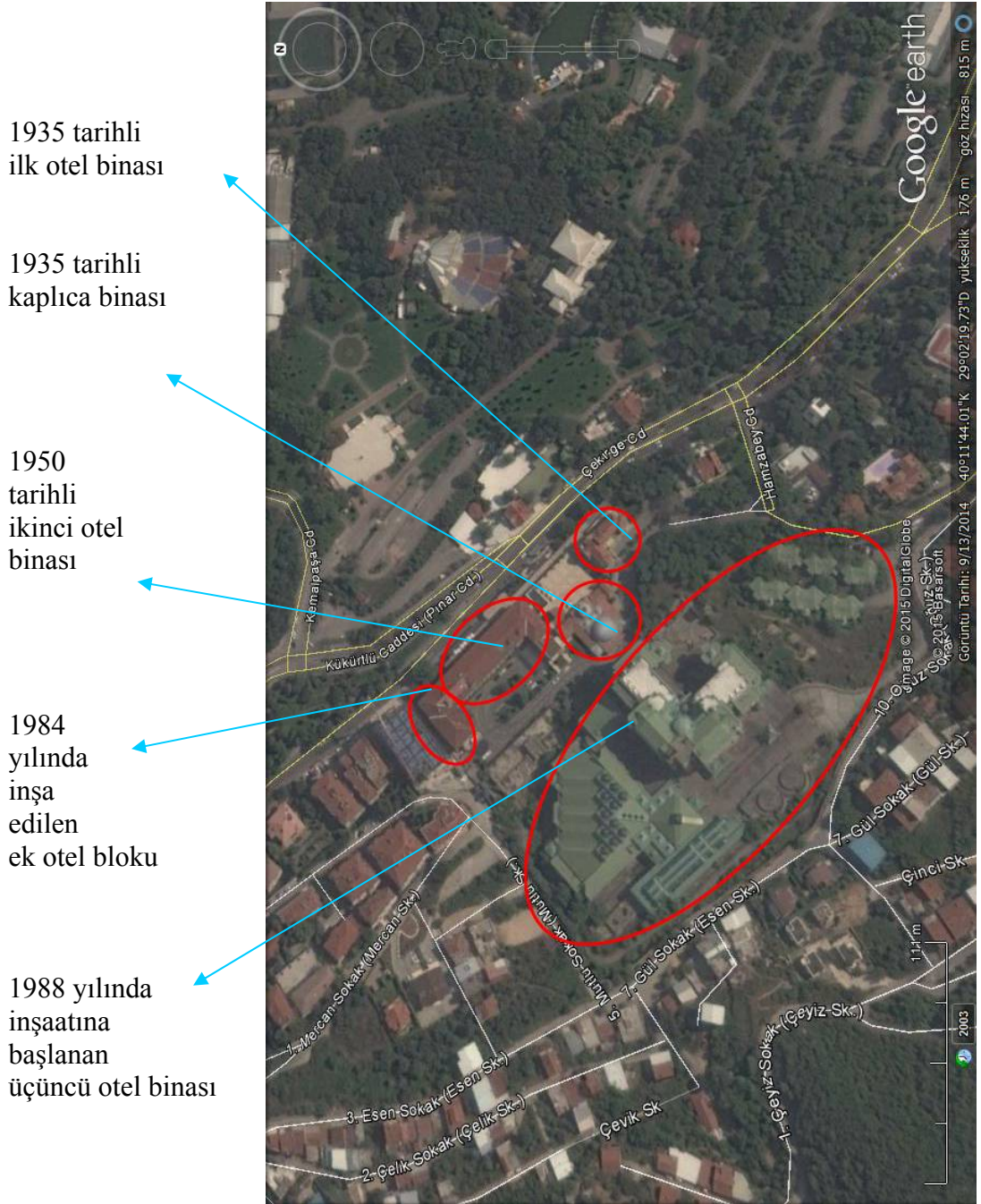

Şekil 113c. Hotel Anatolie (Dostoğlu, 2001, s.261)

1/1.25

Şekil 114. Osungazi Belediyesi'nin imar planını sayısalılaştırma çalışmaları sonrasında Belediye Başkanlığı'nca onaylanan 1/1000 ölçekli 31.01.2003 gün ve 16021013/278 sayılı Süleyman Çelebi Çelik Palas Arsası İmar Planı.

Şekil 115. Yapı topluluğunun güncel durumu (Google Earth, uydu fotoğrafı)

Şekil 116a. Atatürk Evi Müzesi (18.09.2012)

Şekil 116b. Atatürk Evi Müzesi bahçesi (18.09.2012)

Şekil 117. Yapı topluluğunun kentten görünümü. (17.09.2012)

Bursada, hususi foto muhabirimizin aldığı resimlerden: Solda Büyük Şef Merinos fabrikasını açtıktan sonra, ortada istirahat salonunda, sağda Dahiliye Vekilile beraber Çelikpalas bahçesinde bir istirahat vakfesi...

Şekil 118a. Atatürk'ün Çelik Palas'ı ziyareti (4 şubat 1938 Cumhuriyet Gazetesi)

Ulu Önder, dün Bursadan Mudanyaya hareketlerinden biraz evvel Çelikpalas bahçesinde bir gezinti esnasında

Şekil 118b . Atatürk'ün Çelik Palas'ı Ziyareti (4 şubat 1938 Cumhuriyet Gazetesi)

Şekil 119. Bursa kartpostallarında Çelik Palas
Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi

Şekil 120. Bursa kartpostallarında Çelik Palas
Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi

Şekil

Şekil 121. Bursa kartpostallarında Çelik Palas
Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi

Şekil 122. Bursa kartpostallarında Çelik Palas
Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi

Şekil 123. Bursa Çelik Palas'ın merdivenlerinde fotoğraflar
Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi

Şekil 124. Çelik Palas'ın merdivenlerinde fotoğraf
<http://nimetabla.com/nimetablakimdir>
(erişim tarihi 08.12.2014)

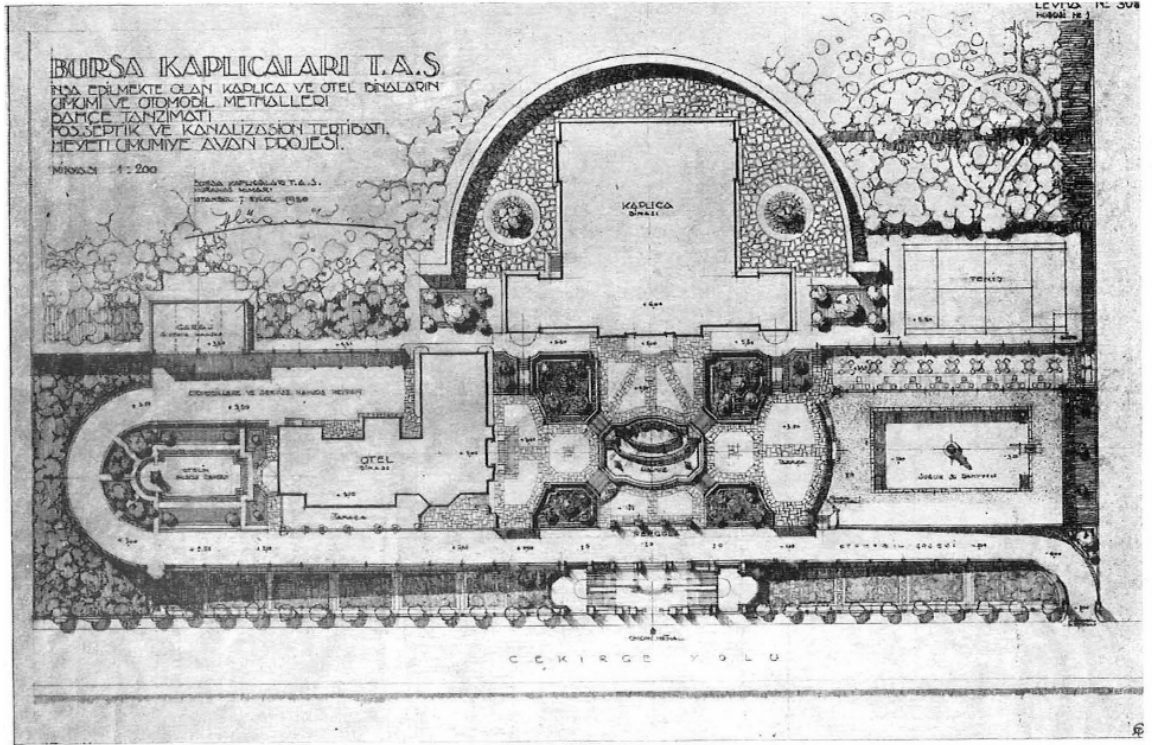
Şekil 125. Çelik Palas'ın merdivenlerinde fotoğraf Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi

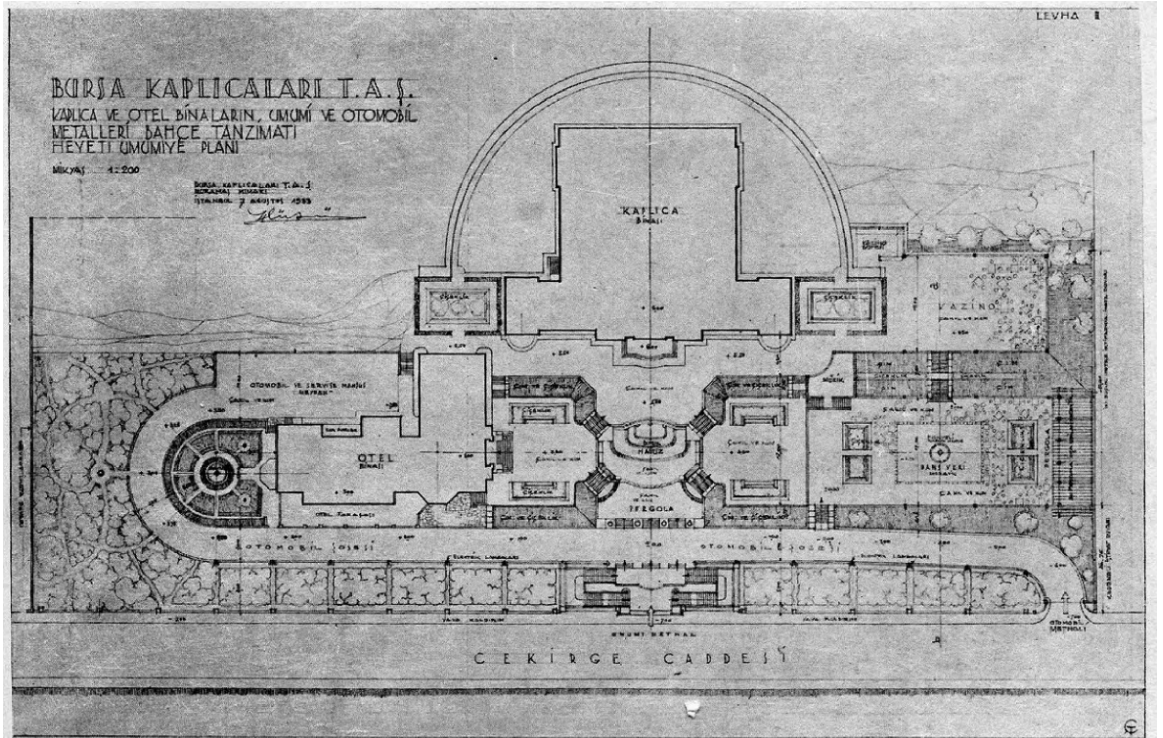
Şekil 126. Bursa Çelik Palas bahçesindeki havuz kenarında bir fotoğraf
Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi

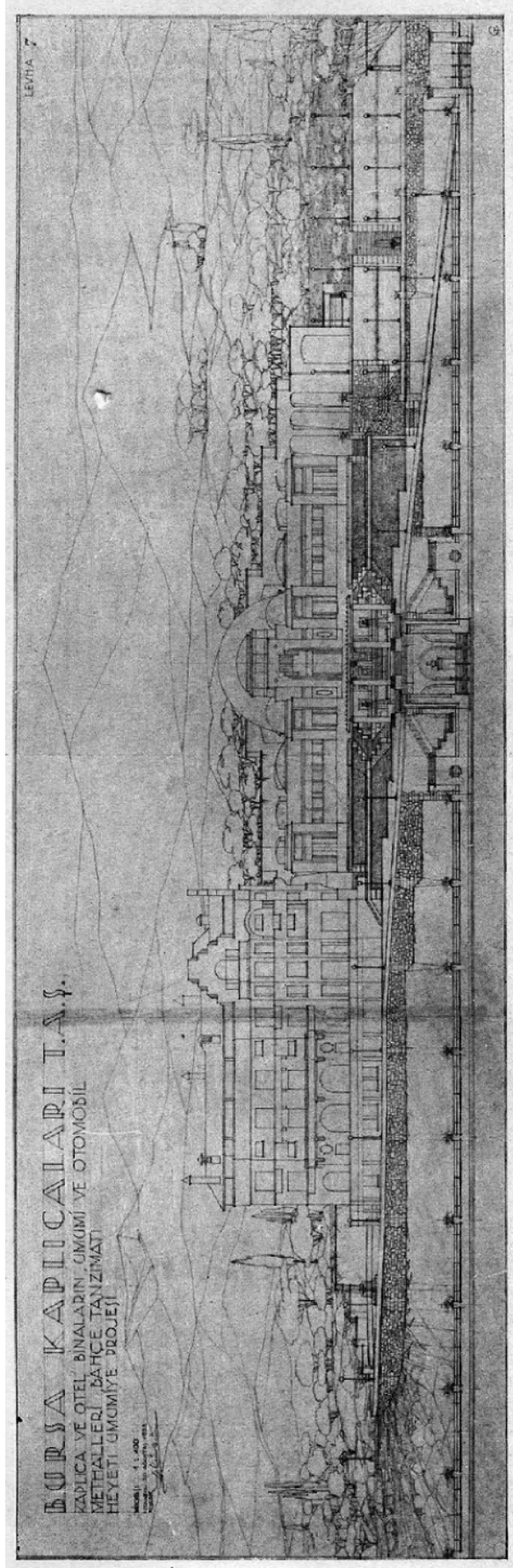
Şekil 127. Bursa Çelik Palas bahçesindeki havuz kenarında bir fotoğraf
Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi

Şekil 128. Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası vaziyet planı, 1930
(Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1,16)

Şekil 129. Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası vaziyet planı, 1933
(Kaplıca Otel Bahçe, 1933-9-10, 293)

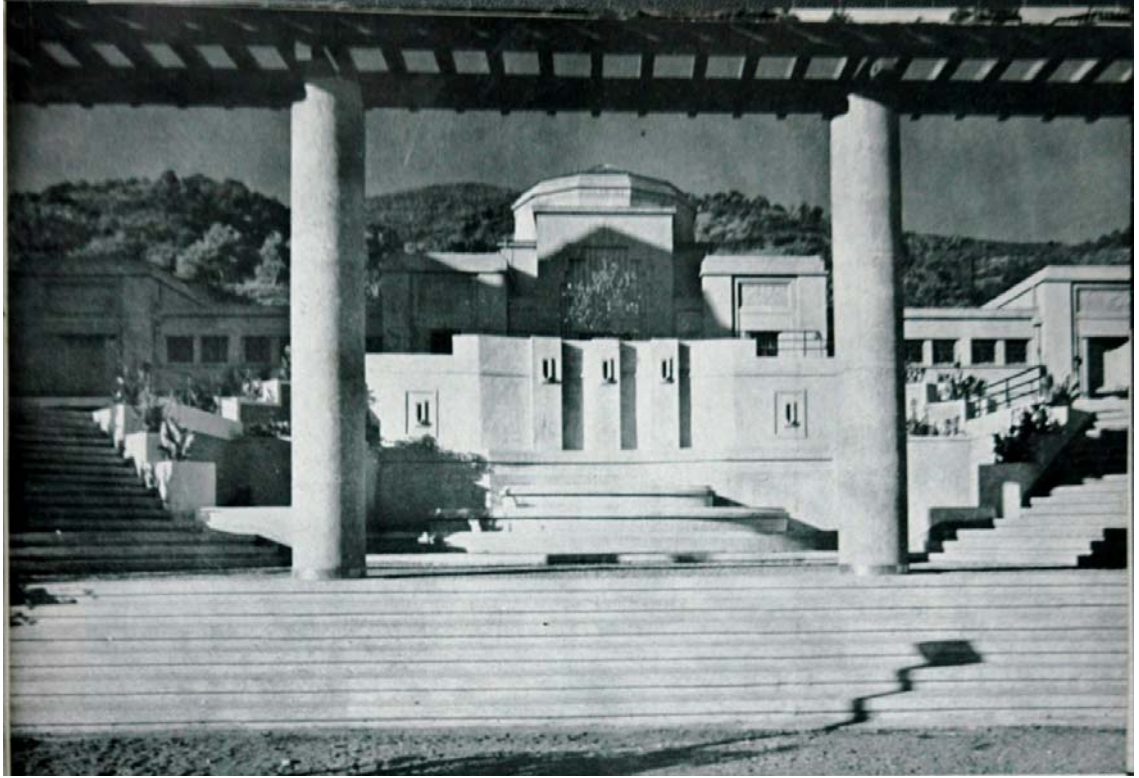
Şekil 130. Çelik Palas Oteli, genel görünüm
(Kaplıca Oteli Bahçe, 1933-9-10, 292)

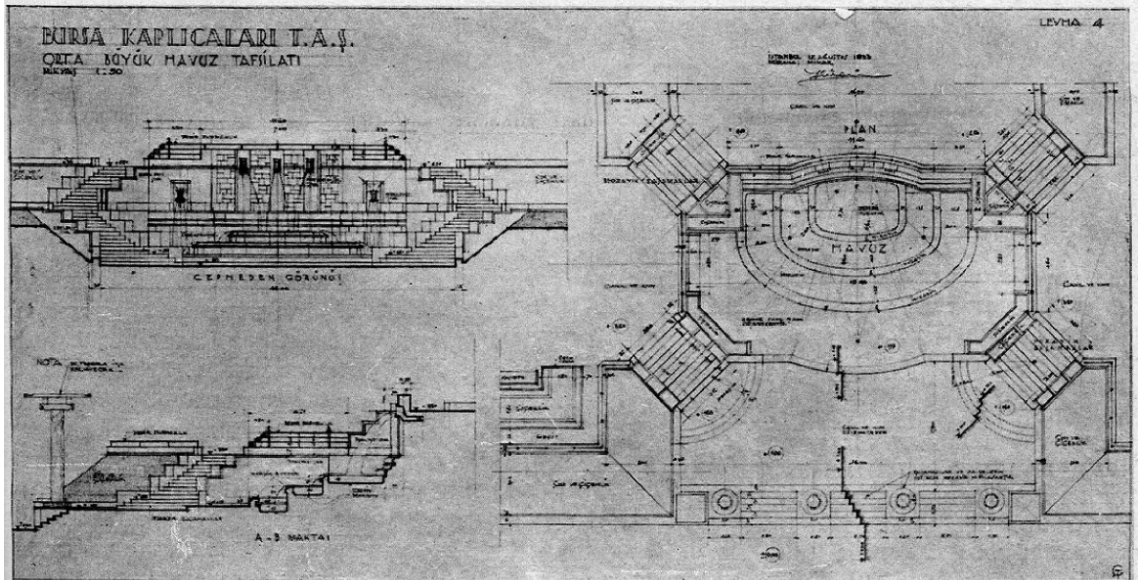
Şekil 131. Avluda farklı kotlarda yer alan teraslar
(Refik, Ahmet, 1936-12, 2-10)

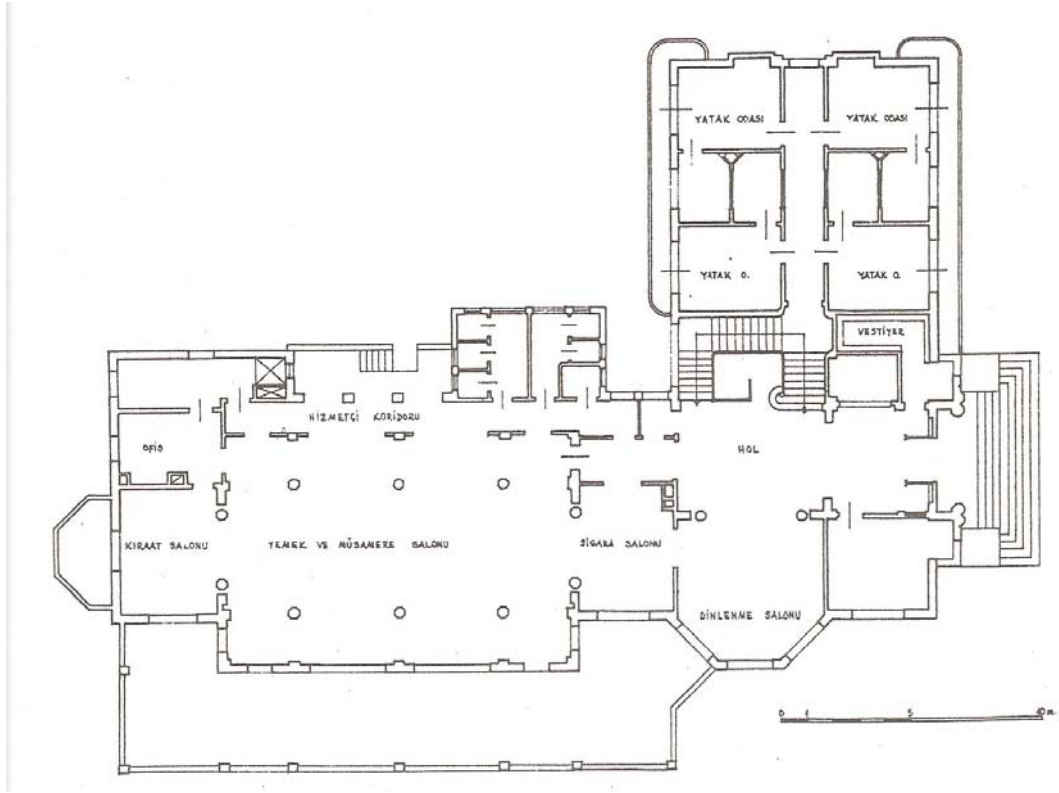
Şekil 132. Avluda farklı kotlarda yer alan teraslar
(Çelik Palas., 2011, c.3, s.658-659)

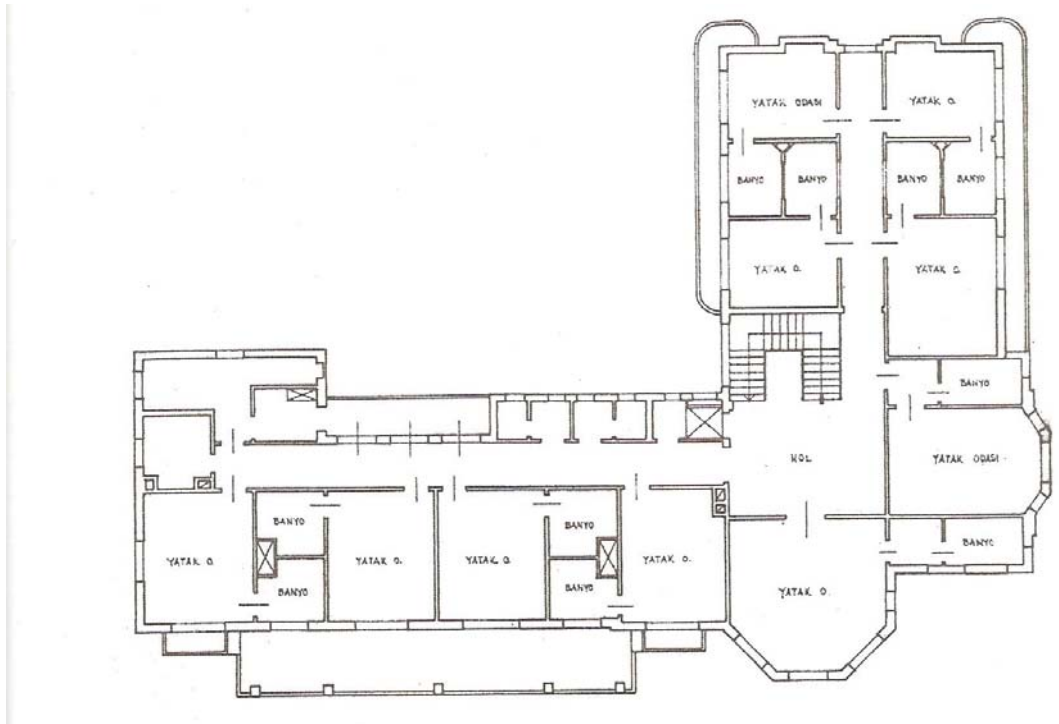
Şekil 133. Avluda kademeli olarak yükselen havuz
(Refik, Ahmet, 1936-12, 2-10)

Şekil 134. Avluda kademeli olarak yükselen havuz planı
(Kaplıca Oteli Bahçe, 1933-9-10, 293)

Şekil 135a. Çelik Palas Oteli Zemin Kat Planı
(Aslanoğlu, 2010, s.277)

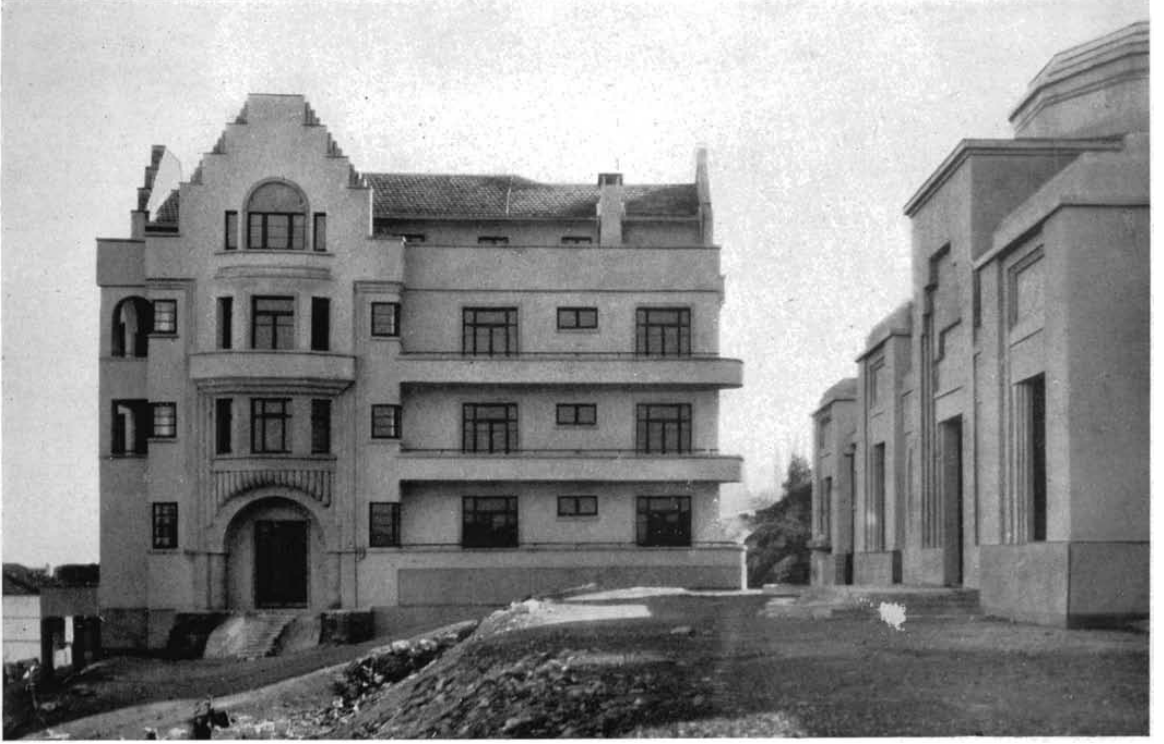
Şekil 135b. Çelik Palas Oteli 1. Kat Planı
(Aslanoğlu, 2010. s.277)

Şekil 136a. Çelik Palas Oteli, yemek salonu (Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 13)

Şekil 136b. Çelik Palas Oteli Yemek Salonu (07.05.2013)

Şekil 137a. Çelik Palas avluya bakan giriş cephesi (Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 12)

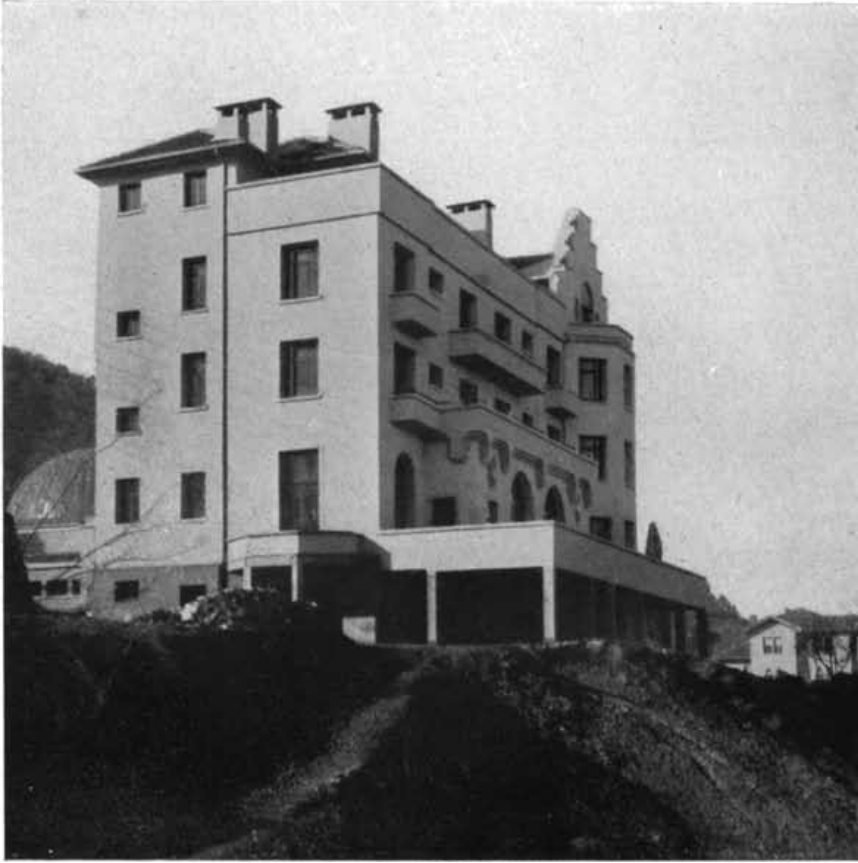
Şekil 137b. Çelik Palas avluya bakan giriş cephesi (07.05.2013)

Şekil 138a. Çelik Palas Oteli, avluya bakan giriş cephesi
(Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 7)

Şekil 138b. Çelik Palas avluya bakan giriş cephesi (07.05.2013)

Şekil 139a. Çelik Palas Oteli, caddeye bakan cephe ve yan cephe (Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 11)

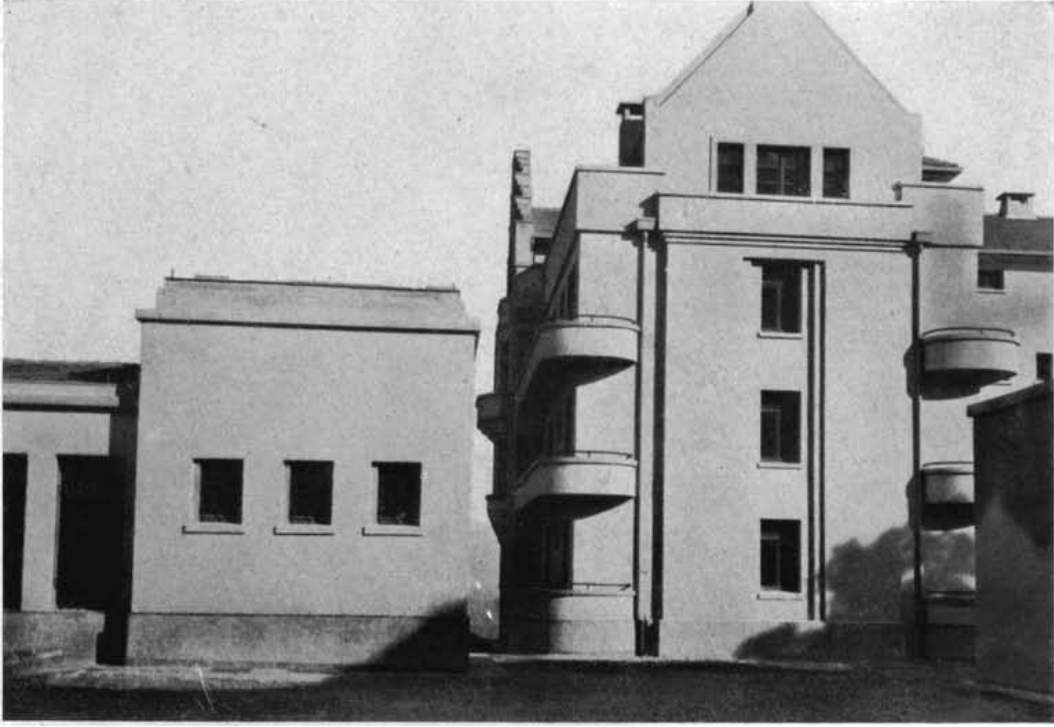
Şekil 139b. Çelik Palas Oteli, caddeye bakan cephe ve yan cephe (07.05.2013)

Şekil 140a. Çelik Palas Oteli, yan ve arka cephe (www.gittigidiyor.com)

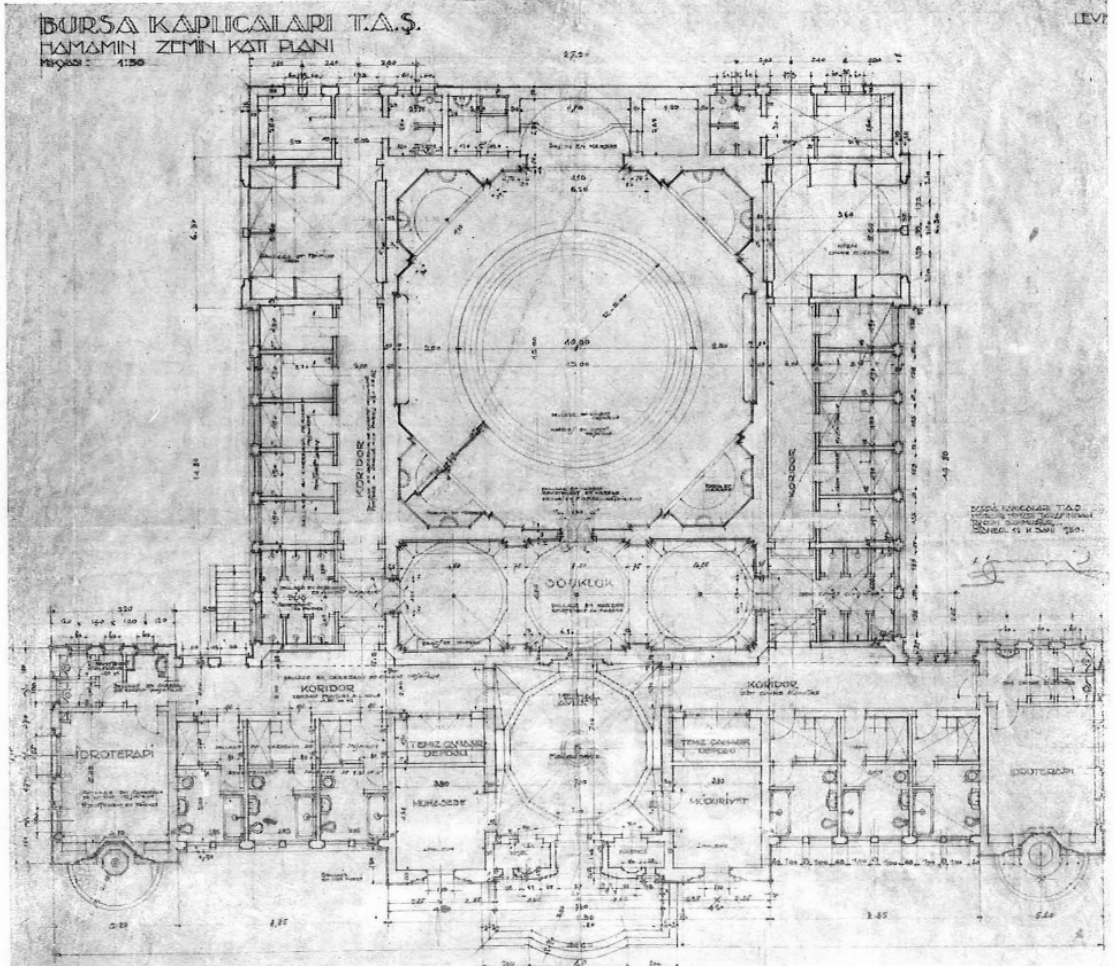
Şekil 140b. Çelik Palas Oteli, yan ve arka cephe (07.05.2013)

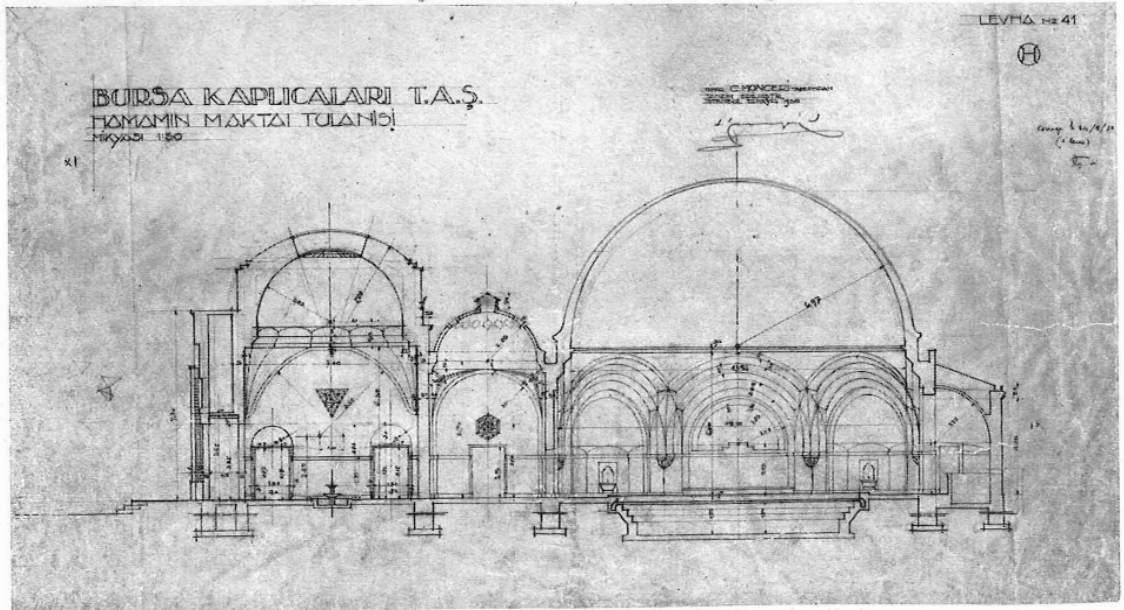
Şekil 141a. Çelik Palas Oteli, arka cephe (Architetti Italiani, 1932-06, 248)

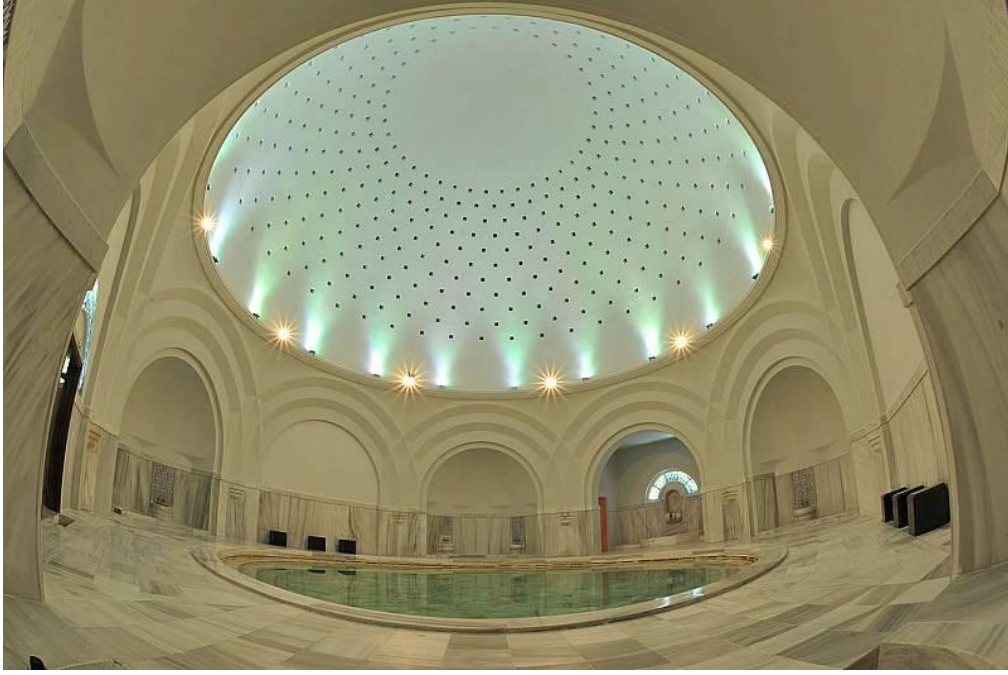
Şekil 141b. Çelik Palas Oteli, arka cephe (07.05.2013)

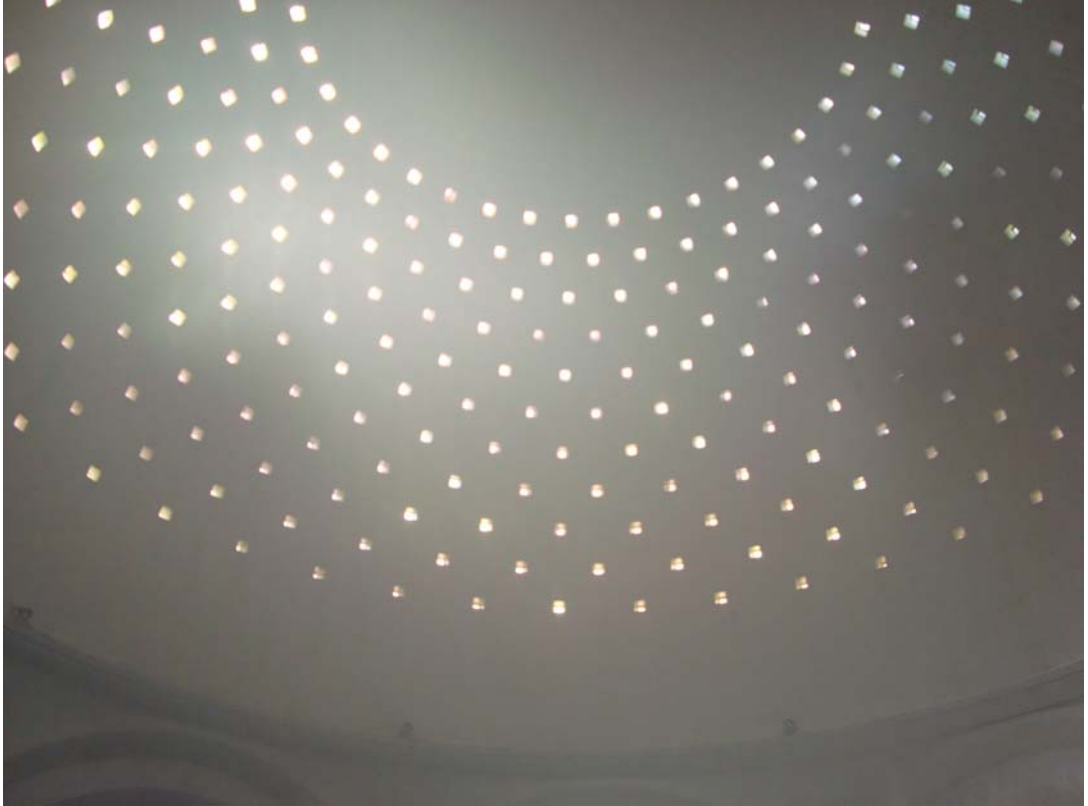
Şekil 142. Çelik Palas Kaplıcası, zemin kat planı
(Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 10)

Şekil 143. Bursa Çelik Palas Kaplıcası, kesit (Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 10)

Şekil 144. Çelik Palas Kaplıcası, sıcaklık bölümü ve havuzu
(<http://www.celikpalas.com>)

Şekil 145. Çelik Palas Kaplıcası, fil gözleri (25.07.2013)

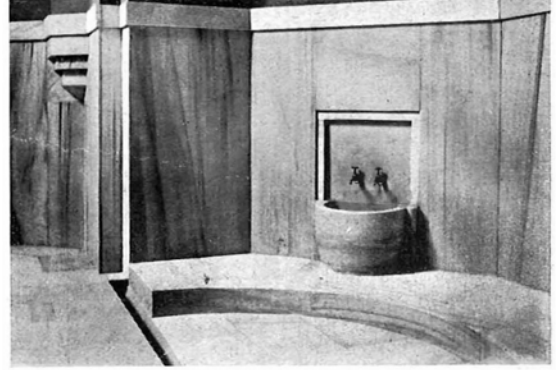
Şekil 146a. Çelik Palas Kaplıcası, havuz (Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 13).

Şekil 146b. Çelik Palas Kaplıcası, havuz (25.07.2013)

Şekil 147a. Çelik Palas Kaplıcası, kurnalar (25.07.2013)

Şekil 147b. Çelik Palas Kaplıcası, kurnalar (Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 13)

Şekil 147c. Çelik Palas Kaplıcası, kurnalar (25.07.2013)

Şekil 148a. Çelik Palas Kaplıcası,
aslanagzı (25.07.2013)

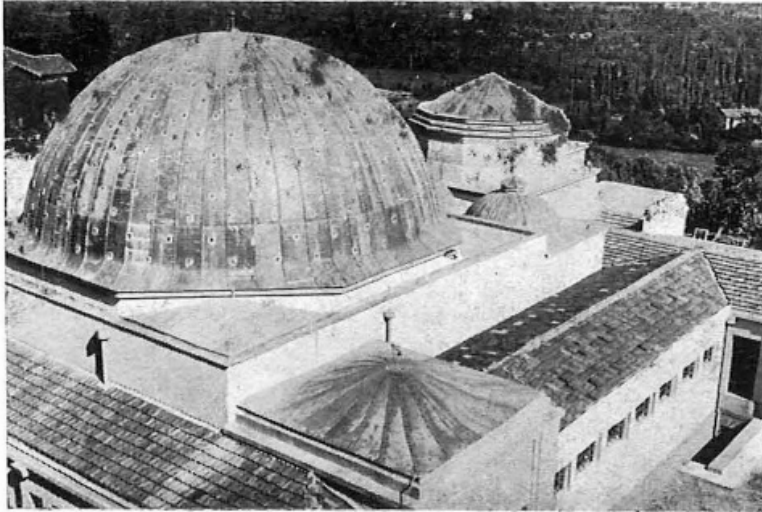
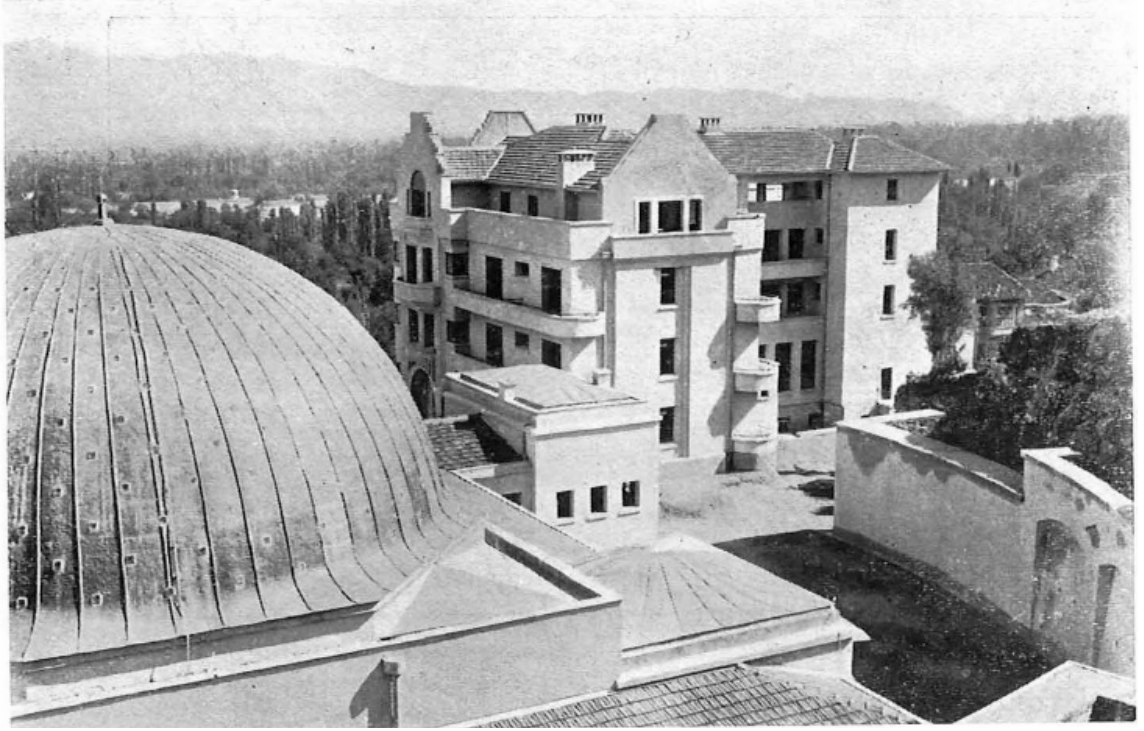
Şekil 148b. Çelik Palas Kaplıcası,
halvet odası
(25.07.2013)

Şekil 149a. Çelik Palas Kaplıcası, giriş cephesi (Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 11)

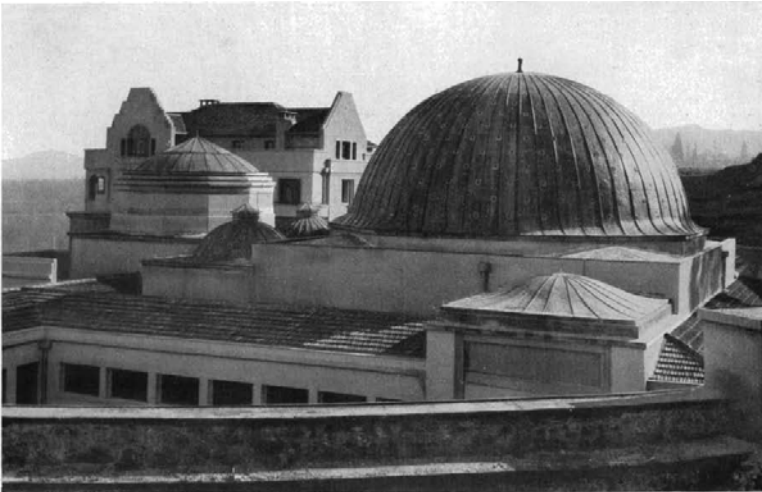

Şekil 149b. Çelik Palas Kaplıcası, giriş cephesi (07.05.2013)

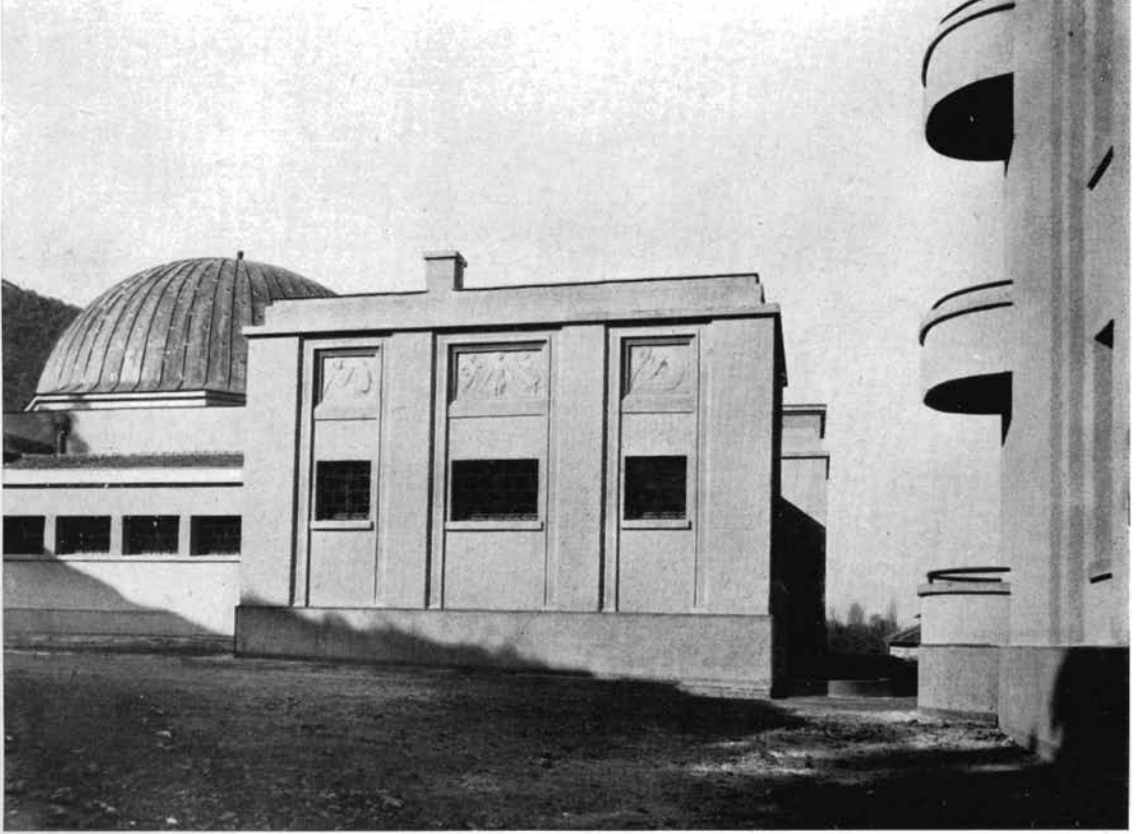

Şekil 150a. Çelik Palas Kaplıcası, yan ve arka cepheler (Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 11)

Şekil 150b. Çelik Palas Kaplıcası, yan ve arka cepheler (Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 11)

Şekil 150c. Çelik Palas Kaplıcası, yan ve arka cepheler (Architetti Italiani, 1932-06, 244)

Şekil 151a. Çelik Palas Oteli Kaplıcası, yan cephe (Architetti Italiani, 1932-06, 243)

Şekil 151b. Çelik Palas Kaplıcası,
yan cephe
(07.05.2013)

Şekil 152a. Çelik Palas
Kaplıcası, yan cephe
(07.05.2013)

Şekil 152b. Çelik Palas
Kaplıcası, yan cephe
(07.05.2013)

Şekil 152c. Çelik Palas
Kaplıcası, arka cephe
(07.05.2013)

Şekil 153 Çelik Palas Oteli, giriş kapısı (07.05.2013)

Şekil 154. Çelik Palas Kaplıcası, giriş kapısı (07.05.2013)

Şekil 155a. Yıkanma sahnelerini gösteren kabartmalar (07.05.2013)

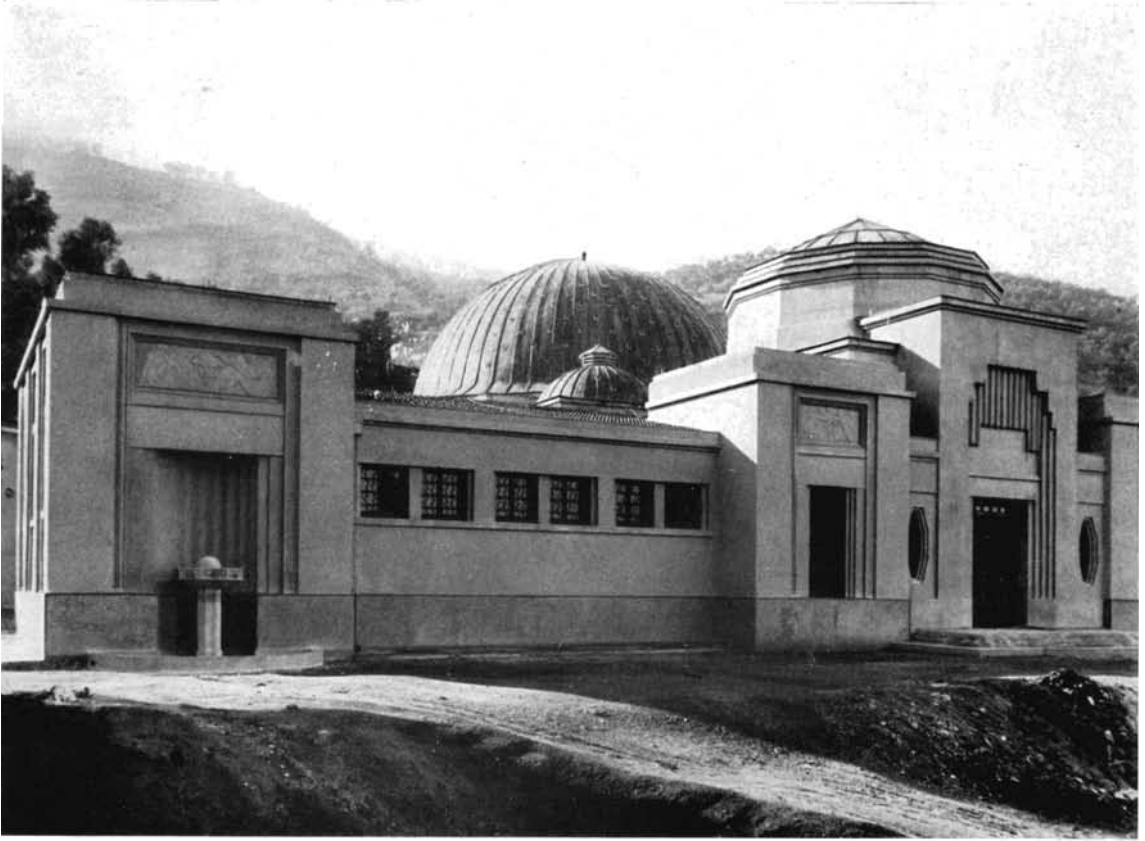
Şekil 155b. Yıkanma sahnelerini gösteren kabartmalar (07.05.2013)

Şekil 155c. Yıkanma sahnelerini gösteren kabartmalar (07.05.2013)

Şekil 155d. Yıkanma sahnelerini gösteren kabartmalar (07.05.2013)

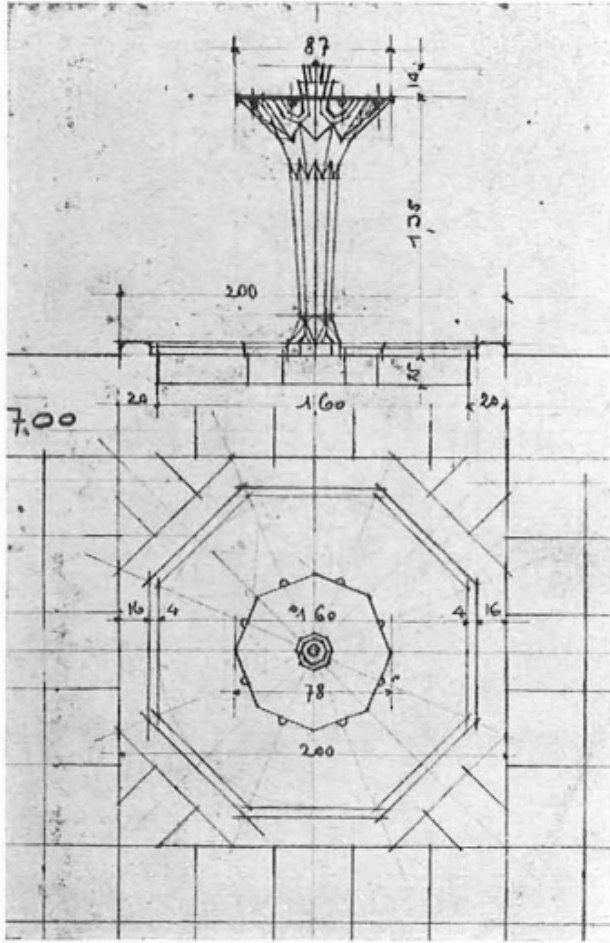
Şekil 156a. Çelik Palas Kaplıcası, ön cephe ve kuş çeşmesi
(Architetti Italiani, 1932-06, 243)

Şekil 156b. Çelik Palas Kaplıcası,
ön cephe ve kuş çeşmesi
(fotoğraf: 07.05.2013)

Şekil 157. Hans Poelzig'in (1869-1936) Grosses Schauspielhaus'ta (1918-1919) kullandığı sütunları (<http://en.wikipedia.org> erişim tarihi 24.12.1012)

Şekil 158a. Çelik Palas Kaplıcası,
havuz düzenlemesi
(Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 8).

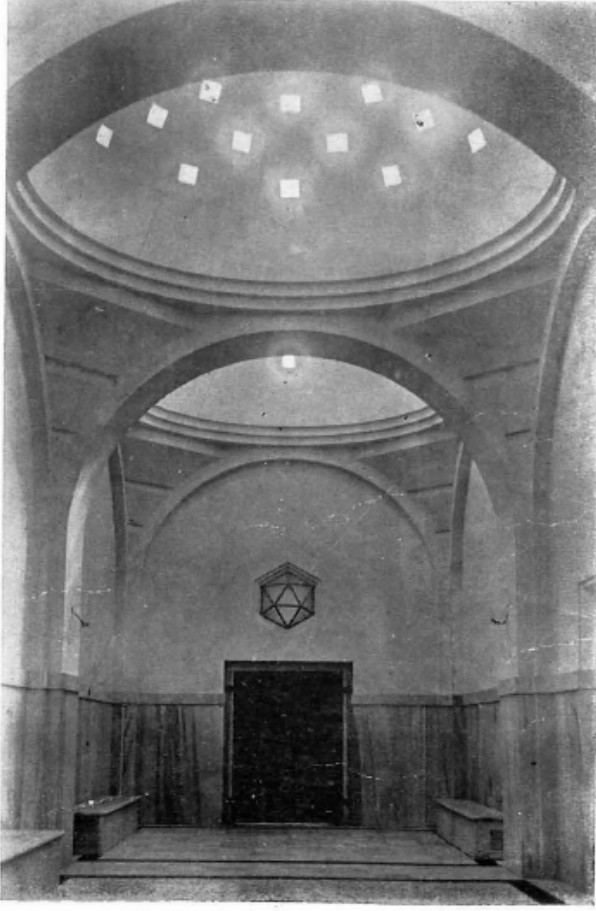
Şekil 158b. Çelik Palas Kaplıcası,
havuz düzenlemesi (25.07.2013)

Şekil 159a. Çelik Palas Oteli,
aydınlatma detay
(Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 12)

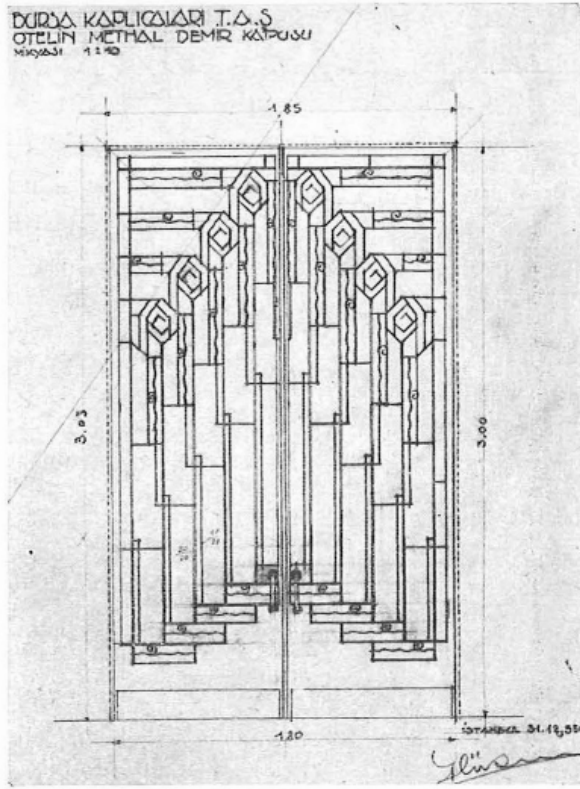
Şekil 159b. Çelik Palas Oteli, aydınlatma detay (25.07.2013)

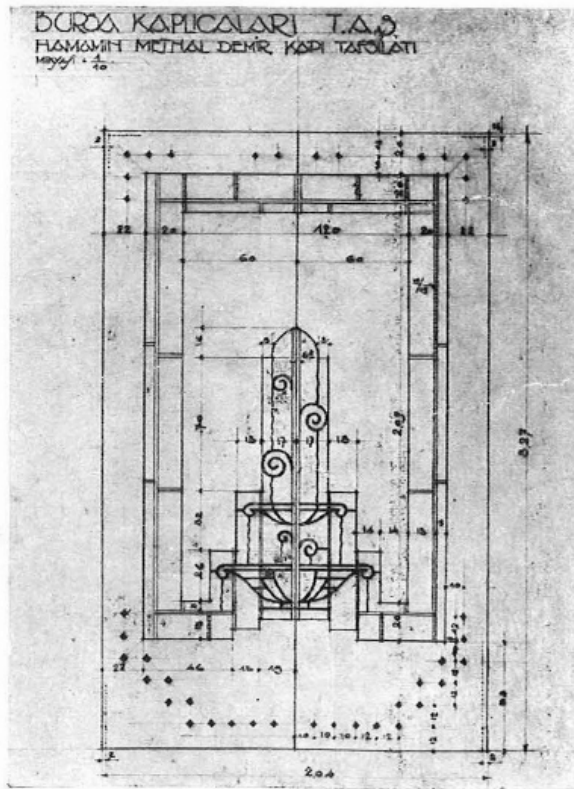
Şekil 160a. Çelik Palas Kaplıcası,
ılık bölümü aydınlatma detay
(Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 12).

Şekil 160b. Çelik Palas Kaplıcası,
ılık bölümü aydınlatma detay
(25.07.2013)

Şekil 161a. Çelik Palas Otel,
kapı detayları
(Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 16)

Şekil 161b. Çelik Palas Kaplıcası,
kapı detayları
(Otel ve Kaplıca Binası, 1932-1, 16)

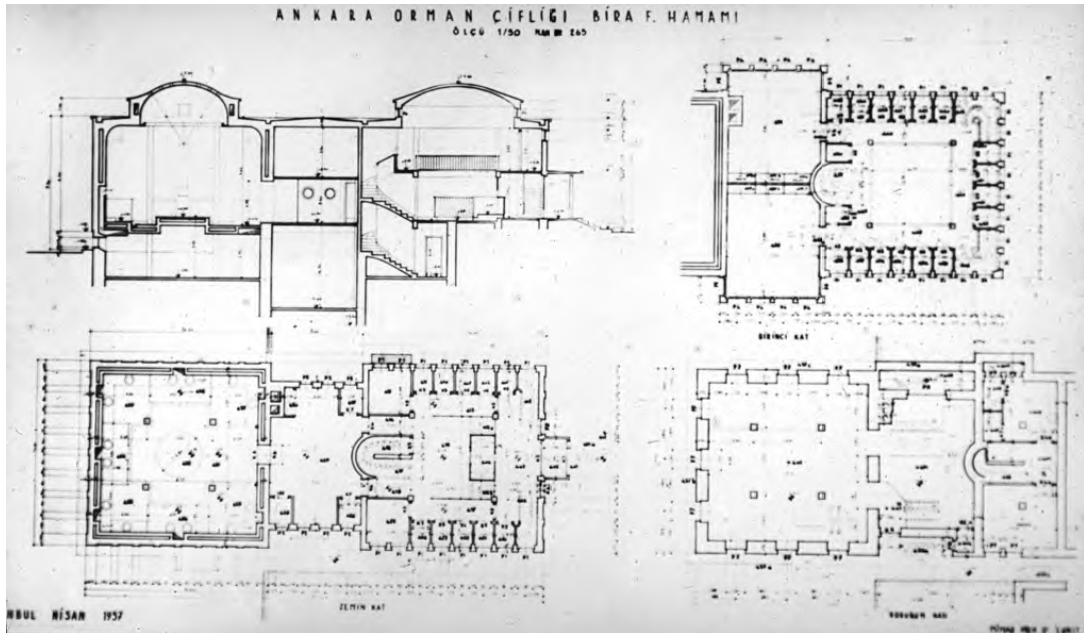
Şekil 162. Bourgeois'ın 1925 Paris Serrgisi'nde sergilenen Doğu Pavyonu
(<http://www.akpool.co.uk>)

Şekil 163a. Atatürk Orman Çiftliği Hamamı, Ernst Egli, 1937
(Alpagut, 2010, s.255)

Şekil 163b. Atatürk Orman Çiftliği Hamamı, Ernst Egli, 1937
(Alpagut, 2010, s. 255)

Şekil 163c. Atatürk Orman Çiftliği Hamamı, Ernst Egli, 1937, planlar
(Alpagut, 2010, s. 256)

Şekil 164. Hüsni Tümer tarafından tasarlanan ikinci otel
(Haluk Toy arşivi)

Şekil 165. Çelik Palas Oteli ve 1950 yılında Hüsni Tümer tarafından inşa edilen ikinci otel
(Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Arşivi)

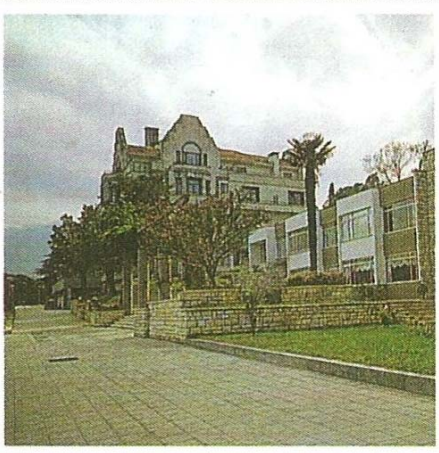
Şekil 166a. Kaplıca'yı otele bağlayan 1964 yılında inşa edilen koridor (Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası broşürleri, Haluk Toy arşivi)

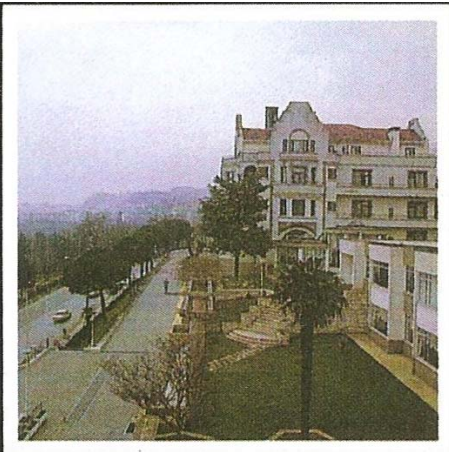
Şekil 166b. Kaplıca'yı yeni otel yapısına bağlayan 1964 yılında inşa edilen otele bağlayan koridor (Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası broşürleri, Haluk Toy arşivi)

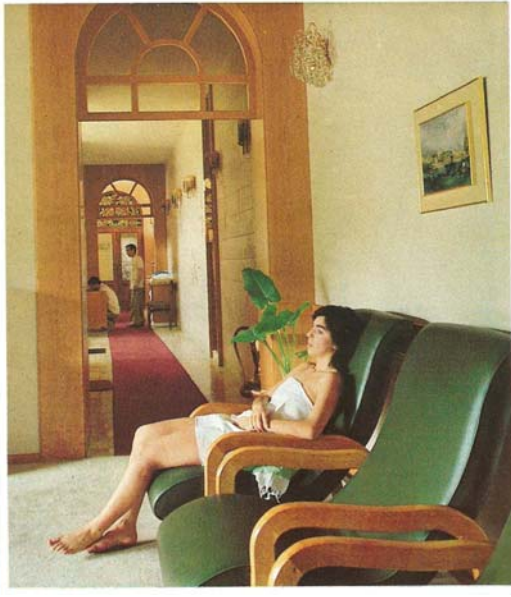
Şekil 167. Bursa Çelik Palas Oteli, 1950 sonrası yapılan otele ek yatak katı ilavesi inşaatı. (50.Yıl Emek İnşaat, t.y., s.46)

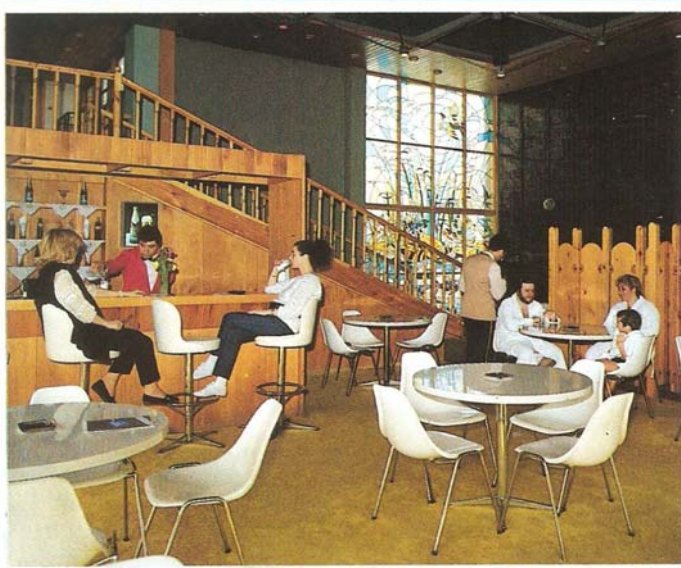
Şekil 168a. Bağlantı koridoru ve dükkanlar (Emek Hotels, 1989)

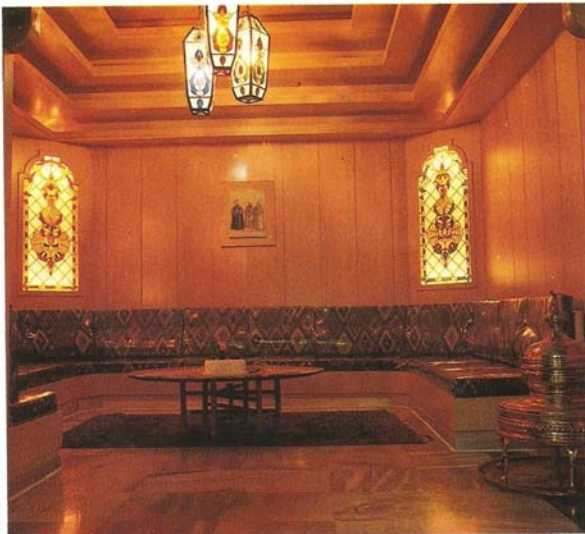
Şekil 168b. Bağlantı koridoru ve dükkanlar (Emek Hotels, 1989)

Şekil 169. Çelik Palas Kaplıcası, soyunmalık
(Seyhan, 1985-1, s.42)

Şekil 170. Çelik Palas Kaplıcası, dinlenme salonu
(Seyhan, 1985-1, s.42)

Şekil 171. Çelik Palas Kaplıcası, şark köşesi
(Seyhan, 1985-1, s.40)

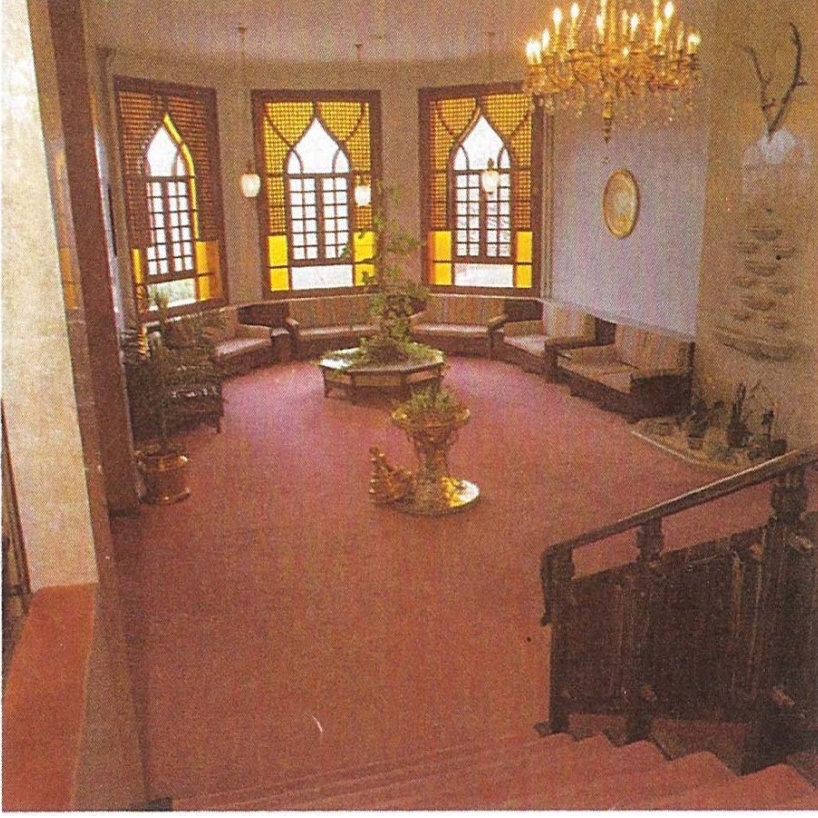
Şekil 172a. Üçüncü otel binası projesi
(www.pro-ge.com/tr erişim tarihi 23.08.2013)

Şekil 172b. Üçüncü otel binası
projesi (www.mimdap.org
(erişim tarihi 23.08.2013)

Şekil 172c. Üçüncü otel binası
projesi
(Gürdal, 1986, s.5)

Şekil 173a. Otelin lobisi (Emek Hotels, 1985)

Şekil 173b. Otelin lobisi (Seyhan, 1985, s.40)

Şekil 174a. Konferans Salonu (08.05.2013)

Şekil 174b. Konferans salonu (24.07.2013)

Şekil 175a. Otelin lobisi
(24.07.2013)

Şekil 175b. Otelin lobisi
(24.07.2013)

Şekil 175c. Otelin lobisi
(24.07.2013)

Şekil 176a. Otel binası kat koridorları
(24.07.2013)

Şekil 176b. Otel binası kat koridorları
(24.07.2013)

Şekil 177a. Otel binası kat merdiveni (24.07.2013)

Şekil 177b. Otel binası asansörü (24.07.2013)

Şekil 178a. Farklı oda tipleri
(24.07.2013)

Şekil 178b. Farklı oda tipleri
(24.07.2013)

Şekil 178c. Farklı oda tipleri
(24.07.2013)

Şekil 179a. Farklı banyo tipleri
(24.07.2013)

Şekil 179b. Farklı banyo tipleri
(24.07.2013)

Şekil 180a. Farklı büyüklükte balkon tipleri (24.07.2013)

Şekil 180b. Farklı büyüklükte balkon tipleri (24.07.2013)

Şekil 180c. Farklı büyüklükte balkon tipleri (24.07.2013)

Şekil 180d. Farklı büyüklükte balkon tipleri (24.07.2013)

Şekil 181a. Kaplıca ve otel bağlantı koridoru
(25.07.2013)

Şekil 181b.Kaplıca ve otel bağlantı koridoru
(25.07.2013)

Şekil 182a. Kaplıca yapısı,
özel yıkanma odaları
(25.07.2013)

Şekil 182b. Kaplıca yapısı,
özel yıkanma odaları
(25.07.2013)

Şekil 183. Kaplıca yapısı,
dinlenme salonu (25.07.2013)

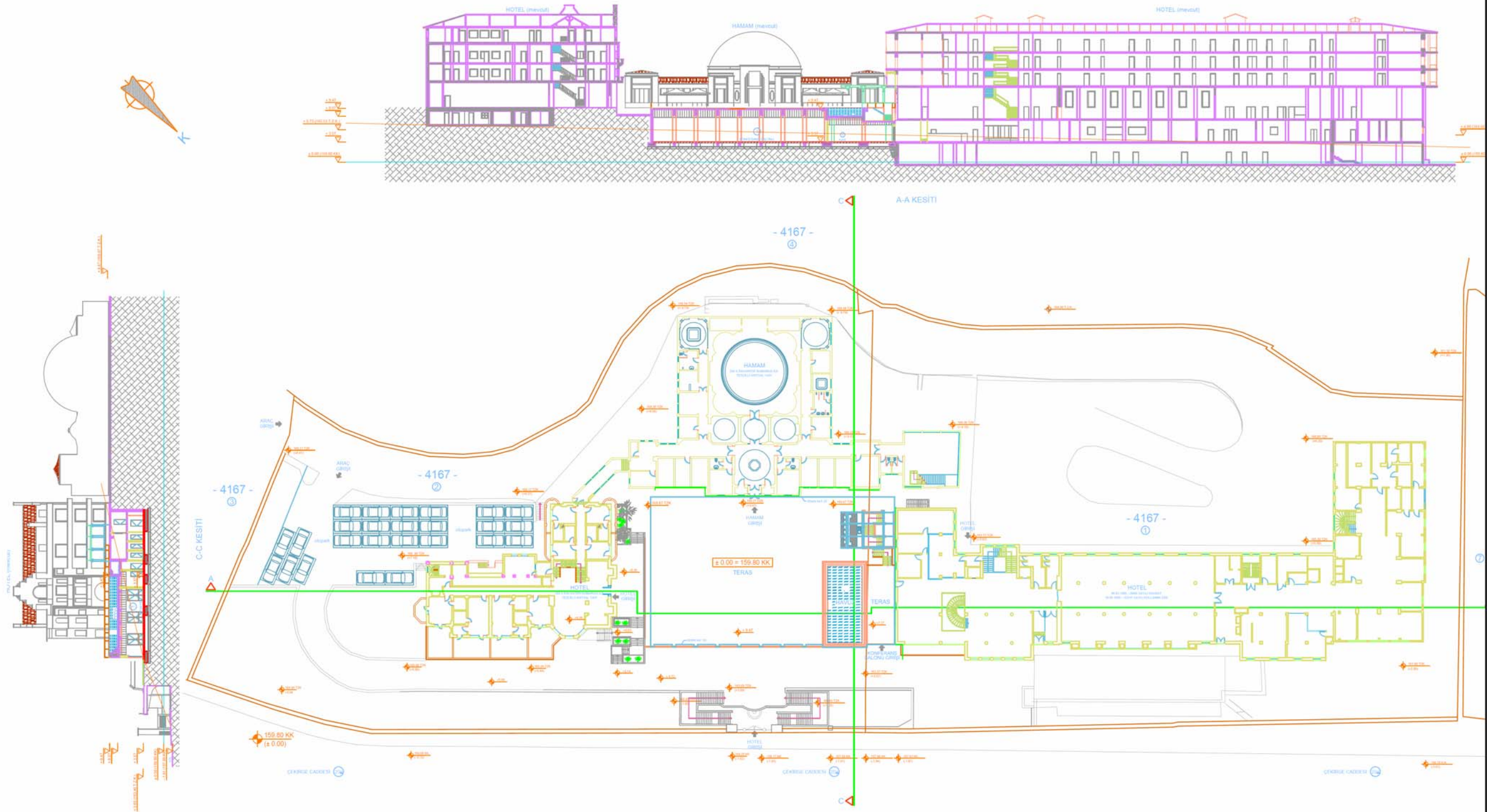

Şekil 184. Kaplıca yapısı, dinlenme salonu
(25.07.2013)

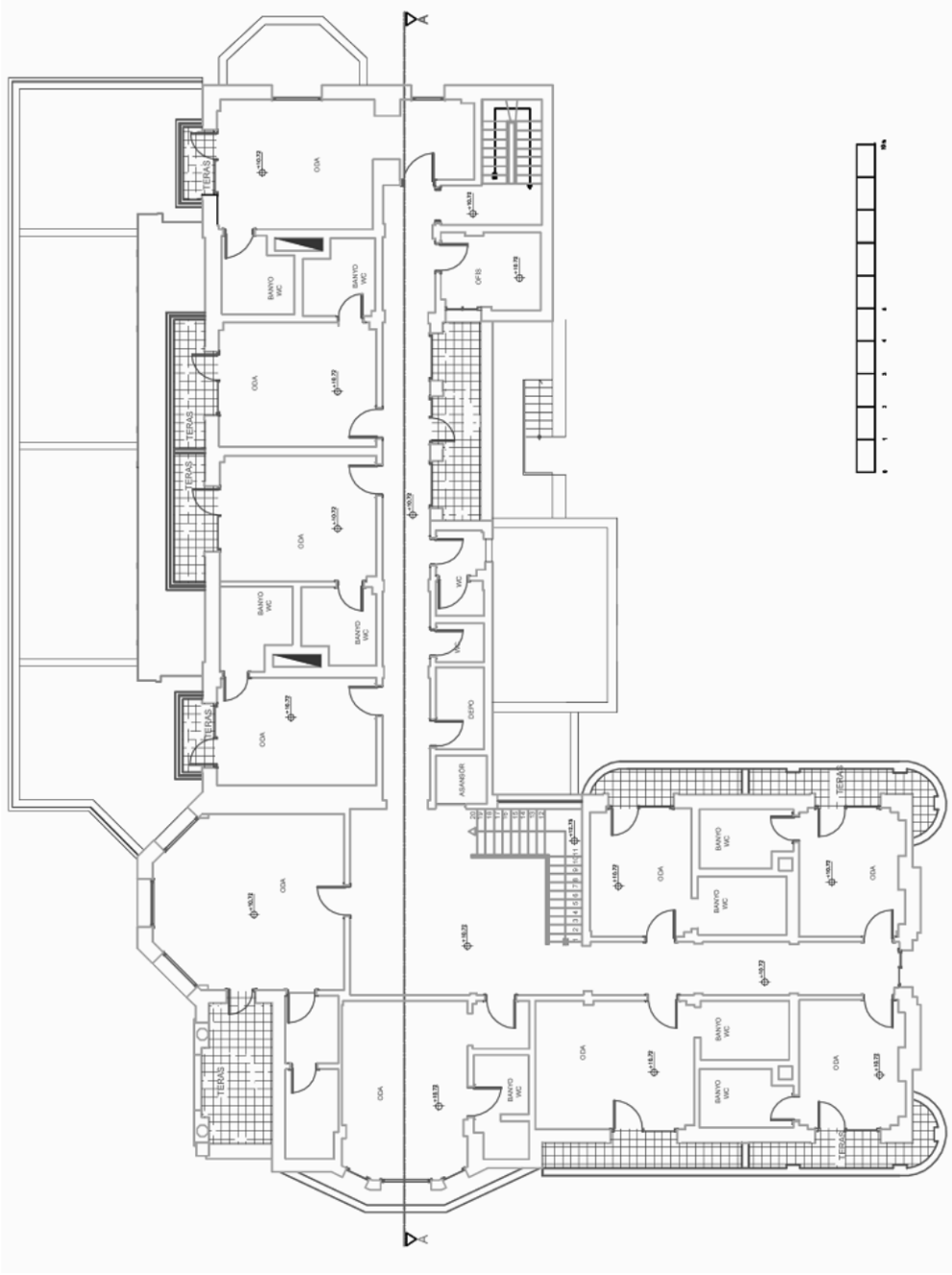

Şekil 185. Kaplıca yapısı, masaj salonu
(25.07.2013)

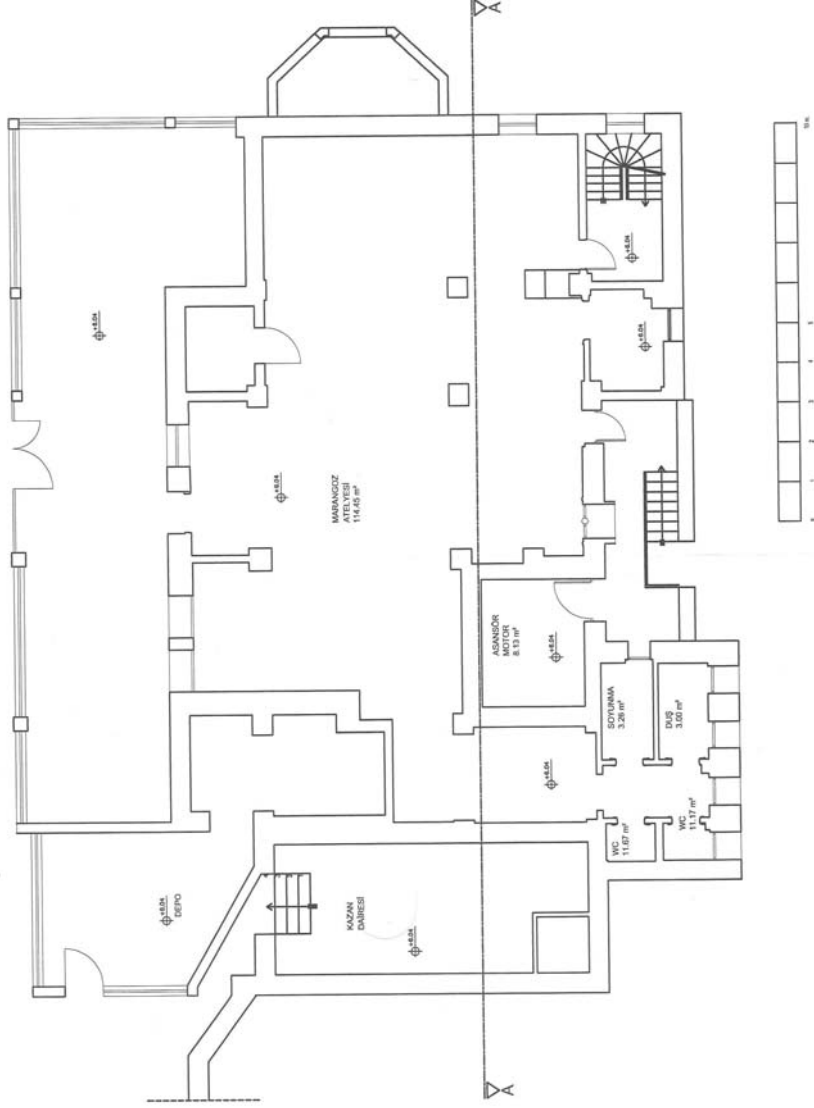
ÇİZİMLER

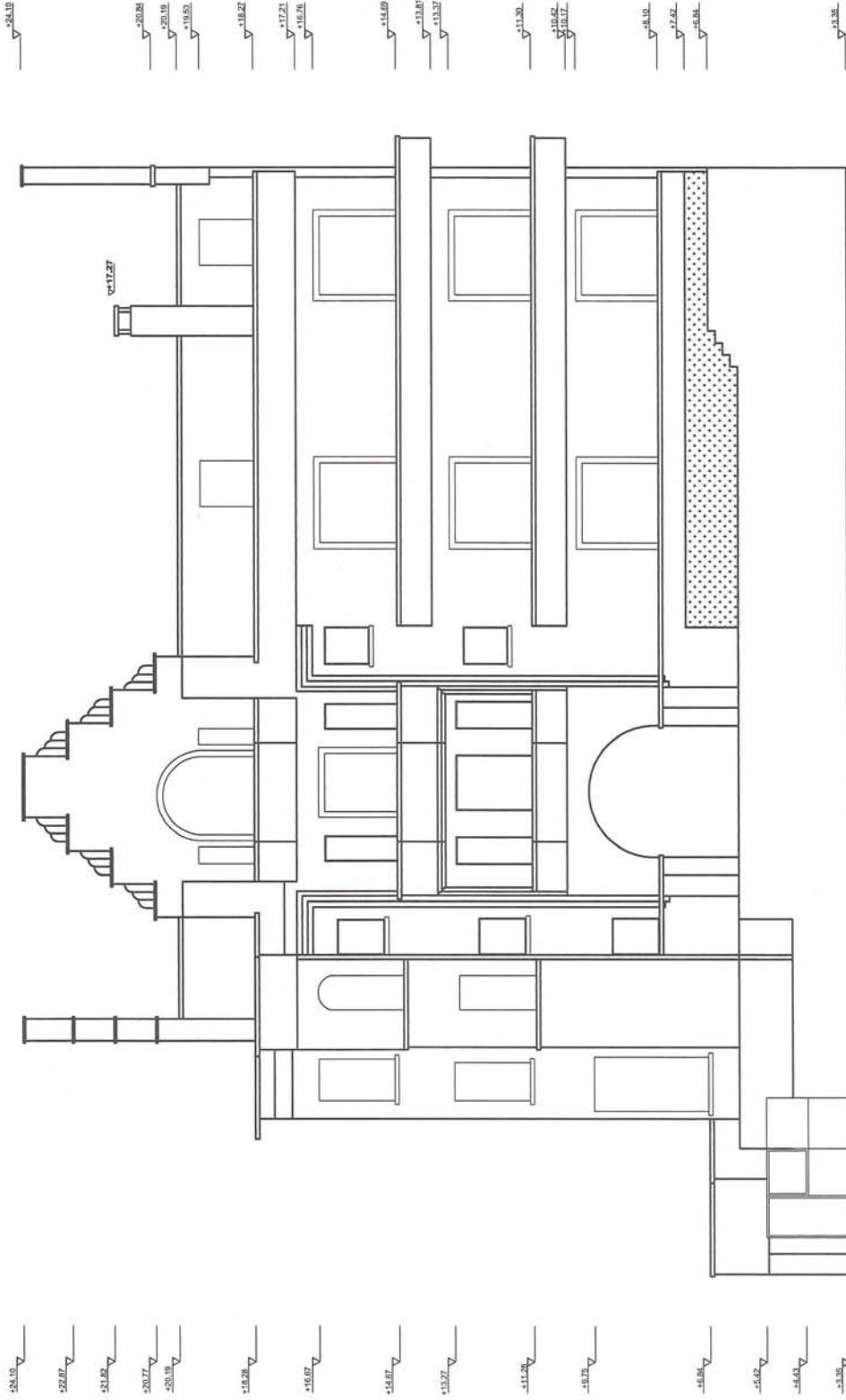
Çizim 1. Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası Vaziyet Planı (Kaynak: TİBA Mimarlık)

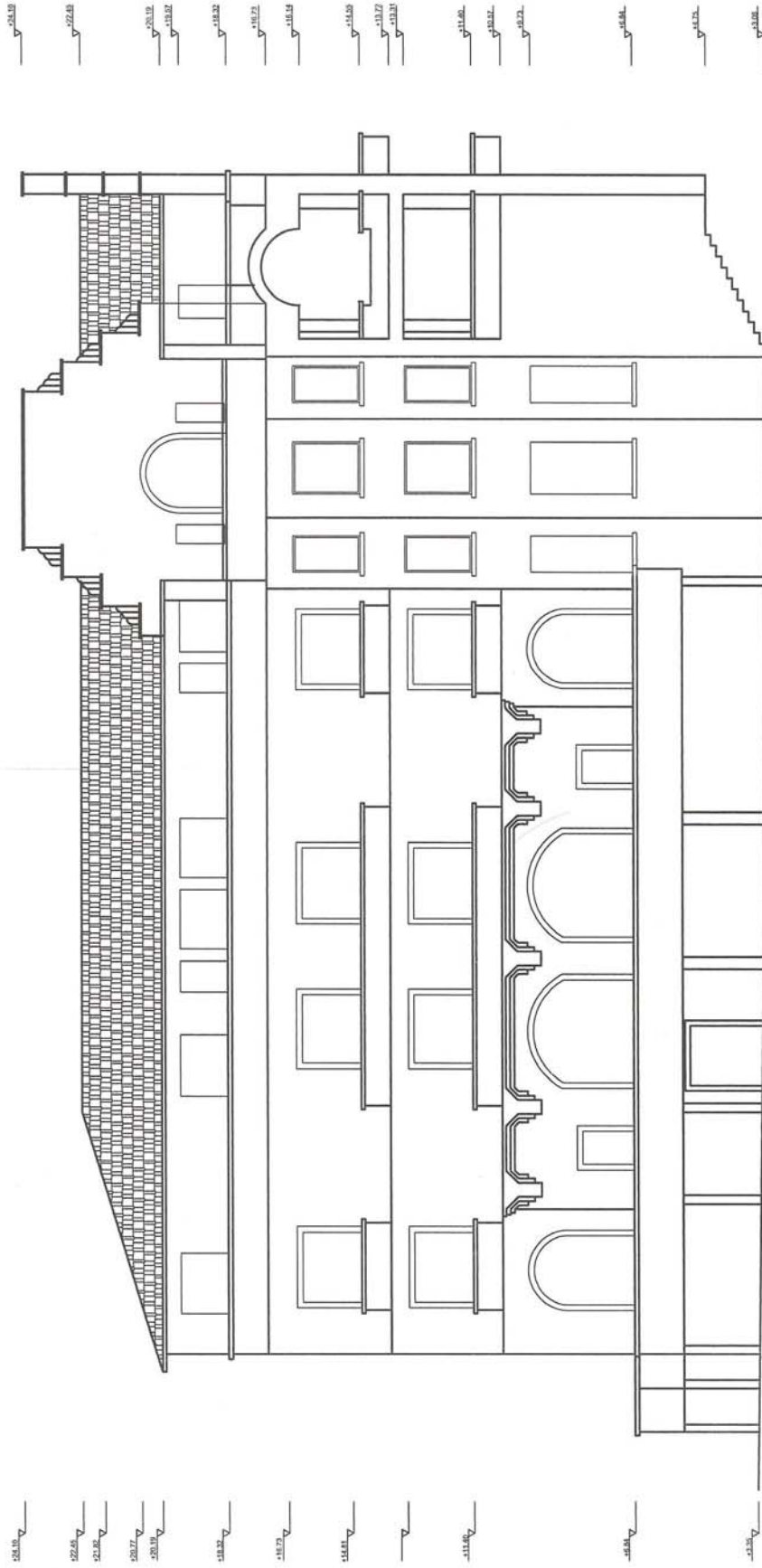
Çizim 4. Çelik Palas Oteli, 1. Kat Planı, 2008 Rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

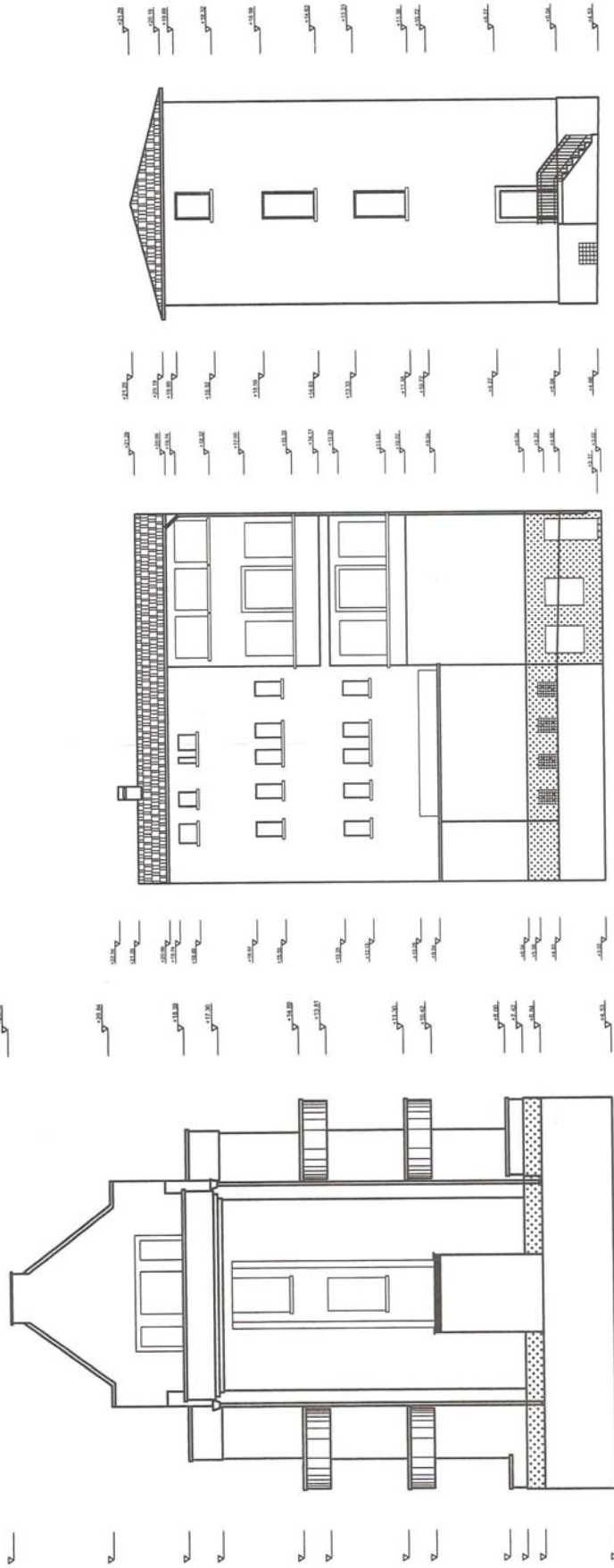
Çizim 6. Çelik Palas Oteli, Bodrum Kat Planı, 2008 Rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

Çizim 7. Çelik Palas Oteli, giriş cephesi, 2008 rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

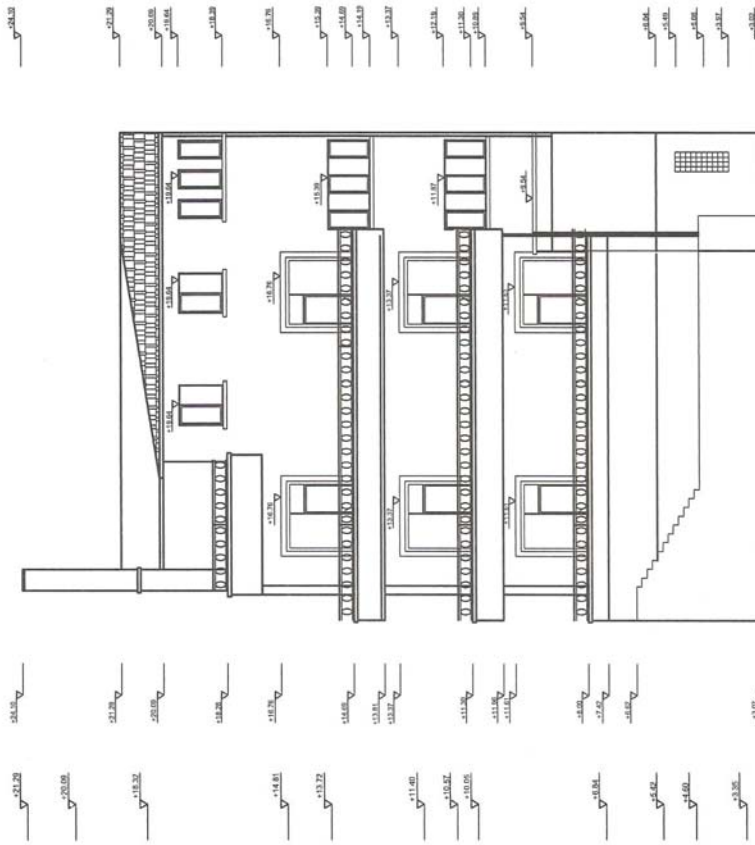
Çizim 8. Çelik Palas Oteli, cadde cephesi, 2008 rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

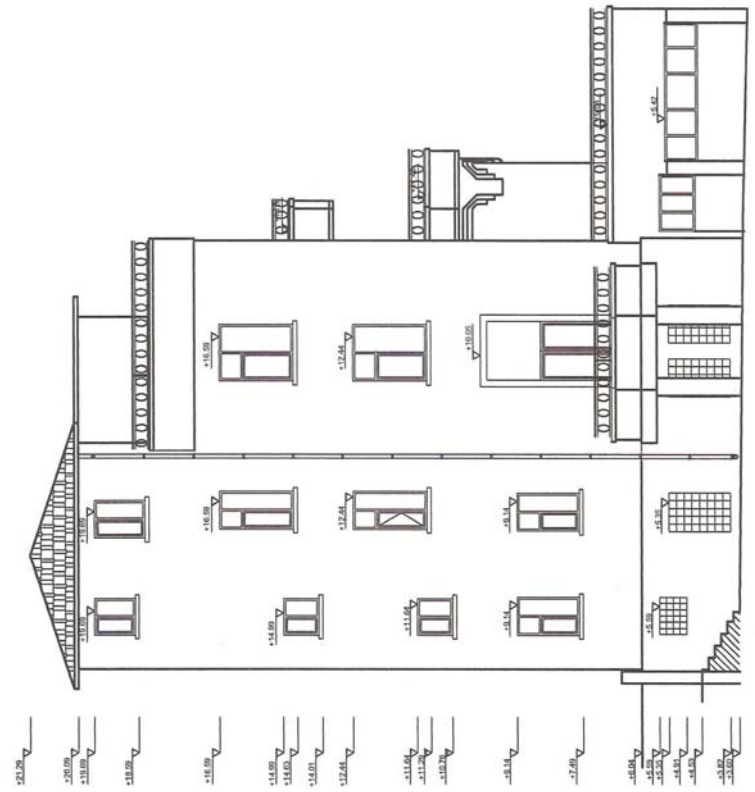
Çizim 9a. Çelik Palas Oteli,
arka cephe ,2008 Rölöve
(Kaynak: TİBA Mimarlık)

Çizim 9b. Çelik Palas Oteli,
arka cephe ,2008 Rölöve
(Kaynak: TİBA Mimarlık)

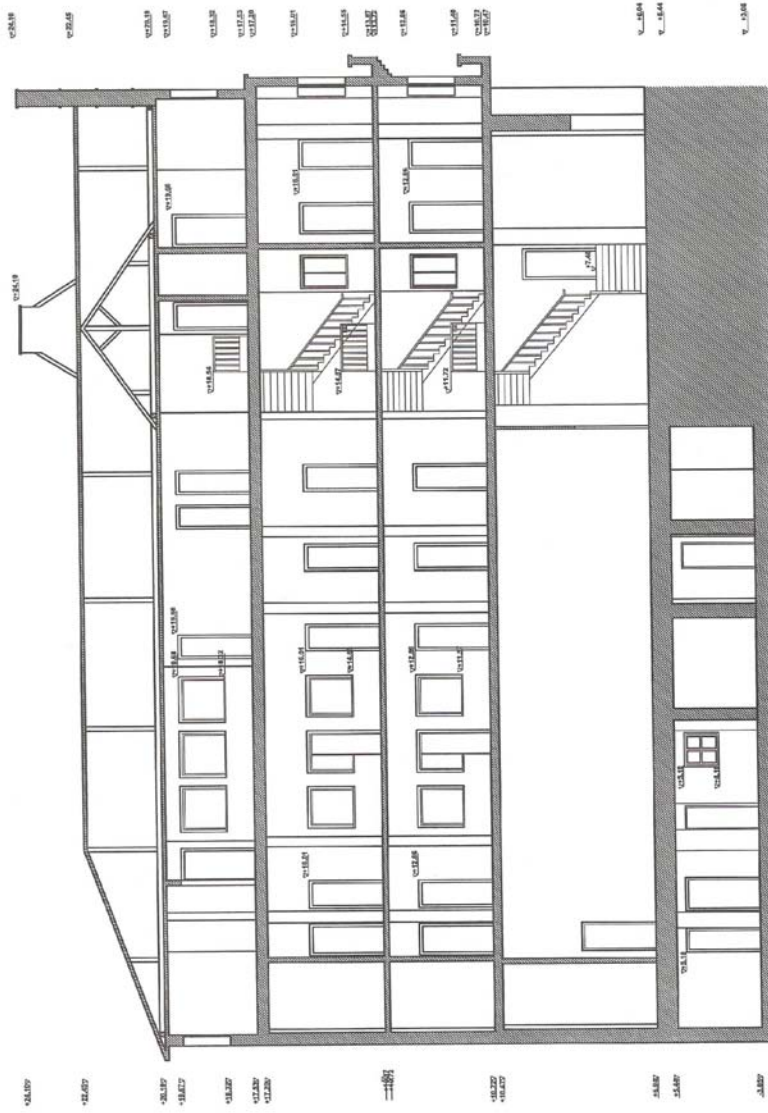
Çizim 9c. Çelik Palas Oteli,
arka cephe ,2008 Rölöve
(Kaynak: TİBA Mimarlık)

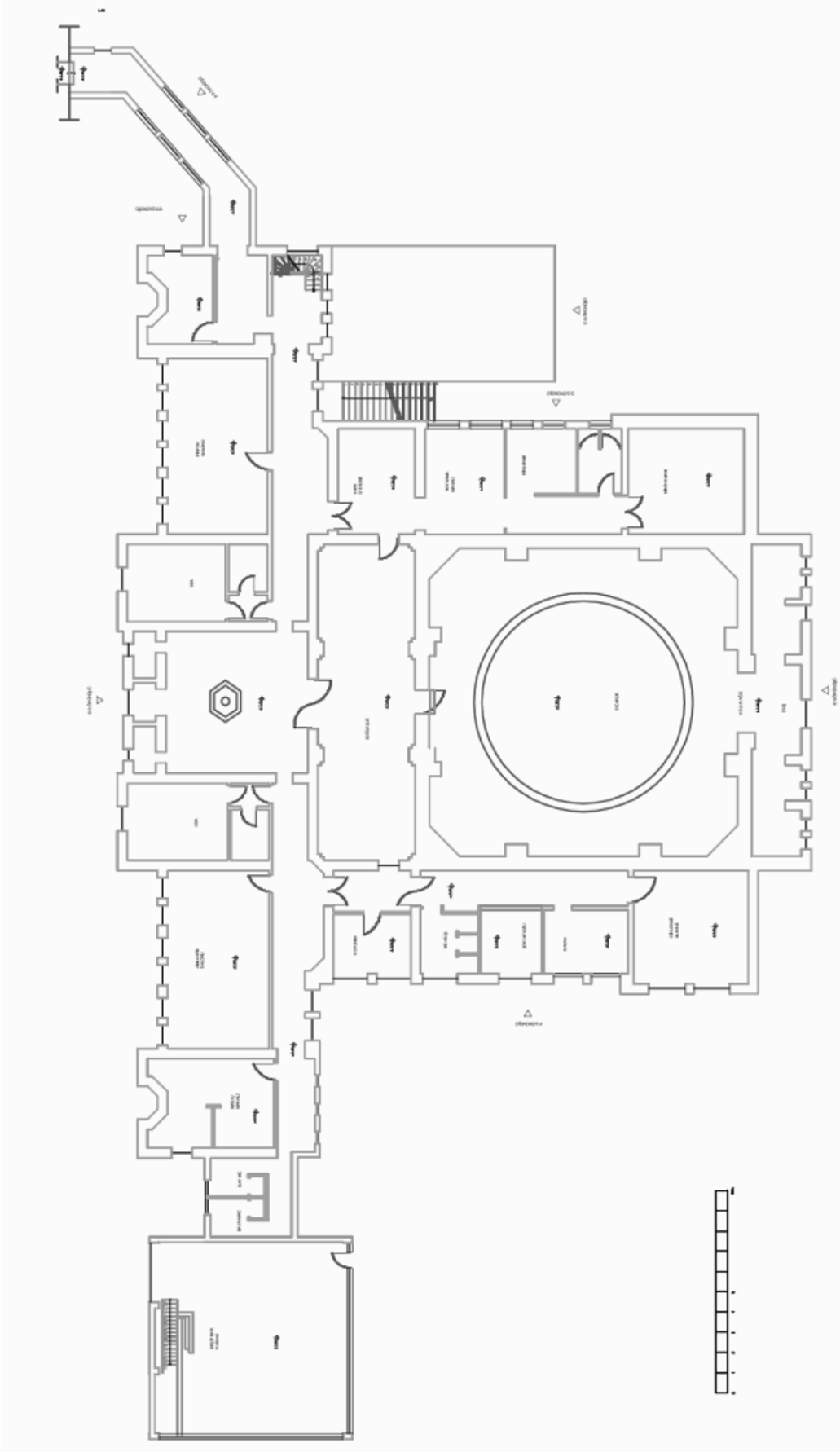
Çizim 10b. Çelik Palas Oteli,
yan cephe ,2008 Rölöve
(Kaynak: TİBA Mimarlık)

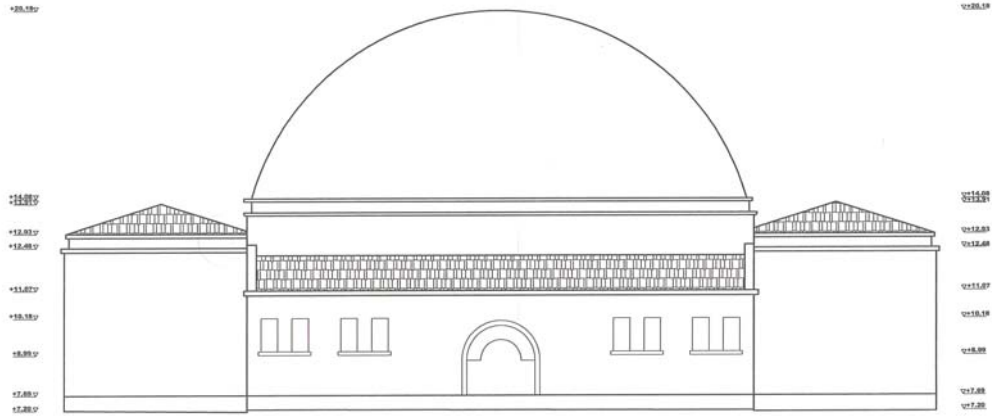
Çizim 10a. Çelik Palas Oteli,
yan cephe ,2008 Rölöve
(Kaynak: TİBA Mimarlık)

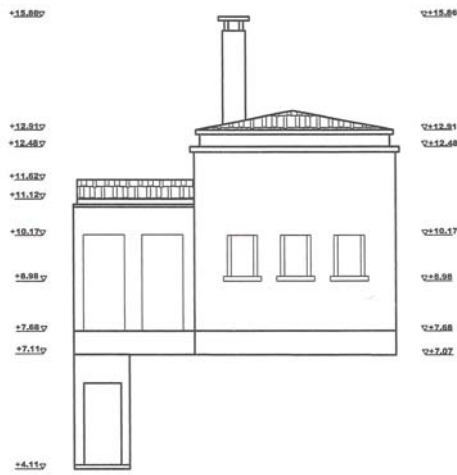
Çizim 11. Çelik Palas Oteli, A-A Kesit, 2008 rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

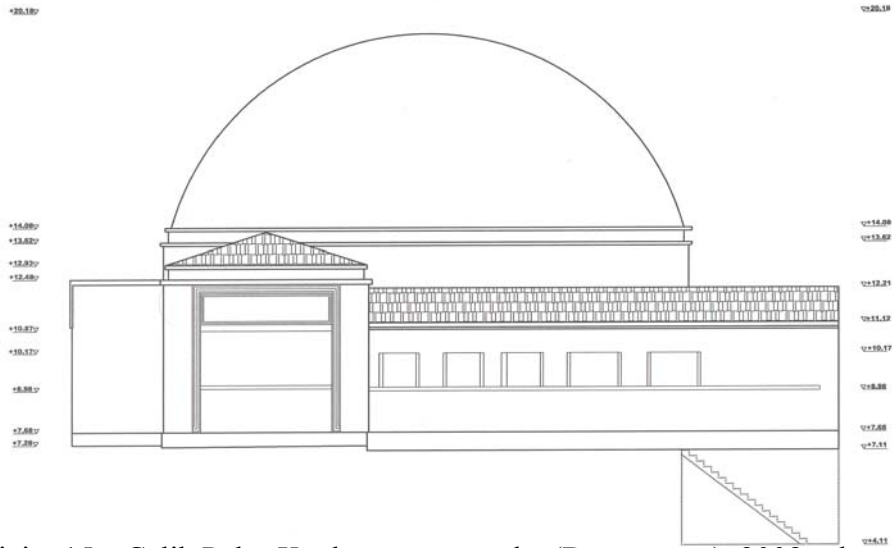
Çizim 12. Çelik Palas Kaplıcası, zemin kat planı, rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

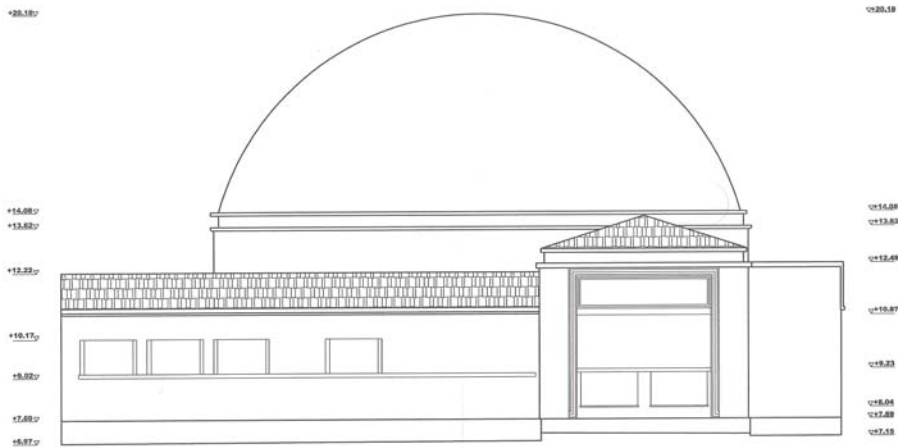
Çizim 14a. Çelik Palas Kaplıcası, arka cephe (E görünüşü), 2008 rölöve
(Kaynak: TİBA Mimarlık, 2008)

Çizim 14b. Çelik Palas Kaplıcası, arka cephe (C görünüşü), 2008 rölöve
(Kaynak: TİBA Mimarlık, 2008)

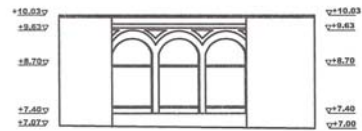
Çizim 15a. Çelik Palas Kaplıcası, yan cephe (D görünüşü), 2008 rölöve
(Kaynak: TİBA Mimarlık, 2008)

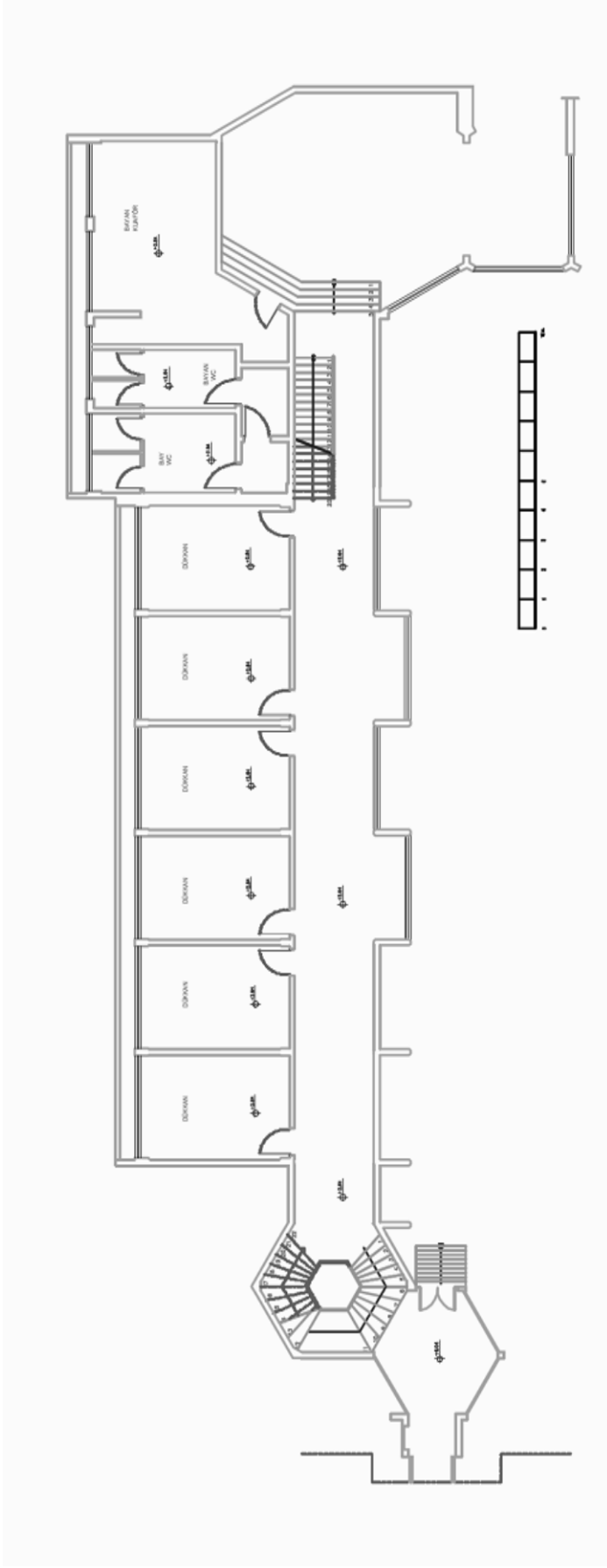
Çizim 15b. Çelik Palas Kaplıcası, yan cephe (F görünüşü), 2008 rölöve
(Kaynak TİBA Mimarlık, 2008)

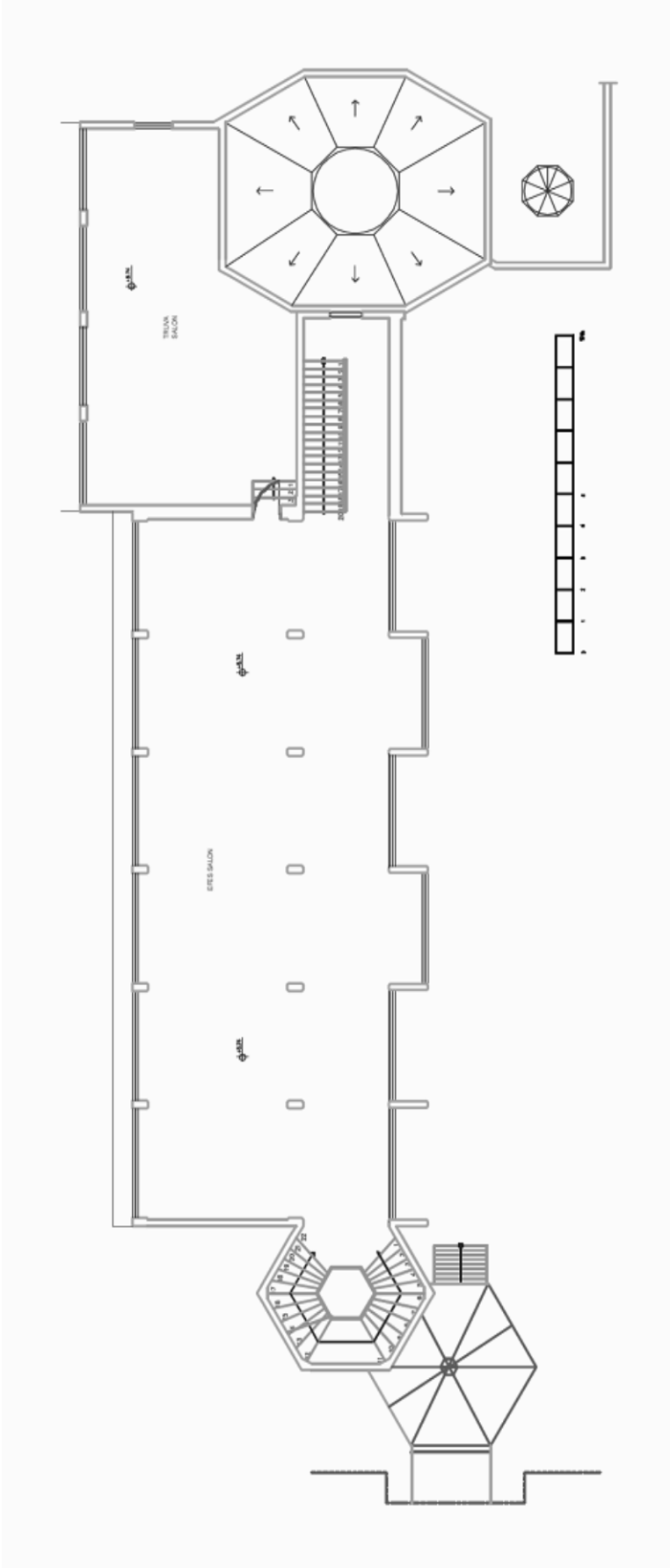
Çizim 15c. Çelik Palas Kaplıcası, yan cephe
2008 rölöve (B Görünüşü)
(Kaynak TİBA Mimarlık, 2008)

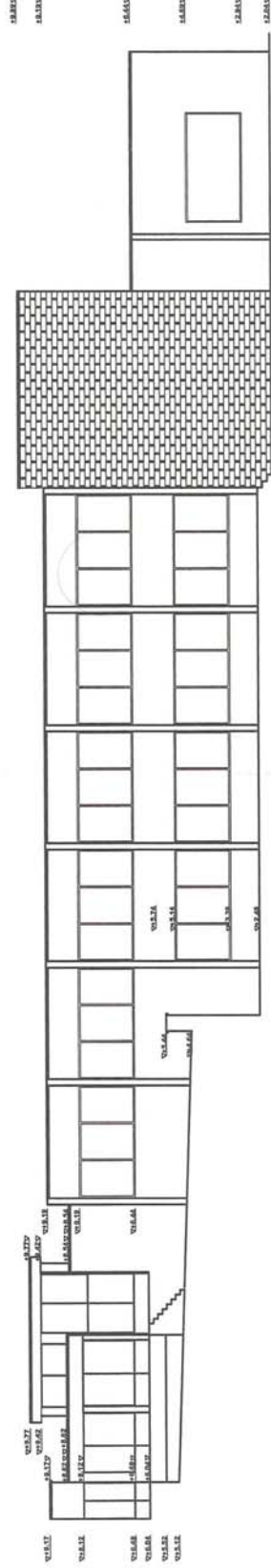
Çizim 16. Çelik Palas Oteli ve
Kaplıcası Bağlantı Koridoru,
2008 rölöve (A Görünüşü)
(Kaynak TİBA Mimarlık, 2008)

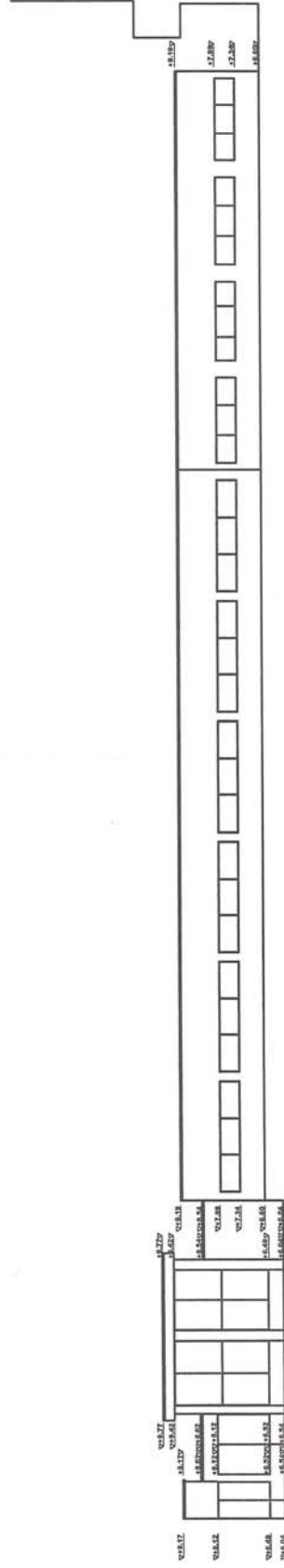
Çizim 17. Bağlantı Koridoru, zemin kat planı, 2008 rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

Çizim 18. Bağlantı Koridoru, 1. kat planı, 2008 rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

Çizim 19. Bağlantı Koridoru, ön cephe, 2008 rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

Çizim 20. Bağlantı Koridoru, arka cephe, rölöve (Kaynak: TİBA Mimarlık)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı Damla Çinici
Doğum Yeri ve Tarihi Ankara, 13.06.1985

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
İtalyan Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Hacettepe Üniversitesi
Öğrenimi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi
Bildiği Yabancı Diller İngilizce iyi düzeyde
İtalyanca iyi düzeyde
Latince okuma orta düzeyde

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar Kasım 2009 - Haziran 2014
TC. MEB. Özel Maksut Coşkun
Dokunulmaz Gençlik Kültür Sanat
ve Dil Kursu
İtalyanca Uzman Öğretici

İletişim

E-Posta Adresi damlacinic@gmail.com

Tarih 07.01.2015